

Goriška knjižnica »Franceta Bevka«

STUDIJSKI ODDELEK

BIBLIOTEKARSTVO

1983. 8414

Koledar 1983

KOLENDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1983

Izdala Goriška Mohorjeva družba
Katoliško tiskovno društvo
Gorica 1983

DOMOZNAJSTVO

8414 / 1983.

50 / 125.550 / 1987

Koledar uredil dr. Jože Markuža

Na platnici cerkev Marije vnebovzete na Repentabru pri Trstu.
Silke grbov starih slovenskih mest so vzete iz Zgodovinskega atlasa Slovenije, ki ga je izdala Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu 1960.
Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1983

je navadno leto in ima 365 dni, to je 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se s soboto. 1. januarja 1983 po našem — gregorijanskem — koledarju je isti dan:

- 19. december 1982 po julijanskem koledarju
- 16. Rabî-oul-Aououal 1403 po muslimanskem koledarju
- 16. Tébeth 5743 po judovskem koledarju
- 23. Keihak 1699 po koptskem koledarju

Letni časi

Pomlad se prične 21. marca ob 6. uri, poletje se prične 22. junija ob 0 uri, jesen se prične 23. septembra ob 16. uri, zima se prične 22. decembra ob 11. uri.

Lunini mrki

Delni, 25. junija 1983, viden v Ameriki, Avstraliji in na Antarktiki; začetek polsence ob 6.45, začetek popolnega mrka ob 8.15, maksimum ob 9.22; konec popolnega mrka ob 10.30, konec polsence ob 12. uri; velikost mrka 0.335.

Polsenčni mrk 20. decembra 1983 viden v Ameriki, Evropi, Afriki in Aziji; začetek polsence ob 0.48, maksimum ob 2.49, konec polsence ob 4.50; velikost mrka 0.889.

Sončni mrki

Popoln sončni mrk 11. julija 1983, viden na Javi, Celebesu in Novi Gvineji, kot delen je viden v Avstraliji, Madagaskarju, jugovzhodni Aziji in otočju med Azijo in Avstralijo. Začetek mrka ob 3.10, maksimum 5.43, konec 7.16; velikost mrka 1.027.

Obročast sončni mrk 4. decembra 1983, viden v Afriki nedaleč od ekvatorja, kot delen je viden v južni Evropi, v jugozapadnem delu Azije, v Afriki in severovzhodnem delu Južne Amerike. Začetek mrka 10.41, maksimum 13.30, konec 16.20; velikost mrka 0.984. Pri nas je viden kot delen ob približno 13. do 14. ure.

N. B. - Mišljen je srednjeevropski čas; za čas legalne ure dodaj eno uro!

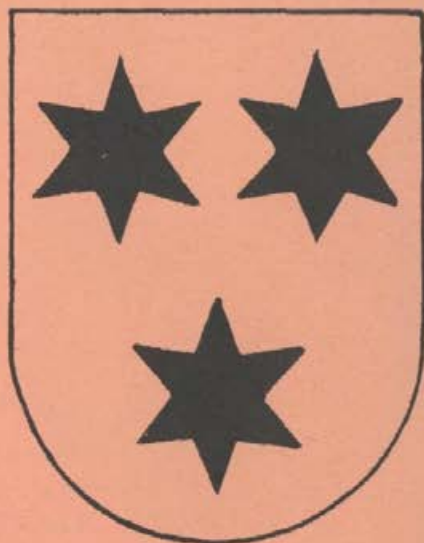
JANUAR

PROSINEC

VODNAR

31 DNI

1	Sobota	Osmina Gospodovega rojstva; Marija Mati božja
2	Nedelja	Gospodovo razglasenje; Trije kralji; Bazilij Veliki, šk.
3	Ponedeljek	Genovefa, dev.; Meliton, menih
4	Torek	Angela, red.; Benedikta, muč.
5	Sreda	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.
6	Četrtek	Ermin, opat
7	Petek	Rajmund Penjafortski, duhovnik; Lucijan, muč.
8	Sobota	Severin, opat; Erhard, škof
9	Nedelja	Jezusov krst; Julijan in Bazilisa, muč.
10	Ponedeljek	Viljem, škof; Agaton, papež
11	Torek	Pavlin Oglejski, škof; Teodozij, opat
12	Sreda	Alfred, opat; Tatjana, muč.; Ernesta, muč.
13	Četrtek	Hilarij (Radovan), škof, c. uč.; Veronika, dev.
14	Petek	Oton, menih; Feliks (Srečko) Nolanski, duh.
15	Sobota	Pavel, puščavnik; Maver, opat
16	Nedelja	2. nav. - Marcel, papež; Berar, Oton in Peter, muč.
17	Ponedeljek	Anton (Zvonko), opat; Marijan, muč.
18	Torek	Marjeta Ogrska, dev.; Suzana, muč.
19	Sreda	Knut, kralj; Germanik, muč.
20	Četrtek	Fabijan, papež; Sebastijan, muč.
21	Petek	Neža (Janja), dev., muč.; Fruktuoz, škof, muč.
22	Sobota	Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij, muč.
23	Nedelja	3. nav. - Ildefonz, škof; Emerencijana, muč.
24	Ponedeljek	Frančišek Saleški, škof, c. uč.; Felicijan, škof, muč.
25	Torek	Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija, muč.
26	Sreda	Timotej, škof; Tit, škof; Pavla, spok.
27	Četrtek	Angela Merici, dev.; Vitalijan, papež; Julijan, muč.
28	Petek	Tomaž Akvinski, c. uč.; Peter Nolasco, red.
29	Sobota	Valerij, škof; Julijan Ubogi, spok.
30	Nedelja	4. nav. - Martina, dev., muč.; Hijacinta, red.
31	Ponedeljek	Janez Bosko, duhovnik; Marcela, spok.

CELJE

Vse, kar delate, v besedi ali v dejanju, vse storite v imenu Gospoda Jezusa in po njem sa zahvaljajte Bogu in Očetu.

(Kol 3, 17b-18)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce v prosincu ni snega, ga mali traven dá.

Kadar Anton (17) z dežjem prihaja, se dolgo potem zemlja napaja.

Na spreobrnitev Pavla (25) jasno vreme, obeta sadov lepo breme.

Lune

Zadnji krajec 6. ob 5. uri

Mlaj 14. ob 6,08

Prvi krajec 22. ob 6,34

Ščip 28. ob 23,27

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Našli so Marijo, Jožefa in Dete... (Lk 2, 16-21)
  2. Z Vzhoda smo se prišli poklonit (Mt 2, 1-12)
  9. Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16. 21-22)
  16. Jezusov prvi čudež (Jan 2, 1-12)
  23. Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4, 4, 14-21)
  30. Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
-

FEBRUAR

SVEČAN

RIBI

28 DNI

1	Torek	Brigita Irska, dev.; Sever, škof
2	Sreda	Svečnica (Gospodovo darovanje); Simeon in Ana
3	Četrtek	Blaž, škof, muč.; Oskar, škof
4	Petek	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, duh., muč. ☼
5	Sobota	Agata, dev., muč.; Albuin, škof, muč.
6	Nedelja	5. nav. - Pavel Milki in tovariši, jap. muč.; Teofil, muč.
7	Ponedeljek	Rihard, kralj; Koleta, dev.
8	Torek	Hieronim Emiliani, red.; Janez de Matha, red.
9	Sreda	Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof
10	Četrtek	Sholastika, dev.; Viljem, puščavnik
11	Petek	Lurška Mati božja; Saturnin, muč.
12	Sobota	Evlalija, muč.; Benedikt Anianski, opat
13	Nedelja	6. nav. - Katarini de Ricci, dev.; Hermenegilda ☉
14	Ponedeljek	Ciril in Metod, slov. apostola; Valentin (Zdravko), muč.
15	Torek	(Pust) - Jordan Saški, red.; Sigfrid (Zmago), škof
16	Sreda	Pepeelnica; Julijan, muč.; Onezim, škof
17	Četrtek	Aleš in šest tovarišev ustanov. servitov; Silvin, škof
18	Petek	Simeon, škof, muč.; Flavijan, škof
19	Sobota	Konrad, spok.; Julijan, muč.
20	Nedelja	1. postna - Silvan, muč.; Leon, škof; Sadot, muč. ☽
21	Ponedeljek	Peter Damiani, škof; Maksimilijan, škof; Irena, dev.
22	Torek	Sedež sv. Petra; Marjeta Kortonska, spok.
23	Sreda	Polikarp, škof; Romana, spok
24	Četrtek	Sergij, muč.; Lucij, muč.; Montan, muč.
25	Petek	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, muč.
26	Sobota	Aleksander, škof; Matilda, dev.
27	Nedelja	2. postna - Gabrijel Žal. M. božje, red.; Baldomir ☽
28	Ponedeljek	Roman, opat; Osvald, škof; Hilarij, papež

ČRNOMELJ

Ljubezen je potrpljiva, je dobrotljiva,... ljubezen nikoli ne mine.

(1 Kor 13, 4, 8a)

VREMENSKI PREGOVORI

Svečnica (2.) zelena, velika noč snežena.

Kakršno vreme na Petrovo (22.) kane, tako rado cel mesec ostane.

Ce konec svečana burja pometa, se dobra letina obeta.

Lune

Zadnji krajec 4. ob 20,17

Mlaj 13. ob 1,32

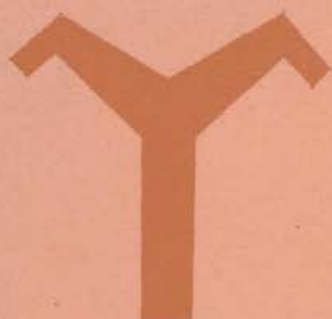
Prvi krajec 20. ob 18,32

Sčip 27. ob 9,58

NEDELJSKI EVANGELIJI

6. Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
  13. Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6, 17. 20-26)
  20. Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1-13)
  27. Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28b-36)
-

MAREC

SUŠEC

OVEN

31 DNI

1	Torek	Albin, opat, škof; Antonina, muč.
2	Sreda	Neža (Janja, Ines) Praška, dev.; Henrik, red.
3	Četrtek	Kunigunda, cesarica; Marin, muč.
4	Petek	Kazimir, poljski kraljevič; Hadrijan, muč.
5	Sobota	Hadrijan (Jadran), muč.; Janez od Križa, red.
6	Nedelja	3. postna - Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika) ☾
7	Ponedeljek	Perpetua in Felicita, mučenki
8	Torek	Janez od Boga, red.; Janez Avilski, duhovnik
9	Sreda	Franciška Rimska, vdova; Gregor Niški, škof
10	Četrtek	40 mučencev; Makarij, škof
11	Petek	Sofronij, škof; Evdogij, muč.; Konstantin, spok.
12	Sobota	Dorotea, muč.; Maksimilijan iz Theveste, muč.
13	Nedelja	4. postna - Kristina, dev., muč.; Nikefor, škof; Teodora
14	Ponedeljek	Matilda, kraljica; Florentina, opatinja ●
15	Torek	Klemen Dvorak, red.; Ludovika de Marillac, red.
16	Sreda	Hilarij, škof, muč.; Tacijan, diakon; Julijan, muč.
17	Četrtek	Patricij (Patrik), škof; Jerica (Jedrt), opatinja
18	Petek	Ciril Jeruzalemski, škof, c. uč.; Salvator, red.
19	Sobota	Jožef, Jezusov rednik; Sibilina, dev.
20	Nedelja	5. postna - Klavdija in tov., muč.; Martin, škof
21	Ponedeljek	Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Filemon, muč.
22	Torek	Lea, spok.; Zaharija, papež; Katarina, spok. ☾
23	Sreda	Turibij, škof; Frumencij, muč.
24	Četrtek	Dionizij, muč.; Aleksander, muč.
25	Petek	Gospodovo oznanjenje - Humbert, opat
26	Sobota	Ludgar, škof; Evgenija, muč.
27	Nedelja	6. postna - cvetna - Rupert Salzburški, škof; Lidija
28	Ponedeljek	Bojan, knez, muč.; Sikst III., papež ☾
29	Torek	Bertold, red.; Ciril, diakon
30	Sreda	Amedej (Bogo), knez; Janez Klimak, opat
31	Četrtek	Veliki četrtek - Modest, škof; Gvido, opat.

DRAVOGRAD

S srcem se namreč veruje za opravičenje, z usti pa se priznava za zveličanje.

(Rimlj 10, 10)

VREMENSKI PREGOVORI

Sušec grmi, lakota beži.

Ce je Jožef (19.) lep in jasen, je dobre letine prerok glasen.

Do Benjamina (31.) kar zeleno, bo osorej posušeno.

Lune

Zadnji krajec 6. ob 14,16

Mlaj 14. ob 18,44

Prvi krajec 22. ob 3,26

Ščip 28. ob 20,27

NEDELJSKI EVANGELIJI

6. Pokora odzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)

13. Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15, 1-3. 11-23)

20. Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jan 8, 1-11)

27. Trpljenje N. G. Jezusa Kristusa (Lk 22, 14-71; 23, 1-56 ali 23, 1-49)

APRIL

MALI TRAVEN

BIK

30 DNI

1	Petek	<i>Veliki petek</i> - Hugo, škof; Venancij, škof, muč.
2	Sobota	<i>Velika sobota</i> - Frančišek Pavelski, red.; Marija Egip.
3	Nedelja	Velika noč - Gospodovo vstajenje - Rihard, škof
4	Ponedeljek	Izidor Seviljski, škof, c. uč.
5	Torek	Vincenc Ferrer, duhovnik; Irena, muč. ☾
6	Sreda	Viljem, opat; Marcelin, muč.
7	Četrtek	Janez K. La Salle, duhovnik; Herman Jožef, red.
8	Petek	Albert, škof, muč.; Valter, škof
9	Sobota	Tomaž Tolentinski, muč.; Marija Kleofa, žena
10	Nedelja	2. velikon. - bela - Ezekijel, prerok; Apolonij in tov.
11	Ponedeljek	Stanislav, škof, muč.; Gemma Galgani, dev.
12	Torek	Zeno, škof; Julij I., papež
13	Sreda	Martin I., papež, muč.; Hermenegild, muč.; Ida ●
14	Četrtek	Valerijan in tov., muč.; Lambert, škof
15	Petek	Helena (Jelka), kraljica; Anastazija, muč.
16	Sobota	Bernardka Lurška, dev.; Benedikt Labre, spok.
17	Nedelja	3. velikon. - Fortunat, muč.; Rudolf, muč.
18	Ponedeljek	Apolonij, muč.; Viktor, muč.
19	Torek	Ema, red.; Dioniz, muč.
20	Sreda	Hilda, dev.; Teotim, škof; Sulpicij, muč. ☽
21	Četrtek	Anzelm, škof, c. uč.; Konrad Parzham, red.
22	Petek	Aleksander (Saša), muč.; Luka, muč.
23	Sobota	Jurij, muč.; Adalbert (Vojko), škof, muč.
24	Nedelja	4. velikon. - Fidelis iz Sigm., red.; Honorij, škof
25	Ponedeljek	Marko, evangelist; Ermin, škof, muč.
26	Torek	Pashazij, opat; Franka Vis., opatinja
27	Sreda	Hozana Koterska, dev.; Cita, dev. ☽
28	Četrtek	Peter Chanel, duhovnik, muč.; Vital, muč.
29	Petek	Katarina Sienska, dev., c. uč.; Peter, muč.
30	Sobota	Pij V., papež; Jožef Cottolengo, duhovnik

KRANJ

To je moja zapoved, da se ljubite med seboj, kakor sam vas jaz ljubil.

(Jan 15, 12)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce malega travna grmi, se slane več bati ni.

Ce v dežju drevo cvete, nikdar sadja ne daje.

Ce je na Jurjevo (24.) sončno, toplo, trta bogato rodila bo.

Lune

Zadnji krajec 5. ob 9,39

Mlaj 13. ob 8,59

Prvi krajec 20. ob 9,58

Sčip 27. ob 7,31

NEDELJSKI EVANGELIJI

3. Potrebno je bilo, da je Kristus vsal od mrtvih (Jan 20, 1-9)
10. Čez osem dni je prišel Jezus (Jan 20, 19-31)
17. Jezus da apostolom jesti (Jan 21, 1-19 ali 1-14)
24. Dobri pastir daje večno življenje (Jan 10, 27-30)

MAJ

VELIKI TRAVEN

DVOJCKA

31 DNI

1	Nedelja	5. velikon. - Jožef, delavec; praznik dela
2	Ponedeljek	Atanazij, škof, c. uč.; Mafalda, dev.
3	Torek	Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola
4	Sreda	Florijan (Cvetko), muč.; Cirijak, škof
5	Četrtek	Gotard, škof; Angel, muč.; Silvan, muč. ☾
6	Petek	Dominik Savio, dijak; Evodij, škof
7	Sobota	Gizela, opatinja; Flavij, muč.
8	Nedelja	6. velikon. - Viktor (Zmago), muč.; Dezider (Željko)
9	Ponedeljek	Pahomij, opat; Herma, učenec sv. Pavla
10	Torek	Antonin, škof; Gordijan in Epimah, muč.
11	Sreda	Sigismund (Žiga), kralj; Mamert, muč.
12	Četrtek	Leopold Mandić, duhovnik; Nerej in Ahilej, muč. ●
13	Petek	Servacij, škof; Peter Regalati, red.
14	Sobota	Matija, apostol; Justina, muč.
15	Nedelja	Gospodov vnebohod - Izidor, kmet; Zofija (Sonja)
16	Ponedeljek	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof
17	Torek	Pashal Bajlon, red.; Bruno, škof; Jošt, opat
18	Sreda	Janez I., papež, muč.; Venancij, muč.; Erik muč.
19	Četrtek	Peter Celestin, red.; Ivo, duhovnik ☽
20	Petek	Bernardin Sienski, red.; Plavtila, spok.
21	Sobota	Krispin, red.; Valens, škof; Evtihij in tov., muč.
22	Nedelja	Binkošti - Renata, spok.; Julija, dev., muč.
23	Ponedeljek	Dezider (Željko), škof, muč.; Leon Rostovski, škof, m.
24	Torek	Marija pomočnica kristjanov; Socerb, muč.
25	Sreda	Beda Častitljivi, duhovnik, c. uč.; Gregor VII., papež
26	Četrtek	Filip Neri, duhovnik; Lambert, škof; Pavlin, m. ☼
27	Petek	Avguštin Canterb., škof; Julij, muč.
28	Sobota	German Pariški, škof; Bernard, duhovnik
29	Nedelja	Presveta Trojica - Maksim Emonski, škof; Teodozija
30	Ponedeljek	Ivana Orleanska, dev.; Ferdinand, kralj
31	Torek	Marijino obiskanje; Petronila, dev.

LJUBLJANA

Tolažnik Sveti Duh, ki ga bo poslal Oče v mojem imenu, pa vas bo učil vsega in spomnil vsega, kar sem vam povedal.

(Jan 14, 26)

VREMENSKI PREGOVORI

Če je pred Servacem (13.) poletje, mraz rad še pritisne na cvetje.
Če se Urbanu (25.) sonca zahoče, bo tudi poletje suho in vroče.
Če je majnika lepo, je dobro za kruh in seno.

Lune

Zadnji krajec 5. ob 4,43
Mlaj 12. ob 20,25
Prvi krajec 19. ob 15,17
Ščip 26. ob 19,48

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jan 13, 31-33a, 34-35)
8. Sveti Duh nas uči evangelij (Jan 14, 23-29)
15. Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)
22. Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Svetega Duha (Jan 20, 19-23)
29. Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jan 16, 12-15)

JUNIJ

ROŽNIK

RAK

30 DNI

1	Sreda	Justin, muč.; Pamfil, muč.
2	Četrtek	Peter, muč.; Erazem, škof, muč.; Marcelin, muč.
3	Petek	Karel Lwanga in drugi ugandski muč.; Klotilda
4	Sobota	Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin, škof; Vincenca Ger.
5	Nedelja	Sv. Rešnje telo in kri - Bonifacij, škof, muč.; Dorotej
6	Ponedeljek	Norbert, škof; Bertrand Oglejski, škof
7	Torek	Robert, opat; Vilibald, škof; Ana Garzia, dev.
8	Sreda	Medard, škof; Viljem (Vilko), škof; Severin, škof
9	Četrtek	Efrem Sirski, diakon, c. uč.; Primož in Felicijan
10	Petek	Jezusovo Srce - Bogumil, škof; Itamar, škof
11	Sobota	Brezmadežno Srce Marijino - Barnaba, apostol
12	Nedelja	11. nav. - Janez Fakundski, red.; Adelajda, dev.
13	Ponedeljek	Anton Padovanski, duh., c. uč.; Trifil, škof
14	Torek	Elizej, prerok; Valerij, muč.
15	Sreda	Vid (Vitomir), muč.; Benilda, muč.
16	Četrtek	Gvido Kortonski, red.; Beno, škof
17	Petek	Gregor Barbarigo, škof; Emilija, dev.
18	Sobota	Marcelijan, muč.; Marko, škof
19	Nedelja	12. nav. - Romuald, opat
20	Ponedeljek	Mihelina, spok.; Silverij I., papež, muč.
21	Torek	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red.
22	Sreda	Pavlin iz Nole, škof; Tomaž More in Janez Fisher, muč.
23	Četrtek	Agripina, dev., muč.; Jožef Cafasso, duhovnik
24	Petek	Janez Krstnik (rojstvo); Favst, muč.
25	Sobota	Eleonora, kraljica; Viljem, opat; Doroteja, dev.
26	Nedelja	13. nav. - Vlgilij (Stoijan), škof; Pelagij, muč.
27	Ponedeljek	Ema Krška, kneginja; Ciril, škof, c. uč.
28	Torek	Irenej (Hotimir), škof, muč.; Marcela, muč.
29	Sreda	Peter in Pavel, apostola, muč.; Marcel, muč.
30	Četrtek	Prvi rimski mučenci; Adolf, škof; Emilijana, muč.

MARIBOR

Jaz sem živi kruh, ki sem prišel iz nebes. Če kdo jé od tega kruha, bo živel vekomaj.

(Jan 6, 51a)

VREMENSKI PREGOVORI

Sever, ki v tem mesecu vleče, obilo žita v deželó privleče.

O svetem Vidí (15.) se skoz noč vidí.

Dež na Ladislava (27.), poletje po vodi splava.

Lune

Zadnji krajec 3. ob 22,08

Mlaj 11. ob 5,38

Prvi krajec 17. ob 20,46

Sčip 25. ob 9,32

NEDELJSKI EVANGELIJI

- 5. Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
  - 12. Jezus odpusti spokorjeni grešnici (Lk 7, 36-50; 8, 1-3 ali 7, 36-50)
  - 19. Jezus napove svojo smrt (Lk 9, 18-24)
  - 26. Jezusove zahteve do učencev (Lk 9, 51-62)
-

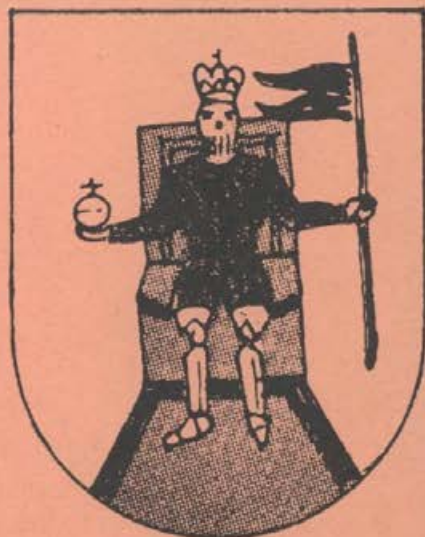
JULIJ

MALI SRPAN

LEV

31 DNI

1	Petek	Estera, žena; Teobald, puščavnik
2	Sobota	Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.
3	Nedelja	14. nav. - Tomaž, apostol; Bernardin Realino, duh. ☺
4	Ponedeljek	Urh, škof; Elizabeta Portugalska, kraljica
5	Torek	Ciril in Metod, slov. apostola (v slovenskih škofijah)
6	Sreda	Marija Goretti, muč.; Bogomila, spok.; Dominika, muč.
7	Četrtek	Izaija, prerok; Vilibald, škof
8	Petek	Kilijan, muč.; Hadrijan III., papež
9	Sobota	Veronika Giuliani, opatinja; Brikcij, škof
10	Nedelja	15. nav. - Amalija (Ljuba), red.; Rufina, muč.
11	Ponedeljek	Benedikt, opat; Olga Kijevska, kneginja ●
12	Torek	Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert, red.
13	Sreda	Henrik I., kralj; Evgen, škof
14	Četrtek	Kamil de Lellis, red.; Bogdan, škof
15	Petek	Bonaventura, škof, c. uč.; Vladimir Kijevski, knez
16	Sobota	Karmelska Mati božja; Evstahij, škof
17	Nedelja	16. nav. - Aleš (Aleksej), spok.; Marcelina; Vesna ☺
18	Ponedeljek	Friderik (Miroslav), škof; Marina, muč.
19	Torek	Avrea (Zlatka), dev.; Simah, papež; Arsen, diakon
20	Sreda	Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok
21	Četrtek	Danijel (Danilo), prerok; Lovrenc iz Brindisija, red.
22	Petek	Marija Magdalena (Magda, Majda), spok.
23	Sobota	Brigida Švedska, red.; Apolinarij, škof
24	Nedelja	17. nav. - Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, muč.
25	Ponedeljek	Jakob starejši, apostol; Krištof, muč. ☺
26	Torek	Joahim in Ana, starša Device Marije
27	Sreda	Klemen Ohridski, Gorazd in tov.; Natalija (Božena)
28	Četrtek	Viktor I., papež; Nazarij in Celzij, muč.
29	Petek	Marta iz Betanije; Beatrika, muč.; Olaf, kralj
30	Sobota	Peter Krizolog, c. uč.; Abdon in Senen, muč.
31	Nedelja	18. nav. - Ignacij Lojolski, red.; Helena, muč.

NOVO MESTO

Opominjam vas torej... živite, kakor se spodobi za poklic, v katerega ste poklicani... drug drugega prenašajte v ljubezni...

(Ef 4, 1, 3a)

VREMENSKI PREGOVORI

Če Cirila in Metoda (5.) dež pere, orehe in kostanj z drevja obere.
Če na Marjeto (20.) dež lije, seno na travniku gnije.
O Jakobu (25.) mora pšenica zoreti ali zgoreti.

Lune

Zadnji krajec 3. ob 13,12

Mlaj 10. ob 13,19

Prvi krajec 17. ob 3,51

Ščip 25. ob 0,27

NEDELJSKI EVANGELIJI

3. Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10, 1-12. 17-20 ali 1-9)
  10. Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)
  17. Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)
  24. Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)
  31. Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
-

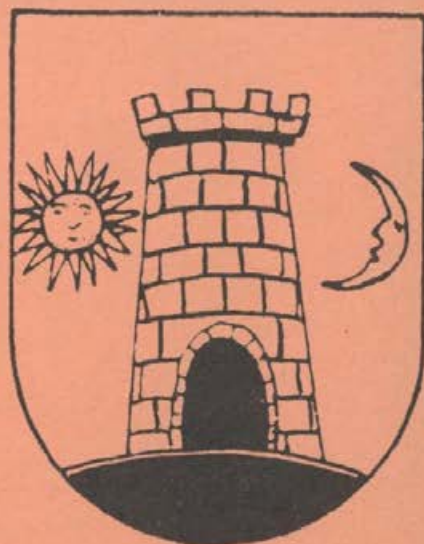
AVGUST

VELIKI SRPAN

DEVICA

31 DNI

1	Ponedeljek	Alfonz de Liguori, škof, c. uč.; Nada, muč.	
2	Torek	(Porciunkula); Evzebij iz Vercellija, škof	☾
3	Sreda	Lidija, žena; Peter Eymard, duhovnik	
4	Četrtek	Janez Vianney, arški župnik; Tertulin, muč.	
5	Petek	Posvetitev bazilike Marije Snežne (Nives)	
6	Sobota	Jezusova spremenitev na gori Tabor	
7	Nedelja	19. nav. - Kajetan, red.; Donat, škof, muč.	
8	Ponedeljek	Dominik, red.; Cirijak, Larg in drugi muč.	☉
9	Torek	Jaroslav (Verijan), muč.; Roman, muč.	
10	Sreda	Lovrenc, diakon, muč.; Pavla, muč.	
11	Četrtek	Klara (Jasna), dev.; Suzana, muč.	
12	Petek	Hilarija, muč.; Herkulan, škof	
13	Sobota	Poncijan, papež; Hipolit, duh.; Janez Berhmans, red.	
14	Nedelja	20. nav. - Maksimilijan Kolbe, muč.; Mitja (Demetrij)	
15	Ponedeljek	Marijino vnebovzetje - Tarcizij, muč.	
16	Torek	Štefan Ogrski, kralj; Rok, spokornik	
17	Sreda	Hijacint, red.; Liberat, opat, muč.	
18	Četrtek	Helena (Alenka), cesarica; Agapit, muč.	
19	Petek	Janez Eudes, red.; Boleslav, muč.	
20	Sobota	Bernard, opat, c. uč.; Samuel (Samo), prerok	
21	Nedelja	21. nav. - Pij X., papež; Sidonij (Zdenko), škof	
22	Ponedeljek	Marija kraljica; Timotej in tov., mučenci	
23	Torek	Roza iz Lime, dev.; Filip Benizzi, red.; Klavdij	♁
24	Sreda	Jernej (Bartolomej), apostol, muč.; Zlatka, muč.	
25	Četrtek	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, duhovnik	
26	Petek	Rufin, škof; Edana E. Bichier, red.	
27	Sobota	Monika, mati sv. Avgušтина; Cezarij, škof	
28	Nedelja	22. nav. - Avguštin, škof, c. uč.; Hermes, muč.	
29	Ponedeljek	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, muč.	
30	Torek	Feliks (Srečko), muč.; Gavgenciya, muč.	
31	Sreda	Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, škof	☾

ORMOZ

Glejte in varujte se vsake lakomnosti; zakaj življenja nima nihče iz obilice svojega premoženja.

(Lk 12, 15)

VREMENSKI PREGOVORI

Vreme, ki ga Lovrenc (10.) naredi, celo jesen drži.

Velike maše (15.) sonce, dá dosti vina sladkega.

Po vremenu Jerneja (24.) se vsa jesen nareja.

Lune

Zadnji krajec 2. ob 1,53

Mlaj 8. ob 20,18

Prvi krajec 15. ob 13,47

Sčip 23. ob 16. uri

Zadnji krajec 31. ob 12,23

NEDELJSKI EVANGELIJI

7. Vedno moramo biti pripravljani (Lk 12, 32-48 ali 35-40)

14. Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)

15. Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)

21. Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)

28. Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1. 7-14)

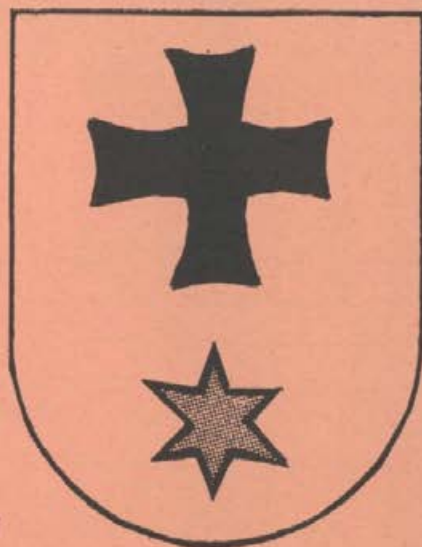
SEPTEMBER

KIMAVEC

TEHTNICA

30 DNI

1	Četrtek	Egidij (Tilen), opat; Verena, dev.
2	Petek	Maksima, muč.; Antonin, muč.; Kastor, škof
3	Sobota	Gregor Veliki, papež, c. uč.; Doroteja, muč.
4	Nedelja	23. nav. - Ida, spok.; Roža iz Viterba, dev.
5	Ponedeljek	Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof
6	Torek	Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.
7	Sreda	Regina, dev.; Bronislava, red. Marko Križevčan
8	Četrtek	Marijino rojstvo; Hadrijan, muč.; Natalija (Božena)
9	Petek	Gorgonij, muč.; Peter Klaver, red.
10	Sobota	Nikolaj Tolentinski, spok.; Luka, muč.
11	Nedelja	24. nav. - Emilijan (Milko, Milan), škof
12	Ponedeljek	Gvido, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.
13	Torek	Janez Krizostom, škof. c. uč.; Amat (Ljubo), opat
14	Sreda	Povišanje sv. križa; Notburga, dev.
15	Četrtek	Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč.
16	Petek	Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila, kneginja
17	Sobota	Robert Bellarmino, škof, c. uč.; Lambert, škof, muč.
18	Nedelja	25. nav. - Jožef Kupertinski, red.; Irena (Mira), muč.
19	Ponedeljek	Januarij, škof; Teodor (Božidar), škof
20	Torek	Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč.
21	Sreda	Matej (Matevž), apostol in evangelist; Jona, prerok
22	Četrtek	Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov., muč.
23	Petek	Marta Perzijska, dev., muč.; Paternej, škof
24	Sobota	Marija rešiteljica jetnikov; Gerard, škof
25	Nedelja	26. nav. - Avrelija (Zlatka), dev.; Sergej Rad., škof
26	Ponedeljek	Kozma in Damijan, muč.
27	Torek	Vincencij Pavelski, duhovnik; Adolf in Janez, muč.
28	Sreda	Venceslav (Vaclav), muč.; Lioba (Ljubica), red.
29	Četrtek	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30	Petek	Hieronim, duhovnik, c. uč.; Zofija (Sonja), spok.

PTUJ

Glej, blagrovati me bodo odslej vsi rodovi. Zakaj velike reči mi je storil On, ki je mogočen.

(Lk 1, 49)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce je na mali šmaren (8.) lepo, rado ostane še dva meseca takó.

Ce je Matevž (21.) vedren, bo še prijetna jesen.

Ce se zgodaj selijo ptiči, bo huda zima o božiči.

Lune

Mlaj 7. ob 3,35

Prvi krajec 14. ob 3,24

Sčip 22. ob 7,37

Zadnji krajec 29. ob 21,06

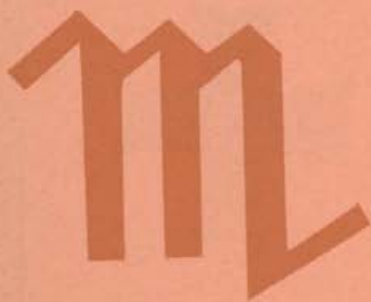
NEDELJSKI EVANGELIJI

4. Odpoved prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)

11. Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32 ali 1-10)

18. Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13 ali 10-13)

25. V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)

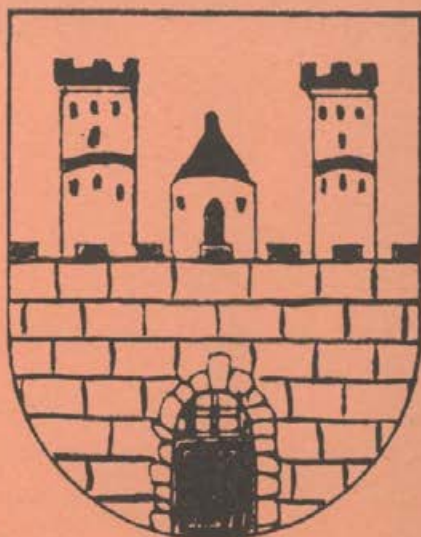
OKTOBER

VINOTOK

SKORPIJON

31 DNI

1	Sobota	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Remigij, škof
2	Nedelja	27. nav. - Angeli varuhi; Teofil (Bogomil), škof
3	Ponedeljek	Kandid (Žarko), muč.; Gerard, opat
4	Torek	Francišek Asiški, red.; Petronij, škof
5	Sreda	Marcelin, škof; Apolinarij, škof; Flavija, muč.
6	Četrtek	Bruno, red.; Renato, škof; Fides, dev. ☉
7	Petek	Rožnovenska Mati božja; Marko I., papež; Sergij, muč.
8	Sobota	Pelagija, spok.; Marcel, muč.
9	Nedelja	28. nav. - Dioniz, škof; Janez Leonardo, red.
10	Ponedeljek	Danijel (Danilo), škof; German, škof
11	Torek	Emilijan (Milan, Milko), škof; German, škof
12	Sreda	Maksimilijan Celjski, škof; Edvin, kralj
13	Četrtek	Edvard, kralj; Koloman, muč. ☽
14	Petek	Kalist I., papež, muč.; Gaudencij (Veselko), škof, muč.
15	Sobota	Terezija Velika Avilska, red., c. uč.; Avrelija (Zlata), d.
16	Nedelja	29. nav. - Hedvika, red.; Marjeta Alacoque, dev.
17	Ponedeljek	Ignacij, škof; Viktor, škof; Rudolf, škof
18	Torek	Luka, evangelist; Julijan, puščavnik
19	Sreda	Izak Jogues, duhovnik in tovariši, kanadski mučenci
20	Četrtek	Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, opat
21	Petek	Uršula, muč.; Hilarion, opat; Celina, spok. ☽
22	Sobota	Bertila Moscardin, red.; Marija Saloma, žena
23	Nedelja	30. nav. - Janez Kapistran, red.; Roman, škof
24	Ponedeljek	Anton Marija Claret, škof; Martin, opat
25	Torek	Krizant in Darija (Darinka), muč.; Krišpin škof, muč.
26	Sreda	Lucijan, muč.; Florij, muč.; Rustik, škof
27	Četrtek	Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.
28	Petek	Simon in Juda, apostola; Cirila, dev.
29	Sobota	Narcizij, škof; Ermelinda, dev.; Ferucij, muč. ☽
30	Nedelja	31. nav. - Alfonz Rodriguez, red.; Marcel, muč.
31	Ponedeljek	Volbenk, škof; Kvintin, muč.

SLOVENJ GRADEC

Božji človek, prizadevaj si za pravico, pobožnost, vero, ljubezen, potrpežljivost, krotkost.

(1 Tim, 6, 11)

VREMENSKI PREGOVORI

Vinotoka burja, mraz, prosinca sončen čas.

Ce je Gal (16.) toploten in suh, bo leto, ki pride, z močo skopuh.

Kakor je Uršula (21.) pričela, bo zima vse izpela.

Lune

Mlaj 6. ob 12,16

Prvi krajec 13. ob 20,43

Ščip 21. ob 22,54

Zadnji krajec 29. ob 4,37

NEDELJSKI EVANGELIJI

2. Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
  9. Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
  16. Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
  23. Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
  30. Jezus vabi grešnike k pokori (Lk 19, 1-10)
-

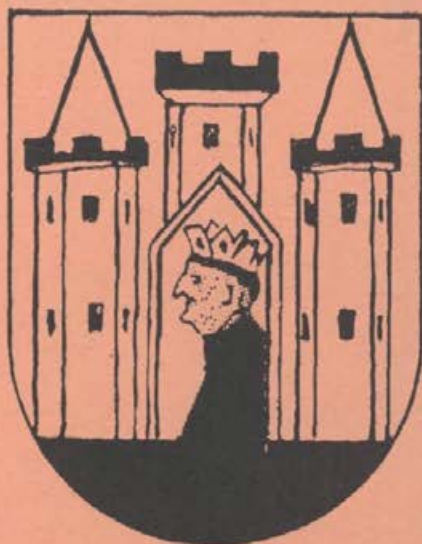
NOVEMBER

LISTOPAD

STRELEC

30 DNI

1	Torek	Vsi sveti
2	sreda	Spomin vseh vernih rajnih
3	Četrtek	Just, tržaški muč.; Martin Porres, red.; Viktorin, muč.
4	Petek	Karel (Drago) Boromejski, škof; Vital (Živko), m, ☉
5	Sobota	Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika
6	Nedelja	32. nav. - Lenart, opat; Sever, škof; Demetrij (Mitja)
7	Ponedeljek	Ernest, opat; Engelbert, škof
8	Torek	Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
9	Sreda	Teodor (Božidar, Darko), muč.; posv. later. bazilike
10	Četrtek	Leon I. Veliki, papež, c. uč.; Andrej Av., duhovnik
11	Petek	Martin (Davorin) iz Toursa, škof
12	Sobota	Jozafat Kunčevič, škof, muč.; Emilijan, opat ☽
13	Nedelja	33. nav. - Stanislav Kostka, red.; Didak (Diego), red.
14	Ponedeljek	Nikolaj Tavelić, duhovnik, muč.; Serapion, muč.
15	Torek	Albert Veliki, škof in c. uč.; Leopold, knez
16	Sreda	Marjeta Škotska, kraljica; Jedert (Jerica), dev.; Otmar
17	Četrtek	Evfemija in Tekla, trž. muč.; Elizabeta Ogrska, red.
18	Petek	Posv. bazilik sv. Petra in Pavla; Roman, diakon, muč.
19	Sobota	Narsej, škof, muč.; Barlam, muč.
20	Nedelja	Kristus Kralj - Feliks (Srečko), red.; Edmund ☼
21	Ponedeljek	Marijino darovanje; Albert, škof
22	Torek	Cecilija, dev., muč.; Maver, škof, muč.
23	Sreda	Klemen (Milko, Milivoj) I., papež, muč.
24	Četrtek	Flora (Cvetka), dev., muč.; Krizogon, muč.
25	Petek	Erazem, muč.; Katarina, dev., muč.
26	Sobota	Silvester (Silvo), opat; Konrad, škof; Leonard, red.
27	Nedelja	1. adventna - Virgil, škof; Valerijan, škof ☽
28	Ponedeljek	Katarina Labouré, dev.
29	Torek	Saturnin, muč.; Radbod (Radivoj), škof
30	Sreda	Andrej, apostol; Justina, dev., muč.

SKOFJA LOKA

Zakaj če verujemo, da je Jezus umrl in vstal, bo Bog tako tudi tiste, ki so zaspali, po Jezusu pripeljal obenem z njim.

(1 Tes, 4, 14)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce Vse svete (1.) namaka, debel sneg nas čaka.

Sonce na Martina (11.), pred durmi huda zima.

Ce na Cecilijo (22.) grmi in treska, bo ob letu žita kot peska.

Lune

Mlaj 4. ob 23,21

Prvi krajec 12. ob 16,50

Sčip 20. ob 13,30

Zadnji krajec 27. ob 11,51

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)

6. Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38 ali 27. 34-38)

13. Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)

20. Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23, 35-43)

27. Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)

DECEMBER

GRUDEN

KOZOROG

31 DNI

1	Četrtek	Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.
2	Petek	Herta, dev.; Blanka, spok.; Bibijana (Vivijana, Živka)
3	Sobota	Frančišek Ksaver, red.; Kasijan, muč.
4	Nedelja	2. adventna - Barbara, dev., muč.; Janez Damaščan ●
5	Ponedeljek	Saba, opat; Krispina, mučenka
6	Torek	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, muč.
7	Sreda	Ambrož, škof, c. uč.; Jožefa Rossello, red.
8	Četrtek	Marijino brezmadežno spočetje
9	Petek	Valerija, muč.; Peter Fourier, red.
10	Sobota	Loretska Mati božja; Melkijad, papež
11	Nedelja	3. adventna - Damaz I., papež; Sabin, škof
12	Ponedeljek	Ivana Frančiška Chantal, red.; Amalija, muč. ☺
13	Torek	Lucija, dev.; Otilija, dev.
14	Sreda	Janez od Križa, duhovnik, c. uč.; Dušan, škof
15	Četrtek	Kristina (Krista), dev.; Marija K. de Rosa, red.
16	Petek	Albina, dev., muč.; Adelajda, cesarica
17	Sobota	Lazar, škof; Olimpija, red.; Vivina, dev.
18	Nedelja	4. adventna - Teotim, muč.; Bazilij, muč.
19	Ponedeljek	Urban V., papež; Tea, muč.; Favsta, spok.
20	Torek	Evgen, muč.; Makarij, muč.; Dominik ☺
21	Sreda	Peter Kanizij, duhovnik, c. uč.; Severin, škof
22	Četrtek	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, red.
23	Petek	Viktorija, dev., muč.; Janez Kancij, duhovnik
24	Sobota	Sveti večer; Adam in Eva, prva starša
25	Nedelja	Božič - Jezusovo rojstvo - Anastazija, muč.
26	Ponedeljek	Štefan, prvi mučenec; Zosim, papež ☺
27	Torek	Janez, apostol in evangelist; Fabiola, spok.
28	Sreda	Nedolžni otroci; Antonij, red.
29	Četrtek	Tomaž (Tomislav) Becket, škof, muč.; David, kralj
30	Petek	Sv. Družina; Evgen, škof; Liberij, škof
31	Sobota	Silvester, papež; Pavlina in tov., muč.

ŽUZEMBERG

Razodela se je božja milost, ki prinaša odrešenje vsem ljudem.

(Tit, 2, 11)

VREMENSKI PREGOVORI

Če grudna bliska, grmi - za drugo leto vetrove budi.
Zelen božič - bela velika noč.
Tepežni dan (28.) oblačen, k letu ne boš kruha lačen.

Lune

Mlaj 4. ob 13,26
Prvi krajec 12. ob 14,10
Sčip 20. ob 3,01
Zadnji krajec 26. ob 19,53

NEDELJSKI EVANGELIJI

4. Janez Krstnik kliče k spreobrnitvi (Mt 3, 1-12)
8. Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
11. Janez Krstnik vprašuje o Jezusu (Mt 11, 2-11)
18. Jezusova Mati je iz Davidovega rodu (Mt 1, 18-24)
25. Beseda se je učlovečila (Jan 1, 1-8 ali 1-5, 9-14)

Skrb Cerkve za družino

KONCILSKA KONSTITUCIJA

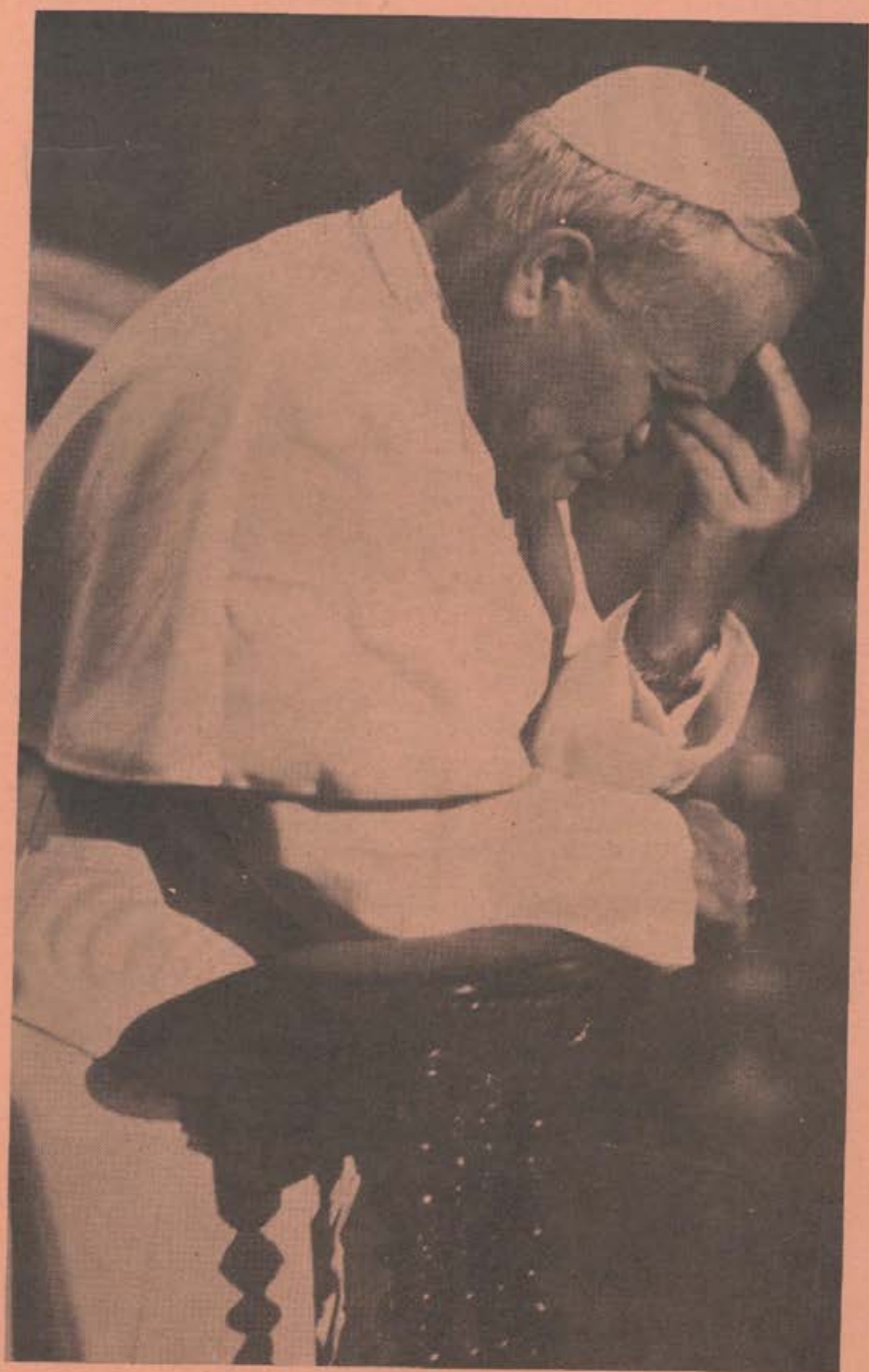
Na deveti javni seji II. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora je bila 7. decembra 1965 sprejeta in potrjena obširna Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu. Celotna konstitucija je razdeljena na uvod, ki vsebuje nekakšno diagnozo človekovega položaja v današnjem svetu, in dva dela, v katerih koncil z naukom, zajetim iz Kristusove blagovesti, odgovarja na vprašanja, ki se ob diagnozi sedanosti izkažejo za najgloblja in najbolj pereča. Dva dela konstitucije ustrezata dvema velikima skupinama vprašanj in odgovorov: 1. kaj je krščanski smisel človeškega življenja in delovanja; 2. naobračanje tega temeljnega krščanskega gledanja na nekatera vprašanja, ki so danes posebno živa: zakon in družina, teženje po kulturi in širjenje kulture, ureditev gospodarstva, politično življenje, medsebojna povezava narodov, mir.

Če ti dve skupini primerjamo med seboj, vidimo, da vprašanja druge skupine ljudje posebno živo občutijo. Žal pa je snov konstitucije v marsikateri točki premalo obdelana, nekako nedorečena in potrebna pojasnil in dopolnitev. Iz tega je zrasla potreba, da pokoncilska razpravljanja prinesejo novih razjasnitev. To velja predvsem za vprašanje zakona in družine v današnjem svetu, ker je zdravje osebe ter krščanske družbe globoko povezano z uspevanjem zakonske in družinske skupnosti. Kristjani se z vsemi, ki jim ta skupnost veliko pomeni, iskreno veselijo vsega, ker na različne načine pomaga, da danes ljudje više cenijo to skupnost ljubezni in da bolj spoštujejo življenje; vse to podpira zakonce in starše pri njihovi vzvišeni nalogi. Z druge strani pa opažamo in doživljamo pojave, ki v zakonsko in družinsko skupnost prinašajo različne dvome, velike motnje in razumljivo zaskrbljenost: svobodna ljubezen, sebičnost, kuga zakonskih ločitev in razporok, nedovoljeni načini preprečevanja rojstev, gospodarske razmere in težave.

OKROŽNICA »HUMANAE VITAE«

»Pomanjkljivostim« koncilске konstitucije je hotel takoj odpomoči papež Pavel VI. in je 25. januarja 1968 izdal okrožnico »*Humanae vitae*«, ki govori o pravilnem uravnavanju rojstev. Okrožnica daje sicer marsikateri napotek zakoncem in staršem, a vseh ne zadovolji. Tako ostaja še danes stalna zahteva, naj se nauk okrožnice poglobi in jasneje utemelji.

Da ne omenjamo številnih govorov, je Pavel VI. še delno spregovoril o družini v apostolski spodbudi »O evangelizaciji« leta 1975, Janez Pavel II. pa najprej v apostolski spodbudi »O katehezi« leta 1979 in 22. novembra 1981 v doslej najboljšežnejšem dokumentu te vrste, v apostolskem pismu »*Familiaris consortio*«. To zadnje pismo povzema in ovrednoti dosedanja gledanja Cerkve na družino in njeno vlogo, hkrati pa zaznava številna nova vprašanja, s katerimi se sooča sodobna družina in družba sploh.

Sveti oče Janez Pavel II. zaskrbljeno moli

Kaj je Janeza Pavla II. pripravilo, da je izdal to pomembno okrožnico, ki v slovenskem prevodu obsega 75 strani?

Pismo je sad tako škofovske sinode, ki je zasedala v Rimu od 26. septembra do 25. oktobra 1980 in razpravljala prav o vprašanih zakona in družine, kot tudi papeževega osebnega študija in premišljevanja o tem nadvse perečem in pomembnem vprašanju posameznika, družinskih skupnosti, družbe in Cerkve. Vsekakor je Janez Pavel II. mislim, gledanjem in rešitvam, ki so mu jih nakazali ali posredovali škofje na sinodi, dal pečat osebnih gledanj in stališč v skladu z dosedanjim naukom Cerkve. Nekateri so pričakovali, da bo Cerkev spremenila kakšen nauk ali normo o zakonu, družini, zakonskem življenju in ravnanju, a papež je ostal zvest dosedanjemu nauku Cerkve. Zaradi tega bo potrebna še večja pastoralna skrb, bližina in neposrednost, hkrati pa nenehno oznanjevanje in pričevanje božjega usmiljenja in krščanskega upanja, iz katerega ni nihče izključen.

APOSTOLSKO PISMO »FAMILIARIS CONSORTIO«

Apostolsko pismo »Familiaris consortio« ima poleg uvodnega dela še štiri poglavja: Svetloba in sence današnje družine, zakon in družina v božjem načrtu, naloge krščanske družine in družinska pastorala.

»Že bežen pregled vsebine pove, da papeževo pismo obravnava številna in zelo zapletena vprašanja sodobnega življenja. Ta vprašanja se ne tičejo zgolj verskega področja in teologije, temveč vključujejo tudi druge vede, ki se ukvarjajo s človekom in družbo, njeno etično podobo, nalogami in napredkom. Pismo povzema spoznanja teoloških in antropoloških znanosti in jih združuje, da bi tako današnja družina našla pot k enovitosti in harmoniji življenja in bi tako prispevala k splošnemu napredku družbe. Seveda ni mogoče v papeževem pismu iskati znanstvene razprave, temveč ga je treba brati in sprejemati kot "pastoralno spodbudo", ki sicer izhaja iz jasnih teoloških in moralnih načel, hkrati pa "spodbuja" k iskanju lastne poti, zaupanih nalog v ožji in širši skupnosti in zlasti k samouresničevanju zakona in družine kot prvobitne in najpomembnejše zemeljske ustanove.« (Iz »uvodne besede« k slovenskemu prevodu.)

»Prihodnost človeštva gre prek družine! Zato je neobhodno nujno, da se vsak človek dobre volje zavzema za ohranitev in pospeševanje vrednot in nalog družine. Mislim, da moram sinove in hčere Cerkve pozvati k posebni zavzetosti v tej smeri. Tisti, ki v veri poznajo čudoviti božji načrt v njegovi globini, imajo še en razlog več, da se z vsem srcem zavzamejo za stvarnost družine v tem času preizkušnje in milosti. Ti morajo ljubiti družino s prav posebno ljubeznijo. To je čisto določena in obvezujoča naloga.«

»Ljubiti družino pomeni ceniti in vedno pospeševati njene vrednote in možnosti. Ljubiti družino pomeni odkrivati in premagovati nevarnosti in slabosti, ki jo ogrožajo. Ljubiti družino pomeni dalje sodelovati pri ustvarjanju okolja, ki je v prid njeni rasti in razvoju. Končno se kaže ta ljubezen na prav poseben način, če današnji krščanski družini, ki je mnogokrat v skušnjavi za malodušnost in v skrbah zaradi pomnoženih težav, spet damo zaupanje vase, zaupanje v bogastvo družine po naravi in po milosti, v njeno poslanstvo, ki ji ga je izročil Bog.« (Ap. pismo 86).

Zgodovinski obisk voditelja anglikanske Cerkve Ramseya pri Pavlu VI. v Rimu

V Londonu sta se ponovno srečala papež Janez Pavel II. in vodja anglikanske Cerkve Robert Runcie

MOLITVE V DRUŽINI

MOLITVE V DRUŽINI so vzete iz knjižice Wima Sarisa »Družina se pripravlja na prvo obhajilo«, Ljubljana 1981, izdal Katehetski center v Ljubljani.

Naša življenjska pot

Gospod, ti si navzoč v prvem trenutku našega življenja, ti si izvir našega bivanja.

Ko življenje teče naprej, bi včasih skoraj pozabili, da smo kot kapljice v veliki reki, ki jim daješ moč ti in tvoj Duh, ki je bil na začetku, ki je sedaj z nami in ki nas bo na koncu spremljal k velikemu obzorju večnega življenja. Amen.

Vsemogočni in večni Bog, vsemu, kar živi, daješ, da raste in rodi. Pomagaj nam, da bo naše — ne samo telesno, ampak tudi duhovno življenje vedno bolj zdravo in bogato. Pomagaj nam, da bomo dobri in srečni ljudje tako zdaj in na vekomaj. Amen.

Gospod, nočemo se omejevati in živeti samo v duhu našega ljudstva; ni dovolj biti dober in prijazen samo s tistimi, ki so kakor mi.

Nauči nas, da bomo živeli kakor tvoje ljudstvo:
med vsemi ljudmi, katerim si ti Oče
in s katerimi smo bratje in sestre v Kristusu tvojem Sinu. Amen.

Gospod, zahvaljujemo se ti za svoje rojstvo;
hvala, ker smo člani tega naroda, z bogatim jezikom,
kulturo in omiko, z dragoceno učenostjo prednikov.
Hvala tudi, ker smo bili krščeni
Nauči nas sodelovati pri kateremkoli dobrem delu,
in smo postali otroci tvojega ljudstva.
ki ga skušajo uresničiti ljudje v tvojem stvarstvu.
S tvojo pomočjo naj se izogibamo sporom.
Nauči nas dajati in sodelovati,
kajti vse, kar imamo, je tvoj dar. Amen.

Življenje in smrt

Nič ni stalnega v naravi okrog nas;
vse se giblje. Vse je na poti, vse mine.
Rastline in živali se rojevajo: nekega dne umrejo;
tudi ljudje se rodijo in nekega dne bodo umrli,
vendar za nas smrt ni konec bivanja.
Daj, Gospod, da bo za nas začetek novega življenja,
bivanja s teboj.
Na dolgi poti k tebi, v tvoj dom,
ostani z nami, Gospod. Amen.

Gospod, naš Bog, ti ne želiš, da bi bili pripeti na pretekle stvari.
Vsak dan nam ponuja nove možnosti,
dopušča, da se dvignemo in začnemo znova;
nauči nas, da bomo možnosti, ki jih želimo zase,
znali podariti tudi drugim. Amen.

Bog, ki si ustvaril čase, temo in luč,
dneve in noči, morje in kopno, rože in živali,
pomlad in jesen in končno človeka: starše in otrok otroke,
vsak dan blagoslavljal to življenje,
ki se stalno spreminja,
to pot, ki se nikoli ne konča,
in smrt, ki pelje v življenje.
Tako nam bo vse v odrešenje, naše življenje pa bo do konca
polno dobrin. Amen.

Gospod, ustvaril si nas tako,
da nas vsa bogastva sveta ne morejo zadovoljiti.
Pravo srečo najdemo le v ljudeh,
ki so nam blizu in dragi,
ki jim tudi mi nekaj pomenimo,
in v tebi, o Bog, ki si skrit v vseh ljudeh in stvareh.
Gospod pomagaj nam živeti v skladu
s temi resnicami, ki jih poznamo in vanje verujemo. Amen.

Janez Pavel II. je bil lani potnik miru, obiskal je Veliko Britanijo in Argentino, v Fatimi se je srečal tudi z Lucijo (na sliki), kjer ga je skušal zabosti atentator; leta 1981 pa je sv. oče postal žrtev atentata v Rimu

Gospod, naš Bog, hvala, ker te lahko poznamo,
 ker lahko s tabo sedimo pri isti mizi,
 skupaj delimo naš kruh;
 ko si pri nas, nas spomni, da smo tvoji.
 Daješ nam hrano, daruješ nam ljubezen.
 Prosimo te, ne zapusti nas nikoli.
 Naj bo tvoja navzočnost med nami kot dnevna luč
 in kot trdna tla pod našimi nogami.
 Hrepenimo po prihodnosti,
 kateri se nam boš ti, naš Bog, razodel. Amen.

Pokojni nadškof Peter Cocolin

Niso še dobro utihnili na ustnicah voščila, s katerimi smo zaželeli zlasti bližnji sodelavci nadškofu Petru Cocolinu srečno in blagoslovljeno novo leto 1982, ko nas je v soboto 9. januarja malo pred poldnem presenetila vest, da ga je prizadela huda možganska krvavitev. Dva dni je še preživel v goriški mestni bolnišnici, a žal v globoki nezavesti, dokler ni v ponedeljek 11. januarja ob 7^h zvečer nehalo biti njegovo srce. V zadnjih časih se ni ravno najbolje počutil in ga je motil nekoliko visok pritisk. Ali to ni moglo zaustaviti njegove zagnane dejavnosti. Komaj pomladi 1981 je sklenil izviren, a utrudljiv pastirski obisk župnij goriške nadškofije, ki je s presledki trajal celih sedem let. Vodil in navdihoval je pripravo na škofijsko sinodo oz. na »zborovanje« goriške Cerkve v vseh njenih sestavinah, laikov, duhovnikov in redovnikov. Na osnovi duhovnih zahtev, ki so se izkazale med pastirskim obiskom posameznih župnij in tehtnega razmišljanja bi moralo to zborovanje nanizati organsko pahljačo smernic pastoralni dejavnosti v goriški nadškofiji. Le dobre tri dni pred bolezenskim napadom se je vrnil z obiska »ad limina« pri sv. očetu, kateremu je podal predpisano petletno poročilo o stanju nadškofije. Vrnil se je vesel in poln upanja. Povedal nam je o prisrčnem sprejemu pri sv. očetu in tudi o njegovem zanimanju za slovenske vernike, ki so del goriške Cerkve. S tem nadvse pomembnim obiskom je nadškof Peter Cocolin nepričakovano sklenil svojo nadpastirsko službo.

MLADOSTNA LETA IN DUHOVNIK

Pokojni nadškof je pričel svoje življenjsko potovanje dne 2. avgusta 1920 v revni kolonski družini v vasi Saciletto nedaleč od Červignana v območju

goriške nadškofije. Rodil se je kot peti in zadnji otrok furlanskima staršema Francu in Elisi Cocolin. Pred njim so razveselili starše trije fantje in eno dekle. Osnovno šolo je obiskoval v bližnji vasi Perteole. Z 12. letom je vstopil v goriško malo semenišče in pričel prvo gimnazijo v razredu, ki je štel 42 dijakov, Slovencev in Furlanov. Sedemnajst jih je postalo duhovnikov. Po bogoslovnih študijah v goriškem bogoslovnem semenišču ga je 3. junija 1944 posvetil v duhovnika v cerkvi Srca Jezusovega v Gorici tedanji goriški nadškof Karel Margotti. Kot novomašnik je bil imenovan za kaplana v Krminu, kjer je ostal sedem let. Leta 1951 je odšel za župnika v Terzo d'Aquileia. Leta 1955 je postal nadžupnik in dekan v Ogleju do leta 1966, ko je bil imenovan za župnika dekana mestne župnije sv. Ambroža v Trziču. Dne 26. junija 1967 smo zvedeli, da je postal goriški nadškof po odhodu msgr. Pangrazia v Rim dekan iz Trziča. Ogromna množica vernikov se je zbrala v Ogleju v nedeljo 3. septembra 1967, ko je msgr. Cocolin prejel škofovsko posvečenje po rokah beneškega patriarha kardinala G. Urbanija. S slovesnim sprejemom v goriški stolnici v nedeljo 24. septembra 1967 se je pričela redna škofovska služba v goriški Cerkvi, ki je trajala dobrih 14 let. V času, ki gre med odpovedjo msgr. Santina in prihodom novega škofa Bellomija (1975-1977), je moral msgr. Cocolin voditi kot apostolski administrator tudi tržaško škofijo.

SLUŽBENA MESTA

Dveh službenih mest se je msgr. Cocolin najraje spominjal ter iz pastoralne izkušnje, ki jo je v njih pridobil, črpal navdih tudi v škofovski dejavnosti. To so bila kaplanska leta v Krminu in enajstletno župnikovanje v Ogleju.

Zadnje srečanje nadškofa Petra Cocolina s papežem nekaj dni pred smrtjo

V Krmin je prišel kot novomašnik, ko je še divjala vojna in nemalo razdvajala krminsko skupnost. S svojim prijaznim nastopom si je mladi kaplan osvojil srca mlajših in starejših ter je zato tudi kot škof ostajal za Krminčane vedno »Don Rino«. Največji del svojih energij je posvetil mladini. Vidnejše stopinje njegove dejavnosti so bile oživitve katoliške akcije, ustanovitve skavtske skupine, mladinskega športnega društva »Alba«, vodenje cerkvenega petja, vodenje amaterske dramske dejavnosti, organizacija skavtskih taborenj. Ni bila to rutinska kaplanska dejavnost, če poznamo težke in skromne razmere v krminski stvarnosti v neposrednem povojnem obdobju ter svojstveno človeško zavzetost, ki je vodila Don Rina.

Posebno in zahtevno poglavje v naši škofijski stvarnosti predstavlja družbeno politično in kulturno obeležje oglejske župnije. Župnik Cocolin je znal občutljivo prisluhniti govoricam te zahtevnosti ter razvil med svojim župnikovanjem v Ogleju vrsto pastoralnih pobud zlasti na ravni župnijske kate-

heze in na ravni družbeno kulturne dejavnosti. Do msgr. Cocolina ni bilo goriškega nadškofa, ki bi toliko storil, da se ponovno ovrednoti oglejska duhovna dediščina ne le v domači Cerkvi, marveč tudi v Cerkvah, ki jim je Oglej posredoval prvo evangeljsko oznanilo. Dovolj je, da se spomnimo pomembnih pobud in proslav ob 16. stoletnici oglejskega koncila, ki so zaznamovale leto 1981. Cocolinova navezanost na Oglej se zgovorno izkazuje tudi v njegovi oporoki, v kateri izraža željo, da bi rad počival, ako je mogoče, v oglejski baziliki.

GORIŠKI NADŠKOF

Msgr. Cocolin ni nikdar mislil in še manj si želel, da bi postal škof. Ob 10. letnici škofovske službe je zapisal: »Sprejel sem škofovstvo, čeprav sem se zavedal svojih omejenih zmožnosti, ker je skladnost z mojim poklicem zahtevala, da ne odklonim te službe, na katero nisem nikdar mislil. Končno tudi odgovor na klic nove odgovornosti osmišlja in izpolnjuje darove, ki smo jih prejeli. Vedno sem pojmoval dar

duhovništva kot možnost, da pomagam drugim z daritvijo samega sebe Bogu in bratom, ki jo je treba obnavljati dan za dnem.«

Msgr. Cocolin je postal nadškof v obetajočem in obenem viharnem neposrednem pokoncilskem obdobju. Koncilski teološki prepoved, vzemimo na pr. pojmovanje Cerkve kot božjega ljudstva, ovrednotenje krajevne Cerkve, novo podobo škofovske službe itd., je bilo treba pričeti vnašati v življenje cerkvenega občestva. Ta skrb je izstopala pri novem nadškofu. Sam je pravil, da mu je bila tuja misel, da bi pojmoval škofijo kakor kako »cerkveno podjetje«, ki bi mu lahko izboljšal obratovanje s sprejetjem novih predpisov v zameno za stare. Predvsem je čutil dolžnost, da je poglobil v sebi vizijo Cerkve, ki jo je 2. Vatikanski koncil nakazal, ter jo skušal prenesti v našo škofijsko stvarnost. Treba je bilo zasledovati ustrežnejše metode za vodstvo škofije. Ena izmed prvih in osnovnih potez tega sloga je bila nadškofova želja oz. vabilo k sodelovanju in soodgovornosti duhovnikov in laikov na raznih ravneh škofijske dejavnosti. V tem vzdušju so se oblikovali razni škofijski organizmi, ki jih koncil naroča ali priporoča, kakor Duhovniški svet, Škofijski pastoralni svet, preosnova nadškofijskega ordinariata i. dr. Nekateri so očitali nadškofu, da se ni znal osebno odločati oz. da je bil prepočasen v svojih odločitvah. Sam je odgovarjal na ta očitek, ko je dejal: »Pri srcu so mi zahteve in želje duhovnikov, zato rad prisluhnem njihovem mnenju in si želim njihovega soglasja. To se mi zdi nujno, ker je skupna pot, po kateri moramo hoditi škof in duhovniki. Nikdar nisem imel tega sloga delovanja za izraz šibkosti in neodločnosti. Seveda, če hodimo v navezi, je naš korak počasnejši in ne more zadovoljiti vseh, zlasti tistih ne, ki zasledujejo takojšnjo uspešnost in nimajo smisla za potrpljenje, katerega zahtevajo čas in ljudje« (Razmišljanje ob 10. obletnici škofovske službe).

ZAVZETOST ZA MISIJONE

Duhovna veličina pokojnega nadškofa se izkazuje tudi v izredni zavzetosti za misijone. Precej zgovorno je dejstvo, da je mala goriška škofija prisotna v Afriki z dvema misijonskima postojankama ter z lastnim osebjem in sredstvi, da sestrsko pomaga škofiji Bouaké na Slonokoščeni obali.

Kmalu po škofovskem posvečenju je msgr. Cocolin izjavil: »Posvečen sem bil kot škof za vso Cerkev. Gospod me je postavil, da vodim del božjega ljudstva, ki živi v Gorici, ali moja odgovornost in seveda moja skrb gre Cerkvam vsega sveta, bližnjim in daljnim. Gospod mi zaupa odgovornost za odrešenje vseh ljudi sveta in o tem bom moral dati račun.«

Prvi otipljivi izraz misijonske zavesti je bila nadškofova odločitev, da se ovrednoti postni čas v misijonskem duhu. Pobudo »Košček kruha za lačne v svetu« so ljudje pozitivno sprejeli ter je že postala priljubljeno izročilo. Srkb, da bi se čim bolj uporabila sredstva, ki so se nabirala v postni akciji, je vodila nadškofa do srečanja z velikim prijateljem gobavcev francoskim odvetnikom Follereaujem. Z goriškimi finančnimi sredstvi se je zgradilo naselje za gobavce v Manikròju. Sledili so nadškofovi obiski v Afriki in stvarna ugotovitev vsestranskih in ogromnih potreb tamkajšnjega prebivalstva je množila pobude ter stopnjevala goriško prisotnost v škofiji Bouaké na Slonokoščeni obali. Pri tem posegu goriške škofije na afriških tleh ni šlo le za izraz človekoljubnosti v prid Tretjega sveta. S tem je nadškof Cocolin obzirno razvijal svojevrstno vzgojo misijonske razsežnosti krščanskega poklica v goriškem občestvu in jo vodil k postopnemu udejanjanju kot odgovor na zahteve, ki so se polagoma razodevale.

NADŠKOFOVA SKRB ZA SLOVENCE

Sedaj pa še nekaj besed o zadevi, ki nas Slovence pbljiže zanima: nadško-

fov odnos do slovenskega dela goriškega občestva in do Slovencev nasploh. V nasprotju z marsikom, ki smatra našo dvojezično stvarnost za prekletstvo, ki ogroža edinost naše škofije, jo je imel pokojni nadškof za blagoslov in posebno duhovno bogastvo naša krajevna Cerkev, ki širi njeno duhovno obzorje in daje čutiti, da so osnove cerkvene edinosti vse kaj drugega kakor jezikovna enoglasnost. Dobro se je zavedal, da se vera in kultura oz. narodna pripadnost ne istovetita, čeprav se vera nujno utelesuje v narodovi kulturni dediščini. V tem je treba iskati merilo, s katerim je pokojni nadškof upošteval pa tudi relativiziral vprašanje narodne pripadnosti. Razni so bili dejavniki, ki so vodili nadškofa Cocolina k poznanju in prijateljstvu slovenskih ljudi že od rane mladosti. Omeniti velja skupno življenje s slovenskimi sošolci v malem in v bogoslovnem semenišču v Gorici, učenje slovenskega jezika v semeniški gimnaziji, vstop slovenskih ljudi med njegove sorodnike, ko se je edina sestra poročila s Slovencem itd. Takšna preteklost, odgovornost škofovske službe, stiki s Cerkvijo na Slovenskem, koncilsko vabilo, naj se upoštevajo razne značilnosti krajevnih Cerkev, so osnove, iz katerih je raslo priznanje slovenske prisotnosti v goriški cerkveni stvarnosti in je zadobilo svoj izraz v priznanju sloven-

skega jezika kot drugega uradnega jezika na škofijski ravni, v ustanovitvi slovenskega pastoralnega področja ter osebne mestne duhovnije za slovenske vernike, v uvedbi službe škofovega vikarja za Slovence, v upoštevanju slovenskega jezika tudi v važnejših bogoslužnih slovesnostih, ki jih je vodil nadškof.

Seveda ne smemo pozabiti velikega deleža, ki so ga pri tem imeli slovenski verniki in duhovniki, ki so nadškofa vseskozi podpirali v teh pomembnih premikih, kajti ni manjkalo ovir in nerazumevanj od strani raznih krogov.

Pokojni nadškof je le nekaj mesecev pred smrtjo sklenil pastirski obisk. Župnije, ki pripadajo slovenskemu pastoralnemu področju, so bile zadnje na vrsti prav zato, ker se je hotel pokojnik čim bolj izpopolniti v znanju slovenskega jezika.

Da smo Slovenci cenili in ljubili nadškofa Cocolina je pomenljivo pokazala na pogrebnih svečanostih udeležba slovenskega episkopata, pokazalo ga je prisrčno slovo, ki mu ga je izrekel ljubljanski nadškof in metropolit Alojzij Šuštar, pokazala udeležba vernikov in duhovnikov s te in one strani meje.

Čim bolj se od njega časovno oddaljujemo, tembolj raste v nas zavest, da je bil pokojni nadškof Cocolin velik človek, velik škof in velik prijatelj Slovencev.

Strežniki goriške nadškofije pred Marijinim sveetiščem v Trcižu

Tržaški škof dr. Juraj Dobrila ob stoletnici smrti 1812 - 1882

»Kolikor je narodne zavesti, zlasti v poreško-puljski škofiji, vse to je Dobrilovala zasluga.«

(Narodne novine, - 1882, prof. I. Rabar)

Istra in Trst sta v letu 1982 slavila svojega domačega, istrskega, hrvatskega, kmečkega sina, preporoditelja in škofa Juraja Dobrila. V organizaciji zagrebške Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti se je vršil v juniju v Zagrebu in Pazinu znanstveni simpozij o Dobrili. V Dobrilovi rojstni hiši, v Tinjanu, so odprli spominski muzej. V Tinjanu in pozneje v Poreču so se vrstila znanstvena zborovanja, ki so se zaključila v Trstu, kamor se je pred več kot sto leti povzpел ta skromni sin tedaj omalovaževane Istre. Pri komemoraciji so poleg znanstvenikov JAZU sodelovali reški nadškof Pavlišić, poreško-puljski škof Nežić in v Trstu krajevni škof Bellomi.

Vloga in pomen škofa Dobrila je predvsem v njegovem prebuditeljskem delu med Hrvati v Istri, posredno pa je gojil veliko prijateljstvo med Slovenci in Hrvati. V času svojega bivanja v Trstu — najprej kot dušni pastir, profesor in župnik pri Sv. Justu in šest let tržaško-koprski škof — je bil Dobrila v neposrednem stiku tudi s Slovenci in njih problematiko.

MLADOST IN ŠOLANJE

Juraj Dobrila se je rodil 16. aprila 1812 v vasi Veliki Ježenj, v župniji Tinjan. Starši so bili revni. Osnovno šolo je mali Juraj obiskoval v domačem Tinjanu, kjer je požrtvovalni kaplan Ivan Radetič zbiral vaško mladež in ji odpiral prve strani učenosti. Šola je bila sicer nemška, a kaplan se je posluževal hrvaščine, da so ga šolarji sploh mogli razumeti.

Po propadu Beneške republike (1797) in Ilirije, je Avstrija utrdila svo-

jo oblast in upravo nad vso Istro, kamor je vkorakala s svojo vojsko 16. julija 1815. V jezikovnem pogledu pa je ostalo vse pri starem: v zahodnem delu je prevladovala italijanščina, v notranjosti in na vzhodu pa je bila uprava nemška, čeprav je bila večina prebivalstva hrvatska, na severozahodu pa slovenska. Učiteljev je bilo malo, šol še manj. Edini, ki so skrbeli za vsaj osnovno šolanje otrok, so bili idealni duhovniki.

Ni bilo šolskih poslopij ne virov za vzdrževanje učiteljev. Zato so to delo poverjali kaplanom in župnikom. Občine so se otepale šolskih stroškov. Šol je bilo malo, ker je bilo premalo duhovščine, pa tudi kmečki odpor proti šoli je bil znaten, saj so se bali, da bi se mladina pogospodila in izgubila voljo za težko kmečko delo. Razlog za neuspeh je bil tudi v tem, da je bil učni jezik nemški. Šola je bila v poslanstvu germanizacije. Leta 1846 je bila v Trstu tiskana nemška slovnica v slovenskem jeziku in leto nato v hrvatskem (ilirskem) jeziku za učenje nemščine v osnovnih šolah.

Duhovnik Radetič je spoznal, da je učenec Juraj Dobrila zelo bister in do vzeten za pouk. Zato je pregovoril starše, naj pošljejo sina naprej v šolanje. Isti dobrotnik je izposloval pri frančiškanih v Pazinu hrano in stanovanje, da je mladi Dobrila lahko končal nemško pripravnico in bil sposoben za vstop v gimnazijo. Ker v Pazinu še ni bilo gimnazije, so frančiškani vsako leto pošiljali po enega najboljšega dijaka na šestrazredno frančiškansko gimnazijo v Karlovac. Določili so za Karlovac nekega Rovisa. A nesreča je hotela, da je isti dijak poleti na kopanju utonil. Tako ga je zamenjal Dobrila, ki se je z njimi kopal. Ko je pazinski policijski komisar zasliševal fante, ki so se

Tržaško-koprski škof dr. Juraj Dobrila

skupaj z utopljenecem kopali, so se ti branili in odgovarjali hrvatsko. Komisar je zato naložil vsakemu po petnajst udarcev, ker niso odgovarjali nemško. Dobrila tistih petnajst udarcev ni nikdar pozabil. Ko je postal poreško-puljski škof in bil član istrskega deželnega zbora v Poreču, je o tem govoril, da se je to zgodilo nekemu izmed navzočih. Hotel je pokazati, kakšne krivice se lahko gode, če oblastniki ne poznajo jezika naroda, nad katerim službujejo. Krivica pa, ki se mu je zgodila, ga je silila na delo, da se uvede v urade narodni jezik.

Dobrila, določen za gimnazijo v Karlovcu, je šel na pot peš. Ker od doma ni imel sredstev, je pri frančiškanih opravljal različna dela, da si je tako prislužil stanovanje in hrano. V velikem pomanjkanju in v odsotnosti iz drage mu Istre je Dobrila končal v Karlovcu šest razredov gimnazije in se zopet peš vrnil domov. Kam sedaj? Zopet peš od doma, mimo Trsta v Gorico, da tam dovrši še zadnja dva razreda

gimnazije (filozofijo). V Trstu je slučajno naletel na svojega nekdanjega učitelja in dobrotnika Radetiča, ki ga je za nekaj dni vzel k sebi, mu pozdravil žulje na nogah in ga nahranil. Nato pa dalje v Gorico.

V Gorici so pa nastale nove težave z vpisom, češ da so dijaki iz Karlovca premalo pripravljeni. Šele na Radetičovo priporočilo in na odlično spričevalo so ga pogojno sprejeli. Toda kje bo stanoval in kje se bo hranil, ker ni imel beliča? Baje je vrsto noči prebil na trdih klopeh v občinskem parku, skromen prigrizek pa so mu dajali frančiškani na Kostanjevici. Ker je v šoli takoj stopil v prve vrste kot najboljši, si je pridobil spoštovanje in usmiljenje. Vedno pogosteje so ga vabili k družinam, kjer je dobival stanovanje in hrano, v zameno pa poučeval njih sinove. Tako sta hitro potekli dve leti in Dobrila je bil sprejet kot bogoslovec tržaško-koprške škofije v goriško centralno bogoslovje. Goriško bogoslovje je tedaj vršilo veliko nalogo posredovalca prijateljstva med slovenskimi, hrvatskimi, furlanskimi in italijanskimi bogoslovci in to vse dotlej, dokler se zadnji z nekaterimi predstojniki niso predali pretiranemu nacionalizmu.

Po štirih letih bogoslovja je Dobrila isto dovršil z odličnim uspehom. Posvečen pa je bil že po 3. letniku 11. septembra 1837. Posvetil ga je tržaški škof Slovenec Matej Ravnikar, prvi škof združene tržaško-koprške škofije na podlagi bule papeža Leona XII. »Locum Beati Petri« (30. junija 1828).

Že po nekaj mesecih dušnega pastirstva v Munah in Hrušici je škof poslal Dobrilo na Dunaj na višji bogoslovni študij. Na Dunaju je bil sprejet v Avguštinej, kjer so bivali duhovniki-šudentje teološke fakultete iz različnih pokrajin prostranega cesarstva. Ravnatelj zavoda je bil »dvorni župnik«, štirje podravnateljji pa »dvorni kaplani«. Dobrila je bival v Avguštineju tri leta (1839-1842) in se takrat spoznal in spoprijateljil med drugimi tudi s kasnejšim djakovskim škofom Josipom Jurajem Strossmayerjem. Po odlično oprav-

ljenih rigoroznih je Dobrila leta 1842 postal doktor bogoslovja in se vrnil v svojo matično tržaško-koprsko škofijo.

DUŠNI PASTIR

Škof Ravnikar je kar nestrpno čakal na Dobrilo, da se vrne in poprime za delo. Tržaško-koprška škofija je imela premalo lastnih duhovnikov tako Slovencev, Hrvatov kot Italijanov. Za slovenske vernike je imel škof srečno roko, da se je obračal na notranjost, na Kranjsko, ki mu je velikodušno priskočila na pomoč. Tako je prav v letu, ko se je Dobrila vrnil v Trst, med 336 duhovniki, bilo kar 117 duhovnikov s Kranjske. Podobno je bilo z Italijani, ki so prišli v večjem številu iz Furlanije in Veneta.

Težje je bilo s Hrvati, ker so sosednje hrvatske škofije same čutile sušo duhovniških poklicev. Istra sama — zahodni italijanski del kakor tudi notranja hrvatska — je bila revna. Kdo naj šola duhovniški naraščaj? Italijanski meščani, ki so že šolali svoje sinove, so jih usmerjali v druge poklice. Med hrvatskimi verniki pa italijanski duhovniki niso imeli uspehov, ker se niso priučili ljudskemu jeziku. Tako je vladalo veliko pomanjkanje duhovnikov.

Zlasti težak udarec je doživela Cerkva v francoskih njej nenaklonjenih letih. Samo v Koprju je bilo tedaj ukinjenih pet samostanov. Hrvatje so izgubili kar tri samostane glagoljaških frančiškanov-tretjerednikov: v Koprju, Božjem polju pri Vižinadi in v Novem gradu. Leta 1818 so odprli bogoslovno semenišče v Gorici za vse Avstrijsko Primorje in šele po konkordatu (1855) so šle razmere na boljše. V tem času je bilo plodnih že 16 let Dobrilovega dušnopastirskega dela v Trstu. Bil je kaplan in pridigar pri Sv. Antonu Novem (1842-49), veroučitelj in ravnatelj na dekliški osnovni šoli in nato od 1849 do 1854 ravnatelj in bogoslovni učitelj bogoslovcev IV. letnika domače škofije, ki so se šolali v Trstu. Od 1854 do 1858 pa je bil župnik stolne župnije sv. Justa in kanonik. Priznanja in napredovanja so bila sad sposobnosti in kreposti.

Posebnega pomena je bilo delo z bogoslovci IV. letnika, med katerimi so bili tudi istrski Hrvatje in domači Slovenci, katere je Dobrila vzgajal tudi v narodnem duhu. V letih bivanja v Trstu, preden je postal poreško-puljski škof, se je Dobrila pokazal velikega narodnjaka. Trst je privabljal razne narode, med katerimi so bili najbližji prav Slovenci in Hrvatje, ki so se v letu 1848 tudi narodno in kulturno organizirali v »Slavljanskem društvu«, v katerem je imel Dobrila široka poznanstva. V letih 1852-53 je začel veliko dobrodelno akcijo za pomoč istrskemu prebivalstvu. Iz teh let (1854) je tudi veliko Dobrilovo delo: hrvatski molitvenik »Oče, budi volja tvoja«. Ta molitvenik je Dobrila tiskal na svoje stroške in delil med rojake. Še po sto letih je ta molitvenik v Istri vedno spoštovan in je doživel do leta 1964 kar 17 izdaj. Ta molitvenik je postal za mnoge abecednik, s pomočjo katerega so se priučili branju. V lavantinskem škofu A. Martinu Slomšku je Dobrila videl svojega vzornika. Zavzemal se je za šole, za domačo tiskano besedo.

POREŠKO-PULJSKI ŠKOF

Poreška in puljska škofija sta bili nekoč samostojni. Poreška ima svoj začetek že v 3. stol., puljska pa v 4. Leta 1828 pa je papež Leon XII. obe škofiji združil v poreško-puljsko. V Poreču so od leta 1257 do Dobrile (1858) bili le štirje škofje Istrani, ki so znali hrvatsko. V Pulju pa je bilo od 1303 do 1803 le pet takih škofov. Na splošno je vladalo prepričanje, da kdor zna hrvatsko, ne more biti škof v teh škofijah. Dobrila je prejel cesarsko škofovsko imenovanje 12. okt. 1857, papež pa ga je potrdil 21. dec. 1857. Škofovsko posvečenje je prejel v Gorici 2. maja 1858 in 17. maja istega leta je bil ustoličen v Poreču. Imenovanje so istrski Hrvatje in Slovenci sprejeli z velikim veseljem.

Leta 1861 je imela poreško-puljska škofija 60.000 prebivalcev: 32.000 Hrvatov in 28.000 Italijanov. Duhovščine je bilo malo. Italijanska duhovščina se je šolala večinoma v Vidmu, kjer je bila vzgoja dokaj nacionalistična in ireden-

Rojaki iz Belgije so bili aprila 1982 gostje goriških Slovencev. Na sliki zbor »Slomšek« iz pokrajine Limburg v Belgiji

tistična, če pomislimo na tedaj veliko gibanje za politično zedinjenje Italije. Odmevi tega so pljuskali tudi ob istrsko obalo, ki je bila še pred nekaj desetletji beneška. Veliko je bilo tudi pomanjkanje hrvatske duhovščine, ki je prihajala na pomoč iz dalmatinskih škofij. Vsled tega pomanjkanja niso verniki prejimali ne v cerkvi ne v šoli dovolj tega, kar je po Slomšku veljalo: Sveta vera bodi vam luč, materin jezik bodi vam ključ do zveličavne narodne omike.

Na dan ustoličenja je Dobrila v Po-reču pridigal tudi hrvatsko in na vse hrvatske župnije je razposlal prvo pastirsko pismo v hrvaščini. Nato pa se je lotil pastirskih obiskov, da se je na lastne oči prepričal o stanju. Narod ga je ob tem stiku spoznal in vzljubil. Dediščina, ki jo je Dobrila sprejel v poreško-puljski škofiji, je bila težka. Velika je bila materialna in moralna razlika med župnijami, med tistimi ki so bile pod Avstrijo in onimi, ki so bile pod Benetkami. Povsod je vladala velika zapuščenost, beda in zaostalost v vsakem pogledu.

Po uvedbi ustavnega življenja (po letu 1860) se je Dobrila vrgel na delo za jezikovne pravice v javnem življenju. Tako se je začel tudi v Istri hrvatski narodni preporod za pravice hrvatskega jezika v šolah, v uradih in v javnosti. Dobrila je v tem boju stal v prvi vrsti. S svojimi nastopi za pravice hrvatskega jezika si je nakopal jezo in sovraštvo med svojimi političnimi nasprotniki, posebno pa še med italijanskimi nestrpnimi, katerim pa je Dobrila v jezikovnem pogledu postregel v vsem.

Slovenske in hrvatske duhovnike je Dobrila spodbujal, naj se posvečajo tudi narodnemu in socialnemu delu, ker so bili ti edini izobraženci na podeželju, a so se premalo zavedali svojega širokega poslanstva. Kmalu se je okoli škofa Dobrile strnila skupina duhovnikov pa tudi laikov. Priporočal je odpiranje narodnih šol, iskal sredstva za gradnje istih in po Slomškovem zgledu odpiral in priporočal nedeljske šole, kjer občinskih ni bilo, samo da se je mladina učila brati, pisati in računati. Na Dobrilovo priporočilo so to delali številni duhovniki po zakristijah in župniščih.

Bili so kraji, kjer župnik ni našel nikogar, ki bi znal pisati ali čitati. Po štirih-petih letih pa je na stotine otrok lahko glasno molilo iz Dobrilovega molitvenika.

Samo knjiga in šola lahko izobrazijo ljudi. Zato je bil Dobrila navdušen nad Slomškovo ustanovo Družbo sv. Mohorja za Slovence v Celovcu in nad Društvom sv. Jeronima v Zagrebu za Hrvate. Na lastne stroške je naročil knjige za šole in župnije. Priporočal je članstvo v teh družbah. Tako je Istra v primerjavi s številom prebivalstva imela več članstva kot pa ostali hrvatski kraji. Dobrila je prav tako aktivno sodeloval pri ustanovitvi istrskega lista »Naša sloga«, ki je začela izhajati 1. junija 1870 dvakrat mesečno. V ta list je Dobrila sam veliko pisal, finančno prispeval, ga naročal in delil med revnejše sloje. Škof Dobrila pa si je prizadeval tudi za to, da bi dvignil gospodarsko stanje kmetov. Škofijske njive, vinogradi in vrtovi so bili vzorno urejeni, da so se ljudje lahko po njih zgledovali.

Kot škof je Dobrila po svoji službi bil tudi član istrskega deželnega zbora v Poreču. Isti deželni zbor ga je izbral tudi za svojega predstavnika v dunajski parlament, kjer je bil od leta 1861-1876. V letih, ko je bil Dobrila deželni poslanec v Poreču, oziroma član dunajskega parlamenta, se je poleg drugih gospodarskih vprašanj, zanimal za pravice hrvatskega in slovenskega jezika v šoli in v javnosti. Italijanska stran je zahtevala, da morajo biti vse osnovne šole v Istri le italijanske, le gimnazija v Pazinu naj bo nemška, v Kopru pa italijanska, a učenje slovenskih jezikov (slovenščine in hrvaščine) ne sme obremenjevati učencev. Dobrila zahteva po narodnih šolah je bila zavržena. Ker so bili v istrskem deželnem zboru kar trije škofje: tržaški škof Legat, krški Vitezić in poreško-puljski Dobrila stalno deželni poniževalnih napadov s strani italijanskih iredentistov in nacionalistov, se isti po letu 1868 niso več udeleževali sej deželnega zbora.

Tudi v dunajskem parlamentu škof Dobrila ni pozabil na svojo rodno Istro. Vsa njegova prizadevanja in posredovanja so bila izključno v korist deželi in prebivalstvu, katerega je zastopal. Uprl se je vsakemu, ki je žalil čast Slovanov. Ko je neki nemški aristokrat, zagrizen nacionalist, napadel Dobrilo rekoč: »Spomnite se, prevzvišeni, v kakšnem blatu ste se rodili!«, mu je Dobrila brž zaprl usta: »Da, toda jaz sem se iz tega blata dvignil do škofovske časti, če pa bi se vi rodili revež, kot jaz, pa bi še danes ležali v blatu revščine!«

Največja skrb škofa Dobrile je bila, da bi vzgojil istrskim Hrvatom čimveč narodno zavednih duhovnikov in izobražencev. Ko se je rešil dolgov, je začel zbirati dijake in jih pošiljal v osnovno šolo v Kastav in na gimnazijo na Reko in Senj. Želel je le, da se po končanem šolanju vrnejo v Istro.

TRŽAŠKO-KOPRSKI ŠKOF

12. februarja 1875 je umrl tržaški škof Jernej Legat. Na njegovo mesto je še istega leta 20. junija bil imenovan Dobrila. S poreško-puljske škofije se je poslovil 20. septembra s pastirskim pismom v hrvaščini. Tudi v Trstu je Dobrila nadaljeval po poti, ki jo je začrtal v Istri: vsakemu vse po njegovih pravicah. Čeprav je vedno nastopal pred dunajsko vlado in očital visokim uradnikom, da vodijo v Avstriji protislovansko politiko, je vseeno užival velik ugled pri vladi, na dvoru in pred cesarjem. Kljub nasprotovanju določenih avstrijskih in nacional-liberalnih italijanskih krogov je Dobrila postal tržaški škof. Italijanski, zlasti tržaški, zgodovinarji greše v trditvah, da so v XIX. stoletju bili na tržaškem škofijem sedežu sami Slovenci, ker je bila taka avstrijska politika, ki je podpirala Slovence proti Italijanom, češ da so Slovenci bili dvorni slugi. Dolžé jih nič manj kot pretirane dvorne lojalnosti in celo petoliznosti. Pa ti zgodovinarji pozabljajo, da je takrat imel cesar privilegij imenovati, sveta Stolica pa potrjevati in sprejemati predlagane kan-

didate na škofijska mesta. Kaj ni bilo slično tudi po italijanskih avstrijskih pokrajinah?

Treba pa je tudi poznati sestav tržaško-koprške škofije. Tržaška škofija ni bila utesnjena le v srednjeveško obzidje starega mesta in griča sv. Justa. Pred prvo svetovno vojno do druge je zajemala velik del slovenskega ozemlja: dekanije Postojno, Trnovo-Ilirsko Bistrice, Sežano in neposredno tržaško okolico, k temu pa je treba prišteti še velik del hrvatske Istre. Po ozemlju in številu prebivalstva so torej bili Slovenci popolnoma upravičeno tržaški škofje.

Kaj je torej bilo v nekdanji tržaški škofiji zares pristnega in stoodstotno italijanskega? Središče Trsta, Milje in obalna mesta, pa še tu je bilo prebivalstvo mešano, podeželje pa je bilo popolnoma slovensko. Za Istro nam daje najboljšo sliko nekdanji tržaški škof E. S. Piccolomini v svojem delu »Descriptio Asiae et Europae«, kjer pravi v XIII. poglavju: »Istri hodie Sclavi sunt, quamvis maritimae urbes italicae sermone utuntur, utriusque linguae peritiam habentes...« (Istrani so Slovani, čeprav obmorska mesta rabijo italijanščino, so pa večji obeh jezikov). Zakaj ne bi smeli biti Slovenci škofje v Trstu? Ali niso imeli moralnih kvalifikacij? Ni pa bilo potrebno, da bi bili prežeti z avstrijakantstvom. Bili so le lojalni državljani. Sicer pa poglejmo, kaj je 24. dec. 1899 zapisal v list »L'Amico« U. Mioni o Italijanih: »Noi siamo, perché cattolici, buoni austriaci. (sic!) «Mi smo dobri Avstrijci, ker smo katoličani.«

Slovenski škofje so v Trstu gledali na blaginjo Slovencev in Hrvatov, niso pa na noben način odpirali Italijanov. Vedno je veljalo načelo, da so slovenski in hrvatski duhovniki ustregli italijanskim vernikom v veliko večji meri, kot pa italijanski duhovniki slovenskim in hrvatskim. To velja v jezikovnem pogledu še danes v mestu in okolici. Zna na je trditev slovenskega dušnega pastirja v neki mestni župniji: »Sem slovenski kaplan in italijanski spovednik.«

Kot prej v Poreču in Pulju, tako je Dobrila tudi v Trstu vložil veliko truda, skrbi in finančnih sredstev, s katerimi je ustanovil veliko dijaških štipendij. Se dan pred svojo smrtjo 12. jan. 1882 je določil, da se z njegovimi prihranki ustanove štipendije za dijake tržaško-koprške škofije, ki se nameravajo posvetiti duhovniškemu stanu. Če pa se ustanovi semenišče, naj grede vsa sredstva v podporo istemu.

* * *

Po sto letih stopa lik tega velikega rodoljuba in nesebičnega škofa pred nas kot svetla luč. Marsikaj se je v zadnjih sto letih spremenilo. Danes bi bil gotovo vesel ob dvigu svoje domače grude; otroci se šolajo v domačem jeziku in v lastnih šolah, pot jim je odprta na vse strani. V Istri je zmagal Dobrilov duh, le v Trstu, na njegovi poslednji XIV. postaji, križev pot še ni končan.

Tržaški škof Dobrila je umrl 13. januarja 1882. Naslednjega dne so zvonovi vseh istrskih cerkva javili, da je nehalo biti srce velikega rodoljuba.

Strežniški shod na Pesku 21. junija 1982

Dr. Andrej Karlin - Zadnji slovenski škof v Trstu

Ob 50-letnici njegove smrti (1933-1983)

Naši sosedje, istrski Hrvatje, so v preteklem letu s ponosom in hvaležnostjo slavili spomin svojega velikega rojaka, škofa Juraja Dobrile, ob 100-letnici njegove smrti (umrl 1882). Prav je, da se tudi tržaški Slovenci primerno spomnimo dr. Andreja Karlina, ko bo letos poteklo 50 let od njegove smrti. Mož bi vsekakor zaslužil trajen spomenik med nami za svojo neomajno zvestobo Cerkvi in narodu, ker je v skrajno težkih časih vršil svoje pastirsko poslanstvo v tržaški škofiji in skupaj s svojimi duhovniki in ljudstvom doprinesel svoj delež žrtve in mučeništva.

Oba tržaška škofa, Karlin in Dobrila, sta si v marsičem podobna. Živela sta v izjemnih časih, ki so pomenili pravi potres dogodkov in miselnih tokov za Evropo in za našo ožjo domovino. Oba sta morala izpiti do dna grenko čašo nehvaležnosti in nerazumevanja, ko sta junaško stala ob strani našemu ljudstvu, ki je bilo izročeno na milost in nemilost nasilju in krivici. Pri mnogih sta še danes razpita in ponižana, kakor oba naroda, iz katerih sta izšla. Znamenje, da se ljudje niso veliko spremenili na boljše. Pričakujemo, da bo vsaj zgodovina bolj pravična, ko bo odkrila resnico in bo v človeških odnosih zmagala pravičnost.

Mladostna leta in prve duhovniške službe

Andreju Karlinu je zibelka tekla na Gorenjskem, v Stari Loki, kjer se je rodil 15. novembra 1857 kot osmi otrok zelo verne družine Florijana in Terezije Hartman. Ker sta bila starejša brata že v šolah, je bil mlajši Andrej namenjen za domače gospodarstvo. Vendar se je oče pozneje premislil in privolil, da je mogel tudi Andrej v ljubljanske šole, kjer je 1876 opravil maturo na gimnaziji in stopil v bogoslovje. V duhovnika je bil posvečen 27. julija

1880. Služboval je kot kaplan najprej v Smledniku (1880-1883), nato v Senčurju pri Kranju (1883-1885) in končno kot kaplan in katehet pri Sv. Jakobu v Ljubljani (1885-1890).

Leta 1890 je odšel v Rim, kjer je vršil službo kaplana v avstrijskem zavodu S. Maria dell'Anima. Obenem je študiral na vseučilišču Sv. Apolinara cerkveno in civilno pravo in je leta 1892 dosegel doktorat obojnega prava (utriusque juris).

Tako se je visoko izobražen vrnil v Ljubljano in prevzel službo kateheta na I. državni gimnaziji vse do 1900. Nekaj let je medtem bil tudi prefekt v Alojzijevišču (1892-1894), kjer je pozneje postal celo ravnatelj tega dijaškega zavoda (1905-1910). Od 1900 do 1910 je bil še stolni kanonik v Ljubljani in obenem nadzornik za verouk na učiteljskišču ter na ljudskih in meščanskih šolah.

Pisatelj in javni delavec

Vsestransko delo na cerkvenem in vzgojnem področju mu še ni bilo dovolj. Hotel je dati narodu in Cerkvi na razpolago še druge svoje sposobnosti in talente. Ker je bil visoko glasbeno talentiran, se je Karlin živahno udeleževal cerkveno-glasbenega gibanja, ki mu je bilo središče Cecilijino društvo v Ljubljani. V tem društvu je bil najprej tajnik, nato predsednik. Od 1905 do 1910, ko je odšel v Trst, je bil tudi urednik društvenega glasila »Cerkveni glasbenik« in v njem objavil vrsto člankov in poročil. Ob 25-letnici Cecilijinega društva je izdal celo Spominsko knjižico (Ljubljana 1902).

Marljivo je od 1888 do 1910 sodeloval pri duhovniškem listu »Duhovni pastir«, zlasti s cerkvenimi govori in slovstvenimi poročili. Pozneje je kot škof objavljajl svoje spise v uradnih škofijskih listih v Trstu in Mariboru.

Zadnji slovenski škof v Trstu dr. Andrej Karlin

Kot gimnazijski katehet je Karlin priredil dve učni knjigi: »Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi« (Ljubljana 1896) in »Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi« (Ljubljana 1897). Leta 1886 je v sodelovanju z Zlogarjem izdal knjižico »Mestnofarna cerkev sv. Jakoba v Ljubljani«. V Domu in svetu je 1898 priobčil potopis »V albanskih gorah«. Za Mohorjevo družbo pa je 1903 pripravil potopisno knjigo »V Kelmorajn«, kar priča, da je zelo rad potoval tudi v daljne kraje. Prav tako je za Mohorjevo družbo poslovenil nabožno knjigo Alfonza Liguorija »Priprava na srečno smrt ali premišljevanje večnih resnic« (1900). Istega leta je uredil 31. knjigo Drobtinic in v njej objavil življenjepis prošta dr. A. Jarca.

Poleg tega je živahno sodeloval pri raznih gospodarskih organizacijah (Vzajemna zavarovalnica, Ljudska posojilnica) ter pri raznih delavskih in prosvetnih društvih.

Tržaško-koprski škof (1910-1919)

Po odhodu škofa Nagla na Dunaj leta 1910, kjer je postal nadškof in pozneje kardinal, je ostala tržaško-koprška škofija brez pastirja. Škofijo je začasno upravljal kapitularni vikar in stolni prošt dr. Francesco Petronio. Da ni bila izbira novega škofa v Trstu lahka, priča cela vrsta kandidatov, ki naj bi prišli v poštev. Dva sta bila Furlana: ravnatelj bogoslovnega semenišča v Gorici msgr. Francesco Castelliz, ki je govoril tudi dobro slovensko, in Goričan Faidutti, ki je bil močno angažiran tudi na političnem in socialnem področju, poleg istrskega Hrvata Skrivanića. Končno je izbira padla na Slovenca dr. Andreja Karlina, ki je bil v Trstu manj znana osebnost. Kljub temu so italijanski, pa tudi nekateri nemški časopisi začeli Karlina že takoj napadati, ker se nikakor niso mogli sprijazniti z njegovim imenovanjem.

Do imenovanja dr. Andreja Karlina za tržaško-koprskega škofa je prišlo s papeževo bulo z dne 21. decembra 1910; vendar je škofovsko posvečenje bilo šele na praznik sv. Jožefa, 19. marca 1911, v stolnici sv. Justa. Naslednjo nedeljo, 23. aprila, pa je bil novi škof slovesno ustoličen v Trstu, kmalu nato pa še v stolnici v Kopru.

Biti škof v Trstu ni bila nikoli lahka zadeva. Škofija je bila povečini slovenska, ker so bili Italijani naseljeni bolj strnjeno le v središču mesta in v obalnih mestih v Istri. Karlinov zadnji tajnik dr. Dukić je zapisal v spominih na svojega škofa, da je bilo takrat v škofiji 140 župnij; od teh 120 popolnoma slovenskih ali hrvaških, ostalih 20 župnij pa mešanih, kjer so bili v rabi vsi trije jeziki: slovenski, italijanski in hrvaški. Tako razmerje je pozneje priznal tudi prvi italijanski škof Bartolomasi, ki je izjavil, da je bil kratkomalo »prevaran« (»Io sono stato ingannato«), in je tudi zato dal ostavko na tržaško škofijo.

Prejšnji škofje so hoteli to razmerje vsaj nekoliko upoštevati in so skušali svojo pozornost obrniti na slovenski in hrvaški del škofije, ki je bil tu-

di izraz v celoti vernega prebivalstva. Vse drugače je bilo v obalnih mestih in zlasti v Trstu, kjer je vladala italijanska liberalno-nacionalistična stranka, ki je bila odločno proticerkveno in protislovansko usmerjena. Italijanska javnost je bila močno pod vplivom te stranke, ki je tudi vodila tržaško občino in ustvarjala razpoloženje v mestu. Nič čudnega, če je med italijanskim prebivalstvom že kronično primanjkovalo duhovniških poklicev pa tudi mnogi cerkveni ljudje so bili močno pod vplivom javnega mnenja, ki ga je umetno ohranjala ta skrajno nacionalistična stranka. Dobro je znano, da se niso smele v mestu ustanavljati slovenske šole. Hud pritisk pa se je začel tudi na slovenske pridige, cerkveno petje in nedeljske maše v mestu, kjer so se po cerkvah v velikem številu zbirali slovenski verniki. Morda je osip slovenske vernosti v Trstu začel prav tukaj, ko so morali naši ljudje po vrsti zapuščati razne cerkve v mestu, tudi tiste, ki so jih sami pomagali graditi.

Novi škof se nikakor ni hotel vmešavati v narodnostne boje in je hotel tržaško Cerkev ohraniti izven strankarskih prepričanj. Ko je pozneje (1919) zapuščal Trst, je lahko mirno poudaril,

da je bil vseskozi kot škof »neopredeljen in se ni nikoli izpostavil na političnem področju«. Zato pa je že v prvih okrožnicah jasno začrtal svoj pastoralni program. Glavni cilj mu je bila predvsem poglobitev verskega življenja v mestu in v škofiji ter nenehno prizadevanje za vzgojo duhovniških kandidatov in duhovščine sploh. Velik poudarek je bil tudi na нравnem preporodu ljudskih množic, saj je javna morala občutno padla zlasti v mestu, kjer so se vse bolj nenadzorovano krepile trgovina ter industrija in vse ostale pristaniške dejavnosti. V takem ozračju se je kmalu oblikovala tudi nova meščanska pridobitniška miselnost, ki je vse bolj načenjala še vedno krščansko duševnost tržaškega človeka.

Veliko važnost je škof namenil pastirskim obiskom po župnijah v mestu in na deželi. Zbiral je duhovnike na duhovnih vajah in dekanijskih konferencah. Veliko si je prizadeval za škofijski konvikt. Vendar moramo priznati, da je prišlo pri tem vprašanju do usodne napake, ki je nikakor ne moremo v celoti pripisati škofu Karlinu, ampak bolj težkim razmeram, v katerih so se naši kraji znašli ob prvi svetovni vojni in neposredno po njej.

V Gorici se je namreč nadškof Sedej močno prizadeval za novo semeniško zgradbo, ki bi služila kot malo semenišče vsej metropoliji, se pravi celotni cerkveni pokrajini v Primorju in v Istri. Stavba je bila skoraj dograjena, ko so gradbeni stroški zelo narasli in je bilo treba radikalnega finančnega posega. V tej zvezi je goriški nadškof prosil Karlina, naj mu priskoči na pomoč v hudi stiski. Tržaški škofiji ni ostalo drugega, kot da se je odpovedala svojemu konviktu ter ga brez nadaljnega odstopila tržaški občini. Še danes ima v tej lepi in veliki zgradbi na griču Sv. Justa svoje prostore tržaški muzej ali lapidarij, kjer se hranijo stari kamnitni spomeniki in napisi iz starorimskega in srednjeveškega Trsta. Med temi tudi znameniti portal v glagolici, ki je še pred nekaj desetletji krasil palačo v starem mestu.

LJUBKA ŠORLI

RODNA ZEMLJA

*Po bregovih sinje Soče,
na obalnih tleh Jadrana
zemljica leži prelepa,
od Boga za nas izbrana.*

*Kogar vile rojenice
tod ob rojstvu so zibale,
ta jo ljubi, zemljo-mater,
ljubi gore, gmajne, skale.*

*Kakor pravljica otroka
v sanje čudežne zaprede,
rodne zemljice toplina
mir pričara v srčne grede.*

*Od viharjev in udarcev
skoro je izkravela...
A v njej moč je, zdrava, silna:
z nami je in bo živela.*

Tega poslopja v neposredni bližini stolnice sv. Justa, z velikim vrtom, je bilo res škoda. Še posebno če pomislimo, da je novozgrajeno Malo semenišče v Gorici že po enem letu (1914) prešlo v roke vojaških oblasti, ki so v njem namestile vojaško bolnišnico v neposredni bližini fronte. Po končani vojni je bilo treba spet veliko denarja in truda, da se je stavba popravila in ponovno usposobila za prvotni namen. Seveda, nihče ni mogel slutiti tako strašnega vojnega viharja, ki ni prizanesel niti cerkvenim zgradbam in ustanovam.

Vojne razmere so škofu Karlinu zavrle tudi marsikatero pastoralno pobudo. V glavnem je skušal ohraniti položaj, ki ga je našel ob svojem prihodu v Trst. Že škof Nagl je v marsičem ugodil italijanskim zahtevam in skušal organizirati v mestu nekatere krožke in organizacije za italijanske vernike. Po drugi strani se je bil škof Nagl hudo zameril slovenskim ljudem zlasti v zvezi z ricmanjsko afero, ko je dosegel, da se je v vsej škofiji obnovila latinska liturgija in je bilo dokončno odpravljeno glagolsko bogoslužje v Ricmanjih in še drugod po Istri. Morda so naši

ljudje v začetku pričakovali od novega škofa kaj več kot strogo »nevtralnost« in več pozornosti za njih težki manjšinski položaj. Vendar škof Karlin ni nikoli zanikal svoje narodne pripadnosti, čeprav je bil vedno izpostavljen strupenim napadom sovražnega tiska, med katerim je prednjačil zlasti tržaški »Piccolo«.

Ugodno priložnost za tak žgoč napad na škofa je temu listu nudil obisk, ki ga je Karlin opravil pri škofu Vučiću v Senju leta 1913. Gostitelj mu je pri dobrodošlici zaželel, da bi pogumno šel po poti škofa Dobrile. Karlin mu je na to odgovoril, da je bil vedno njegov ideal edinost med Slovenci in Hrvati. Ta skromna izjava, izrečena celo izven domače škofije in v privatnem pogovoru, je zadostovala, da se je vnela nova časopisna gonja, kateri so se pridružili celo nekateri nemško-židovski časopisi.

Škof Karlin v povojnem času

Vendar so najbolj težki časi šele prihajali s koncem prve svetovne vojne, ko je v Trst prišla najprej italijanska vojaška uprava, pozneje pa civilna

Svetolvanski cerkveni mešani zbor na božičnem koncertu v svetokriški župnijski cerkvi na Stefanovo 1981

oblast. S tem se je tudi začela morda najbolj temna doba v zgodovini tržaško-koprske škofije.

Znano je, da je v svojem razglasu na slovansko prebivalstvo general Petitti di Roreto še posebej poudaril, da bodo spoštovali »njihovo vero, zlasti še, ker je to vera vse Italije«. Takšne so bile obljube. V resnici pa so začeli s preganjanjem slovanskih duhovnikov že takoj po prihodu okupacijskih čet v Trst. Še istega meseca (29. nov. 1918) je vojaški guverner izdal odlok, ki je ostal v veljavi do konca 1920. Po tem odloku naj bi se zaprle in konfinirale vse osebe, ki bi se zdele sumljive in nevarne. Na stotine in stotine Slovencev in Hrvatov, zlasti izobražencev, je moralo na tragično pot na Sardinijo in v druga taborišča. Skoraj neverjetno se zdi danes, da je bilo med njimi deportiranih ali izgnanih okoli 150 slovanskih duhovnikov. Samo iz tržaško-koprske škofije 72 duhovnikov. Med temi niso šteli duhovniki-redovniki poleg lepega števila redovnih bratov. Te visoke številke so dovolj zgovorne. Toda število se je še dalje stopnjevalo pod italijansko civilno upravo in še pozneje po mirovni pogodbi.

Najbolj vidna osebnost med deportiranci je bil vsekakor naš kraški rojak dr. Anton Mahnič, škof na otoku Krku, ki so ga prav tako zasedle italijanske oblasti. Tega že takrat bolehnega škofa so naravnost s prevaro, v spremstvu njegovega osebnega zdravnika, spravili na vojno ladjo, češ da ga odpeljejo na zdravljenje v Kraljevico ali Senj. V resnici so ga odpeljali v Italijo, kjer je ostal v konfinaciji skoraj leto dni. In ko se je končno vrnil na Krk, ni smel tam ostati, temveč so ga gnali prek demarkacijske črte v Jugoslavijo. Izmučen od boleznin in trpljenja je že čez nekaj mesecev umrl v Zagrebu (14. dec. 1920) kot pravi mučenec za slovanski jezik v cerkvenem bogoslužju. Škoda, da se o tem velikem možu premalo govori in piše.

Vsi ti dogodki niso mogli vlivati veliko upanja, da bo škofu Karlinu prizaneseno. Stvarnih razlogov za njego-

vo odstranitev res ni bilo, ker je kot škof strogo vršil svojo pastirsko službo, da bi kakorkoli ne dajal povoda novim oblastem, da bi ukrepali zoper njega. Vendar je bilo takoj jasno, da slovanskega škofa ne bodo dolgo trpeli v Trstu, sicer bi se raznarodovalna politika slovenskega in hrvaškega ljudstva v Italiji ne mogla povsem uresničiti. V tej smeri so šli tudi razni pritiski v Rim na osrednjo vlado in od tod na državno tajništvo v Vatikanu.

Glavni očitek je prišel na dan že prve dni vojaške zasedbe Trsta. Škof Karlin je namreč dobrih deset dni odlašal, preden se je šel poklonit vojaškemu guvernerju Petitti di Roreto. Tudi z zahvalno mašo v cerkvi sv. Justa ob prihodu Italije je odlašal, dočim so italijanski nacionalisti to zahtevali že v začetku novembra. Pozneje je v časopisu opravičeval ta svoj postopek z dejstvom, da je Cerkev vedno previdna in modra ter potrpežljivo čaka, da se razmere umirijo in določijo nove meje.

Tem prvim težavam so se kmalu pridružile še druge, ko je nastalo vprašanje, kako nadomestiti številne duhovnike po župnijah, ki so morali v zapor ali izgnanstvo. Škof je kot upravitelj in namestnik imenoval domače duhovnike iz sosednjih župnij, kot je to vedno v cerkveni praksi. Vojaška oblast pa je hotela postaviti na izpraznjene župnije svoje vojaške kaplane, ki slovanskega in hrvaškega jezika sploh niso poznali. Zdi se, da jim je bil pri tem v nemajhno pomoč znani vojaški kaplan don M. Rubino, ki je bil pred vojno ravnatelj salezijanskega oratorija v Trstu.

Da bi nove oblasti kmalu dosegle svoj namen, je bilo treba ustvariti tudi med ljudstvom primerno ozračje za škofovo odstranitev. Ni bilo treba dolgo čakati. Do javne manifestacije proti prisotnosti v Trstu slovanskega škofa je prišlo že 29. decembra 1918, ko so mnogi udrli v škofovo palačo, razbili okna in pohištvo ter razmetali papirje po uradih. Takoj zatem so navalili še na upravno poslopje in na tiskarno slovanskega dnevnika »Edinost« in tudi

tam našli prosto pot za svoje »junaške podvige«. Pri ponovnem napadu na škofijsko palačo, so odnesli tudi nekatere predmete in celo škofov osebni dnevnik. Škofa, ki je bil ravno pri kosilu, so nagnali v kuhinjo in ga nesramno ozmerjali. Med njimi so bili tudi vojaki v uniformi. Škofov dnevnik je odnesel ravno vojaški kapetan. Generalni komisariat je pozneje dnevnik vrnil.

Zadnji tak ustrahovalni podvig je bil v tako imenovanih »sedmih dneh« (»le sette giornate«), s katerimi so irendentisti proslavljali osvobodjenje mesta Reke po Gabrielu D'Annunziu, in sicer zvečer 12. septembra 1919. Ob zvonjenju zvonov se je množica približala škofijski palači z vzkliki »Abbasso« in udarila na hišna vrata. K sreči je v veži stražila skupina italijanskih vojakov, ki je nasilnežem zabranila vstop v palačo.

Zadnji tedni škofa Karlina v Trstu

S tem smo se že približali vrhuncu napetosti in tudi zadnjim diplomatskim spletkam, da bi se msgr. Karlin končno odstranil iz Trsta.

Vendar je kljub neprestanemu šikaniranju in pritisku, škof tudi leta 1919 nadaljeval po škofiji svoje pastirske obiske. V samem mestu je bil lepo sprejet zlasti v župniji sv. Jakoba, ki je bila takrat povečini slovenska, ter je kar lepo število otrok in odraslih prejelo sv. birmo. Bolj težko je izpadlo v Koprju v nedeljo po prazniku sv. Nazarija (22. junija 1919), kjer so ga koprski šovinisti sprejeli z burnimi demonstracijami. Po trgu okoli stolnice in po zidovih so se pojavili lepaki z napisi proti škofu. Naj jih nekaj navedem: »Tukaj je Italija. - Škof naj gre v Jugoslavijo!« K birmi je pristopilo samo 10 otrok. Drugi so se iz strahu umaknili. Škof se je takoj po obedu vrnil v Trst.

Tržaški romarji v Lurdu julija 1982

Istega leta v jeseni je bilo napovedano birmovanje v Bujščini: 5. novembra v Novem gradu (Cittanova), kjer je bilo vse v italijanskem jeziku. Škofov tajnik pravi v svojih spominih, da je slišal po cerkvi govoriti tudi hrvaški. Zato je prosil škofa, če bi smel moliti Vero in druge molitve tudi v hrvaščini. In res, proti vsakemu pričakovanju je v cerkvi glasno odmevala Vera v jeziku, ki je bil mnogim prisotnim domač.

Naslednjega dne (6. nov.) je bila birma v Bertonigli, še istega dne popoldne v benediktinski cerkvi v Dajli, 7. nov. so ga benediktinski patri potegnili v Portorož na parnik, ki ga je odpeljal v Trst. Tu ga je že čakalo pismo kardinala De Leia, prefekta koncilске kongregacije, ki je škofa spomnil na besedo, ki jo je svoj čas bil dal papežu. Za kaj je šlo? Naj v nekaj stavkih razložim vsebino pisma in pomen.

Pri svojem zadnjem obisku v Rimu (aprila 1919) je škof Karlin, v zvezi s težkim položajem v Trstu, papežu prepustil odločitev o svojem bivanju v Trstu, »kakor bi pač narekovale potrebe in koristi Cerkve«. Benedikt XV. je to škofovo ponudbo odločno odklonil, češ da je iz podobnih razlogov zavrnil ostavko nadškofa iz Strassburga in Metz, ki je ležala na mizi, da bi jo vzel v pretres. Vendar, ker je postajal pritisk na Vatikan iz dneva dan hujši, naj bi se odstranil škof Karlin iz Trsta, je sedaj papež uvidel, da mora pod silo razmer žrtvovati tržaškega škofa. In v pismu, ki ga je čakalo v Trstu, je bila prav zahteva, da se Karlin odpove tržaško-koprski škofiji. Škof je na papeževo zahtevo brez nadaljnega pristal, ne da bi postavil kak svoj poseben pogoj. Prosil je samo, naj se kako poskrbi za njegovo nadaljnjo eksistenco. Že čez nekaj tednov je prišla iz Rima bula, s katero je bil razrešen službe v Trstu. Glede naslednika ni bilo v pismu ničesar, razen naj se vrši predaja stolnemu kapitlju, ki bo upravljal škofijo do prihoda novega škofa.

V nemajhno tolažbo je bila Karlinu prisotnost v Trstu ljubljanskega škofa dr. Bonaventura Jegliča, ki je poskrbel

za poštno zvezo z Rimom in mu tudi takoj ponudil vodstvo škofijskega zavoda in gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano.

Za dan predaje je bil določen 30. november 1919, ko je škof ravno obhajal svoj god. Čestitat so mu prišli slovenski župniki. Njim je škof v lepem govoru povedal, kako pri upravljanju škofije ni delal nobene razlike »med Grki in barbari« (po svetopisemskem reku); mislil je na Italijane in na Slovane. Še istega večera je z vlakom odpotoval v Jugoslavijo. Spremljala sta ga kanonik Kosec in tajnik Ivan Dukić. Od svojih vernikov pa se je poslovil s posebnim pismom, ki nosi datum 3. decembra, v katerega je še enkrat izlil vso svojo ljubezen do izročene mu cerkvene skupnosti, pa tudi žalost nad prezgodnjim slovesom.

Za Karlinom je ostala v Trstu in škofiji bogata pastoralna dediščina, ki se je vsa izražala v oznanjevanju božje besede, v skrbi za katehizacijo in duhovne vaje, za Marijine družbe in Katoliško akcijo, za obnovitev češčenja Srca Jezusovega in posvetitev družin. Zlasti pa bogoslovno semenišče, ki se je pred nekaj meseci odprlo v škofijski vili v Škednju, ker še ni moglo delovati bogoslovje v Gorici. Za tržaške bogoslovce sta odslej skrbela dr. Jakob Ukmar in prof. Ivan Tul.

Naj bo na tem mestu potoženo, da

ALBERT MIKLAVEC

KRAŠKA ZEMLJA

*V kraški zemlji
videti ves svet:
v njivah življenje,
v ogradah sproščenost,
v vinogradih veselje,
v brinju zdravje,
v skalah kljubovanje,
v stezah iskanje,
v borih vso pesem
v tolažbo
za trnje,
ki bode v srce!*

so vojne razmere zagrenile zadnja Karlinova leta v Trstu tudi zato, ker so mu naložile nevhvaležno državljansko dolžnost, da je podprl vojno posojilo Avstriji in pristal na obvezno oddajo cerkvenih zvonov. To je prizadelo cerkvenim ustanovam precejšnjo škodo, ki ni bila v celoti poravnana. Sicer so to nujne posledice vsake vojne, ki ne prizanaša niti Cerkvi niti njenim strukturam.

Tako je s težkim srcem odpotoval iz Trsta mož, ki je s trdno voljo hotel zaceliti svojemu ljudstvu strašne rane, ki mu jih je povzročila svetovna vojna; ljudje pa so mu to preperečili. Vendar ostaja škof Karlin velik tudi v svojem trpljenju, ki ga je junaško sprejel in nosil do konca. Morda temu ali onemu to pripovedovanje ne bo všeč. Toda naša dolžnost je, da se mučeniškemu škofu oddolžimo vsaj ob 50-letnici njegove smrti ter mu izrazimo priznanje in hvaležnost našega ljudstva, kateremu je bil skoraj deset let učitelj in vodnik.

Dr. Andrej Karlin - škof v Mariboru

Kot rečeno, je škof Jeglič povabil msgr. Karlina, naj bi sprejel vodstvo škofijskega zavoda sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano. Škof Karlin je to novo nalogo z veseljem sprejel in se pogumno vrgel na delo. V škofovih zavodih je bilo res treba močne roke, da bi se v vojnih razmerah opustošeni prostori spet postavili na noge in ponovno služili svojemu namenu.

Poročil iz tega Karlinovega obdobja ni veliko. Še živeči zavodarji vedo povedati, da so Karlina bolj malo videli in še takrat bolj resnega in zamišljenega obraza. Problemov res ni manjkalo niti v Ljubljani, ko je bilo treba v novih razmerah odstranjevati vse mogoče birokratske ovire in se po državnih uradih dnevno ubadati z nešteti vprašanji od prehrane do uveljavitve zavodskih šolskih spričeval. Prav gotovo je bil ravnatelj Karlin mož na mestu tudi na novem delovnem področju ter pripomogel k ponovni oživitvi in okrepitvi te važne slovenske cerkvene ustanove.

Po treh letih odgovornega dela ga je prav v Šentvidu našla nova papeževa bula z dne 6. junija 1923, s katero je bil imenovan za lavantinskega škofa in je bil 29. julija istega leta slovesno ustoličen v mariborski stolnici. Tako je Maribor po 14 mesecih od smrti škofa Mihaela Napotnika (1889-1922) dobil novega škofa. Zanimivo vsekakor to imenovanje, ki ga je prvič izvršil Rim in ne več Solnograd.

Da bo slika škofa Karlina popolnejša, bomo na kratko omenili bolj važna dela, ki jih je opravil novi škof v Mariboru, pa tudi nekatere zgodovinske dogodke za lavantinsko škofijo, katerim je bil priča v zadnjem desetletju svojega življenja.

Že 1. maja 1924 je Apostolski sedež izvzel lavantinsko škofijo iz solnograške metropolijske zveze in jo neposredno podredil sebi. S tem je prenehala nadtisočletna zveza s Solnogradom in se je izvršilo to, kar bi se moralo že davno prej, pred 1100 leti v času svetih bratov Cirila in Metoda. Važne so bile tudi teritorialne spremembe, ko so se po mirovni pogodbi in sedaj tudi po odločbi Apostolskega sedeža vrnilo v lavantinsko škofijo številne župnije na Koroškem in v Mežiški dolini, ki jih je moral škof Slomšek leta 1859 odstopiti krški škofiji. Take spremembe so leta 1923 nastale tudi v Prekmurju, ki je bilo že nekdanj pod oblastjo sv. Metoda pa ga je zgodovina preteklih časov tolikokrat trgala od matične Cerkve.

Brez dvoma je bila največja skrb novega škofa dijaško semenišče v Mariboru, ki ga je svetovna vojna pretresla v temeljih, da je bil njegov nadaljnji obstoj tudi v gmotnem oziru ogrožen. Duhovniki in verniki so mu veliko dušno priskočili na pomoč zlasti ob njegovi 70-letnici (1927), ko so s svojimi darovi rešili zavod iz najhujše krize. Sledili so uspehi tudi na vzgojnem področju, potem ko je deško semenišče temeljito preosnoval. Tudi bogoslovnemu semenišču je dal novega zagona, ko je študij bogoslovcev raztegnil na pet let.

Leta 1928 so bile v Mariboru velike slovesnosti, ko je lavantinska škofija obhajala 700-letnico svoje ustanovitve (10. maja 1228). Važna poteza škofa Karlina je bila ob tej priložnosti, da je pridobil prof. Kovačiča, da je napisal zgodovino škofije.

Prav tako ima Karlin zasluge za Slomškovo zadevo. Storil je namreč prve korake v pripravi za proces kanonizacije svojega svetniškega prednika. Obnovil je v Mariboru Bratovščino sv. Cirila in Metoda ter ji dal novega zagona. Brez dvoma je bilo zgodovinskega pomena, ko je leta 1927 gostoljubno sprejel pod svojo streho pravoslavnega patriarha Dimitrija, ker je bil to prvi primer ekumenskega srečanja na visoki ravni.

Tudi redovne kongregacije so prišle na svoj račun. V Ptujju so se 1924 naselili kapucini. Šolske sestre so okrepile svojo prisotnost v škofiji in pridobile nove podružnice. Sploh je bil pod škofom Karlinom velik poudarek na verskem preporodu slovenskega ljudstva. K temu je zlasti pripomogel sv. misijon, ki je skušal od 1923 do 1928 celiti hude rane, ki sta jih narodu prizadela zlasti v moralnem oziru prva svetovna vojna in povojni čas. Duhovnikom je močno priporočal Apostolsko zvezo

(Unio apostolica), ki je imela takrat tudi svoje glasilo (»Vestnik«); vsem pa III. red sv. Frančiška, ki se je močno uveljavil v škofiji.

Kljub težki bolezni, ki se je oglašala zadnja leta, je škof Karlin vse do konca neutrudno delal, dokler ni tudi na njegova vrata potrkala smrt, ki ga je rešila dela in trpljenja 5. aprila 1933. Ves slovenski narod se je zgrnil ob njegovi krsti. Le njegovi ljudje iz Trsta in Primorja niso mogli zaradi mednarodnih napetosti na njegov pogreb in na njegov grob na mariborskem pokopališču. Upamo, da bomo to storili ob 50-letnici njegove smrti. Saj je z Andrejem Karlinom legel v grob zadnji slovenski škof na sedežu sv. Justa v Trstu, škof-mučenec in trpin skupaj s krškim škofom Mahničem in goriškim nadškofom Sedejem.

VIRI

Gianpaolo Valdevit, *Chiesa e lotte nazionali: il caso, di Trieste (1850-1919)*, Videm 1919.

Istarska Danica 1974.

Lavo Cermelj, *Slovinci in Hrvatje pod Italijo*, Ljubljana 1965.

Milica Kacin-Wohinc, *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo (1918-1921)*, Maribor 1972. SBL I, 429.

Rudolf Klinec, *Primorska duhovščina pod fašizmom*, Gorica 1979.

M. JEZERNIK

Slovenska bogoslovna akademija v Rimu

Slovenska bogoslovna akademija v Rimu ali kot jo nekateri imenujejo »Teološka akademija«, je najmlajša cerkvena ustanova. Le tu in tam ste jo morda zasledili, bolj korajžno pa je stopila v ospredje s Slomškovim simpozijem v Rimu (od 20. do 24. septembra 1982). Dejstvo, da je udeležence sprejel Janez Pavel II. v svoji zasebni kapeli in jih posebej pozdravil na trgu sv. Petra med splošno avdienco, je še povečalo zanimanje za njen pojav na znanstvenem obzorju.

Za jasnejši pregled najprej nekaj besed o njenem zgodovinskem nasta-

janju, nato o njeni strukturi in še na kratko o prvih dosežkih.

ZGODOVINSKI RAZVOJ

Prvo seme o bodoči Slovenski bogoslovni akademiji (SBA) je padlo v zemljo na vrtu Marijinih sester v Gorici. V pogovoru z rajnim msgr. Rudolfom Klinecem, ki je bil običajno bogat in stvaren, sva se dotaknila žalostnega dejstva, da veliko slovenskih dokumentov leži pod težo večletnega prahu po raznih arhivih. Nujna bi bila neka ustanova, ki bi začela skrbno in znanstveno zbirati posamezne listine in jih dati v

Slovenik - Papeški slovenski zavod v Rimu, kjer ima sedež tudi Slovenska bogoslovna akademija

roke zgodovinarjem. Morda je bila ravno bližina goriških arhivov s spisi Mahniča in drugih kulturnih delavcev vzrok, da sva se o stvari popolnoma strinjala.

Zamisel je dr. Klincu tako ugajala, da je odmeril del zapuščine pokojnega profesorja v Ameriki sorojaka A. Cuka bodoči akademiji in s tem položil prvi vogelni kamen za novo akademsko zgradbo.

Naj dostavim še, da so slovenski profesorji na papeških rimskih ustanovah že dalj časa pogrešali neko ustanovo, ki bi organizirala znanstveno raziskovanje slovenskih listin v rimskih arhivih, kjer jih prav gotovo ne manjka.

To je postalo še bolj jasno, ko smo našli v arhivu Kongregacije za širjenje vere veliko dokumentov o Baragu in Knobleharju. Prvi so bili podlaga za posebno doktorsko tezo in poznejši II. zvezek »Acta Ecclesiastica Sloveniae«; Knobleharjevi pa še čakajo, da jih bo kdo zbral, preštudiral in objavil.

Drugi klic k bolj organizirani akciji je bila izredna sreča dr. Jožeta Markuže, da je pri iskanju tvarine za svojo doktorsko tezo slučajno našel v vatiškem arhivu Trubarjevo Cerkovno ordnino, katere edini poznani izvod je bil med bombardiranjem v zadnji svetovni vojni uničen v knjižnici v Dresden. Ta sreča je privabila v kratkem

času še več laikov v Rim, a so morali kmalu ugotoviti, da niso pripravljeni za tako delo, ki poleg drugega tudi prekaša denarne zmožnosti posameznika. Dobrovoljci so se sicer vrnili domov, a ideja ni umrla.

Seme je padlo v zemljo in njene podtalne sile so vplivale na ustanovitev Inštituta za študij zgodovine Cerkve na Slovenskem, okrog katerega se je zbralo več zgodovinarjev, ki so do sedaj že izdali 3 zvezke »Acta Ecclesiastica Sloveniae«. Toplo rimsko sonce pa je tako blagodejno vplivalo na razvoj, da je spomladi 1978 bilka predrla zemeljsko skorjo in zagledala beli dan.

Na samo 750. obletnico mariborske škofije 10. maja 1978, so slovenski profesorji na papeških rimskih univerzah podpisali ustanovno listino »Slovenske bogoslovne akademije«.

NAMEN IN SREDSTVA

Ustanovna listina začrta namen ustanove z besedami: »Pospeševati bogoslovne znanstvene razprave in njihovo objavljanje; zbiranje in raziskovanje dokumentov v rimskih cerkvenih arhivih o slovenski Cerkvi; zbirati gmotna sredstva za objavljanje omenjenih razprav in dokumentov, posebno v "Acta Slovenica".«

Iz navedenih besed je razvidno: akademija želi pospeševati iskanje listin,

ki pišejo o slovenski Cerkvi, zlasti so ji pri srcu tiste, ki jih hranijo rimski cerkveni arhivi. S tem se noče odreči iskanju še druge, npr. v Čedadu ali na Dunaju, vendar bo posebno podprla delo v Večnem mestu. Bolj kot zgodovinsko razpravljanje o posameznih problemih, kar prepušča zgodovinarjem, teži za objavo dokumentov samih, katere naj bi izvedenci pozneje pretehtali in prišli do svojih zaključkov.

Ustanova bi rada priklicala k sodelovanju še druge in podprla tiste znanstvenike, ki bi poklicno sicer bili pripravljene sodelovati, a jim gmotna sredstva ne dovoljujejo. Med predvidenimi sodelavci je na prvem mestu Inštitut za zgodovino Cerkve na Slovenskem s svojim glasilom. Z veseljem je treba potrditi, da se je Inštitut s prvimi tre-

mi zvezki lepo predstavil javnosti in te publikacije so že prestopile prag priznanih knjižnic.

DOSEŽKI

Nevarno je govoriti po štirih letih obstoja o uspehih SBA. Krivično pa bi bilo zamolčati to, kar je do sedaj napravila. Pozitivno je že, da se je število članov povečalo in se raztegnilo tudi na priznane znanstvenike izven Rima, kot na Ameriko in Azijo.

V zadoščenje si štejem, da je SBA gmotno podprla akcijo Inštituta v Ljubljani in je tako mogel izdati prve tri zvezke »Acta Ecclesiastica Sloveniae«. Važno je nadalje, da je izdane zvezke spravila v vse rimske inštitute, ki jih zanima naša problematika, kot tudi v druge slovenske inštitute po svetu in se-

Somaševanje 16 slovenskih duhovnikov, ki so se udeležili Slomškovega simpozija v Rimu je vodil sveti oče Janez Pavel II. v svoji zasebni kapeli v Castelgandolfo. Na sliki mariborski škof dr. Franc Kramberger, ob njem na levi papežev osebni tajnik, na desni Tone Zrnec CM iz Kanade. Drugi od leve v prvi vrsti je g. Mirko Rijavec, predsednik Goriške Mohorjeve družbe

veda v glavne svetovne knjižnice. Slovenski zadevi je v korist, da se moremo s temi knjigami predstaviti kulturnemu svetu.

Zelo pomembno pa je, da vsako leto pride nekaj znanstvenikov v Rim, kjer se posvečajo delu v arhivih. Večini je to omogočila akademija in jim priskrbeli tudi mikrofilme ali fotokopije dokumentov. Da delo ni brez koristi, dokazujejo novi dokumenti, ki prihajajo na dan in z njimi osvetljujejo, četudi vse prepočasni, posamezne strani naše narodne zgodovine.

V posebno zadoščenje pa je bil zad-

nji Slomškov simpozij, na katerem so se strokovnjaki posvetili študiju osebe, ki je igrala v naši zgodovini odločilno vlogo, Antonu Martinu Slomšku. Priznanje udeležencev kot tudi javno mnenje, kakor ga je prikazalo časopisje, potrjujejo, da so taka znanstvena srečanja, ne samo koristna, temveč celo potrebna.

O bodočih konkretnih načrtih bo morda bolje molčati. SBA želi pa izdati v italijanskem prevodu Grivčevo knjigo o sv. Cirilu in Metodu. Tako bi doprinesla svoj delež k jubilejnemu slavu slovanskih apostolov in gradnji nove duhovno zedinjene Evrope.

VINKO BELIČIČ

IVAN PREGELJ - lik katoliškega pisatelja

Ob stoletnici rojstva

Nekako pred sto leti je Anton Mahnič kot mlad doktor filozofije in teologije pozval Slovence, naj vse svoje politično, gospodarsko, socialno in kulturno delo uravnajo po katoliških načelih. Posebna njegova pozornost je veljala pesnikom in pisateljem zavoljo njih vpliva na mišljenje ljudi. Liberalni duh dobe je Mahniču odgovoril s porogom in že je kazalo, da bodo njegove besede ostale brez odziva. Treba pa je bilo samo počakati. Že pred letom 1900 se je začelo katoliško prenovitveno gibanje, ki se je v naslednjih desetletjih — najprej v Avstriji in nato v prvi Jugoslaviji — široko razmahnilo. Eden najvidnejših izpolnjevalcev Mahničevega klika po katoliški literaturi ie bil Ivan Pregelj.

»Rodil se je 23. oktobra 1883 na Tolminskem pri Sv. Luciji na Mostu pri Lovrču, števil. 25, iz zelo revnih staršev, ki so mu umrli še zelo mlademu»: s temi besedami se je Pregelj na stara leta predstavil slovenski mladini. Prvi od treh sinov, sirota od 8. leta dalje, je najprej užival dobroto svoje babice, nakar je skrb zanj prevzel svetolucij-

ski župnik Jožef Fabijan. Ta je tudi poskrbel, da je bistri, za knjige vneti fant prišel na gimnazijo v Gorico. Ko je dvajsetleten 1903 maturiral, je po želji svojega dobrotnika in duhovnega očeta stopil v bogoslovje. A že po treh mesecih je izstopil, se zaposlil v pisarni advokata Alojza Franka, naslednje leto pa odšel na Dunaj študirat za profesorja slovenščine in nemščine.

Domači župnik Fabijan, strog, izobražen, poln duhovne vneme, istih misli z Antonom Mahničem, je Pregelju izstop iz semenišča sicer zameril, a dobro srce mu ni dalo, da bi fantu na Dunaju odtegnil svojo podporo.

Pregelj je ne le vneto študiral, ampak se tudi živahno udeleževal v akademskem društvu Danici ter kot urednik in član kar sodeloval pri takratnem katoliškem dijaškem glasilu Zori. Tako se je oblikoval v živahnega katoliškega izobraženca s ciljem, ponesti Mahničevega duha v slovensko literaturo. Po dobrih štirih letih Dunaja je malo pred božičem 1908 promoviral za doktorja z razpravo o slovenskem baročnem pridigarju p. Rogeriju, ki je deloval in pisal v 1. polovici 18. stoletja.

Oženjen in s prvim otrokom se je Ivan Pregelj jeseni 1909 preselil v Gorico, kjer je nastopil profesorsko službo. Po enem letu je odšel v istrski Pazin, od tam pa — spet po letu dni — na realko v Idrijo. V teh treh krajih je preživel prva tri leta srednješolske službe. Jeseni 1912 je bil premeščen v Kranj: z domačega Primorskega v osrčje Prešernove dežele. »Od svojega tridesetega leta do dvainštiridesetega (sem) v Njegovem Kranju bil. Dvanajst let — prav toliko kolikor je on trpel.« Na Gorenjskem so mu potekla leta najvišjega umetniškega vzpona. Tudi tu se je vključil v prosvetno delo kot članar in predavatelj. Oddih po napornem šolskem delu in mir pred številno družino je najrajši iskal na dolgih poljskih, gozdnih in hribovskih sprehodih, ki so bili posebna njegova sreča.

Preprost in neznan v svojih šibki postavi, sovražnik polikane družbe, samotar, v podeželskih krčmah išoč stikov s kmečkimi ljudmi, a v duši nenehno snujoč ustvarjalec, je Pregelj prišel 1924 na klasično gimnazijo v Ljubljano. S profesorsko plačo in s pisateljskimi honorarji je svojim štirim otrokom utiral pot do uglednih poklicev: Bogo je postal profesor, Nataša pravica, Marij akademski slikar, Lija pa zdravnica.

Leta 1938 je Preglja zadela kap in mu ohromila desnico. Od 55. leta dalje je le še živel in zorel za upokojitev. Umrli je po dveh letih hudega trpljenja 31. januarja 1960; bil je v 77. letu. Pokopali so ga v Dravljah nad Ljubljano.

Zdaj, ko imamo pred sabo — sicer v skopih potezah — Pregljevo pot skozi življenje, pa si oglejmo njegovo literarno delo.

V prvih leposlovnih spisih se je Pregelj seveda šele iskal. Svoje pesmi je čez leta sam nazval »prigodnice jubilantom, mrličem in katoliškim shodom«. Zlagal je cerkvene, politične, društvene deklamacije, kot jih je potrebovalo tedanje mlado katoliško gibanje na Slovenskem. Podoben vzgojni značaj je imela tudi pripovedna

proza, ki jo je pošiljal v koledarje celovške Mohorjeve družbe, največkrat pod psevdonomom Ivan Mohorov. Pri pisanju je imel pred očmi povezavo lepega, resničnega in dobrega — takozvano »metafizično trojico«, ki jo je učil Mahnič. Za prvo razdobje Pregljevega pisanja, ki je bilo bolj služba ideji nego prava umetnost, sta značilni pesniška zbirka ROMANTIKA, izšla v Gorici 1910, in tri leta kasnejša mohorska povest MLADA BREDÁ, ki jo je oprl na ljudsko pesem o nesrečni nevesti in hudobni tašči. »Pogreša pile in noža,« je neki kritik jedrnato označil to knjigo.

Pregelj je imel zdaj trideset let. Pustil je literarno rokodelstvo, začel se je poglobljati v resnično domačijstvo in v študij tujih literarnih umetnin. Kot profesor je v dijaškem listu Mentorju in drugje objavljajl poročila o sodobnih slovstvenih dogodkih in modernih literarnih vrstah, a tudi načelno vzgojne razprave o književnosti. Tako je hkrati sam študiral in druge poučeval.

Sveto pismo, stara mitologija, renesančna in nemška klasika, tuji in slovenski baročni pridigarji 17. in 18. stoletja — vse to ga je mikalo v zgodovino in v duha njenih dejanj. V sebi je nosil tolminsko pokrajino, njeno preteklost, stare šege in navade, obenem pa tudi trdo melodijo njenega jezika. Preden se je vživel v odprti, bogati in košati gorenjski svet, se je rodni Tolminski oddolžil s tremi odličnimi pripovednimi teksti.

Najprej je v obširnem kolektivnem romanu TLAČANI (kasneje mu je dal naslov TOLMINCI) segel v zgodovino domače deželice in v močnih slikah prikazal nesrečni upor Tolmincev leta 1713. Pisanost pokrajine in ljudi, jezika in načina življenja, strasti in tragike je temu spisu, ki ga je dve leti — 1915 in 1916 — prinašal Dom in svet, vtisnila življenje, ki mu čas ne bo mogel do živega.

Dve leti kasneje je ista revija objavila roman ZADNJI UPORNIK (s kasnejšim naslovom ŠTEFAN GOLJA IN

NJEGOVI). Bolj kot samostojno delo je to nekak epilog »Tolmincev«. Štefan Golja, sin usmrčenega upornika, trpeči duhovnik, živeč in delujoč med svojim tolminskim ljudstvom, v bojih in odpovedih neomajno zvest svojemu poslanstvu, na križišču bojev med cerkveno in posvetno oblastjo, nazunaj grčav, naznotraj v večnem boju s spolno slo: prvi v dolgi vrsti Pregljevih duhovniških likov.

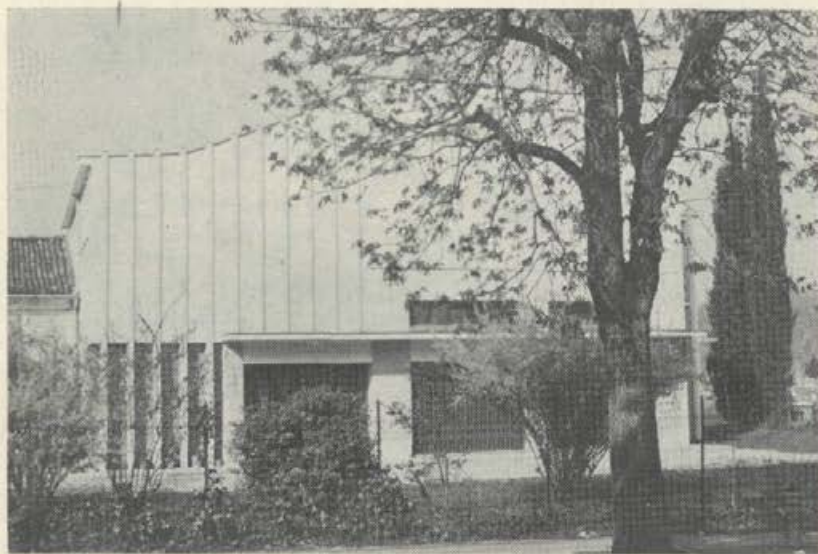
Leta 1920 je Dom in svet objavil v isto tesno in trpko tolminsko pokrajino, a v mnogo starejšo dobo — v čas renesanse, v 1. polovico 16. stoletja — postavljeni roman **PLEBANUS JOANNES**. Idejno središče je tu vikar Janez Potrebujež: močan značaj, ki zmagovito zavrača mehkužnost in razvrat časa, nepopustljiv v boju z nasprotniki, pa tudi z lastnim spolnim nagonom. Ta tekst, nabit z erotičnimi in religioznimi prvinami, en sam boj med telesom in duhom, nenehno menjavanje resničnosti in fantastike, velja za vrh Pregljevega pripovedništva.

Iz podobne erotične bolečine, iz nekako prirojenega odpora zoper žensko kot nagonsko bitje, je Pregelj leto kasneje na osnovi evangelija ustvaril ep-

sko-lirsko-dramsko podobo **AZAZEL**. Prikazal je trikot Jezus - Marija Magdalena - Juda. To svojo tragedijo ljubezni, pogubljenja in odrešenja je utemeljil z mislijo, da je Juda izdal Učenika zato, ker je bil ljubosumen na Marijo, spokornico, s katero je prej živel v grehu.

Medtem je Preglja povsem prevzela Gorenjska. Vzljubil je novo deželo in njene zgodbe, obraze in jezikovne posebnosti, spoznal vasi po imenu, cerkve in cerkvice po njih patronih. Zvonovi gorenjske dežele, po kateri je tako rad pešal, so mu postali edinstveno merilo za daljave in bližine. In v sredo te pokrajine, v trikot Kranj-Brdo-Strmol, je postavil dejanje romana **BOGOVEC JERNEJ**, objavljenega v Domu in svetu 1923. V njem je prikazal zadnje dneve protestantskega pridigarja Jerneja Knaflja, ki pretresljivo trpi v svoji verski razdvojenosti med odrešenjem in obupom, v begu pred pregnjalci in izogibanju nezvestih. Ta roman kar žehi od spolne sle in od zadihanih čustev, kot so nežnost in trdota, ljubezen in sovraštvo.

Ista Gorenjska je Preglju nudila prizorišče za dve biografski povesti. V

Obnovljeno pročelje Katoliškega doma v Gorici za 20-letnico delovanja

prvi — ŠMONCA (kasnejši naslov SIMON IZ PRAŠ) — je svojsko prikazal Simona Jenka, pesnika Sorškega polja, v drugi — NA VAKANCE — pa dogodek iz življenja pesnika Matije Valjavca. Še dva slovenska kulturna delavca sta ga zamikala, oba iz 18. stoletja: tako sta nastali povestni knjigi ZGODBE ZDRAVNIKA MUZNIKA in PETER PAVEL GLAVAR (z učinkovitejšim kasnejšim naslovom ODISEJ IZ KOMENDE).

Ob teh bleščečih podobah sveta pa je znal Pregelj prikazati tudi odmaknjeno in skrito življenje v ženskem samostanu. V povesti DOM GOSPE MATERE SERAFINE je upodobil kolektivno zgodbo redovnic, ki ob siju iz onstranstva prenašajo dušno in telesno trpljenje tega sveta.

Posebno zgodovino ima nastanek povesti OTROCI SONCA. Pregelj je to prelepo idilo, ki se godi na ozemlju med Škofjo Loko, Idrijo in Tolminom, ustvaril v štirih časovnih razdobjih in štirih oblikovnih prijemih od 1919 do 1933 (oziroma 1935, ko je celoto predelal in strnil). Ta knjiga je ena sama sproščenost, domačnost, menjavanje občutja od veselja, smešnosti in resnobe do ganljivosti in grozljivosti. Tu imamo vrhunec Pregljeve krajinske in ljubezenske čustvenosti, pesem čudovitega domačega sveta in človeka v nje-

govem moškem zdravju in dekliški lepoti. »Otroci sonca« so oblikovno najbolj jasno in po vsebini najvedrejše Pregljevo delo.

Ali kot noben pisatelj tudi Pregelj ni porajal samih mojstrov. Tak nevrhunec je npr. MAGISTER ANTON, razgibana, z Mahničevim idealom katoliške literature pred očmi napisana zgodovinska povest, ki se godi na Krasu, v Italiji in na Nemškem. V trpečo Istro je postavil BOŽJE MEJNIKE, za 10. obletnico nesrečnega koroškega plebiscita pa napisal UMRETI NOČEJO. Obe povesti je izdala celjska Mohorjeva družba. Drama SALVE VIRGO CATHARINA in snovno sorodna ji povest iz baročne Ljubljane 17. stoletja, pa tudi drugi spisi so kazali, da svežina njegove ustvarjalne moči popušča. Kakor da bi bila narava sprejela njegov izziivalni aforizem, ki ga je petintridesetleten objavil med svojimi 64 Mislimi v Domu in svetu: »Ne daj mi Bog take ničemurnosti, da bi pisal še v svojem petdesetem letu.« Star 45 let je začel dopolnjevati in popravljati stare tekste, ki so potem kot Izbrani spisi izšli v 10 knjigah. In vendar je prav v svojem 50. letu še enkrat zbudil pozornost. Leta 1933 je namreč v 1. letniku Sodobnosti objavil novelo THABITI KUMI. V nji je prikazal postaranega duhovnika Potrebuježa, kako se mu ob spoju skrajne vernosti in skrajne erotične sle omrači um, da se spozabi in zaide v bogoskrunsko zablodo. Po razgreti polemiki, ki jo je sprožila ta novela, Pregelj ni več prijel za leposlovno pero.

Zaradi nekoliko svojskega jezika in osebnega sloga, zavoljo problematike in zgradbe mnogih svojih spisov ter pogostnega navajanja v tujih jezikih, kar vse izpričuje njegovo obsežno literarno razgledanost, pa zaradi suverenega, naglega prehajanja iz ene književne zvrsti v drugo Ivan Pregelj še danes ni posebno vabljen za preprostega bralca, ki si želi enostavnosti. To ni čist, miren pripovednik, marveč bolj bruhač vulkan, iskalec novih estetskih oblik, izpovedovalec svojih nazorov in duhovnih trenj, prikazovalec

LJUBKA SORLI

MINEVA ČAS

*Mineva čas. Kako že vse je daleč,
kar mi ožarjalo je mlade dni:
Tolminka, Klanec... V Klancu dom očetov...
Imena draga! Svet prepoln luči!*

*Raz prag domači gledala sem Rodne,
pod njimi ob Tolminki prod zelen,
ves z vrbovim grmičevjem porasel.
O, zame bil ni lepši kraj noben.*

*Zdaj le še misel boža to lepoto
in išče srečo, ki je več ne bo.
Spomin kot iskra je nepogasljiva —
srce do konca se ogreva z njo.*

dualističnega človeka, v katerem divja boj med nagonsko in duhovno naravo, med erotiko in božjim klicem. Ta boj je Pregelj najpogosteje prikazoval v duhovniku. Nedvomno ga je prenašal tudi sam v sebi, zato je človeka zelo nazorno upodabljal v ekstremnih asketsko duhovnega in čutno poganskega. Z močnimi potezami ustvarjalnega peresa je ta pisatelj dosegal v bralcu močne in raznolike notranje odmeve in svojska občutja. Tako ponotranjen človek seveda ne sili v družbo. Dasi je bil največji pisatelj v desetletju po Cankarjevi smrti, ni nikoli postal član slovenskega Penkluba.

Danes so Pregljevi spisi najlaglje dostopni v 7 knjigah Izbranih del, ki jih je med leti 1962 in 1970 izdala Mohorjeva družba v Celju. Uredil in razložil jih je France Koblar, ki je v

zadnji knjigi na koncu objavil o Preglju preko 100 strani dolgo sklepno študijo.

Pregljeva ustvarjalna desetletja so bila čas plodnega političnega in kulturnega pluralizma na Slovenskem. Tedaj so bogatili našo katoliško literaturo esejisti, kritiki, pisatelji: Izidor Cankar, že omenjeni Fr. Koblar, Finžgar, St. Majcen, N. Velikonja, J. Jalen. V tej družbi je imel eno najvidnejših mest Ivan Pregelj. Hudo je pomisliti, kako so strupene sape po letu 1945 ojalovile ta vrt. V Sloveniji danes ne najdeš pisatelja, ki bi znal — in si tudi upal — izpovedovati bivanjsko stisko verujočega človeka v socialistični družbi. Ta molk je tem opaznejši, čim bolj se bohoti literatura, ki se ustavlja ob golih zemeljskih krčih in telesnih užitkih, kot da ne bi bilo nič višjega in odrešilnega.

Koprski škof dr. Janez Jenko somašuje na Barbani 13. sept. 1982 ob jubilejnem letu Marijinega svetišča za 1400-letnico

75-letnica tednika »Zarja«

1. januarja 1983 je poteklo točno 75 let od izida prve številke tržaškega katoliškega tednika »Zarja«. Oznako »katoliški« moram točneje določiti: izraz je dobil v tedanji politični situaciji rahlo polemičen prizvok. To so bila namreč za vso Slovenijo leta naglega in nezadržanega vzpona klerikalne stranke. »Zarja« je v Trstu podprla to novo idejno in politično gibanje. Bolj kot tednik vseh tržaških katoličanov je torej bila glasilo ožje skupine duhovnikov, ki so bili pristaši mladokatoliške ali bolje rečeno krščansko socialne struje. Na čelu te dinamične skupinice je tedaj stal mladi kaplan pri Novem sv. Antonu in ricmanjski župnijski upravitelj Jakob Ukmar. Poleg njega pa moram omeniti še Andreja Furlana, Antona Čoka, Josipa Ujčiča in Viktorja Cenciča.

KRŠČANSKO SOCIALNO GIBANJE NA PRIMORSKEM

V prvem desetletju našega stoletja je mlado krščansko socialno gibanje, ki ga je sprožila Leonova okrožnica »Rerum novarum«, naravnost preplavljalo osrednjo Slovenijo. Slovenski klerikalizem je bil tedaj resnično v svojem polnem razmahu. S svojo gospodarsko organizacijo in novimi prijemi na socialnem področju je potisnil ob stran propadajoči liberalizem in osvojil slovenske ljudske mase, predvsem seveda kmečko prebivalstvo. Ta val je segel do Gorice na Primorskem. Drugače pa je bilo v Trstu, kjer ni kazalo, da bi bilo novo gibanje naletelo na posebno ugodna tla. Med tržaškimi Slovenci je politično društvo »Edinost«, sicer idejno strpno, a vendarle pod pretežnim vplivom liberalcev, ohranilo svoj politični monopol. Pri tem pa mu je, kot kaže, pomagala v dobršni meri tudi duhovščina, ki je slej ko prej ostala posrednik med kmečkim ljudstvom in vodstvom »Edinosti«.

VPLIV ŠKOFA F. KS. NAGLA

Pobudnik najodločnejšega poizkusa, da bi se tudi v Trstu uveljavilo krščansko socialno gibanje, je bil škof F. Ks. Nagl (1902-1910), Nемеc po rodu, poznejši dunajski kardinal. Nagl je tako slovenske kot italijanske katoličane spodbujal, naj se vendarle rešijo jarma liberalne politične hegemonije. Skupina že omenjenih mladih duhovnikov se je odzvala škofovemu povabilu in se s skoraj naivno zagnanostjo lotila dela. Stopila je na teren z dokaj presenetljivim programom, ob katerem se bo pač vsak politik prizanesljivo nasmehnil. Ukmar ga je tako orisal krškemu škofu Antonu Mahničju v pismu z dne 19. 11. 1908 (Osební Ukmarjev arhiv): »... Spraviti je treba v istrsko duhovščino umevanje smotra kršč.-soc. akcije in čist namen. To ni morda malenkosten boj proti kateri osebi ali stranki, tu gre edino za uresničitev onega »Christum habitare per fidem in cordibus vestris (Eph. 3).« K pravemu duhu bi morda najbolj pripomogla »sodalitas sacerdotalis Ss. Cordis Jesu« s svojimi mesečnimi shodi, ki imajo skupno adoratio Ss. Sacramenti potem pa prijateljski razgovor o dušnopastirskih zadevah po župnijah istega dekanata. Tako bo prišlo več ognja, navdušenja in prave ljubezni v nas. Potem bi s pravim namenom in enotno delali med ljudstvom. Več kot vsake druge organizacije potrebuje ljudstvo, da ga vpeljemo v pristno krščansko versko življenje, oziroma v njem utrdimo. Zato povsod pridno poučevati, k pogostemu prejemu sv. zakramentov navajati, dalje Marijine družbe, izobraževalna društva, dobre knjižice. Potem ali pa istodobno naj bi sledila gospodarsko socialna akcija. Politična organizacija bi prišla po mojem mnenju najkasneje, a bila bi trdna in bi iz prejšnjega sama rezultirala.«

Takemu programu pač ni mogoče

očitati demagoštva ali politikantskih nagibov. Za Ukmarja je že takrat stala na prvem mestu verska prenova, medtem ko sta socialna in politična dejavnost stopili nekoliko v ozadje. Ta duh je bil značilen že za štirinajstdnevnik »Družinski prijatelj«, ki je izhajal v Trstu pod Ukmarjevimi vodstvom od leta 1904 do 1908. Leta 1908, ko je izgledalo, da bodo začele nove katoliške organizacije aktivneje delovati, so se Ukmar in njegovi prijatelji odločili, da bodo začeli izdajati tednik »Zarja«.

»ZARJA« IN JAKOB UKMAR

Že prva številka »Zarje« je iznesla program krščansko socialne struje. Uvodnik je naglašal, da bo »Zarja« podpirala krščanska načela z namenom, da bi le-ta prepojila vso družbo, politiko, kulturo in gospodarsko življenje. Obenem, je nadaljeval uvodnik, pa lahko samo krščanska ideja osmišlja narodnostni boj. Slovenska narodna stranka naj torej prizna krščanska načela.

»Zarji« so dajali ton predvsem idejni uvodniki, katerih avtor je bil največkrat Jakob Ukmar. V njih je brezkompromisno branil program krščansko socialnega gibanja na Tržaškem. Ta se je v glavnem naslanjal na program ljubljanskih katoliških shodov, vendar v nekoliko konservativnejši varianti. To velja predvsem za teološka in cerkvena vprašanja. V tem pogledu je »Zarja« na celi črti obsojala vsak pojav modernizma, bila je stoddotni pristaš hierarhično urejene Cerkve, ki jo je tudi v praksi branila pred napadi in očitki in je zelo kritično presojala zahtevo nekaterih katoliških krogov, naj bi v nekaterih škofijah dovolili uporabo narodnega jezika in starslovanščine pri bogoslužju. Prav tako je »Zarja« zavračala nove poglede na Cerkve, ki so »božjemu ljudstvu« začeli prisojati pomembnejše mesto v Cerkvi. Jasno je, da so podobna stališča nalletela na izredno kritičen odziv pri tržaških narodnjaških krogih. Tudi sicer je bilo politično društvo »Edinost« po prihodu škofa Nagla vedno bolj neraz-

LJUBKA SORLI

Križev pot

ZADNJA VEČERJA

*Spokojno lega noč na zemljo,
z njo težka slutnja gre čez plan.
Pri mizi svojim dvanajsterim
večerje zadnje dar svečan
v življenje daje Sin človekov.
To noč s poljubom bo izdan.*

*O Jezus, uči nas ljubiti,
v imenu Tvojem odpustiti!*

»OČE, AKO JE MOGOČE...«

*Na Oljski gori smrtna groza.
V tej grozi komaj slišen glas
pretrese stvarstvo in človeka,
kot da se trga v gori plaz.
Nad Jezusa gorje se zgrne,
usmiljen sprejme ga za nas.*

*Skoz temo časa in prostora
On naša luč je in opora.*

I

*Trpljenje Kristusa zajame.
Nad njim vojaki bič vihte;
iz trnja spletejo mu krono
in ga kot kralja sramoté.
Ko Jezusa na smrt obsodi,
Pilat umije si roké.*

*V srce nam vidiš, Jezus mili:
s Pilatom vsi smo Te sodili.*

II

*Sin božji, skrušen in ponižan,
na pot trpljenja se poda.
Na rami s težkim križem nese
usodo celega sveta.
Za nas, za naše odrešenje
izpil svoj kelih bo do dna.*

*Pod križ njegov se zatecimo,
za odpusčanje ga prosimo.*

III

*Nad križem Jezus nič ne toži,
ko prvič zgrudi se na tla.
Nam zgled svetel je: v malodušju
obup ukloni nam duha.
Ne znamo sonca poiskati,
ko zgrne se kog nas temá.*

*Pokaži, kod nam je hoditi,
pomagaj nam s Teboj se sniti!*

IV

*Trenutek blažene radosti:
Marija mati in njen Sin
v oči zazreta se ljubeče...*

*Se mar je sonce iz višin
prelilo vanje, da bleste se
kot v rosi jutranji jasmin?
Marija, Tvoja bolečina
je mater naših moč edina.*

V
*Sprevod pomika se na goro.
Pravičnemu nositi križ
pomaga Simon iz Cirene.
Skoz trnje pot gre v paradiž.
Naj ve, kdor išče ga na zemlji:
le z Bogom srečo si zgradiš.
Za Kristusom zvestó hodimo,
življenja križe z njim nosimo!*

VI
*Veronika h Gospodu stopi
in mu ponudi potni prt.
Podobo svojega obraza
vanj Jezus vtisne, bled in strt,
v spomin človeštvu na trpljenje,
ki mu po njem bo raj odprt.
Gospod, od zibelí do groba
naj spremlja Tvoja nas podoba!*

VII
*Pod križem Jezus drugič pade.
Zasmeh, udarci, krutost, vse
mu v srcu bolečino veča.
Nihče ga v stiski ne podpre.
Kopica zvestih z njim žaluje,
gorja mu lajšati ne sme.
Sin božji, milostljiv nam bodi,
po krivdah naših nas ne sodi!*

VIII
*Globoko Jezusa presune
žená jeruzalemskih jok.
V njih vidi matere in žene,
kar jih oklepa zemlje krog.
Njih solze skrb so in dobrotá,
preliva v bisere jih Bog!
Tolažil žalostne je žene —
svoj mir še nam naj razodene.*

IX
*Na težki poti Sin človekov
pod križem tretjič obleži.
Prenaša muke in bridkosti
za večno srečo nas ljudi.
A mi za bližnjega ne vemo,
ko v stiski čaka pomoči.
Ti Jezus nas poplemeniti,
z nesrečnimi nam daj čutiti!*

X
Ponižanje, ki ni mu kraja,

položeno do Cerkve. Leta 1902 je škof Nagl v skladu z vatikanskimi dekreti ukazal določeno omejitev uporabe glagolskega bogoslužja v tržaški škofiji. Po izvolitvi papeža Pija X. pa je prišlo konec leta 1906 do še strožjih omejitvenih predpisov. »Edinost« je ogorčeno obsodila rimske ukrepe in še posebej tržaškega škofa, češ da je naperjen proti Slovanom. Poleg tega je »Edinost« odločno podprla upor Ricmanjskih župljanov, ki so v tistih letih na radikalen način postavili škofu vrsto zahtev. Med drugim so za svojo župnijo zahtevali pravico do glagolskega bogoslužja. Razumljivo je torej, da je prišlo med »Zarjo« in »Edinostjo« kaj kmalu do ostrih polemik. Težko je najti eno samo številko »Zarje«, ki bi ne vsebovala daljšega ali krajšega zapisa, naperjenega proti »Edinosti«. »Edinost« je na resda nekoliko naivne Ukmarjeve polemične zapise odgovarjala največkrat zaničljivo ali celo žaljivo. Lavo Čermelj pripoveduje (Spomini na moja tržaška leta, Ljubljana 1969, str. 48), da so bili na sestankih akademskega društva »Balkan« izpadi Zarje proti društvu veseli del društvenih sestankov.

Ukmar pa je šel še dlje. Zapletel se je v polemiko ne samo z liberalnim časopisjem, ampak tudi z ljubljanskim »Slovenecem«, glasilom kranjske klerikalne stranke. Tudi »Slovenec« se je namreč v zadevi bogoslužnega jezika postavil proti rimskim naredbam. Polemika med časopisoma je trajala več mesecev. Zaključila pa se je, ko je »Slovenec« delno preklical svoje izjave.

SOCIALNO VPRAŠANJE

Stališče »Zarje« do socialnega vprašanja se je povsem ujemalo s stališčem kranjske krščansko socialne stranke. V skladu z Rerum novarum je »Zarja« obsojala kapitalistični sistem, ker ne sloni na ljubezni, ampak na denarnem profitu. Po drugi strani pa je obtoževala socialiste, da v resnici zapeljujejo delavce se tem, da jim obljublajo raj na zemlji. Zaradi naravne človekove pokvarjenosti pa tak raj ni mogoč. Pač

pa je »Zarja« podpirala politiko reform in pravične socialne zakonodaje. Njena zasluga je, da je, podobno kot njen predhodnik »Družinski prijatelj«, opozarjala na dva specifično tržaška problema in na položaj ženske. Vendar pa je bil delež člankov s socialno vsebino v »Zarji« razmeroma skromen. Več je bilo vzgojnih, verskih in idejnih spisov. Tudi kulturna problematika je v »Zarji« odsotna. To bi utegnilo koga presenetiti, saj je znano, da je bil Ukmar izredno razgledan človek in je večkrat poudarjal pomen kulture in izobrazbe za duhovnika. Prav verjetno pa je, da v tistih letih zaradi časovne stiske ni mogel v tem smislu obogatiti svojega tednika. Urejevanje »Zarje« je namreč v celoti slonelo na njegovih ramah. Zaposlovalo ga je predvsem dušno pastirstvo, saj se zaradi pomanjkanja duhovnikov nikoli ni mogel posvetiti izključno »Zarji«. In končno je treba pristaviti, da je imel Ukmar že v teh letih izdelano svojo lestvico vrednot: vsakodnevno spovedovanje je npr. gotovo zavzemalo važnejše mesto od urejevanja časopisa. Da pa je imel fin posluš tudi za literaturo, dokazuje kratko pismo z dne 12. julija 1909, poslano tedaj 19-letnemu Francetu Bevku v domačo vas Zakojco. Bevk je »Zarji« poslal dva igrokaza, za katera se mu je Ukmar zahvalil in na koncu poudaril, da pričata o literarnem talentu njunega avtorja.

ZATON SOCIALNE STRUJE

Po premestitvi škofa Nagla na Dunaj je začela dejavnost krščansko socialne struje v Trstu polagoma zamirati. Položaj se ni spremenil niti po prihodu novega tržaškega škofa, Slovenca Andreja Karlina. Krščansko socialna skupina, ki je gravitirala okoli Ukmarja, je bila osamljena. O kadru katoliških intelektualcev-laikov se za tedanjo dobo očitno sploh ne more govoriti. Pa tudi večina duhovnikov je na Tržaškem gledala z nezaupanjem na novo strujo.

J. Ujčić se je v marsikaterem pismu J. Ukmarju pritoževal nad mlačnostjo in neaktivnostjo tržaške duhovščine. Na nekem tajnem sestanku je bila celo izglasovana resolucija, ki je pozivala

*trpi na gori božji Sin,
ko slečejo mu oblačila.
Slaboten je od bolečin,
v njem žalost neizmerna, silna.
A v nas — h kesanju opomin.
Trpljenje Kristusa Gospoda —
vseh božjih milosti posoda!*

XI

*Na Golgoti v brezdušje dneva
udarci kládiva zvene:
na križ pribijajo Gospoda —
vzel nase je sveta dolge.
Iz ran privre krvav studenec
In smrt odpre si pot v srce.
»Žebliji, žebliji!« se v krčih muči...
Gospod, trpeti nas nauči!*

XII

*K Očetu s križa Jezus moli
in dušo mu priporoči;
razbojniku na desni strani,
ki se skesal je, odpusti;
Mariji Janeza za sina,
a sinu Mater izročí.
»Dopolnjeno je!« ... In izdihne...
Od groze stvarstva luč se upihne.*

XIII

*Nad Sinom sklanja se Marija,
v naročju mrtev ji leži.
Srce ji trga bolečina —
sedmero mečev ga teži.
Solzé že vse je izjokala,
kot mrtve luči so oči.
Podoba žalostne Marije
naj v sili nam poguma vlije.*

XIV

*Gospoda polože k počitku —
njegov je križev pot končan.
A svet od groze in sovraštva
vse bolj in bolj je razdejan.
Človeštvo posveti in reši
naj kri iz Jezusovih ran.
Zahvaljen, Kristus, za trpljenje,
Po križu dal si nam življenje.*

VSTAJENJSKI SPEV

*Odrešeniku čast in slava!
Iz groba tretji dan je vstal.
Odslej je žalost posvečena
in Jezus kažipot sveta.
Ne bojmo se, saj nas z vstajanjem
za večnost je zaznamoval.
V nas božja milost se prebuja,
Gospodu hvala! Aleluja.*

»Zarjo«, naj preneha z napadi na »Edinost« in naj zavzame v narodnem oziru radikalnejše stališče. Razumljivo je, da Ukmar v takem vzdušju ni mogel več dolgo vztrajati. Tako je »Zarja« prenehala izhajati julija 1910, »Zarjine« naročnike pa je začasno prevzel goriški »Novi čas«.

SKLEP

Izkazalo se je tako, da so bila tržaška tla nedojemljiva za model ideološko in gospodarsko organiziranega katolicizma, kakršnega so izdelali ljubljanski katoliški shodi in kakršnega je predlagala Ukmarjeva skupina. Pri tem pa je treba upoštevati, da so vladale v Trstu popolnoma drugačne razmere kot v osrednji Sloveniji in na Goriškem.

Italijanski iredentizem je vedno bolj dvigal glavo in skoraj vsa prizadevanja tržaških politikov so se osredotočila okoli narodnostnega vprašanja. Sredi takega položaja pač ni bilo mnogo pripravljenosti na kaki ideološki boj, kakršnega je predlagala »Zarja«. Po drugi strani pa so bili očitki »Edinosti«, češ da sta bila »Zarja« in še posebej njen glavni urednik Jakob Ukmar, narodno mlačna, hudo krivični. V »Zarji« res ni ne duha ne sluha o kaki narodni mlačnosti. Sam Ukmar pa je s svojim življenjem dokazal, da je bil ne samo odločen zagovornik pravic slovenskega življa na Tržaškem, ampak da je bil pripravljen za te pravice tvegati tudi življenje, ko so okoliščine to zahtevale.

LUCIJAN MOZETIC

Slovinci v Kanadi

UVOD

Vatikanski dnevnik »L'Osservatore Romano« je dne 10. maja 1977 objavil celostransko poročilo o Slovencih v Kanadi, njih življenju, pa tudi splošne podatke o slovenski kulturi in zgodovini.

Za podnaslov članka je pisec izbral naslednje besede: Če govorimo o Slovencih, pomeni, da se spomnimo na vse politične dogodke v Evropi za 20 stoletij nazaj, če hočemo priti do njihove zgodovinske korenine. Zanimivo je slediti njenim spremembam v teku časa in vendar najdemo danes ta narod še vedno idealno povezan, kulturno živahen, narod, ki se z vso močjo trudi, da ohrani svojo istovetnost tudi vnaprej.

Okoli 30.000 duš šteje slovenska skupnost v Kanadi, poroča nadalje vatikanski list in se lahko ponaša s takimi osebnostmi, kot je bil misijonar in škof Baraga, z misijonskim delom sv. Cirila in Metoda, z ustoličevanjem karantanskih knezov itd.

Vendar pa do druge svetovne vojne v Kanadi ni bilo veliko Slovencev. Po-

skus, da bi ustanovili lastno faro, ni uspel. Do leta 1948 pa je prišlo v to državo že toliko slovenskih ljudi, da je bilo mogoče ustanoviti lastno faro. Leta 1949 je ljubljanski škof v begunstvu, dr. Gregorij Rožman, obiskal Slovence v Kanadi in zaprosil kardinala Jamesa McGuinesa v Torontu, naj dá dovoljenje za samostojno slovensko faro. Kardinal je tej prošnji rad ugodil in s tem se je začela samostojna slovenska služba božja. Leta 1953 je bila ustanovljena župnija Marije Pomagaj v Torontu kot prva slovenska fara v Kanadi. Že naslednje leto je bila dograjena tudi lastna cerkev in prvi župnik je bil Jakob Kolarič CM. Blagoslovi-tev cerkve je izvršil omenjeni kardinal 19. decembra istega leta.

SLOVENSKA ŽUPNIJA

Življenje slovenskih ljudi se je po ustanovitvi samostojne župnije izredno razmahnilo. Najprej je zaživel cerkveni pevski zbor. Ustanovila se je Katoliška ženska liga, za moške pa Društvo Jezusovega imena. Leta 1957 je zaživila

Pevski zbor »Fantje na vasi« iz Toronta v Kanadi ob obisku ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja na slovenskem letovišču. V ozadju kip misijonskega škofa Barage

dekliska Marijina družba, ki še danes lepo uspeva ter je slavila 25-letnico obstoja.

Podobno kot v Združenih državah je ob Mariji Pomagaj zaživela tudi farna šola za slovenske otroke in sicer že 1953. Že prej pa so skušali poučevati po zasebnih domovih, kolikor je bilo mogoče.

Pridnost slovenskih ljudi in požrtovalnost duhovnikov sta dajala sadove. Težav ni manjkalo, toda z zaupanjem v božjo pomoč so bile premagane. Sredi petdesetih let se je župnik Tone Zrnec, ki je tedaj deloval pri Mariji Pomagaj še posebej posvetil mladini. Nastal je otroški pevski zbor, ki se je potem razdelil na tri nove zборе, otroškega, mladinskega in dekliskega. Župnik Tone Zrnec je ostal na fari do 1979, ko je bil premeščen na novo župnijo Brezmadežne s čudodelno svetinjo v New Toronto.

Zaživel je tudi Mladinski klub od leta 1959 dalje, katerega je ustanovil g. Franc Sodja. Za ubožoane in potrebne že od leta 1954 deluje Vincencijeva konferenca. Nekaj časa je delovala tudi Marijina legija (1960-1965).

Sedanji župnik pri Mariji Pomagaj

je Ivan Plazar, pomagata pa mu dva kaplana gg. Jan in Časl.

Misijonarji sv. Vincencija Pavelskega, ki jih bolj poznamo pod imenom lazaristi, izdajajo v Kanadi tudi mesečnik »Božja beseda«, ki doseže naklado približno 2.000 izvodov.

Pri Mariji Pomagaj se je leta 1957 ustanovila tudi župnijska posojilnica in hranilnica »Slovenija«, ki sprejema hranilne vloge in daje ugodna posojila. Posluje nadvse uspešno. Podobno tudi Slovenska hranilnica in posojilnica Janeza Ev. Kreka, ki ima podružnico tudi pri fari v New Toronto. Obe denarni ustanovi ohranjata izročilo naših združnih posojilnic, ki so zaživele na pragu tega stoletja in pomagale preprostemu slovenskemu človeku, da ga niso strle velike banke in kapital.

Nedeljska božja služba pomeni za slovenske ljudi tudi kraj srečanja skupnosti ter družabnost. Sama župnija pa ima tudi lastno farmo, kjer so si mnogi farani uredili počitniške hišice, da tam preživljajo svoj prosti čas. Na tej farmi se organizirajo tudi razne prireditve, npr. Katoliški dan, Slovenski dan, Mladinski dan, pa tudi procesija sv. Rešnjega telesa. Ta farma je kraj,

kamor prihajajo slovenski ljudje tudi iz oddaljenih predelov pokrajine Ontario. Pride jih tudi do štiri tisoč.

Lastne farme imajo tudi druga društva, med temi kulturno društvo »Simon Gregorčič«, obstaja Prekmurska farma, farma »Holiday Gardens«. Lastno farmo ima tudi slovensko Lovsko društvo.

Najpogostejši je na farmah seveda »pik-nik«, pogosto kosila z dobrodelnimi nameni, tako da njih izkupiček gre za misijone ali koristne slovenske stvari. Mladina se združuje na prostem v svoj športni klub, mladi zelo radi igrajo košarko. Z »vendimo« (trgatvijo) se letovišča oz. farme zaprejo. Februarja, če je vreme primerno, jih odprejo za smučanje.

NOVA SLOVENSKA ŽUPNIJA

Slovenska fara je temelj verskega življenja pa tudi najpomembnejša celica kulturnoprosvetnega življenja Slovencev v Kanadi. Čim več jih je prihajalo v to državo, tem bolj je nastajala potreba po ustanovitvi novih fara. Tako je nastala druga slovenska fara

v Torontu, Brezmadežna s čudodelno svetinjo. Blaž Potočnik piše:

»Že v dveh letih po letu 1950 je bila skupina slovenskih naseljencev v New Torontu tako številna, da so tja prihajali slovenski duhovniki spovedovat ob večjih praznikih in pred prvimi petki. Sčasoma se je osnoval odbor in leta 1959 kupil zemljišče za novo cerkev. Za prvega župnika je bil imenovan Janez Kopač, ki mu je prišel na pomoč g. Franc Sodja. Zemljišče je odstopil g. Tone Ferkul po ceni, kot ga je sam kupil. Leta 1960 je bila zasajena prva lopata. Cerkev je bila dograjena in 28. maja 1961 jo je blagoslovil takratni pomožni škof Allen ob ogromni množici ljudi. Tudi tu so takoj zaživela društva: Katoliška ženska liga, pevski zbor, Društvo katoliških mož in fantov, Blaž Potočnik je organiziral skavte in otroški pevski zbor. Kot neutruđen kulturni delavec pa je imel pomemben delež tudi pri ustanovitvi farne šole. Prvi učitelji so bili župnik ter kaplan Stane Pleško, gdč. Anica Dolenc, ga. Nada Mušič. Kasneje je prispel tudi Franc Cerar in prevzel ravnateljstvo. Šola

Na koncertu v cerkvi Marije Brezmadežne ob njenem 20-letnem jubileju

Slovenski mladinski zbor, ki ga je ustanovil in ga vodi Blaž Potočnik

ima 12 učnih moči in je v nekaterih letih dosegla tudi do 250 učencev.«

V fari ima posebno vlogo cerkveni zbor, čigar predsednik je bil na začetku izredno delavni Stane Ulčar. Fara je sedaj največja med slovenskimi v Kanadi in šteje okoli 3.000 vernikov. Cerkev ima okoli 400 sedežev, katere je izdelal, kakor tudi križe naš znani umetnik Franc Gorše. Pri gradnji dvorane in cerkve ima velike zasluge Katoliška ženska lige, s prvo predsednico Maro Osredkar. Pevski zbor dosega zavidljivo umetniško raven, prvi pevovodja je bil Nace Križman, sedaj pa ga vodi prof. Jože Osana že 12 let. Zbor se je predstavil na več cerkvenih koncertih, gostoval pa je tudi v Clevelandu. Na koncertu v farni dvorani je nastopila tudi znana slovenska sopranistka in operna pevka Vilma Bukovec. Prof. Jože Osana jo je spremljal, sopevec pa je bil Blaž Potočnik.

Med gosti, ki so nastopili v farni dvorani je tudi pevski zbor Gallus iz Celovca, iz zamejske Primorske pa Galebi in Mavrica. Leta 1981 je pela tudi skupina »Mladi mi« iz Celovca.

Škofje iz Slovenije so večkrat prišli birmovat slovenske otroke v torontske župnije. Že nekaj let pa je prav v Torontu za pomožnega škofa Slovenec, dr. Alojzij Ambrožič, ki je vedno pripravljen tudi podeliti zakrament svete birme. Pred dvema letoma pa je imel

prav v tej župniji novo mašo primorski rojak g. Tine Batič, nameščen sedaj pri župniji kot poverjenik za mladino, katere je vedno več.

SLOVENSKA ŽUPNIJA V MONTREALU

Veliko, francosko goovreče kanadsko mesto Montreal ima tudi slovensko župnijo, katere ustanavljanje je potekalo precej dolgo. Že škof Rožman je zaprosil takratnega kardinala Legera za ustanovitev. Skrb je prevzel g. Jože Časl in leta 1963 so kupili od Slovakov cerkveno stavbo ter dali novi fari novega zavetnika sv. Vladimira. Ko je v župnijo prišel g. Stanko Boljka CM so zunaj mesta uredili tudi letovišče.

Pod sedanjim župnikom Ivanom Jeretino so 1982 kupili novo veliko stavbo s tremi dvoranami, ki jih sedaj preurejajo za cerkev, dvorano ter stanovanja. Stavba se nahaja v vzhodnem delu mesta blizu stadiona. Gre za izredno posrečeno rešitev, saj samo parkirni prostor ob stavbi sprejme do 35 avtomobilov, okoli pa so še druga parkirišča. Tu nastaja ne le versko, temveč tudi pomembno kulturno središče Slovencev v Montrealu.

Sad slovenske pridnosti in požrtvovalnosti je tudi lastna župnija v Winnipegu. Tudi ta je zaživela po zaslugi delavnega g. Kopača. Junija 1963 je kardinal Flahiff blagoslovil slovensko

New Toronto. Začetek župnije leta 1962: župnik Janez Kopač, kaplan Stanko Boljka, učitelj Blaž Potočnik, Stane Pleško, Nada Mušič in A. Dolenc

cerkev. Takoj so se ustanovile tudi slovenske organizacije ter cerkveni zbor. Pa tudi farna šola za slovenske otroke. Veliko dela je zatem opravil na župniji tudi g. Ivan Plazar CM. Cerkev je posvečena lurški Materi božji.

Posebno pridni so bili tudi slovenski ljudje v Hamiltonu, ki jih je duhovno oskrboval že od 1959 g. Andrej Prebil. Kasneje so to skrb prevzeli salezijanci in leta 1965 je bila tudi ustanovljena samostojna slovenska župnija sv. Gregorija Velikega ter blagoslovljena dvorana s kapelo. Župnik je bil tedaj dr. Lojze Tomc. Nasledil ga je salezijanec Ivan Doberšek, njega pa Karel in Stanko Ceglar. Lani je dospel

še g. Franc Slobodnik, ki je prevzel mladinski in cerkveni pevski zbor. Tudi tu deluje več farnih društev in slovenska šola že več let. Lani so začeli z gradnjo večje cerkve in župnišča. Hamiltonski škof Paul Reading je zasadil prvo lopato ob obisku ljubljanskega metropolita Alojzija Šuštarja ob Baragovem dnevu. Metropolit pa je blagoslovil temeljni kamen.

V manjših, a ne nepomembnih skupinah so Slovenci naseljeni tudi po drugih krajih Kanade, ki jih oskrbujejo slovenski duhovniki, največ lazaristi, pa tudi salezijanci. Takšno mesto je npr. Windsor v pokrajini Ontario, nasproti ameriškega Detroita, pa Sudbu-

Slovensko letovišče pri Boltonu, 40 km severno od Toronta, last slovenskih lazaristov. Na sliki procesija sv. Rešnjega Telesa

Birmanci Brezmadežne s škofom dr. Ambrožičem in katehetom T. Zrnecom

ry nad jezerom Huron — v oskrbi lazaristov, in v duhovni oskrbi safezijancev Kitchener ter London. Slovenski frančiškan Daniel Sedlar pa je od lani prevzel duhovno oskrbo slovenskih ljudi v severnem delu pokrajine Ontario, kjer so večji kraji Kirkland Lake in Timmins, ter v mestu Noranda, ki pa že spada pod pokrajino Quebec.

NA KANADSKEM ZAHODU

Na kanadskem zahodu je tudi precej slovenskih naseljencev, ki so pa raztreseni. Vendar imajo svoja društva. Najdemo jih v mestih Saskatoon (pokrajina Saskatchewan), v mestih Calgary, Edmonton ter Lethbridge v pokrajini Alberta, pa tudi v pokrajini Britanska Columbia z mesti Vancouver ter Victoria na obrežjih Pacifika. Precej jih je svojčas bivalo blizu ameriške meje v krajih Nelson, Rossland in Trail, kjer so rudniki svinca, ki jih že od 1928 izkorišča podjetje Cominco. Pred velikimi prazniki jih obišče slovenski duhovnik, ki so ga zelo veseli.

SKLEP

Slovenske kanadske rojake je še posebno razveselila novica o imenovanju dr. Alojzija Ambrožiča za pomožnega škofa v Torontu.

Poleg verskega mesečnika »Božja

beseda« izhaja tudi narodnopolitični mesečnik »Slovenska država«, ki ga izdaja Slovenska narodna zveza v Kanadi. Slovenci so zelo povezani tudi s kanadsko stvarnostjo, so torej tudi dobri Kanadčani, ne da bi s tem prenehali biti zavedni Slovenci. Danes pa tudi državne oblasti podpirajo večkulturnost ali »multiculturalism« kot temu tam pravijo. V tem pomenu razumejo danes Kanado, ne več zgolj kot angleško ter francosko Kanado, marveč Kanado kot skupnost narodnosti in kultur. Tako postaja tudi slovenska skupnost tvorni del Kanade in ne nazadnje tudi Slovenije v svetu.

ALBERT MIKLAVEC

ZIVLJENJE

*Danes
prepletam spomine
s sedanjostjo
in ne vem,
kdaj bi živel ...*

*Spomini
so trpki,
sedanjost
nejasna:
a danes živim!*

Polabski Slovani

Vsa srednja in severna Nemčija, pri čemer razumemo obe današnji Nemčiji, je bila več kot 700 let ozemlje, kjer so prebivala razna slovanska plemena. Ta prostor se razteza od najsevernejšega mesta Lübeck — pri Slovanih Lubice — ob vsej severni obali obeh današnjih Nemčij daleč v notranjost obeh držav, in sicer še globoko pod Berlin tja do češke meje. Različna slovanska plemena so prišla semkaj v času, ko je propadal rimski imperij. Takrat so se zmeraj nova plemena in ljudstva pomikala od vzhoda proti zahodu. Ta pojav označuje zgodovina kot preseljevanje narodov.

Okoli petega stoletja po Kr. so se Slovani razširili po Evropi ne samo proti zahodu, ampak tudi proti jugu v vzhodne Alpe in dalje proti Balkanu. Tu so se njih množice ustavile šele pred grškimi Olimpom. Na zahodu so slovanski rodovi prekoračili Labo in Salo ter na severu prodrli do Lücbecka, na jugu pa do rek Main in Regnitz v severni Bavarski. Pri tem pomikanju so zadeli na kulturo in civilizacijo prejšnjih prebivalcev, zlasti na jugu Nemčije. Na severu in zahodu so Slovani prišli v močvirnate kraje, kjer je prevladoval še pragozd. Pred Slovani so bili pol stoletja poprej v istih neprijaznih krajih Germani, ki pa so se pomaknili proti mejam propadajočega rimskega cesarstva in se tam naselili.

To ozemlje se še danes deloma imenuje Wendtland (Vendska dežela). Ko sem na licu mesta ugotovil, da ima mnogo krajev slovanska imena in so mnoga družinska imena slovanska, sem se začel zanimati za ta pojav. Po drugi svetovni vojni se tudi Nemci sami bolj zanimajo zanj, medtem ko se o njem zadnjih sto let ni smelo ne govoriti ne pisati.

Konec petega stoletja so Franki dokončno razbili rimsko nadvlado in se trajno naselili na nekdanjem ozemlju rimskih provinc. Kmalu se je izobli-

kovala močna frankovska država in se utrdila prej kot slovanska imena med Labo in Odro. Gospodujoča plast frankovske države si je najprej podvrgla germanske sosede Alemane in Bavarce, potem pa tudi Turingijce in Saksone. V 8. stoletju je frankovska država razširila oblast do Labe in Sale in se potem obrnila proti slovanskemu prebivalstvu, ki je živelo na tem področju.

NEMŠKA KOLONIZACIJA

Ko je v 10. stol. v soseščini frankovske države nastala še nemška država, se je začela načrtna nemška kolonizacija ozemlja polabskih Slovanov. Na tistih tleh nikdar ni prišlo do nastanka kakšne večje slovanske države, ki bi se mogla uspešno braniti pred nemško državo, ki je bila bolj organizirana in bolj oborožena. Od severa so prišli še danski rodovi in oboji, nemški in danski, so nastopili v imenu krščanske vere, prepričani, da so poklicani širiti krščansko vero med poganskimi Slovani. Tako sta fevdalizem in z njim povezano krščanstvo po dolgem boju dobila nadoblast. V tej borbi so prvi omagali slovanski knezi, ki so sprejeli krščansko vero. Fevdalcev, nemških in danskih napadalcev, niso imeli za svoje sovražnike in so se z njimi celo rodbinsko povezovali.

V raznih starih virih se najdejo takale imena knezov polabskih Slovanov: Kruto, Rohel, Pribislav (ki je postal Heinrich, ko je sprejel krščansko vero), Nikot, Vratislav, Teclav, Jaromar, Ratibor, Mativoj, Želibor, Tugomir, Sedrag, Dražko, Slavomir, Dragovit, Bogislav, Milegost, Matislav, Viclav in drugi.

Za razliko od knezov se je ljudstvo branilo prostovoljno sprejeti krščansko vero; vmes je večkrat morala poseči sila. Ker so širili krščansko vero predvsem različni samostani, ki so se na-

stanili na slovanskih tleh, jih je ljudstvo napadalo in menihe pobijalo. Tako poročajo viri, da so leta 1066 pod Lübeckom v bližini Ratzenburškega jezera poganski Slovani napadli krščanskega opata Ansgarja in njegovih 28 menihov ter jih s kamenjem pobili. Na tistem mestu je bil postavljen velik kamnit križ, ki stoji še danes. Tam je znana božja pot sv. Ansgarja, draga nemškimi katoličanom. Prebivalstvo se je borilo posebno proti cistercijanom; le-ti so postavili v teh krajih precej samostanov, katerih razvaline so še vidne. Tako so poganski prebivalci ubili še opata samostanov Zinna (okoli leta 1170) in Lehnin (ustanovljen okoli leta 1180). Razen teh dveh so ubili tudi škofa Johanna Meklenburškega in njegova glava je bila obešena pred sveetiščem najvišjega boga Svarožiča.

RAZLIČNA PLEMENA POLABSKIH SLOVANOV

Iz srede 9. stoletja imamo poročila, da prebivajo na polabskem ozemlju različna slovanska plemena: Obodriti, Dervenjani itd. Spričo množice slovanskih plemen, ki so naštet, je težko ugotoviti, katera so bila močnejša in so torej igrala važnejšo vlogo. Kaže, da so bili važnejši Obodriti in Dervenjani. Le-ti so se najdalje ohranili na omejenem Wendtlandu, in sicer do 18. stoletja. Otok v Vzhodnem morju, ki se danes imenuje Rügen, so imeli v oblasti Rujani ali Rani, o katerih poročajo anglosaksonski in danski viri.

Nemški pesnik Herder, ki se je veliko ukvarjal z ljudskim blagom zahodnih Slovanov, je v svojem delu »Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit« takole opisal polabske slovanske naseljence: »Povsod so se naselili in prevzeli v poset ozemlja, katera so drugi narodi že zapustili, kot kolonisti, kot pastirji ali pa kot kmetovalci, ki so to zemljo obdelovali in izkoriščali. Po vseh prehodnih upostojenjih in pohodih drugih narodov je njihova mirna in marljiva prisotnost v teh deželah bila plodonosna. V svoji ljubezni do miru in do domače prid-

nosti niso imeli nikake vojaške organizacije, čeravno jim ni manjkalo hrabrosti v njihovi krčeviti obrambi.«

Prvi Slovani, ki so podlegli germanizaciji, so bili tisti, ki so se naselili južno od polabskega ozemlja ob reki Main in rečici Regnitz v severni Bavarski. Vendar je trajala germanizacija tudi tukaj več sto let, o čemer pričajo različna slovanska imena krajev in rek ter zapisi v kronikah.

Na koncu prvega tisočletja, zlasti pa v 11. in 12. stoletju je prišlo do mnogih sprememb, ko je krčenje gozdov in oblikovanje poljskih površin doseglo že velik obseg in so se plemenske meje premaknile, a manjša plemena so se pridružila večjim.

ZANIMIVI VIRI IN IZKOPANINE

Mnogo se je zvedelo o polabskih Slovanih iz arheoloških virov. Doslej imamo več kot 5.000 arheoloških najdišč iz slovanskih naselbin, v katerih se je našlo mnogo orodja, glinaste posode, orožja in nakita. Na dan je prišlo mnogo staroslovanskih grobov. Iz vsega tega je mogoče napraviti precej točno sliko o kulturi polabskih Slovanov.

Slovanski knezi so kovali tudi srebrni denar. Pri nekem izkopavanju so med srebrnimi pfenigi našli tudi 650 srebrnih novcev kneza Pribislava in njegove žene Pribise. Leta 1170 je dal knez Jaromir na otoku Rügen (Rujan) kovati srebrnike s svojo podobo. Srebrni denar se je našel tudi v mnogih slovanskih grobovih.

Keramika je bila pri polabskih Slovanih zelo razvita. Številne izkopanine kažejo na zelo spretno lončarsko obrt. Iz železne rude so izdelovali nože, srpe, sulice, sekire in drugo.

Posebno razvito je bilo pri polabskih Slovanih čebelarstvo. Iz medu so pridobivali tudi opojno pijačo. Židovski trgovec Ibrahim Ibn Jacub poroča leta 965, da so imeli v kletih samostana Meisen toliko medu, da so z njim celo gasili neki požar. Iz številnih listin je razvidno, da so polabski kmetje morali dati samostanom in fevdalcem deseti-

KRIŽARSKE VOJNE PROTI SLOVANOM

no tudi v medu, v medicini in v vosku. Kakšne važnosti je bila ta desetina, priča neka listina nadškofa v Kölnu, kjer je rečeno: »Če Slovani do določenega roka ne izročijo medu, jih je treba ukleniti za tako dolgo, dokler ne izvršijo dajatev.« V listinah 11. stoletja se govori, da je obstajal stan čebelarjev, člani so imeli naslov »magister apum«. Mnogo krajevnih imen ima v korenu označbo po medu, npr.: Medov, Medewitz, Mödnitz, Magdeborn (prvotno Medeburn) in še drugi kraji. Ker je toliko imen v zvezi z medom in s čebelarstvom, smemo sklepati, da je bilo čebelarstvo na slovanskem ozemlju zelo razvito.

Nemški fevdalci in samostani so pobirali desetino od Slovanov najprej v naturalijah, kasneje pa tudi v denarju. Desetino so morali dajati slovanski podložniki od kož, žita, živali, medu in voska, zadnje posebno za cerkve, od žita in sploh od vseh kmetskih pridelkov. Ker je Cerkev takrat predpisovala do 150 postov na leto, so bile posebno ribe dobrodošla desetina. Škofom pripadajoča desetina se je imenovala »biskopunica«. Slovanski poljedelci so se že takrat imenovali »kmetje«.

JOZE ALEKSIJ MARKUZA

GRMADA

*Ponosno se dvigaš
proti nebu,
ožarjena s soncem,
nema pričevalka
preteklih dni,
na meji dveh rodov
in sinjega Jadrana.*

*Grmada,
sen mojih sanj,
znamenje svobode
in prostosti duhá,
ti kličeš
k novim upom
boljšega svetá.*

Grmada je hrib 329 m nad devinskim zalivom.

Kronist Saxo Grammaticus takole opisuje razmerje med slovanskimi knezi in slovanskim prebivalstvom: »Njihovi knezi povečini izpovedujejo krščansko vero, toda ljudstvo noče o tem ničesar slišati. Četudi veljajo za kristjane, se vedejo in ravnajo tako, da je njihova krščanska vera čista laž.«

Svetišče boga Triglava je bilo razrušeno leta 1147. Dvajset let zatem so se na otoku Rügenu izkrcali Danci in oblegali mesto Arkone, kjer sta bila slovansko svetišče in grad. Rujani so bili premagani in konec je bilo njihovega poganskega kulta. Morali so izročiti zaklad slovanskega svetišča in tudi kip boga Santvita. Poganska duhovščina je bila pobita in prebivalstvo je moralo sprejeti krščansko vero. Anali mesta Fulde iz leta 840 poročajo o »pravica in navadah« Slovanov (*leges et consuetudines Sclavicae gentis*), ki živijo pod frankovsko oblastjo. Zanimivo je tudi vprašanje meniha Bonifacija na papeža Caharijo, kako naj ravna z desetino pri poganskih Slovanih, ki živijo poleg kristjanov. Papež je odgovoril, da morajo tudi Slovani plačevati in oddajati, kar je predpisano, ker bi drugače imeli zemljo za svojo last; z datjavami pa priznajo, da so podrejeni gosposki. Ko se je leta 1147 s pridigami pripravljaval nov križarski pohod v Palestino, so nemški knezi na Saškem odklonili udeležbo z izgovorom, da imajo za sosede ljudstva, ki še molijo poganske bogove, in da so torej stalno v križarski vojni. Kronist iz Magdeburga poroča, da so šli ti nemški fevdalci v boj proti poganskim Slovanom, da jih ali pokristjanijo ali pa jih z božjo pomočjo uničijo.

PONEMČEVANJE SLOVANOV

V 13. stoletju je veljalo, da je bilo od vseh strani priseljeno nemško in pa domače slovansko prebivalstvo še enakopravno, kajti v neki listini beremo: »Odslej naj se sodi čez kmete, najsi so vendski ali nemški, v našem mestu in v naši pokrajini.«

Od zadnje tretjine 14. stoletja je nemščina že prevladovala nad latinsko sestavljenimi dokumenti. S pomočjo priseljencev iz nemških in holandskih okrajev se je kmalu razvil močan nemško misleči meščanski stan, ki je imel podlago v cehih. Ti so postali zmeraj bolj sovražni Slovanom. Zato so že v 13. in 14. stoletju različni cehi iz bojazni pred slovansko konkurenco začeli uvajati v cehovske predpise tako imenovani »Wendenparagraf«, po katerem se Slovan ne sme sprejeti v ceh. Najkasneje od 14. stoletja dalje je vsa politika naperjena proti slovanskim prebivalcem; njihov pravni in gospodarski položaj je bil popolnoma uničen. Ker Slovani niso imeli več dostopa v cehe, so postali manjvredni in zapostavljeni. Leta 1512 so npr. pivovarji sprejeli paragraf, da se ne sme sprejemati Slovanov v pivovarski ceh. Istega leta je volilni knez Joachim von Brandenburg poslal mestnemu svetu v Salzwedel pismo, naj se prisili vendske meščane, da odstopijo hiše, na katerih je bila pravica za varjenje piva. To daje slutiti, da je bilo slovansko meščanstvo še močno; gotovo pa je, da so bile vesti v 14. in 15. stoletju povečini še slovanske. Zmeraj več Slovanom sovražnih

predpisov pa je germanizacijo zelo pospeševalo.

Polabski Slovani niso imeli nikake svoje literature niti ni bilo kakih verskih knjig v njihovem jeziku. Drugače je bilo pri njihovih slovanskih sosedih na vzhodu, Lužiških Srbih, in pa pri Kašubih na severu ob morju, ki se sami imenujejo Slovenci ali Slovinci. Ti dve slovanski veji sta imeli že precejšnjo cerkveno literaturo, npr. molitvenike in tudi že prevode sv. pisma. Slovinci-Kašubi so po letu 1945 prišli pod Poljsko, s čimer je bilo njihovo ponemčevanje ustavljeno, ko so bili že na tem, da izginejo enako kot polabski Slovani. Lužiški Srbi pa so slovanska manjšina v Nemški demokratični republiki. Člen 40 ustave NDR jim daje pravico do uporabe svojega jezika in kulture. »Uporabo teh pravic podpira država,« je zapisano v ustavi. Povsod, kjer prebivajo Lužiški Srbi, so tudi dvojezični napisi. Doslej se zdi, da so Lužiški Srbi v tem oziru nekoliko na boljšem kot Slovenci in Hrvati v Avstriji.

Cesarska Nemčija in kasneje Tretji rajh sta bila na isti liniji, da je treba zadnje Slovane v Nemčiji uničiti. Kašube so že imeli za ponemčene, za Lu-

Moški zbor »Krmin-Plešivo« je skupina z najbolj zahodne slovanske narodne meje

žiške Srbe pa so ustanovili poseben urad »za sorbska vprašanja«, čigar namen je bil dokončno likvidirati Lužiške Srbe. Danes jih je še okoli 100.000. Zanimivo je, da se mnogi ponemčeni Lužiški Srbi danes uče srbsčine, da bi tako zopet prišli do svojega materinega jezika. Slovnica za lužiškosrbski jezik je zmeraj razprodana.

KONEC POLABSKIH SLOVANOV

Pri polabskih Slovanih pa je ponemčevanje od 13. stoletja dalje naglo napredovalo. O njihovem jeziku ne bi ničesar vedeli, če ne bi protestantski pastor Christian Hennig von Jessen, ki je služboval v Wustrowu v Wendtlandu, leta 1710 napisal kratek besednjak polabskega jezika, obsegajoč nekaj nad 2.000 besed. To je edini in najvažnejši zapis o jeziku polabskih Slovanov. Besednjak ni bil nikdar tiskan, marveč

je ostal v rokopisu in je bil objavljen šele leta 1959 v fotokopiji. Pri zbiranju in zapisovanju besed je pastору pomagal gostilničar in kmet Schultze, ki je bil eden izmed zadnjih polabskih Slovanov v tistem kraju. Gostilničar sam je zapisal nekaj kratkih besedil v polabščini, med temi tudi pesem, katero je nemški pesnik Goethe uporabil v spevoigri »Die Fischerin«. Pastorjev besednjak ima naslov »Vocabularium Venedicum«. V svojem spisu pravi avtor: »Tukaj okoli govori vendski samo še nekaj starih ljudi, a tega ne smejo delati pred otroki in vpričo drugih ljudi, ker jih le-ti zaradi tega zasramujejo. Zatrđno se more reči, da bo v roku 20, največ 30 let ta jezik popolnoma pozabljen.« Njegov pomočnik, gostilničar in kmet Schultze, pa je v svoji kroniki leta 1725 zapisal: »Sem 47 let star mož. Ko bom jaz umrl in za mano še trije nadaljnji ljudje, ne bo nihče več vedel, kako se je reklo pes v polabščini.«

Iz besednjaka pastora Henniga sem izbral nekaj besed, ki so sorodne slovenščini. Ker je bil Hennigu von Jessenu jezik domačega prebivalstva popolnoma tuj (prišel je iz rajnske pokrajine), je razumljivo, da je marsikdaj zapisal napačno in nerazumljivo.

Tu jih navajam: sem sejal - ja sam sijol, hladno vreme - hladna vetri, sem spal dobro - ja sapol dibre, hlev - hleve, srp - sarp, rešeto - rišeto, govoriti - givouret, na mojem mestu - va mi je meste, slamnata vreča - slameni meh, veter - vjoter, greh - grejh, dober dan - diber dan, hudič - haudač, sušiti seno - saušit seni, sežgati - sažgat, divji - dejvi, vosek - voasek, voda - voada, tkati - takat, plakati - plovak, osa - vosa, vdova - čarna žena, volk - vučka, zdravnik - lekar, zob - zumb, usnje - vausne, življenje - žeive - žeiva, platno - platna, lipa - lejpo (pastor pravi, da ima mesto Leipzig ime od lipe), krasna deklica - krosna devka, vol - val, človek - člavak, mleko - mlauko, gnoj - gnij, ponedeljek - pinedela, dobro jutro - dibra jautri, mlin na veter - veterjenica, megla - meagla - miogla, oreh - voreh, studenec - studinac, veslo - vesli, pivo - pejvo, vedro - jumberak, eden - vadan, železo -

V Čedadu so 5. marca 1982 proslavili 30-letnico izhajanja Trinkovega koledarja. Dolgo ga je urejeval prof. Rado Bednarik, sedaj ga urejuje g. Jožko Kragelj

žiljiozi, vime - veimani, pod zemljo - pid
zimani, okno - vakni, steklar - vaknik,
žaba - žobo, nebo - nebi, volnena roka-
vica - vaunena rukavica, pastir - pozor-
nik, sršen - saršen, pes - pjas, klobučar -
klibaučnik, novo leto - nive ljoti, moč-
vurnata reka - gnola reka, ladja - lidja,
bežati - bižat.

Mnoge polabske besede so popolno-
ma enake slovenskim npr.: med, glad,
gledam, čreva, mlad, pol, smola, žena,
valiti, led, nit, pribiti, metla, bučela
(čebela), breza, list, noč, polnoč, nos,
sreda, sestra, slama, dan, topel, bra-
davica itd.

V svojem spisu pravi pastor, da
ima polabska slovanščina tudi dvojino.
Očenaš Polabskih Slovanov, kot ga je
zapisal ta daljnovidni protestantski du-
hovnik, se je glasil:

»Nose wader, ta toy
gis wa nebisgay, Sjungta
warda tügi Beima, tia
Rik komma, tia Willia
schiniyot, kok v Nebisgay,
tok no Sime, nosi
wisedanneisna Stegeiba doy
nam dans, un witedoy
nam nose Bgrech, kak
moy wittedoyim nose
Bresmarim, ni bringoy nos
ka wariskouye, taj lösoay
nos wit wisokak chaudak. Amen.«

Kakor vidimo, je ta očenaš že pro-
dukt napredujoče germanizacije, ki se
bliža zadnjemu dejanju žaloigre. Ne-
jasnosti besedila je veliko krivo pasto-
rjevo neznanje polabske slovanščine. Pa-
stor je zapisal tudi eno pesem z nota-
mi s pripombo, da jo pojejo polabski
Slovani, kadar so v veseli družbi.

Mrliška knjiga mesta Wustrow za-
znamuje v letu 1756 smrt zadnje žene,
ki je še govorila polabsko.

Na smrtni postelji je gornji očenaš
pač zadnjikrat molila. Z njeno smrtjo
je utihnil za vedno ne samo ta očenaš,
marveč tudi jezik polabskih Slovanov!

VIRI

Die Slawen in Deutschland, herausgegeben
von Joachim Hermann. Akademie Verlag - Ber-

lin, 1976, Akademie Verlag GmbH, 108 Berlin,
Leipziger Strasse 24. (Vzhodni Berlin).

Vocabularium Venedicum oder wendisches
Wörterbuch von Christian Hennig von Jessen,
Nachdruck besorgt von Reinhold Olesch, 1959,
Rohlau Verlag, Köln - Graz.

Das Hannoversche Wendtland, Lüchow, 1971,
Landkreis Lüchow - Dannenberg.

*Ja
G. Pastor Wustro
Lütz und Ländlich*

*Wustro Wustro, Iar tie
Kofa Wustro, Ia Iog
Iest im Himmel, gefiligt
gip wa Nebisgay, Sjungta
warda Iin, Nawa, Iin
warda Iugi Beima, tia
Rik komma, Iin Willia
Rik komma, tia Willia
giffa, Iin im Himmel,
Sjungot, Iot wa Nebisgay;*

Očenaš v jeziku polabskih Slovanov (podčrtan),
kakor ga je zapisal pastor Hennig von Jessen

ALBERT MIKLAVEC

SPOMINI

*Z vedrino večera
sem stopil v noč,
ki je vsa svetla
od žarkih zvezd
najlepših spominov...*

*S toplino življenja
bom planil v naročje
vse mehko in tajno
skrivnostnih sanj,
kot v zadnjo noč!*

Drugi tržaški proces pred Posebnim sodiščem

Ob sklepu prve svetovne vojne so italijanske čete zasedle Primorsko in Istro, sklicujoč se pri tem na določila tajnega Londonskega pakta iz leta 1915, na temelju katerega se je Italija pridružila silam Antante (Anglija, Francija, Amerika). Njeni visoki vojaški in civilni predstavniki so z javnimi obljubami slovesno zagotavljali, da bodo italijanske oblasti strogo spoštovale vse pravice, ki so jih Slovenci in Hrvati dotlej uživali, dejansko pa so začeli izvajati zatiralno politiko, prežeto z ostrim nacionalizmom, ki se je nato sprevergel v pravi fašizem. Mnogo naših razumnikov so že leta 1919 konfinirali na Sardinijo in v druge kraje v notranjosti Italije. Višek nasilnosti je bil požig narodnega doma »Balkan« v Trstu (13. julija 1920), ki je tako bil zelena luč za italijanske fašiste in nacionaliste za nadaljnja nasilna dejanja proti osebam, ustanovam in imetju slovenske in hrvaške manjšine. Val nasilja se je tako ponovil ob prvih parlamentarnih volitvah maja 1921. Po prihodu fašizma na oblast se je nasilna asimilacijska politika do narodnih manjšin v državi stopnjevala iz leta v leto. Tragičen mejnik pomeni leto 1927, ko so

prenehale obstajati slovenske šole in so bile razpuščene slovenske organizacije in ustanove.

V odgovor na vse te oblike nasilne asimilacije so se osnovalе konspirativne organizacije, katerih namen je bil po eni strani opozoriti domačo in mednarodno javnost na zatiranje Slovencev pod Italijo, po drugi strani pa vlivati tlačenemu ljudstvu na Primorskem pogum in upanje na odrešitev izpod fašističnega zatiranja in pridružitve k matični državi Jugoslaviji. Dve takšni najbolj razširjeni in udarni organizaciji sta bili »Borba« na Tržaškem in v Istri ter TIGR na Goriškem z razpredenimi akcijskimi skupinami vzdolž takratne državne meje od Trbiža do Ilirske Bistrice. Zaradi odkritja tajne organizacije Borbe in izvršiteljev atentata na svetilnik Zmage v Trstu in na tiskarno fašističnega dnevnika »Il Popolo di Trieste« je bilo 87 obtožencev prijavljenih fašističnemu Posebnemu sodišču. Od teh je na hrupnem prvem tržaškem procesu štiri obsodilo na smrt, in sicer Ferda Bidovca, Franca Marušiča, Zvonimira Miloša in Alojza Valenčiča. Sodba je bila izvršena 6. septembra 1930 na strelišču pri Bazovici.

Zalni obred za žrtvami 2. tržaškega procesa na Velikem trgu v Trstu 28. oktobra 1945. Obred so opravili duhovniki: Škabar, Šček, Milanović, Bidovec in Lovisato

Pogrebni sprevod z Velikega trga po korzu proti Stari mitnici 28. okt. 1945

Ostali obtoženci so bili obsojeni na razne zaporne kazni, nekateri celo na trideset let ječe.

DRUGI TRŽAŠKI PROCES

Fašistična Italija je že s prvim procesom v Trstu hotela prestrašiti primorske Slovence ter zatreti vsakršen odpor proti njeni zatiralni politiki. Organizirano ilegalno delovanje je za nekaj časa res prenehalo, toda spričo trdne narodne in demokratične zavesti primorskega ljudstva je bil to le kratek premor pred njegovo obnovitvijo v še večjem obsegu. Naključje je hotelo, da je prav fašistični režim v svoji bahavosti in prepričanju, da je zatrl vsakršen organiziran odpor med slovensko manjšino, v znatni meri omogočil obnovev ilegalnega odpora na Primorskem. Z izdajanjem pomilostitvenega zakona ob 10-letnici prevzema oblasti v državi so se leta 1932 številni primorski rojaki vrnili iz zaporov in konfinacij v svoje kraje in obnovili ilegalno delovanje. Levji delež bremen so pri tem prevzeli najbolj pogumni in aktivni člani bivših mladinskih društev.

Tako so na ozemlju Primorske nastala številna odporniška jedra, ki jih je povezovalo in usmerjalo ilegalno gibanje okrog TIGR-a, ki je imelo za cilj končno osvoboditev primorskega ljudstva izpod fašizma in Italije sploh. Po-

sebnost so razvile tigrovske skupine v goratem področju takratne goriške province (v Čezsoči pri Bovcu, v Rutu pri Grahovem na Tolminskem) in vzdolž meje na Postojnskem, na področju Ilirske Bistrice, na Krasu, v Trstu in Gorici.

Politično vodstvo TIGR-a je namreč predvidevalo, da se bo Italija zapletla v vojno, kar bi bila priložnost za primorske Slovence, da se rešijo njenega oklepa. V ta cilj so bili usmerjeni naporji vsega ilegalnega gibanja in posameznih skupin, ki so jih vodili zavedni primorski fantje. Ti niso bili nikakršni teroristi, kot jih je označilo Posebno sodišče, temveč so le pripravljali ljudi in razmere za rešitev izpod fašističnega jarma v najbolj ugodnem trenutku za uspešno izpolnitev načrta.

Toda zaradi še ne povsem razkritih okoliščin je spomladi leta 1940 fašistična policija odkrila nekatere pripadnike ilegalnih skupin, čemur so v naslednjih mesecih sledile verižne aretacije. Tako je bilo od marca do septembra 1940 aretiranih 149 ljudi, od septembra do decembra pa nadaljnjih 120 ljudi — skupno torej 269 oseb, pripadnikov različnih politično-nazorskih skupin, od narodnjakov in liberalcev pa do katolikov in komunistov.

Tako se je 2. decembra 1940 začel veliki sodni proces pred Posebnim so-

diščem, ki se je za to priložnost že drugič preselilo iz Rima v Trst, proti 60 prijetim obtožencem.

Posebno sodišče je vse obtožence razvrstilo v tri skupine, in sicer v izobražence, komuniste in »teroriste«. Proces se je zaključil v nedeljo 14. decembra 1941 z razglasitvijo krute sodbe, saj je obsodilo na smrt kar devet obtožencev. Ti so: Viktor Bobek, Ivan Ivančič, Simon Kos, Pinko Tomažič, Ivan Vadnal, Lavo Čermelj, Anton Ščuka, Franc Kavs in Dorče Sardoč. Za zadnje štiri je bila še isti dan smrtna kazen spremenjena v dosmrtno ječo.

Pet nepomiloščenih obsojencev na smrt so naslednje jutro, 15. decembra 1941 ustrelili na strelišču na Opčinah. Njihova trupla so tajno pokopali v kraju Fontana di Villorba pri Trevisu. Po končani vojni so odkrili njihovo skupno grobnico ter jih 28. oktobra 1945 prepeljali v Trst in od tu v njihove rojstne kraje.

Sodba, ki jo je izreklo Posebno sodišče za obrambo države na drugem

tržaškem procesu je bila ostra tudi glede visokih kazni za druge obtožence. Sodišče je namreč kar 23 obtožencev obsodilo na 30 let ječe, enega na 24 let, tri na 16 let, šest na 15 let, šest na 12 let, dva na 10 let, enega na 8 let, enega na 7 let, tri na 6 let in enega na podruho leto ječe. Oprostilo je štiri obtožence.

Vse to se je zgodilo manj kot dve leti pred razpadom fašizma in kapitulacije Italije, ko je primorsko ljudstvo po 25 letih zatiranja dočakalo prvo svobodo.

S tem se je nekako zaključilo to glede na težke razmere mračno obdobje, toda glede na pogumni odpor proti zatiranju svetlo obdobje slovenskega naroda na Primorskem. Prvi in drugi tržaški proces poosebljata prav ti dve značilnosti omenjenega zgodovinskega razdobja, kot najbolj vidni konici tistega široko razpredenega in globoko obučtenega odpora in upora primorskih Slovencev proti raznarodovalni politiki fašistične Italije.

D. S.

Obisk delegacije Furlanije-Julijske krajine v ZDA

Šest let je mimo, kar je potres tako hudo razdejal dobršen del Furlanije in Slovenske Benečije. Tisti tragični maj 1976 je naši deželi prizadel ogromno gorja, žalosti in razdejanja. Prek tisoč mrtvih pod ruševinami in cele vasi uničene, to je bil tragični obračun potresa pred šestimi leti.

Po prvih negotovih korakih je prebivalstvo Furlanije in Slovenske Benečije krepko prijelo za delo in danes imamo skoroda vse vasi obnovljene, ljudje pa so se tudi za svojimi mrtvimi nekoliko potolažili.

Med prvimi državami, ki so poleg Jugoslavije, Avstrije, Nemčije in Kanade priskočile na pomoč so bile ZDA. V današnji valuti so namreč našemu potresenemu področju dodelile skoro 70 milijard lir. S tem prispevkom se je v

Furlaniji zgradilo kar 17 šolskih stavb ter 7 zavetišč za starejše in onemogle prebivalce potresnega področja. Poleg tega so ZDA med prvimi poslale na potresno področje letala polna nujnega blaga ter zdravil. Za vse to delo se je posebno odposlanstvo naše dežele hotelo posebej zahvaliti in v ta namen je bilo gost ameriških oblasti v zadnji polovici septembra in prve dni oktobra 1982. V prostorih zveznega parlamenta, tj. na Kapitolu v Washingtonu so odprli posebno razstavo, s katero so prikazali celotno delo ZDA. Ta miniaturna razstava bo v teku leta potovala v Rim, Firence in Milan, skoro gotovo tudi v Videm. In prav je tako, saj ima od potresa prizadeto prebivalstvo pravico vedeti, kaj vse so druge države storile za nas.

V tem posebnem odposlanstvu, ki se je mudilo v ta namen v Washingtonu in pozneje v New Yorku, je poleg drugih bil tudi deželni svetovalec Slovenske skupnosti dr. Drago Štoka, ki je v skupni delegaciji zastopal našo deželo. Odposlanstvo pa sta vodila deželni odbornik Biasutti ter podpredsednik deželnega sveta Dal Mas. V delegaciji so bili še župani, občinski in pokrajinski odborniki potresnega področja. Vsi so bili deležni velikega zanimanja s strani ameriških oblasti, italijanskega poslanika v Washingtonu ter italijanskih konzulov v Philadelphiji in New Yorku. Glavni sprejemi pa so bili, kot rečeno, na Ka-

pitolu. S tem v zvezi je slovenski svetovalec dr. Štoka imel tudi vrsto stikov s Slovenci, ki živijo na tistem območju.

Če potegnemo črto po sedmih letih obnove na potresnem področju moramo reči, da sta se Furlanija in Slovenska Benečija krepko obnovili, ne samo po zaslugi drugih držav, temveč tudi po lastni zaslugi in zaslugi deželnega sveta Furlanije-Julijske krajine, ki je vsa ta leta vložil ogromno napora za vsestranski, tako ekonomski kot socialni in kulturni razvoj celotnega potresnega področja.

A. B.

Politično življenje na Goriškem

Koledarski pregledi so navadno bežen prerez našega manjšinskega življenja, in to zlasti na kulturnem oz. prosvetnem področju. Letna slika delovanja neke skupine — društva, krožka, pevskega zbora, dramske skupine itd. — daje lahko bralcu splošno sliko delovanja istega v določenem obdobju. Če vzamemo podobno merilo tudi za aktivnost politične stranke, lahko torej tudi s tega področja javnega življenja zabeležimo nekaj vrstic. Pri tem naj le opozorimo, da ne gre toliko za delovanje izključno politične stranke, ampak za prikaz splošnega dela na narodnoobrambnem oz. političnem področju naše manjšine na Goriškem.

Delovanje slovenske politične stranke, Slovenske skupnosti na Goriškem je bilo tudi v zadnjem letu kar precej razvejano. Seveda je pri kratkem in sistematičnem orisu delovanja nekoliko težko povsem ločiti področje deželnega in pokrajinskega značaja. Naše razmišljanje (saj članek noče biti kak kronološki zapis) bo zato nujno zajelo tudi nekaj širših problemov splošnega značaja v zvezi s slovensko narodno skupnostjo v Italiji.

Vsi vemo, da je danes glavno težišče

našega boja dosega globalne zakonske zaščite, o kateri sicer teče beseda že leta in leta. Slovenska skupnost je pri tem kar se da aktivno prisotna in zavzema jasna in odločna stališča. Odkar je senator Sergio Fontanari od Tridentinsko-tirolske ljudske stranke (PPTT) predložil naš zadevni zakonski osnutek v senatu, je torej slovenska stranka tudi aktivno prisotna na sami parlamentarni ravni. Stalni stiki s tridentinskim parlamentarcem namreč to v vsem omogočajo. Zato naj prav na tem mestu najprej zabeležimo kot enega najvažnejših političnih dogodkov v letu 1982 za SSK prav obisk sen. Fontanarija na Tržaškem in Goriškem. Tu je kot gost Slovenske skupnosti od blizu in neposredno prišel v stik z našo problematiko. To še posebej med obiskom na Goriškem, kjer je bilo največ možnosti za to. Obisk števerjanske občine in sestanek z županom ter upravitelji, nato obisk Katoliškega doma v Gorici ob spominskem koncertu ob 20-letnici zbora Mirko Filej in še naslednji dan s pomembnimi političnimi razgovori na Plešivem — vse to je prav Goriško postavilo v ospredje na tem obisku. Jasno je, da je seveda potek

razgovorov zaobjel celotno deželno manjšinsko problematiko in slovensko prisotnost v njej.

Govor o globalni zaščiti je bil nadalje stalno prisoten tudi v vsakodnevnem delovanju goriške Slovenske skupnosti. Njeni izvoljeni predstavniki na goriški pokrajini in občini (Marija Ferletič, Damjan Paulin, Andrej Bratuž) so stalno postavljali ta problem, zlasti ob raznih važnejših političnih razpravah, posebej ob proračunski debati. Odbornika Slovenske skupnosti v pokrajinskem oz. občinskem odboru od blizu spremljata vse delovanje teh pomembnih izvršnih organov. Stranka sama pa ima tako direktno soodgovornost in svoj delež pri soodločanju obeh upravnih teles. Gotovo velja vse to tudi za vse druge slovenske občine, kjer Slovenska skupnost sodeluje tako v večini kot v manjšini. Kot prvi primer je Števerjan, kjer občinska uprava Slovenske skupnosti pod vodstvom župana Stanislava Klanjščka lepo in odgovorno že dolga desetletja vodi to občino. Tudi člani politične manjšine (ki jo predstavlja SSk) v Sovodnjah in Doberdolu aktivno delujejo v prid koristi naših ljudi in celotnega prebivalstva. Podobno moremo reči o občini Krmin, kjer prav tako sodeluje v nji naš občinski odbornik Franc Kenda in tako prav na tem skrajnem zapadnem robu slovenske briške zemlje Slovenska skupnost soupravlja to razmeroma ve-

liko narodnostno mešano občino tudi z vidika slovenskih interesov in koristi.

Ce želimo biti kar se da izčrpní, moramo še omeniti Briško gorsko skupnost, kjer ima SSk predsedniško mesto (zavzema ga Hadrijan Koršič). Ta je pomembna medobčinska ustanova, ki povezuje vse briške občine naše pokrajine z Gorico in po svojih kompetencah in zmožnostih tudi prispeva k splošni koristi naše zamejske skupnosti.

V bežnem naštevanju izvoljenih teles oz. predstavnikov ne moremo mimo goriških rajonskih konzult, kjer ima Slovenska skupnost povsod svoje izvoljene zastopnike. V eni (Pevmaštmaver-Oslavje) je član SSk Jožko Košič njen predsednik. Prav v zvezi s tem so se lani razvile hude polemike, v kolikor krajevni predstavniki obeh levičarskih strank, PSI in PC, zahtevajo rotacijo in torej odstop našega predstavnika s predsedniškega mesta. SSk pa je v raznih dokumentih in v svojem glasilu »Naša pot« jasno razložila svoje stališče, ki se drži sprejetih obveznosti med strankami na pokrajinski politični ravni. Vsekakor lahko rečemo, da so člani konzult zelo aktivni in stalno zasledujejo splošna občinska vprašanja, posebej pa še probleme svojih lastnih področij.

Katera pa so najbolj pereča vprašanja, ki danes tarejo naše goriško politično življenje? V odgovoru seveda ne

Novi slovenski Kulturni dom pod okriljem SKGZ so odprli novembra 1981 v Gorici

bomo zajeli vseh, pač pa vsaj najvažnejša. V političnem oziru moremo poudariti pomen, ki ga ima naše sodelovanje v prej omenjenih javnih ustanovah. Prav na ta način lahko Slovenska skupnost direktno in stalno posega v odločitve javnih organov in iznaša glavne zahteve naše narodne skupnosti. Zaveznitva z drugimi, zlasti večjimi strankami niso vedno možna in lahka, ko pa so za to dani potrebni pogoji (npr. v sedanjem primeru), moramo to izkoristiti. SSK ima pri vsem tem vedno pred seboj temeljna vprašanja naše skupnosti na Goriškem. Med temi naj zlasti navedemo boj proti nepotrebemu in prisilnemu razlaščenju, skrb za slovensko šolstvo in kulturo, posamezne socialne posege itd. V Gorici se zlasti kaže nujnost po dokončni ureditvi šolskih gradenj, in prav zato SSK na vseh ravneh stalno pritiska za potrebne in tudi pogumne odločitve na tem področju. Prav šolstvo je ena od najpomembnejših ustanov, kjer mora manjšina imeti vse ustrezne pogoje za razvoj in nemoten napredek.

Veliko je še drugih problemov, ki v tem kratkem orisu ne moremo obdelati. Naj le omenimo, da bo prav prihodnje poletje čas novih deželnih in pokrajinskih volitev, kar bo Slovensko skupnost na Goriškem izredno zaposli-

lo. Vsake volitve so za nas vse gotovo poseben preizkusni kamen. Priznamo, da je to vedno neke vrste tveganje, in morda zato neprijetno. Obenem pa so prav volilne priprave in volilni boj ti isti mejnik, ki tudi znotraj stranke same in njenih pripadnikov in prijateljev sproži val navdušenja za delo pri naši stvari.

Upamo, da bo tudi v letu 1983 to navdušenje in kapilarno delo prineslo zaželenih sadov. Naša manjšina bo le tako resnično pokazala vso svojo življenjsko voljo in ustvarjalno silo, če bo tudi na političnem področju šla vedno in samo po poti samostojnosti in vere v lastne moči.

Vse to pa bo tudi dosegla, če bo to svojo politično pot še vedno usmerjala po zdravih in svobodoljubnih načelih demokracije, pluralizma in ob spoštovanju najglobljih zgodovinskih duhovnih vrednot slovenskega naroda. Tuje in zmaterializirane ideologije so prinesle našemu narodu v teku zgodovine več škode kot koristi. Zato prav gotovo tudi manjšinska politika, ki hoče res biti pristen izraz hotenj našega človeka in njegovih vsakdanjih teženj ne more črpati iz teh neživiljenjskih virov, ampak le iz vrelcev prej omenjenih tradicionalnih vrednot našega narodnega bistva.

Skupina tržaških romarjev je obiskala julija 1982 Maria Zell in Dunaj

ČRNI PANTER

zgodovinski grb Slovencev

ZGODOVINA GRBOV IN SIMBOLOV

Grbi so v bistvu nasledniki bojnih znakov, ki so jih vojaški oddelki nosili že v starem veku, v plastični obliki in na drogu. Bojni znak je predstavljala kaka žival kot simbol določenih lastnosti, npr. orel, ki je kralj ptičev in vladar višin, ali lev kot kralj živali, ki simbolizira silo in moč, pa zmaj, prastari simbol zla, čuječnosti, nevarnosti, in podobno.

Takšni prastari simboli so bili v miselnosti ljudi tako vkoreninjeni, da jih tudi krščanstvo ni zatrla. Vsa simbolika se je samo prilagodila novim krščanskim nazorom. Še več! Ko je Fiziolog iz Aleksandrije napisal v 2. stol. svojo knjigo o živalih in vso staro simboliko uporabil kot prisposodbo evangeliju, so se bajke in povesti o živalih, resničnih in umišljenih, znova razširile v obdobju zgodnjega krščanstva. Fiziologova knjiga je bila iz grškega izvirnika kmalu prevedena v vse glavne jezike Vzhoda, kmalu zatem pa tudi v jezike na Zahodu. Za sv. pismom je postala druga najbolj razširjena knjiga v krščanskem svetu.

Ko je proti koncu 5. stol. propadlo zahodno Rimsko cesarstvo, se na njegovem ozemlju ustanovijo mnoga kraljestva in kneževine, ki nosijo bojne znake iz te stare simbolike, sprva le za bojne pohode, sčasoma pa že kot znak določenega naroda. Toda šele sredi 12. stoletja, s prvimi križarskimi pohodi, dobijo bojni znaki svojo mednarodno veljavo, tako da se en znak nanaša na vojsko enega samega kraljestva, ki se po tem znaku razlikuje od drugih vojsk v skupnem pohodu na Jutrovo. Bojni znak je v tem primeru stopil tudi na ščit vojščakov in s tem dobil vsebino grba.

Prvotno odražajo ščiti s svojimi simboli še jasno izvorni bojni znak nekega naroda, njegovo krščansko pa tu-

Grb Karantanije

di še bajeslovno vsebino. Takšen znak je bil pri Normanah *zmaj*, zatem tudi pri Angležih (do 1485), stari simbol zla, kot tudi čuječnosti in budnosti. Pri zahodnih Frankih oz. Francozih je ta znak predstavljala *lilija*, Marijina prisposoda, pomenila pa je tudi rodovitnost. Znak Langobardov je bil *pozoj*, zmajevska kača, »biscia« (Lindwurm), staronordijski »linnr« tj. kača. Pri zgornjih Sasih je bil *lev*, simbol moči in oblasti; pri spodnjih Sasih *konj*, eden od simbolov nordijskega božanstva Odina ali Vodana. Cesarski simbol vrhovnosti je bil še iz starega veka *orel*, v srednjem veku tudi znamenje Svetega Rimskega cesarstva in Bizanca. Čuvar zaklada, mitološki *grif* tj. krilati lev s kljunom, je bil znak Pomorjancev; predstavljal pa je tudi dvojno naravo Kristusa, človeško in božjo (kot lev/oriel). V to prvotno simboliko se uvršča tudi *panter*, bojni znak Karantancev.

PANTERJEV ZNAK IN SIMBOL

Panterjev znak in simbol nam je poznan že iz starega veka in še od poprej, saj so nam prve risbe, ki ga upodabljajo ohranjene še iz stare kamene dobe, okoli 20.000 let pred Kristusom. Pojavlja se nato v staroegipčanskem, maloazijskem, grškem, etruščanskem, rimskem bajeslovju in celo pri Skitih v severni in vzhodni Evropi.

V tem pogledu v ničemer ne zaostaja za simbolom leva ali orla in v mnogih primerih mu gre še celo bolj odlično mesto. V panterjevo kožo so npr. zaviti staroegipčanski svečeniki, pri nekaterih afriških rodovih je ta koža še danes znak kraljevskega dostojanstva. V grškem bajeslovju pa je panter neoločljiv spremljevalec boginje Artemide ter zatem boga Dioniza.

V zgodnjem krščanstvu ima po Fiziologu znova svojstveno simboliko, saj je prisposoba Kristusovega vstajenja ter širjenja evangelija. Fiziolog pravi o njem:

Lep je in miroljuben. Njegova koža je pegasta kakor telovnik sv. Jožefa. Vsem živalim je prijatelj, smrtni sovražnik pa je zmaju (simbol zla). Ko se je nasitil, gre spat v svojo votlino. Na tretji dan se prebudi in zarjove s silnim glasom. Obenem spusti iz nosnic neizmerno sladke vonj, kateremu sledijo živali od blizu in daleč, mu pridejo naproti, da jih ujame. Samo zmaj se potegne v svoj brlog, odrevenel v smrtni grozi.

Krščanska mistična razlaga:

Panterjevo sovraštvo nasproti zmaju pomeni človekovo odpoved satanu, pravzaprav zlu, ki ga zmaj pooseblja. Še pred zmajem simbolizira zlo kača, iz nje se je srednjeveška podoba zmaja kasneje razširila. Bogastvo peg na panterjevem kožuhu spominja tudi na bogastvo Kristusovih vrčin in odlik. Prebujenje panterja po treh dneh je kot Kristusovo vstajenje. Neizmerno sladke vonj pa očitno evangelij, kateremu vse množice sledijo, da jih zajame.

PANTER V VELIKI KARANTANIJI

V Karantaciji so se številne upodobitve panterja ohranile še iz predzgodovinskega Norika. Nahaja se že na znameniti situli iz Vač (ok. 600 pr. Kr.). Še posebno pogosto pa je panterjev motiv vklesan na številnih kamnih iz rimskega Norika, od katerih so bili mnogi vzdani v kasnejše cerkve, npr. v Dhovšah (Lendorf) nad Celovcem ali na Krki (Gurk), kjer je samostan ustanovila sv. Hema (1043), kmalu nato pa je bila ustanovljena škofija (1072).

Najbolj značilen izmed ohranjenih noriških kamnov s panterji je vzdian nad glavni vhod v stolnico pri Gospe sveti, ki jo je ustanovil sv. Modest (753) in je stoletja veljala za osrednje svetišče Karantanije. V tem svetišču se je vršila slovesna služba božja po ustoličenju na knežjem kamnu, kar je imelo značaj cerkvene umestitve ustoličenega kneza.

Vače pri Ltiji. Okras na situli iz 7.-8. stol. pred Kr. Upodobljeni so lovski motivi, na levi spodaj tudi panter

Gospa Sveta - znameniti kamen s panterjem (iz 2. stol.) nad glavnim vhom. Panterja držita v prednjih šapah rog izobilja (cornucopiae). Trta z golobicami in grozdi, rastoča iz vaze, kaže na drevo življenja (lignum vitae)

Na velikem kamnu pri Gospe Sveti, ki je simbolično vzdian nad glavni vhod, se na sredi nahaja kamnita vaza, iz katere rasè razvejano drevo ali trta z grozdi; na obeh straneh se nahaja po en panter, s privzdignjeno prednjo tacio, s katero drži bizonov rog oz. rog izobilja (cornucopiae). Drevo iz vaze pa povsem odgovarja simbolu drevesa življenja, kot ga srečamo tudi v Fiziologovi knjigi (Peridexion) in je posneto po starem perzijskem drevesu Hom, pogosto upodobljeno s panterjema na obeh straneh.

Ugotovljeno je, da je bila Fiziologova knjiga že sredi 7. stol. poznana na Irskem. Irski misijonarji v Karantaniji so zato gotovo poznali fiziologovski panterjev simbol. Tako je starinska prisposoba panterja ohranila svojo veljavo tudi v pokristjanjeni Karantaniji. Kako je bila razširjena med ljudmi, nam pričajo najdbe iz grobov ketlaške kulture (8.-11. stol.), ki nosi ime po najdišču Köttlach (tj. Kotle) pod Semeringom in je v tem obdobju značilna kultura Karantanije. Med temi najdbami niso namreč ravno redki uhani, in zaponke (fibule, broše) s podobo panterja.

DEŽELNI SIMBOL

Povsem verjetno je, da je bil panter že bojni znak Karantanije in tudi njen deželni simbol. To izhaja iz simboličnega položaja pri osrednjem svetišču dežele in pri drugih starih cerkvah, kot tudi iz same razširjenosti. Zagotovo pa je bil bojni znak Velike Karantanije, ki je nastala leta 976, ko je ta vojvodina znova dobila posebnega vladarja.

Velika Karantanija je bila izredno pomembna kneževina za obrambo cesarstva, še zlasti pred Madžari, ki so ogrožali njegov obstoj od vzhodne strani. Njena osrednja vojvodina je bila Koroška, njo pa so obdajale vojaško organizirane krajine: Karantanska krajina (zgornja Štajerska), Ptujška in Savinjska krajina (spodnja Štajerska),

Ketlaška kultura (8.-11. stol.) - značilna kultura Karantanije; na sliki okrogla zaponka s podobo panterja iz groba na Zalah (Bled) - 9/10 stol.

Kranjska in Slovenska krajina (Kranjska), Istrska, Furlanska krajina ter Veronska krajina (Benečija).

Omenjene krajine so se čez sto ali dve sto let izoblikovale v samostojne vojvodine. Številni grbi s panterjem po njih pa vse do danes pričajo o nekdanji pripadnosti Karantaniji.

Zunaj nekdanjih karantanskih dežel je panter v grbu dokaj osamljen primer in je sem zašel kasneje, preko rodbinskih zvez in dedovanj. Kot grb dežele pa ni poznan nikjer drugod v Evropi.

Panterjev znak se je torej lahko našel samo na skupno karantansko politično dediščino. In res je samo tri leta kasneje že izpričan tudi na ščituh koroškega vojvode, na pečatu listine, ki jo je izdal vojvoda Herman Spanheim (1163) v Straži/Strassburg. S tem karantanski panter ni več samo bojni znak kneževine, temveč tudi njen grb in državnopravni simbol. Ta grb je kot državnopravni znak med prvimi v Evropi.

Značilno pa je, da se v Karantanski

Otokar III. Travenski, mejni grof v Karantanski deželi ima na ščituh panterja (1160). Gre za prvi panterjev grb

Pečatnik Otokarja IV. Travenskega s panterjem na ščituh (1181)

Med krajinami Velike Karantanije je imela najpomembnejšo vlogo Karantanska krajina, pod vlado mejnih grofov Travenskih ali Otokarjev že od 1056. Ta krajina je mejila na nemirno Madžarsko. Zato je očitno imela nalogo sklicevati karantansko vojsko. Mejni grof te krajine je zato tudi nosilec karantanskega bojnega znaka. Na njegovem ščituh je ta bojni znak, panter prvič upodobljen in sicer na pečatu listine, ki jo je izdal mejni grof Otokar III. Travenski (1160), v kraju Spital pri Semeringu.

Karantanska krajina je bila v tem času politično pravno še podrejena Koroški, osrednji karantanski vojvodini in ni mogla imeti samostojnega znaka.

krajini obdrži panterjev znak tudi še potem, ko postane samostojna vojvodina z imenom Štajerska (1180). Nova štajerska vojvodina obdrži panterjev znak celo še potem, ko izumre rod domačih vladarjev Travenskih (1192) in ga nasledijo avstrijski Babenberžani.

Ta okoliščina nam daje slutiti, da panterjev znak ni izraz zgolj politično-pravne samostojnosti kneževine, temveč tudi njenega zgodovinskopravnega izročila. Tako Štajerska kot Koroška sta samostojni vojvodini, toda izhajata iz iste zgodovinske kneževine, iz Karantanije. Zato imata tudi enak grb.

In v istem svojstvu zgodovinskopolitične dediščine Karantanije imata tudi skupen bojni poziv in s tem en sam

Bernard Spanheim, koroški vojvoda (1202-1256) s panterjem na ščitu. Pečatnik iz leta 1205

Leopold III. Slavni Babenberg, vojvoda štajerski (1194-1230), nosi na ščitu upodobljenega panterja; pečatnik iz leta 1214

bojni znak. Ta bojni znak ostaja panter v plastični obliki, kot nam priča njegova podoba na pečatu štajerskega maršala Herranda iz Wildona (1195): na pečatu je odstisnjen rodbinski grb s tremi lokvanji, med njimi drog s plastičnim panterjem na vrhu. Že kmalu zatem pa se panter pojavi tudi na praporu, kot je razvidno iz pečata na listini, ki jo je izdal vojvoda Leopold III. Slavni Babenberg (1205). Odslej je panterjev znak redno na praporu štajerskih in avstrijskih vladarjev kot bojni znak oz. kot izročilo enotnega bojnega poziva karantanske dežele.

DRŽAVNA ZASTAVA KARANTANIJE

Prapor s panterjem, kot ga kaže pečat iz leta 1205, je tedaj že prva popolna državna zastava Karantanije, ki temelji na zgodovinskim pravu te prvotne kneževine, ki je tedaj razdeljena kot fevd na dvoje rodov: na Spanheim, ki vladajo Koroški s Kranjsko krajino in Slovensko krajino, ter na Babenberžane, ki imajo Štajersko in Avstrijo.

Zastava s panterjem je ena sama in se že po tradiciji nahaja pri štajerskih vladarjih. Oblikovana je že tedaj popolnoma v skladu s pravili heraldike:

znak (panter) se nahaja na sredini, obrnjen k nosilnemu drogu.

Kako strogo so se držali zgodovinskega izročila, nam pove tudi to, da koroški vojvodi nikoli niso imeli panterja na praporu. Kakor je bilo ustoličevanje novega vojvode, izhajajoče iz karantanskega zgodovinskega prava, pridržano edino Koroški, tako ostaja karantanski bojni znak pri Štajerski. Za obe vojvodini pa velja isti karantanski grb, panterjev ščit. Zanimivo je tudi, da vojvodina Avstrija sama ni imela lastnega prapora, ker je nastala iz bavarske Vzhodne krajine (1156) ter je bila brez zgodovinskega prava.

Isti grb za Štajersko in Koroško, ki sta bili pod različnimi vladarji, pa je končno izzval prepir. Ker je imela Koroška prvotno pravico do panterja, črnega na srebrnem ščitu, je morala barve zamenjati Štajerska (1246). Privzela je belega oz. srebrnega panterja na zelenem ščitu, in ga je ohranila vse do danes. Panter na Koroškem pa se je obdržal le do izmrtja rodbine Spanheim (1269). Zatem je bil zamenjan s sedanjim koroškim ščitom: švabski trije črni levi na zlatem (prva polovica) ter avstrijski bel prečnik na rdečem (druga polovica).

ZGODOVINSKO PRAVNA DEDIŠČINA KARANTANIJE

Na praporu pa se panter zvesto ohranja tudi potem, ko pride leta 1282 Štajerska za Avstrijo pod Habsburžane. In ko dobijo ti leta 1335 v svojo posest tudi Koroško, je vsa karantanska dediščina združena pod enim vladarjem. Prvotno ime Karantanija se kot naziv zgodovinske kneževine ne spominja več, že zaradi njegove istovetnosti z nazivom Koroška (Kärnten). Ni pa pozabljeno karantansko zgodovinsko pravo, ki še vedno živi v zavesti deželnih stanov.

Na to zgodovinsko pravo se opirajo Habsburžani pri uveljavljanju politično-pravne samoštostnosti svojih dednih dežel. Ne samo s tem, da nosijo na zastavi vedno le karantanskega panterja, Vojvoda Rudolf IV. dá leta 1359 z listino »Privilegium maius« celo ponarediti zgodovinska izročila, tako da karantanske predpravice v cesarstvu, kot čast lovskega nadmojstra, prednost pri podeljevanju fevdov, tako da jih sprejema na konju in ne kleče kot drugi ipd., prenese na vojvode Avstrije, češ da jim je te predpravice podelil cesar Friderik leta 1156 ob povzdigu Vzhodne krajine v vojvodino. S to ponarejeno listino je bilo karantansko zgodovinsko pravo raztegnjeno na vse avstrijske dežele. Vendar pa je tradicija Karantanije bila še vedno prisotna v zavesti deželnih stanov koroških, kranjskih, štajerskih, tako da so svoje dežele redno povezovali v skupnost pod imenom Notranja Avstrija, ki se je vedno ločila od ostale Avstrije.

Ta različnost pride do izraza že ob delitvi dežel leta 1373 med bratoma Albertom III. in Leopoldom III. Prvi je dobil avstrijske dežele, drugi notranje-avstrijske. Na pečatih prvega se tedaj na praporu, ki ga upodobljeni vojvoda drži, prvič pojavi avstrijski prečnik, kar pomeni nov znak državnosti. Panter ostane v Notranji Avstriji.

Rod, ki je nastal z Albertom III., imenovan albertinska veja Habsburgov, izumre leta 1457. Njegova dediščina pride pod rod Leopolda III., to je pod leo-

Ernest Železni, notranje-avstrijski vojvoda na pečatu iz leta 1418; v desnici drži prapor s karantanskim panterjem. Med grbi v desnem kotu spodaj grb Slovenske krajine: značilen klobuk, dvakrat opasan z vrvice

poldinsko vejo, ki je s sinom Ernesta Železnega, Friderikom III., dosegla že cesarski prestol in ga nato ohranila do konca monarhije.

Leta 1564 je Notranja Avstrija spet ločena od drugih avstrijskih dežel, ko je njen vladar postal nadvojvoda Karel. Ta je v Gradcu osnoval za vse njene dežele posebno vlado in upravo. To kaže, da je bila karantanska zgodovinska tradicija slej ko prej znana in da jo je ta državna skupnost dežel poseblyala. Toda ko je Karlov sin Ferdinand II. postal cesar (1619), ponovno nima več posebnega vladarja, saj ima cesar na skrbi vse cesarske dežele. To pomeni po eni strani posebno čast: da je domači vladar tudi cesar, po drugi strani pa manjka notranje-avstrijsko predstavništvo v osebi enega samega vladarja. Fevdalna družba vidi namreč v vladarjevi osebi predvsem cesarja, ne pa nadvojvode notranje-avstrijskih dežel. Vladar postane celo domačim samo »naš cesar« in ne »naš vojvoda«.

Zaradi zgodovinske prepletenosti tudi ne obstaja posebna notranje-avstrijska ali karantanska krona, ki bi simbolično predstavljala te dežele. Razmere terjajo, nadalje, centralistično ureditev dežel, kar izvede Marija Terezija

(1740-1780). Zgodovinska izročila se od-
slej omejujejo predvsem na dežele kot
take. Karantanski panter se ohrani le
še kot štajerski.

LETO 1848 IN SLOVENSKA ZASTAVA

Revolucionarno leto 1848 prinese
znova zahteve po narodnih znakih. Po
slovenskih deželah je težišče tega na-
rodnega jezikovnega preporoda na
Kranjskem. Ta dežela ima za grb od
leta 1364, ko je bila iz krajine povzdign-
jena v vojvodino, plavega orla na be-
lem ščitu, med razpetima perutma pa
belo-rdeče šahirano prepono. Ta orel
je grb kranjsko-istrske veje grofov An-
dechs, bavarsko-tirolske rodbine, ki je
imela na Kranjskem velika posestva.
Cesarski odlok je leta 1848 potrdil bar-
ve iz tega grba za barve kranjske za-
stave: belo-modra-rdeča.

Toda zmotno bi bilo misliti, da se
je ta kranjska zastava razširila v na-
slednjih desetletjih med Slovence kot
»narodna« zastava zato, ker je bila
Kranjska v jezikovnem pogledu edina
povsem slovenska dežela in naj bi pred-
stavljala za vse slovenske ljudi nekak-
šen »Piemont«. Zastava v omenjenih
barvah se je vsidrala v zavest sloven-

skih ljudi kot »slovenska« zastava. Bi-
la je namreč istovetna z zastavo po-
morsko-trgovske mornarice carske Ru-
sije, v kateri je večina slovenskih izo-
bražencev videla odrešitev slovenskega
naroda pred pritiskom nemštva.

Če je bila ta psihoza za takratni čas
še razumljiva, za današnjega gotovo ni
več in bi bil že zdavnaj čas, da sloven-
ski ljudje spoznajo pravo zgodovino
svojega naroda. Ker temu ni tako, po-
meni pač, da smo v svojih pojmovanjih
zaostali za vsaj sto let. Vsak narod si
mora pisati svojo zgodovino sam!

K. v. Sava, *Die Siegel der österreichischen
Regenten*, Dunaj 1869 nasl.

Z. Bartsch, *Steiermärkisches Wappenbuch
1567*, Faksimilausgabe Gradec 1893 (Krain).

A. v. Siegenfeld, *Das Landeswappen der
Steiermark*, Gradec 1900.

J. Mal, *Slovenska Karantanija in srednjeveška
nemška država*, Razprave SAZU, Ljubljana 1953.

E. Körner, »St. Modestus«, *Glas Korotana*
6, Dunaj 1978.

J. Apih, *Slovenci in 1848. leto*, Ljubljana
1888.

J. Kastelic, *Blejska fibula s kentavrom-
kostrelcem*, Arheološki vestnik SAZU, Ljubljana
1962-1963.

P. Guelfi Camajani, *Dizionario Araldico*,
Milan 1940.

O. Keller, *Thiere des classischen Alter-
thums*, Innsbruck 1887.

Otroški zbor Slovenski šo-
pek, ki ga vodi Ljuba
Smotlak poje na Prazniku
češenj 30. maja 1982.

Novi prapor prosvetnega društva Mačkolje

Ob številnih težavah, ovirah, zapostavljenih in razočaranih doživlja PD Mačkolje tudi mnoge srečne, uspešne in navdušujoče dejavnostne dni.

V okviru 30 letnice neprekinjenega delovanja je organiziralo to društvo vrsto praznovanj v jubilejni delovni sezoni 1981-82. Višek teh je bila gotovo slovesnost razvitja društvenega prapora. Že ob načrtovanju programa za proslavljanje pomembne obletnice je bil enoglasno sprejet sklep, da si društvo pripravi prapor, ki bo vsem članom simbol trdne vezi medsebojnega prijateljstva in kašipot po začrtanih delovnih smernicah.

Priznani likovnik Edi Žerjal ni pripravljen le osnutek, za kar je bil prvotno naprošen, ampak je takoj izdelal zelo posrečeni načrt in ga velikodušno izročil v dar Prosvetnemu društvu »Mačkolje«. Roke pridnih vezilj v Sloveniji so pa umetnino dopolnile z ne le izbranimi barvami, temveč tudi z različnim materialom in izrazito natančnostjo. Prapor PD Mačkolje nosi na sinjemodrem dnu stilizirano podobo vasi, ki jo obdaja venec izrazitih domačih pridelkov češenj, grozdja in oljk.

Slovesnost razvitja se je vršila v nedeljo 25. aprila 1982. Ob napovedani uri se je dvorana v srenjski hiši v Mačkoljah popolnoma napolnila. Prisotni so bili vsi društveni člani in prijatelji, med temi tudi odlični gostje, kot npr. ustanovitelj mešanega zbora gospa Dalka Šturman Vecchiet in g. Dušan Jakomin ter velik pomočnik v naši prosveti g. Albin Germek, predsednik ZCPZ dr. Z. Harej, predsednik Slovenske prosvete v Trstu g. M. Maver (ki je bil obenem slavnostni govornik), predsednik KD Primorsko, predsednik Mladinskega doma Boljunec, tajnica PD Kolonkovec in nekateri občinski svetovalci.

Mlada napovedovalka, dijakinja A-

lenka Deklič je uvodoma pozdravila prisotne s temi besedami:

Spoštovani gostje in dragi domačini! Prosvetno društvo »Mačkolje« vas ob tej veseli jubilejni slovesnosti toplo pozdravlja in se vam zahvaljuje, da s svojo udeležbo izpričujete priznanje društvu, ki se že cela tri desetletja trudi, da ohranja v naši vasi in s tem tudi v zamejstvu slovensko narodno zavest in kulturo. Posebna zahvala naj gre v tej priliki vsem voditeljem društva v dobi vseh tridesetih let, posebej pa ustanovitelju dr. Stanku Janežiču.

Celoten program te enkratne slovesnosti je popestrilo petje vseh treh domačih zborov. Medtem ko so ob zaključku zapela dekleta, ki so z vrsto

Prapor prosvetnega društva Mačkolje z letnico 30-letnega delovanja (1952-1982)

Nastop gojencev glasbene šole na 20. Prazniku češenj v Mačkoljah 30. maja 1982. Vodi Marija Družina Zadnik

prijetnih pesmi s svojimi svežimi glasovi pospešila prijetno razpoloženost vseh prisotnih, so že ob začetku nastopili otroci Slovenskega šopka. Ti so med tremi pesmimi na sporedu zapeli najprej Volaričevo »Staršev sem slovenskih sin«. S to pesmijo so utrdili v poslušalcih upanje, da bodo ostali vedno zvesti sinovi naroda ter gojili slovensko pesem in ohranili kulturne običaje svojih staršev in dedov ter jih izročili svojim poznejšim rodovom. Tako je tudi zbor PD Mačkolje zapel najprej domoljubno pesem »Slovenec sem«, kakor jo je zapel na prvem slovenskem večeru že 27. novembra 1950, v tistih skromnih in nelahkih razmerah, ko se je bil postavljaj temelj vsemu nadaljnemu društvenemu delovanju v naši vasi.

Slavnostni govornik Marij Maver je med svojim temeljitim izvajanjem poudaril najprej zasluge 30 letnega delovanja PD »Mačkolje«, kar je podčrtal z izjavo:

Vi ste v malem za slovenstvo naredili to, kar so drugi naredili vsak na svojem področju. Niste zakopali svojih talentov... Delo posameznika ali delo majhnega društva je prav tako pomembno kot delo velike ustanove. V velikem mozaiku slovenstva je ugrajen tudi vaš kamenček, tudi vaše društvo.

Brez njega bi v tem mozaiku nekaj manjkalo, bi v mozaiku zijala luknja...

Dalje je govornik izrekel priznanje, da smo bili vedno pri svojem delu tesno povezani s Cerkvijo, s svojimi duhovniki. Dejal je:

Nikoli niste bili pri svojem delu sami: duhovniki so vam stali ob strani, vam dajali poguma, vam z nasveti in konkretno pomagali.

In končno nas je spomnil, kako nevarno je za naš obstoj premajhno število rojstev:

Zavedati se moramo, da nas ne kultura ne politika ne gospodarstvo in ne vem še kaj ne bodo ohranili pred izumrtjem v teh krajih, če v nas ne bo volje do življenja. Če v naših razredih ne bo otrok, če ne bo mladih, le čemu še naša kultura, čemu nam bodo lepe stavbe in domovi? Slovenci v zamejstvu potrebujemo ne samo globalni zaščitni zakon in ne samo kulturo, ampak predvsem mladih ljudi!

Ob slovesnem trenutku razvitja novega prapora, kar je na željo društvenega vodstva opravil umetnik Edi Žerjal, so se zganila srca prisotnih, da so se v mnogih očeh zasvetile solze sreče. Župnik Franc Vončina, ki že 14 let vzpodbuja društveno delo, je ob blagoslovitvi dejal med drugim:

Polna društvena dvorana ob slovesnosti razvitja prapora; v ospredju likovnik Edi Zerjal

... Dokler bo delo raslo na koreninah jezika, kulture in vere naših prednikov, bo skladnost vrednot prinašala našemu človeku celovitost in plodnost. Vsi nasilni in travmatični posegi ponavadi ne dosežejo nič drugega, kot da vzamejo človeku trdna tla, na katerih je zrastel, in ga prepustijo viharjem, ki ga mečejo iz ene skrajnosti v drugo in ga pahnejo v negotovost. Voščim torej, da bi društvo še naprej prinašalo tisto pristno domačnost, pravo življenjsko vedrino, iskreno veselje, vero v bodočnost, kar v naših nemirnih in razburkanih časih posebej potrebujemo.

Ob blagoslovitvi pa je župnik molil tako:

Blagoslovi, Gospod, ta prapor in daj, da si bodo vsi, ki jih ta prapor druží, prizadevali za prave človeške odnose med seboj in z drugimi ter prinašali, zakoreninjeni na dediščini prednikov, prave vrednote omike, kulture in vere. To te prosimo po Kristusu našemu Gospodu. Amen.

Z močnim aplavzom odobravanja in hvaležnosti je bila sprejeta recitacija pesmi, ki jo je podal dijak Peter Smotlak. To priložnostno pesem s pomembno vsebino je zložila in poklonila našemu društvu goriška pesnica Ljubka Šorli:

NAŠ SKUPNI DOM (Ob 30-letnici PD Mačkoblje)

Za kruh vsakdanji z delom se potimo, težijo vedno nove nas skrbi.

A vemo: ko se v nas pogum zamaje, naš skupni dom spet dal nam bo moči.

Naš skupni dom! Tu delamo, živimo, vsi enih misli, enega duha, da materin bi jezik ohranili, z njim živo vero v narod in Boga.

Naj slednji dan, v težavah in uspehih, naš novi prapor složnosti bo znak. S ponosom in veseljem ga sprejmimo, pod njim ne bo se zgubil naš korak.

Na prazniku mladinskega zbora Vesela pomlad ob koncu sezone na vrtu Finžgarjevega doma na Opčinah (fotomladika)

Desetletnica Dekliškega zbora Devin

»Dekliški zbor Devin« je 17. junija 1982 s koncertom v novi devinski šoli proslavil 10-letnico svojega delovanja. Tudi ta koncert je pokazal, kako je ta pevska skupina priljubljena v Devinu in okolici, saj je bila dvorana nabito polna poslušalcev iz domače vasi in bližnje okolice.

Zanimivo je, da je devinski zbor nastal popolnoma spontano, brez kakih zunanjih vplivov in prigovarjanj. Skupina devinskih deklet se je zmenila, da prične z vajami. Že od začetka je dekleta vodil domačin Herman Antonič, ki je še danes njihov dirigent. Z vajami je zbor pričel kar na dirigentovem domu, kmalu nato pa se je preselil v malo župnijsko dvorano, kjer je že prej imel sedež moški zbor »Fantje izpod Grmade«. Naj tu omenim, da sta se obe pevski skupini januarja 1982 preselili

v prostore nove devinske šole, kjer zbor vadi dvakrat tedensko.

Dekleta so prvič nastopila v župnijski dvorani v Devinu 20. januarja 1972 na kulturnem večeru, ki ga je organiziral leto prej ustanovljeni »Kulturni krožek Devin-Stivan«. Tistemu nastopu je sledilo še veliko drugih, kajti dekleta so od takrat do danes nastopila preko osemdesetkrat v najrazličnejših krajih. Njihovo pesem so že slišali v raznih krajih naše dežele, v matični Sloveniji, na avstrijskem Koroškem in pa pri Slovencih, ki živijo v Milanu.

Na začetku so pevski zbor sestavljale same Devinčanke, pred nekaj leti pa se jim je pridružilo nekaj deklet iz Jamelj, tako da se je zbor v zadnjem času številčno okrepil. Žal pa dekletom ni do danes uspelo, da bi medse privabile tudi pevke iz bližnjega Stivana ali Medjevasi.

Dekliški zbor Devin na jubilejnim koncertu

»Dekliški zbor Devin« goji predvsem slovensko ljudsko in umetno pesem, v svoj repertoar uvršča tudi polifonske stvaritve avtorjev iz prejšnjih stoletij, zadnje čase pa pojejo dekleta tudi skladbe tujih sodobnih skladateljev. Cilj, ki si ga je zbor postavil, pa ni samo v tem, da dosegajo pevke čim višje umetniške dosežke, ampak je nji-

hova največja želja, da ohranjajo slovensko pesem in predvsem slovensko besedo v teh že zelo potujčenih krajih našega zamejstva. Skupno s »Fanti izpod Grmade« opravlja torej »Dekliški zbor Devin« važno narodnoobrambno delo, nadaljnji razvoj obeh zborov pa je prav gotovo jamstvo za obstoj in življenjskost naše narodnostne skupnosti v Devinu in okolici.

BgsI

Deset let glasbene šole SKPD »M. Filej« v Gorici

Potreba po glasbeni vzgoji na Goriškem je bila živa že dolga leta. Tradicija glasbenih šol je stara. Že predvojne in povojne razmere pa so prekinile prej obstoječe ustanove. Zato se je zlasti med prosvetnimi delavci čutila močna potreba, da spet pride do vsaj skromne glasbene šole za našo mladino.

V petdesetih letih je bila na pobudo prof. Mirka Fileja ustanovljena orglarska šola na Placuti, ki je imela za namen predvsem vzgojiti bodoče organizatorje in pevce. Kasneje, zlasti v sedemdesetih letih pa je prišlo spet do konkretnih pobud na tem področju. Inicijativa je prišla od strani Sloven-

skega katoliškega prosvetnega društva »Mirko Filej« v Gorici. Po vaseh pa so podobne pobude dala tamkajšnja prosvetna društva. In res, glasbena šola je nastala kot ena od društvenih dejavnosti. Od osmih začetnih učencev-gojencev se je število takoj dvignilo na 22 že v jeseni leta 1972.

Tu lahko na kratko pogledamo, kako je bilo z vpisi in obiskovanjem šole v posameznih šolskih letih. Prej naj še dodamo, da ima glasbena šola svoj sedež na Placuti, kjer si sedaj pripravlja nove oz. obnovljene prostore. Nato si bomo še ogledali nekaj drugih aspektov te šole.

Gojenci glasbene šole s profesorji (sezona 1976/77)

Zborček teoretskega od-
delka glasbene šole SKPD
M. Filej na nastopu v Ka-
toliškem domu (sezona
1978/79)

V letu 1972/73 je bilo, kot že reče-
no, skupno 22 gojencev, in to za pri-
pravnico in klavir.

Leto 1973/74 je imelo skupaj vpi-
sanih 27 gojencev: poleg klavirja je bil
še pouk harmonike in kitare. Leta
1974/75 je učencev že 33. Obiskujejo
po sledeče inštrumente: klavir, harmo-
niko, kitaro in blokflavto.

V šolskem letu 1975/76 je učencev
že 38 in se učijo že prej omenjenih in-
štrumentov. Naslednje leto 1976/77 je
gojencev 45. Poleg prej omenjenih in-
štrumentov vključuje tudi pouk orgel-
ske igre. V šolskem letu 1977/78 je
učencev 49. Poučuje se tudi violina.

Isti inštrumenti so še v letu 1978/79,
učencev pa je že petdeset.

Šolsko leto 1979/80 nadaljuje s pou-
čevanjem istih predmetov, število učen-
cev pa je nekoliko padlo (37). Naraslo
je spet na 44 naslednje šolsko leto, nam-
reč 1980/81. V šolskem letu 1981/82
pa je učencev 43, med predmeti pa so
izpadle orgle, kot tudi že prejšnji dve
šolski leti.

Solo je od začetka vodil prof. Sil-
van Kerševan, ki je tudi učil blokflavto.
Ostali profesorji pa so bili: K. Jamšek,
J. Sorč, M. Šaver, L. Ličer, A. Jug, H.
Bergant, F. Zgavec, G. Chiandinetti, B.
Stakul, L. Visintin, L. Šorli-Bratuž, L.

Trio violin - nastop v Ka-
toliškem domu (sezona
1978/79)

Gaier, M. Fantini, M. Perat, Al. Furlan, A. Marcosig, S. Pelicon.

Šola je, kot rečeno, nastala v okviru SKPD »M. Filej« v Gorici. To društvo ima tudi v oskrbi vse praktično delo z njo. Poleg prostorske krize, ki se počasi rešuje, je gotovo tudi vedno prisotna finančna kriza. Šola sama ne razpolaga z nikakim posebnim finansiranjem, vsaj primernim ne. Gojenci plačujejo sicer ustrezno šolnino, ki pa je minimalna in ne krije vedno niti potreb za honoriranje profesorjev.

Učni kader naše glasbene šole je že od začetka predstavljal pestrost. Poleg glasbenih pedagogov zlasti iz glasbene šole v Sempetru onstran meje se je vabilu šole odzvalo tudi lepo število pedagogov z naše strani. Na šoli je poučevalo (oz. še poučuje) tudi nekaj profesorjev italijanske narodnosti.

Program goriške glasbene šole predvideva predvsem posredovanje glasbene vzgoje čim večjemu številu mladine. Pri sposobnih dijakih sledi v glavnem programu državnih konservatorijev, pri manj sposobnih pa se seveda le-ta prilagodi.

V namenih šole je posebej spoznavanje glasbene literature naših domačih skladateljev. To je gotovo ena posebnih stvarnosti, ki jih mora prav slovenska glasbena šola v zamejstvu posebej gojiti in nadaljevati, saj ima slovenska glasbena ustvarjalnost sama pomembna imena, tudi taka, ki so zlasti v polpretekli dobi izšla prav z Goriške.

Šola prireja tudi letne nastope gojencev. Ti so navadno notranji (vsaj po dva) v teku šolskega leta ter zaključni javni nastop v Katoliškem domu. S tem imajo gojenci tudi možnost, posebej še vzpodbudo, za nadaljnje podvige in stalno napredovanje.

Prepričani smo, da ima goriška glasbena šola svoj velik pomen in vlogo. Res imamo v našem mestu še druge, morda kvalitetno še boljše glasbene šolske ustanove, ki pa imajo tudi veliko večja sredstva in tradicijo. Naša glasbena šola pa mora predvsem izpeljati svoje poslanstvo, ki je to, da oblikuje slovensko glasbeno vzgojo naše mladine in jo tako pripravi tudi na zahtevnejšo muzikalno snovanje in delovanje.

MIRKO MAZORA

Domači zvon

*Zvon, domači zvon,
posvečeni bron,
tvoj poslušam ton,
dasi sem od doma proč.*

*Kaj mi kličeš v spomin!
Ujel si utripe bolečin,
tožno sipal jih iz lin,
ko izdihnil je nekdo.*

*Praznik, dan svečan, vesel
v tebi našel je odmev
in slovesno si zapel
pesem sreče, radosti.*

*Svet' večer je v vas prihajal,
njemu v čast si se zamajal,
vsako si srce otajal,
zval mu na površje božje dno.*

*»Naj se vrnem v domačijo!
Tam z najlepšo melodijo
zvon zvoní Ave Marijo«
— vzdihla človek naš v tujini.*

*Ko mi boš zvonil v slovó,
čulo moje te srce ne bo,
vendar daleč, daleč nad nebo
segel k meni bo tvoj zven.*

Iz življenja Slovencev v Laškem

Ob pastoralnem obisku, ki ga je imel v Trziču sedaj že pokojni nadškof Peter Cocolin, so mu slovenski člani pastoralnega župnijskega sveta skupnosti »S. Nicolò« izrazili željo, da bi imeli Slovenci v Laškem (Ronke pri Trziču) sv. mašo v svojem jeziku. In res, g. nadškof je prisluhnil želji slovenskih vernikov in krajevni župnik Virgulin je dal na razpolago cerkev in ponudil svoje sodelovanje. G. Virgulin pozna slovenske ljudi in govori slovensko.

V nedeljo 9. novembra 1980 je bila prvič sv. maša v slovenskem jeziku v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah. Med nas je prišel škofov vikar msgr. Oskar Simčič, ki potem tudi navadno prihaja vsako prvo nedeljo v mesecu. Navzočnost vernikov pri sveti daritvi je vedno velika, kar dokazuje, da je bila res potrebna in nujna dušnopastirska oskrba.

Vsak začetek je težak. Tudi naš je bil. V začetku smo povabili razne zборе za sodelovanje pri maši, da bi s petjem obogatili vsakomesečno bogoslužje in srečanje v dvorani. Naj omenim vsaj nekatere pevske zборе kot so nastopili po vrstnem redu: Fantje izpod Grmade, Lojze Bratuž, cerkveni zbor iz Dober-

doba, cerkveni mešani zbor iz Štmavra.

V zadnjih mesecih nam je uspelo zbrati domači pevski zbor, ki ga sestavljajo predvsem pevke, ki živijo v Laškem. Na orgle spremlja ga. Olga Semolič-Lavrenčič.

Priložnosti za medsebojno spoznanje in obogatitje so bile raznovrstne: filmski večeri o pomenu življenja, o Krasu, Egiptu, Sv. Višarjah in romanju v Vicenzo-Padovo ter samostojni koncert zbora Sv. Antona Novega iz Trsta.

Z odprtjem slovenskega vrtca in šole v Rumjanu se je življenje Slovencev v Laškem poživilo in dobilo novih pobud na kulturnem področju. Otroški vrtec in začetek šole sta za tukajšnje Slovence živo upanje za njihov nadaljnji obstoj. Ustanovljena je bila tudi posvetovalna komisija za slovenska vprašanja pri večnamenskem kulturnem središču, ki skuša povezovati vse Slovence v Laškem.

Naše življenje in naša ustvarjalnost bosta rastle, če bomo enotni in bomo znali povezovati vse naše moči v napredek in blaginjo vseh naših ljudi. Povezanost z ostalimi sosedi-zamejci bo najboljšje jamstvo za našo prihodnost.

Udeleženci romanja na Monte Berico pri Vicenzi

Veliki trg, njegova idila...

Veliki trg (Piazza Grande, danes Piazza Unità), največji v Trstu (16.000 m²) in najbolj imeniten, ima med vsemi tržaškimi trgi verjetno najbolj zanimivo zgodovino. Od treh strani ga obdajajo mogočne palače, zasnovane v prejšnjem stoletju po uglednih arhitektih; na eni strani pa se odpira na obrežje in na morje, tako da bi mu po legi in skladnosti stavb težko našli primero. Zato ne preseneča, če so tržaški prebivalci na Veliki trg še posebej ponosni.

Nastanek trga sega daleč nazaj v srednji vek. Manjkajo pa ustrezne listine o njegovem začetnem izgledu in zgodnjih preurejanjih, zakaj ob požaru, ki je leta 1690 zajel občinsko palačo, je večina mestnega arhiva zgorela. Mogoče pa je ugotoviti, kako se je spremijala podoba trga po tem požaru.

Vse do prejšnjega stoletja se je zanj obdržalo ime **Trg sv. Petra**, ker se je v gornjem levem kotu — gledano od morja — že od leta 1365 nahajala cerkev, posvečena temu svetniku, pa tudi sv. Roku, priprošnjiku zoper kugo. To cerkev so podrli leta 1870.

Do srede prejšnjega stoletja je bil

trg vsaj za polovico manjši, zakaj vse do sredine sedanjega je segal širok **mandrač** (mandracchio), ki je bil glavni pristan za barke in jadrnice. Na mandrač so se odpirala s trga mestna vrata. Nad vrati pa se je dvigal mogočen turn s tremi zvonovi, zgrajen že leta 1295.

Mihec in Jakec - Leta 1365 so na sredo turna ob mandraču vzdali veliko javno uro. Na vrh turna pa postavili bronasta moža, ki sta tolkla na zvon ure in četrti. Italijanski meščani so ju poimenovali »i mori di piazza« (zamorca s placa), slovenski ljudje pa so jima naredili prisrčen naziv »Mihec in Jakec« in sčasoma je ta naziv prevzela tudi italijanska stran (Michez e Jakez).

Ko so leta 1747 prenovili turn ob mandraču, so odstranili oba bronasta moža. Toda tržaški ljudje ju niso mogli pozabiti in tega za zmeraj prenesti. In ko so pred sto leti dogradili sedanjo občinsko palačo, so nad uro na njenem pročelju postavili nova bronasta moža, Mihca in Jakca, ki še vedno zvesto bijeta ure in četrti.

Ob prehodu na nekdanji mandrač je stala na levi strani zgradba mestnih zaporov, na desni pa veliko poslopje mestnega hotela »Locanda Grande«. V njej so prenočevale slavne osebnosti v

Trst - Veliki trg: »Mihec in Jakec« na stolpu občinske palače

času njihovega obiska v mestu, tako cesarja Jožef II. in Leopold II., pa tudi znameniti Casanova. Podrli so jo v drugi polovici prejšnjega stoletja. Leta 1861 je bila v tem hotelu ustanovljena »Slavjanska čitalnica«, ki pa se je kmalu preselila v bližnjo palačo Brigido (ulica Pozzo del Mare 1), kjer je našla bolj ustrezne prostore za svojih 250 članov.

Na zgornji strani trga, nasproti omenjenemu hotelu, se je na mestu sedanje nahajala stara občinska palača, pozidana po požaru. Zraven nje Loža (Loggia) z mestno uro. Pravokotno na desni od občinske palače je že tedaj stala palača Pitteri, zgrajena kot palača Plateo in potem Jorovič.

Na desni od občinske palače se je, kot omenjeno, nahajala cerkev, ob njej pa staro gledališče, čigar dvorana je služila tudi za shajanje sveta patricijev. Gledališče se je spet dotikalo zaporov ob prehodu na mandrač.

Takšna je bila zaokrožena podoba trga, ki se je ohranila tja v drugo polovico prejšnjega stoletja, ko so stare stavbe druga za drugo podrli, še prej pa zasuli obsežni mandrač in dogradili mogočne palače, ki sedaj obdajajo Veliki trg.

* * *

Izgled Velikega trga je danes nad vse veličasten. Odpira se k morju in od te strani se usmerja pogled vse do nje-

govega konca, ki ga zapira dostojanstvena pred sto leti dograjena **Občinska palača** (Palazzo Comunale, zgrajena 1869-76; arhitekt G. Bruni). Njeno pročelje kaže izrazit eklektični slog, tj. novo renesanso. Razgibani slog in številna okna, okrašena s kipi, so pri ljudeh vzbujala že po dograditvi svojstvene občutke. Ljudi je spominjala na ptičnico, na kajbo. Zato so ji nadeli v tržaškem italijanskem narečju naziv »Palazzo Cheba« (Palača Kajba).

Tinca in Marjanca - Pred prvo svetovno vojno so pred občinsko palačo imeli tržnico, kamor so branjevke in okoličanske kmetice nosile prodajat svoje pridelke. Prisotnost teh žena je imela za posledico, da sta Mihec in Jakec na stolpu občinske palače dobila primerno družbo.

Ob dograditvi palače so namreč na obe strani vhoda postavili velika kipa žena iz bron, ki sta v iztegnjeni roki držali vsaka svojo plinsko svetilko. Ljudje so jima takoj našli ustrezni meni »Tinca in Marjanca«, značilni imeni okoličank. Tudi ti imeni je osvojila italijanska stran (Tinza e Marianza). Ljudje so trdili, da sta se bili zaklepetali in pozabili kuhat kosilo. Šele tedaj, ko sta moža na stolpu udarila poldan, sta se zavedeli in prestrašeni odhiteli.

Pred občinsko palačo se nahaja mogočen kamnit steber in vrh njega kamniti **kip cesarja Karla IV.** Postavljen je bil v spomin cesarskega obiska mestu leta 1728, ki je šel po vseh dednih deželah sprejemati poklanjanje deželnih

Trst - Veliki trg pred prvo svetovno vojno (1876). Na desni Marjanca, v ozadju palača Stratti (1839) s kavarno Specchi ter palača c. kr. namestništva (1904); na levi vodnjak Starih celin (1751)

stanov, v Trstu patricijskega sveta. Trst je imel namreč v sklopu Notranje Avstrije deželnoopravni značaj in ne mestnega. Cesar Karel IV. je leta 1717 izdal odlok o prosti plovbi, leta 1719 pa odlok o prostem pristanišču, s čimer se je začel trgovski vzpon Trsta, ki je doživel svoj razmah kasneje, v času vlade cesarice Marije Terezije. O tem priča na Velikem trgu poseben spomenik, »Vodnjak štirih celin« (Fontana dei Quattro Continenti), ki je stal skoraj do druge vojne natančno na sredi pred občinsko palačo. Leta 1938 so ga ob Mussolinijevem obisku odstranili, da bi bilo »več prostora za zborovanje«. Postavili so ga znova leta 1968, vendar pa vstran, na levo od palače.

Vodnjak štirih celin - Nahaja se sedaj pred palačo Pitteri. Zgradil pa ga je leta 1751 ugledni arhitekt F. Mazzoleni. Vodnjak ima obliko piramide. Prav na vrhu se nahaja krilata Vila (Fata), ki vsemu svetu naznanja trgovski razmah tržaškega mesta. Pod njo dve postavi: ženska, kri predstavlja Trst, podaja roko orientalskemu trgovcu. Ob vznožju vodnjaka se na vsakem od štirih vogalov nahaja kip, ki predstavlja po eno od tedaj znanih celin: Evropa, s sovo ob nogah, kaže z roko na skrinjico draguljev; Azija ima v eni roki kadičnico, drugo pa steguje in drži na njej papagaja; Afrika je bolj temna in ima zakrit obraz, ker še niso bili odkrili izvirov Nila, vira njenega bogastva; Amerika se kaže v indijanski obleki in ima na glavi perjanico.

Za vodnjakom, na levo od občinske palače kaže svojo mogočno pročelje **palača Pitteri** (zgrajena 1790; arhitekt U. Moro). Danes najstarejša stavba na trgu. V smeri proti morju sledi na isti strani manjša **palača Garni** (zgrajena 1873; arhitekt E. Geiringer). V njej je hotel, imenovan po vojvodih Aosta. Tej palači sledi na isti strani **palača Tržaškega Lloyda** (zgrajena 1885; arhitekt E. von Ferstel). Ob vznožju pročelja se na vsaki strani vhoda nahaja fontana; ena s kipom Venere in sladko vodo, druga s kipom boginje Tetis in morsko vodo. Fontani sta izdelala arhitekta J. Pokorny ter H. Härdtl.

Tržaški Lloyd - Leta 1831 je več tržaških družb za pomorsko zavarovanje sklenilo ustanovo,

Trst - Veliki trg, steber s kipom cesarja Karla VI. v spomin na vladarjev obisk leta 1728

viti skupno ustanovo, združenje za obveščanje in varstvo. Malo zatem pa so sklenili novo ustanovo preurediti po zgledu londonskega Lloyda in tako nastane leta 1833 **Avstrijski Lloyd**, ki dve leti kasneje dobi tudi odsek za pomorsko plovo z lastnimi ladjami.

Razvoj plovne družbe je bil izredno hiter, posebno še po odprtju Sueškega prekopa, ko je družba navezala pomorske proge z Indijo, Singapurom in Avstralijo. Po 50 letih delovanja je družba štela že 86 ladij. Prizadela pa jo je nato precej prva svetovna vojna. Po vojni je zamenjala ime v **Lloyd Triestino**, pod katerim še danes uspešno deluje.

Pred Lloydovo palačo se je nahajal poprej ograjen ljudski vrt, ki so ga po prvi vojni odstranili, tako da je ves trg ena sama ploščad. Na mestu vrta so postavili dva visoka stebra za zastave in kot spomenik padlim (A. Selva, 1933). Stebra imata ob vznožju vsak po eno soho vojakov, od katerih predstavlja eden Trst in je vrh tistega droga tržaška zastava; drugi pa Italijo, z italijansko zastavo.

Nasproti Lloydovi palači se dviga nekdanje **C. kr. namestništvo**, danes palača Prefekture (zgrajena 1904; arhitekt E. Artmann). Njeno pročelje je olepšano z mozaiki, kar ji daje še posebno eleganten videz.

Na isti strani sledi proti notranjosti trga **palača Stratti** (zgrajena že 1839; arhitekt A. Buttazzoni). V njenem pritličju je že od njene dograditve znana kavarna Specchi, zbirališče tržaške družbe. V tej palači je imelo svoje prostore pred prvo svetovno vojno tudi nemško društvo Schiller-Verein, ki je skrbelo za kakovostne koncerte in predstave, ob katerih je tržaško mesto spoznavalo velika umetniška imena, predvsem iz nemškega kulturnega prostora.

Kvadratno ploščo trga sklene **palača Modello** (zgrajena 1870, arhitekt G. Bruni), ki sledi prejšnji. Tudi ta je novorenesančna in mogočnega videza. V njej ima v pritličju prostore italijanska turistična družba CIT. Ime je dobila po risalni mizi omenjenega arhitekta prav v tej hiši.

* * *

V neposredni okolici Velikega trga se nahaja nekaj zgodovinskih in znamenitih stavb, od katerih je potrebno omeniti vsaj najbolj pomembne. Takoj za Prefekturo stoji nekdanje **Novo gledališče** (Teatro Nuovo, danes Teatro Verdi; zgrajena 1891, arhitekt M. Pertsch). V novoklasičnem slogu. Notrajnost sta uredila A. Selva in E. Geiringer. Mogočno gledališče je ponos mesta, v njem predvajajo kakovostne opere in balet. V gledališki stavbi ima svoje prostore izredno bogat **gledališki muzej**. Nasproti gledališča stoji palača

podobne velikosti, **Tergestej** (Galleria Tergesteo), zgrajena kot zbirališče trgovcev (1836). Z glavnim pročeljem je obrnjena na Borzni trg, čigar okolje pa zasluži poseben opis.

Na nasprotni strani Velikega trga, za palačo Pitteri, se dviga **palača Brigido**, hiša grofov tega imena. Danes je znana po tem, da je v njej leta 1797 (29. aprila) prenočil Napoleon, o čemer priča njegov grb nad vhodom.

Za njenim gornjim vogalom, na začetku ulice sv. Sebastijana, se nahaja **hiša Leo** v baročnem slogu. Na pročelju kamniti rodbinski grb. Rodbina je spadala med 13 prvotnih patricijskih družin, ki so stoletja gospodarile v srednjeveškem Trstu.

Za občinsko palačo se nahaja Mali trg (Piazza Piccola), ki je z novimi prezidavami in poimenovanji že skoraj izginil. Na njegovi gornji strani (št. 2) se nahaja **palača Costanzi** (zgrajena 1817, arhitekt P. Nobile). Spada med zgodnje in najbolj dognane novoklasične stavbe v mestu. V njej prirejajo večkrat slikarske oz. grafične razstave.

Če pa še pred to palačo krenemo na levo, mimo velike nove zgradbe, ki grobo kazi zgodovinsko okolje, se pred nami ob prehodu na Stari Trg (Piazza Vecchia) pokaže **palača Marenzi** iz 17. stoletja (ulica Rettori 1).

V tej palači je bilo na začetku sedemdesetih let odkritih v družinskem arhivu 27 dragocenih plemiških pisem v slovenščini, ki sta si jih v letih 1686-90 izmenjali mati grofica Ester Maksimilijana von Prückenthal poročena Coraduzzi na gradu Koča vas pri Ložu, ter hči grofica Marija Izabela poročena Marenzi v Trstu.

Pisma pričajo, da je bil slovenski jezik skozi stoletja tudi med plemiškimi krogi domač, kar so doslej vsi pisci vztrajno zanikali, češ da smo Slovenci podložniški narod in da so vsi višji krogi govorili le nemško in niso znali slovensko. Ta ideologija je imela in še ima očitni namen vzbujati med slovenskimi ljudmi manjvrednostne občutke in jih napravljati godne za asimiliranje, s čimer naj bi se rešili dozdevne suženjske preteklosti.

Veliki trg je bil že od nekdanj družabno središče in glavno sprehajališče

mesta. Ko so v njem imeli še patriciji vso oblast, jim je bil tudi za sprehode pridržan poseben prostor in sicer na levi strani trga pred današnjo palačo Stratti. Tu so se smeli sprehajati samo člani trinajstih patricijskih družin.

Zato so imeli na tlaku posebej označeno, »zalistano« tj. začrtano (v italijanskem tržaškem narečju »listato«) mesto sprehajanja. Od tega izraza prihaja beseda »liston«, ki ob koncu prejšnjega in v začetku sedanjega stoletja označuje sprehod uglednega tržaškega meščanstva, prvotno pravzaprav samo gospodov, v času med dvanajsto in eno, posebno še ob nedeljah. »Liston« je imel pred prvo svetovno vojno posebej začrtano pot: od cerkve sv. Antona Novoga, po istoimenski ulici na Korzo, po desni strani tega na Borzni trg, nato do kavarne Specchi pred palačo Stratti. Pogosto so ga potegnili še na bližnji pomol San Carlo.

Pomol San Carlo ima svoje ime po vojni ladji tega imena, ki se je na tem mestu potopila leta 1740. Na to potopljeno ladjo so začeli nalagati kamenje in leta 1754 dokončali pomol. Kasneje so ga še razširili. Danes je dolg 250 m in sega v morje z obrežja med Prefekturo in gledališčem Verdi. Od leta 1918 nosi ime »Audace«, po istoimenski ladji, ki je tedaj ob njem pristala, poslana od poveljstva zahodnih zaveznikov v Benetkah. Dejansko pa je kot ladja italijanske vojne mornarice prinesla italijansko zasedbo mesta, kateri je potem sledila po dveh letih priključitev vse Primorske.

S pomola se odpira prelep razgled na nabrežje s številnimi palačami, na kraški rob nad mestom in morjem, na Miramar v daljavi in na morje, ki izginja na obzorju. Posebno doživetje je sončni zahod, ko sonce med zagorelimi oblaki in zarjo tone naravnost v morje in odseva na gladini vode utripajočo zlato cesto, ki počasi zbledi v mrak.

Pred prvo svetovno vojno so se semkaj rada hodila sprehajat podeželska dekleta, ki so služila v mestu. Idila, ki jo je pesnik Dragotin Kette skušal za-

jeti v svojo pesem »Na molu San Carlo«.

* * *

Idila Velikega trga je po prvi in še posebej po drugi vojni precej zbledela. Nove razmejitve so prinesle tudi razkosanje nekdanje povezanosti mesta z njegovim zaledjem, s tem pa tudi vsakdanje obveščanje po tisku in knjigi, ki prihaja iz središč zunaj primorskega prostora, kjer tukajšnjih izročil niso poznali in ne spoznali. Zato so šla pri povojnem rodu docela v pozabo.

Toda poprej so starejši, ki so za mladih let delali in služili v Trstu, veliko pripovedovali o znamenitostih mesta. In zlasti otroci so komaj čakali, kdaj toliko odrastejo, da jih starši popeljelo v Trst, kjer bijeta ure Mihec in Jakec, kjer so mogočne palače in velike ladje pa morje, ki se odpira v širni svet. In če človek prisluhne poprejšnjim časom, se zdi, da je nekaj nekdanje idile ostalo še danes.

V. Šček, *Kako je bilo na Tržaškem pred sto leti*, Koledar GMD, Gorica 1926.

S. Rutteri, *Trieste - storia ed arte tra vie e piazze*, Trst 1981.

M. Coloni, *Bianche pietre sul mare - Conoscere Trieste*, Trst 1981.

B. Natti, *Trieste - Guida turistica della città e dintorni*, Trst 1981.

D. Cannarella, *Conoscere Trieste - Guida alla sua storia*. Ricerche, Trst 1979.

N. Powel, *Viaggiatori a Trieste*, Milan 1980.

JOZE ALEKSIJ MARKUŽA

MORJE

*Morje,
v nočni tišini,
skoro neslišno,
skrivnostno,
v večni globini
objemaš
tople bregove.*

*Morje,
čudovito stičišče
rodov in narodov,
preko vseh dalj
uresničuješ
bratsko ognjišče
človeških otrok.*

Openski tramvaj

Za Trst že nekaj desetletij predstavlja posebno turistično privlačnost openski tramvaj. Ko so pred leti tržaški občinski možje razpravljali o ukinitvi proge zaradi vedno večjih izgub, so se Tržačani, pa tudi naši Kraševci, še zlasti pa Openci, ki so navezani na svoj tramvaj, čutili občutno prizadete. Mestni upravitelji, ki od leta 1961 dalje skrbijo zanj v okviru občinskega podjetja ACEGA, so morali popustiti, obenem pa določili težke milijone za posodobitev proge.

Tako je openski tramvaj preživel kritična leta in 10. septembra 1982 dočakal 80. jubilej svojega obstoja. Tega dne 1902 je bila namreč slavnostna otvoritev nove cestne železnice Trst-Opčine. Pridobitev je bila za tiste čase prava redkost in je pomenila izredno turistično zanimivost. O tramvaju, ki »v 30 minutah prepleza strmino od morja do kraškega grebena pri Obelisku«, so govorili daleč naokrog. Poznali so ga ne samo v Ljubljani in v Milanu, ampak tudi na Dunaju in po vsej Avstriji.

PRVI NAČRTI

Prve zamisli o openskem tramvaju segajo že v leto 1883. Točno pred stoletje je avstrijski inženir Schmidt predložil občinskim oblastem študijski načrt o gradnji turistične proge po tržaškem pobočju na Opčine. Po njegovem osnutku bi morala potnike prepeljavati po železniških tirih posebej za to zgrajena parna lokomotiva z navpičnim kotlom. Ob kolesih pa bi imela gosenično verigo, s katero bi se vzpenjala po strmini. Načrt je bil svojski in obenem drzen, saj je pomenil izrazito tehnično novost.

Ing. Schmidt se je baje zgledoval po lokomotivi, ki se je tedaj prvič pojavila v Svici. Tam so pri Lucernu zgradili na bližnjo goro Rigi posebno tramvajsko turistično progo z vzpenjačo, ki se je dobro obnesla za prevažanje potnikov. Istočasno se je v letih pred začetkom 20. stoletja vedno bolj uveljavljala v nastajajoči industriji električna energija kot pogonska sila. Kmalu so elektriko uporabljali tudi pri prevoznih sredstvih, tako so se pojavili prvi elek-

Vaški trg pred opensko cerkvijo s tramvajem leta 1908

trični tramvaji. V Italiji je stekel tak tramvaj v Milanu. Še bolj zanimiv pa je bil tramvaj, ki je leta 1890 povezal Firenze s krajem Fiesole na pobočju nad mestom.

Prvotni načrt za openski tramvaj je po vsem tem doživel spremembe. Medtem so se našli denarni petičniki, ki so izrabili ugodno priložnost in ustanovili delniško družbo s sedežem na Dunaju, ki bi poskrbela za gradnjo cestne železnice Trst-Opčine. Zamisel ni bila slaba, saj je omenjena družba nad 60 let uspešno delovala.

Pripravljalni sestanek delničarjev je bil 6. marca 1900 v tržaškem hotelu De la Ville ob morju. Openci se še spominjajo najstarejšega tramvajskega uslužbenca, pokojnega Andreja Crevata, ki je 6. junija 1974 praznoval stoletnico rojstva. Ta je rad pripovedoval, kako je v imenovanem hotelu pripravil mizo za komisijo in delničarje.

GRADNJA MALE PROGE

Družba za opensko malo železnico je dobila od oblasti dovoljenje za gradnjo proge 9. januarja 1901. Še istega leta so jo začeli graditi in dokončali v septembru naslednjega leta. Proga je od Kolonje dalje šla po stari cesti, ki je nekoč vodila na Opčine. V celoti je proga dolga 5.175 metrov ter se na Opčinah povzpne na 344 m nad morjem.

Začetno postajo v Trstu, kjer je še danes, so zgradili na Kasarniškem trgu (Piazza Caserma, danes Oberdanov trg), kjer je bila nekoč avstrijska vojašnica. Do tam je segala tudi Hudourniška ulica (Via del torrente, današnja Carduccijska ulica). Na Opčinah je družba odkupila za končno postajo od Jakoba-Vremca-Mežnarjevega zemljišče, kjer je bil nekoč vrt in je sedaj trgovina Simeoni.

Otvoritev openskega tramvaja je pomenila za Trst in Opčine veliko slovesnost. Končni postaji in tramvajski voz so za to priložnost okrasili z zastavami in zelenjem. Prvotno je bilo v prometu šest tramvajskih voz za potnike, eden za tovorni promet in tri električne lokomotive. Te so dodajali

Stari openski tramvaj

tramvajskim vozovom na progi od spodnje do zgornje Škorklje, kjer je bila vožnja zaradi velike strmine na zobnik. Remizo za tramvajska vozila so postavili v Romagni na desni strani proge, kjer je sedaj nova stanovanjska hiša.

Prve tramvajske vozove so izdelali v Gradcu na Štajerskem. Do Sežane so jih po kosih prepeljali z železnico, nato pa z volovsko vprego do Opčin, kjer so jih sestavili. Poskusno vožnjo na progi so opravili 9. septembra 1902.

Na slovesnostih ob otvoritvi proge (10. septembra 1902) so v govorih poudarili, da bodo v naslednjih letih progo podaljšali: en odsek naj bi šel do Sežane, drugi pa po kraškem robu do Tržiča, oziroma do Bazovice. V letih 1910-1912 so v ta namen že pripravljali podaljšek do Sežane, prva svetovna vojna pa je namero preprečila.

Pač pa so leta 1909 progo speljali skozi Opčine po Narodni in Proseški ulici do nove železniške postaje ob bohinjski železnici, ki so jo dogradili 1906. Ta je neposredno povežala Opči-

ne s predorom pod Selivcem s Sv. Ivanom v predmestju Trsta. Oopenski tramvaj je vozil skozi vas do 1938, nakar so progo ukinili, tračnice pa odstranili.

TURISTIČNA ZANIMIVOST

Turistična slikovitost proge pride do izraza zlasti na Romagni, kjer se vije skozi vrsto lepih zgradb in vil. Na vrhu Škorklje je umetniški gradič v beneškem slogu, od koder je lep razgled na tržaško mesto in zaliv. Tudi med vožnjo proti Obelisku se potniku odpira podoben nepozaben vtis.

Na kraškem robu, kjer zavije proga proti Opčinam, so zgradili prvo hišo z okrepečevalnico leta 1798. Pozneje jo je neki Danev z Opčin preuredil v hotel pri Obelisku, kar je še danes. Do leta 1830 so Openci kraj imenovali Vrh. Tega leta pa so ob odprtju nove preurejene ceste Trst-Dunaj čez Semmering postavili na Vrh znani obelisk.

Gostilna na Vrh je bila v dobi Francozov na samotnem kraju. Zato vedo povedati zgodbe, da se je tu marsikaj dogajalo. Prvotni latsnik je zaradi nadlegovanja družinskih članov nekoč celo ubil francoskega častnika. Seveda se je moral potem krivec dalj časa skrivati po gozdovih, dokler niso Avstrijci ponovno zasedli Trsta. Kraški kmetje niso bili naklonjeni Francozom. Zato so se ob neki priložnosti, ko so

zvedeli, da se Francozi vračajo, zbrali na Vrh, da bi se uprli tuji vojski. Na srečo se Francozi niso pojavili in kmetje so se mirno razšli.

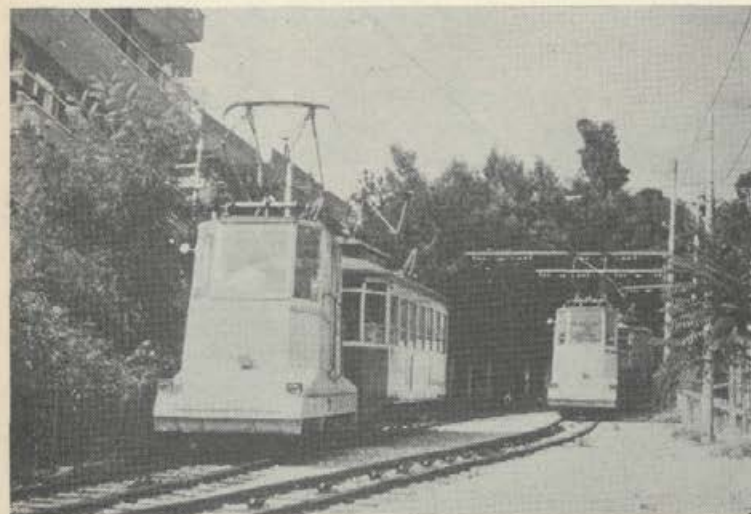
Od Obeliska proti Kontovelu je sedaj lepa turistična pot, ki so jo zgradili Francozi. Imenuje se Napoleonska, pa tudi Štefanska, ker se je tu sprehajala Štefanija, sestra prestolonaslednika Ferdinanda. Na začetku poti je sedaj vklesan napis: Sentiero Cobolli.

V vojnih letih 1915-1917 je bila na Obelisku iz vojaških razlogov zapornica za nadzor vojaštva in civilnega prebivalstva. V drugi svetovni vojni pa so tu Nemci za obrambo proti morebitnemu izkrncanju zaveznikov zgradili utrdbe, ki so še danes vidne.

ŠE NEKAJ ZGODOVINE

Iz zgodovine openskega tramvaja lahko navedemo še nekaj zanimivosti. Komaj mesec dni po otvoritvi je prišlo (10. oktobra 1902) ob 7.03 na strmini pri Škorklji do hude nesreče. Tramvajski voz se je zaradi prevelike hitrosti in strmine iztiril in zaletel v bližnjo hišo.

Sprevodniki in še nekaj drugega osebja so skočili iz drvečega tramvaja in se srečno rešili. V tramvaju sta ostala le Anton Sosič-Stepkov z Opčin, ki se je ulegel na pod, in Antonija Sosič.

Srečanje tramvajev na Škorklji

Oba sta bila lažje poškodovana. Anton Sosič je za odškodnino prejel od družbe kar 5.000 kron, s katerimi si je postavil novo hišo.

Tramvajska nesreča na Škorklji je povzročila močan vtis v Trstu in okolici. Mnogi so se odslej izogibali tramvajske vožnje na Opčine. Ob dogodku je nastala tudi znana tržaška popevka glasbenika Francesca Zita: »Tram di Opčina«.

V prvi svetovni vojni je bilo na Opčinah zaradi bližine soške fronte veliko avstrijskega vojaštva. Glavno zbirališče je bilo v stari šoli, kjer je sedaj Prosvetni dom. Tu in v vili Prada, sedanje Marijanišče, sta bili pomožni vojaški ambulanti. Težje ranjence pa so v mestno bolnišnico prevažali kar s tramvajem.

Velika posodobitev pomeni za openški tramvaj zamenjava starih električnih lokomotiv. Od 26. aprila 1928 dalje spuščajo na Škorklji tramvajske vozo-

ve, ki so zavarovani z dodatnimi avtomatičnimi vozili, po jekleni žici z novim sistemom na osnovi ravnotežja. Taka vožnja je hitrejša in bolj varna.

V drugi svetovni vojni so se tramvaja posluževali tudi nemški vojaki. Partizani so jih zato nekajkrat napadli ali pa podtaknili pod tračnice bombe. Pri nekem takem napadu v pozni jeseni 1944 je bila v Kolonji pri sedanjem športnem objektu ranjena tudi Mila Sosič z Opčin, tramvajskemu uslužbencu pa so prestrelili suktnjo.

Vožnja z openskim tramvajem je še vedno privlačna, čeprav prideš sedaj hitreje iz Trsta na Opčine z avtomobilom ali avtobusom. Turisti, ki obišejo naše mesto, se radi peljejo z njim na Opčine, da pri tem opazujejo Kras in okolico Trsta, saj jim pogled sega do istrske obale in Gradeža. Za Kraševce in Tržačane pa pomeni vožnja s starim, počasnim tramvajem trenutek oddiha od vsakdanjih naporov.

HUBERT MOCNIK

Prispevki k zgodovini slovenskega šolstva v Gorici

Bilo je 1. maja 1869, ko sta bila v Tolminu in v Sežani velika ljudska tabora s klicem: »Združena Slovenija!«

V podprtje teh taborov je začel izhajati tednik »Soča« z urednikom Dolencem.

Gorica je imela od leta 1869 kmetijsko šolo, ki je bila prva višja šolska ustanova, kjer so Slovenci in Italijani prišli do pouka v materinem jeziku. Ravnatelj Ohlsen je bil Nmec, a podravnatelj Franc Povše, zaveden Slovec.

Že od leta 1615, po prihodu jezuitov v Gorico, je pa obstajala tudi jezuitska gimnazija — cerkvena ustanova z rabo latinskega, nemškega, italijanskega in delno tudi slovenskega jezika. Poučevali so kmetsko, meščansko in plemiško mladino po učnem načrtu jezuitskih šol na podlagi materinščine (dr. Pivko, Zgodovina Slovencev, 1929). To

gimnazijo je, po razpustu jezuitskega reda, cesar Jožef II. podržaval leta 1780 in je postala nemška.

Leta 1870 pa je Gorica dobila tudi realko, ki je bila vse do prve svetovne vojne z nemškim učnim jezikom.

Istega leta je bilo ustanovljeno tudi učiteljišče s priključeno vadnico, kjer so učili poleg nemščine po tri ure tedensko slovenščino in italijanščino. Učiteljišče je imelo takrat sedež v podržavljenem jezuitskem poslopju v ulici sv. Ivana, kjer je sedaj tovarna testenin in tudi slovensko župnišče. Pred prvo svetovno vojno je bila tam dijaška kuhinja in telovadno društvo »Sokol«.

Duša profesorskega zbora na učiteljišču je bil Franc Vodopivec, poznejši okraj. šolski nadzornik za Goriško.

Za odpiranje ljudskih šol po deželi so oskrbeli okrajni šolski sveti: Tolmin,

Gorica, Sežana. V Trstu in Gorici, kjer sta občini vzdrževali osnovne šole, pa za Slovence ni bilo postreženo. V Gorici nam je bil najbolj zahrbtni nasprotnik iredentist Carlo Favetti.

Za slovensko službo božjo v mestu je mnogo dosegel tedanji list »Glas«.

Leta 1875 je bilo razpuščeno društvo »Soča« in ustanovljeno društvo »Sloga«. Ker je prenehal izhajati »Glas«, je služil za vse potrebe tednik »Soča«.

Leto 1880 je prineslo novih pobud. Za suplenta v semenišče je prišel požrtvovalni in delavni dr. Anton Gregorčič. Realka je dobila prof. Ivana Berbuča, gimnazija prof. Franca Kosa, kmetijska šola pa Franca Žepiča.

Rastle so pa že prej zahteve po odprtju osnovnih šol in imenovanja laičnega učiteljstva, zato so že leta 1875 moški oddelki učiteljsišča z vadnicami vred odšli v Koper, žensko učiteljsišče pa je za obe narodnosti ostalo v Gorici.

Za živahnejše narodno zanimanje je dr. Anton Gregorčič ustanovil »Slovensko bralno društvo«, ki je služilo za širše sloje kakor »Sloga«. Postal je priljubljen kulturni delavec in urednik »Soče«, ki je bila najmočnejše vzgojno sredstvo. Njegova ustanova je bila tudi goriška podružnica sv. Cirila in Metoda. Tej je predsedoval dr. Rojc, podpredsednik pa je bil Valentin Kancler iz Solkana. Ta in njegova žena Konjedičeva iz Plavi sta organizirala Miklavževanje in božičnico, kar ostaja še danes v navadi.

Ko je potem leta 1883 izšla temeljna šolska reforma in namestitvev laičnega učiteljstva, je število slovenskih kulturnikov začelo naraščati. V mestu so se začeli uveljavljati prvi slovenski trgovci, obrtniki in zadružništva. Slovensko prebivalstvo mesta se je začelo razveseljivo prebujati in se žalostno vpraševati: »Zakaj pa mi slovenski goriški meščani še nimamo slovenske šole, ko ima že skoraj vsaka večja vas svojo?«

Za otroke sta bili le nemški štirirazredni vadnici in italijanske mestne osnovne šole. Poleg teh pa še Notredamke in Uršulinke, ki so učile le nemško in italijansko. Ker je bil na teh

tudi pouk ročnih del in je to dekleta zelo zanimalo, saj takrat ni bilo izdelanega perila in je bilo treba narediti vse doma, so tudi slovenska dekleta silila v te šole. V zavodih pa so se le potujčevala.

Začetek osnovnega zasebnega šolstva v mestu

Da se je tem krivicam odpomoglo, sta dr. Tonkli in dr. Anton Gregorčič odprla v ulici sv. Klare v letih 1888-89 dvorazredno dekliško osnovno šolo in vrtec. Zasebni slovenski šoli je bila voditeljica Amalija Jug iz Kobarida.

Zaradi svojega vsestranskega delovanja za dvig slovenskega življa v mestu, je bil A. Gregorčič, ki je bil poleg vsega še urednik »Soče«, najbolj izpostavljena oseba. Primoran je bil zapustiti uredništvo, ki ga je izročil knjižničarju Gašparju Likarju in pozneje učitelju Andreju Gabrščku iz Kobarida.

Leta 1892 so dekliško zasebno šolo razširili v trirazredno in pritegnili učiteljico Ano Dovgan ter šolo preselili v ulico Barzellini, ki je zrastle potem v petrazrednico. Pesnik Simon Gregorčič je ob blagoslovitvi te šole deklamiral prigodnico: »Vesoljstva Stvarnik, vladar svetov razlij tod obilo svoj blagoslov!«

Na prošnjo staršev s 348 otroki za osnovni šolski pouk, da bi jim nudila pouk v slovenščini, je občinska uprava ostala gluha, obstoječo zasebno šolo so poleg prostovoljnih prispevkov morali podpirati šolski okraji. Tudi takratni deželni odbor je bil nenaklonjen slovenskim šolam in ni podpiral po deželi obstoječih strokovnih šol.

Šele leta 1895 nam je goriška občinska uprava priznala vzdrževanje štirirazredne osnovne šole na Šempetrski cesti, ki je delovala pod vodstvom prof. Strnada in učitelja Andreja Lasiča.

Dobili smo tudi moško obrtno šolo z ministrskim priznanjem leta 1894 in s podporo deželne vlade.

Ker je bila nujna potreba tudi za ženske strokovne poklice in da se dekleta odtegnejo potujčevanju, je dr. A. Gregorčič ustanovil »Dekliški zavod« in poveril vodstvo Emi Arko, diplomirani

učiteljci za ročna dela, krojenje, risanje, gospodinjstvo in glasbo. Na tej šoli-zavodu so poučevali prof. Berbuč prirodoslovne vede, Ana Dovgan računstvo, zemljepis in zgodovino, Leopolda Koršič slovenščino in Avgusta Šantel prostoročno risanje in slikanje.

Koliko idealnosti, umetniških zmožnosti podajanja snovi in vplivne moči je bilo v prof. Poldi Koršičevi, to je bilo obče znano. Vsaka njena beseda mladini je bila olje, ki je poživiljalo plamen ljubezni do vsega, kar je bilo v zvezi z materino besedo. Saj je prav ona pozneje rešila potujčevanja mladino na tolminskem učiteljišču in ji vcepila duha narodne zavednosti in to z neustrašenostjo, čeprav v lastno škodo.

Zdi se mi potrebno, da sem navedel vse to, ker tako lažje razumemo, da so bile ravno te osebe tiste, ki so dale povod, da so aprila 1897 sestavili in objavili pravila nepolitičnega društva »Šolski dom«.

Zgradba poslopja »Šolski dom« v Križni ulici

Za temeljni sklad tega šolskega poslopja so dali dr. A. Gregorčič in grof Coronini po tisoč goldinarjev, dr. Henrik Tuma 500 goldinarjev in Andrej Gabršček in več drugih po 200 goldi-

narjev. Veljalo je geslo: »Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal.«

Andrej Gabršček in dr. H. Tuma sta potem za 14.000 gold. kupila zemljišče.

Kot mravljice okrog mravljišča so se Slovenci vse goriške dežele zbrali in požrtvovalno zgradili novo šolsko poslopje. Vodstvo zidave je pogumno vzel v svoje roke dr. Anton Gregorčič.

Bil sem petinpolletni deček navzoč s svojimi starši, ko je jeseni 1898 dr. A. Gregorčič blagoslovil novi tempelj naše kulture in izročil stavbo v varstvo Marije Pomočnice; kip mu je daroval brižinski škof, razpelo pa S. Gregorčič.

Nad tisoč otrok se je takoj vpisalo v Šolski dom in nastavljenih je bilo 20 učnih moči.

Vsak večer so se v poslopju vršili strokovni tečaji za odraslo mladino in šele po 22. uri so se zapirala vrata te stavbe. S kakim ponosom je gledal na vse to dr. A. Gregorčič. Stanoval je tam na začetku Križne ulice in maševal pri Sv. Antonu ter imel tako vedno v neposredni bližini mladino in učiteljstvo.

Leta 1900, ko je Gorica obhajala 400-letnico priključitve k Avstriji, se je pripeljal čez Predel po Soški dolini v Gorico cesar Franc Jožef. Ker je v Bovcu odzdravil po slovensko, smo mislili, da bo poslušal naše potrebe in se zanje zavzel.

Učno osebje ob odprtju »Šolskega doma« leta 1898: v prvi vrsti (od leve proti desni): Zorn, Kavčič, Plohl, Fr. Vodopivec, dr. A. Gregorčič, dr. H. Zorn, K. Hrovatin, Ema Arko, J. Klavžar; v drugi vrsti: P. Leban, L. Koršič, Avg. Šantel, J. Eržen, M. Podgornik, A. Strel, A. Likar, M. Vodopivec, A. Dolgan, prof. Berbuč; v tretji vrsti: Levičnik, E. Hrovatin, J. Koršič, Hrovatin, Andrej Lasič, E. Širca

A. Gregorčič, A. Gabršček in solkanški nadučitelj Bajt so ga v Gorici pozdravili kot zastopniki Slovencev. Ko so mu pa razložili nekaj krivic, ki so se nam godile, jim je cesar obrnil hrbet. Bil je gotovo odlično poučen nam v škodo. Mož ni imel srca za nas, ni doumel naše nezaslužene globoke vdanosti in zapustil nas je brez zaščite. Vse, kar je milostno dovolil, smo smeli od takrat tudi v mestu razobešati naše trobojnice. Ob otvoritvi Šolskega doma pa so nam to preprečili.

Šolski dom in druge ustanove

Ob prenatrpanem poslopju Šolski dom je A. Gregorčič uvidel potrebo po drugi šolski stavbi v južnem delu mesta. Leta 1902 je v sedanji ulici Randaccio kupil primerno zemljišče in začel graditi »Mali dom«. To poslopje je imelo 12 učilnic in takoj po zgraditvi leta 1904 se je vanj vselilo pet osnovnih razredov ter moška in ženska pripravnica za srednje šole. Z otvoritvijo teh pripravnic je A. Gregorčič že imel načrt za ustanovitev slovenske gimnazije in slovenskega moškega učiteljskega.

Takojšnja napolnitev vseh prostorov te šolske stavbe je očitvidno prič-

la, kako veliko je bilo naše prizadevanje, da bi imeli svoje šole v mestu.

Da bi nas onemogočili pri tako učinkovitih načrtih, je nemški Schulverein sezidal na Senenem trgu poslopje za srednjo šolo, za osnovno pa štirirazrednico na sedanji Prvomajski, Lega Nazionale in »Dante Alighieri« pa osnovne šole ob Soči in Dijaški dom. Vse to, da bi zvabili našo mladino.

Kljubovali smo vse tem zlobnim nameram. Na zemljišču Malega doma je društvo Šolski dom že leta 1906 dogradilo tretjo stavbo »Novi dom« z enako obsežnostjo kot Mali dom in to s prvotnim namenom, da bo služilo za slovenske srednje šole.

Dr. A. Gregorčič je postal državni poslanec in podpredsednik deželne vlade, a kljub temu je bilo treba še dolgega potrpljenja, da bi zaživel vsi načrti.

Novi dom se je hitro napolnil. V letih tik pred prvo svetovno vojno je bilo nad 2.000 osnovnošolskih otrok in 40 učnih moči. Razredi so šteli povprečno nad 50 učencev. To je bila pomlad naše mladine! Doba najlepšega cvetja in nad h gotovemu kulturnemu dvigu in zrelosti.

Ker pa ni bilo dovolj le sejati in saditi, ampak tudi gojiti, pravilno izkoriščati in hraniti, so si naši tedanji vzgojitelji, dasi politično različnih nazorov, složno delili naloge in zaposlitve ob poglobljanju lastnega znanja in vzgojnih zmožnosti.

A. Gregorčič si je obdržal šolstvo, Gabršček in Tuma pa v glavnem skrb za kulturne, politične, gospodarske in denarne zadeve.

Za dobro gojitev mladine je bilo treba v prvi vrsti več dobrih in zmognih učnih moči.

Gojenci moškega učiteljskega, dasi še v Kopru, so bili pohvalno narodno zavedni in polni zdravega duha.

Velika pridobitev za Gorico je bilo tudi slovensko Sirotišče, ki ga je ustanovil msgr. Gabrielčič in je prišlo po njegovi smrti v roke msgr. Andreja Pavlice. Sirotišče je nudilo streho, hrano in oskrbo sirotam in dajalo možnost,

---

ALBERT MIKLAVEC

PRODANA GMAJNA

*V daljavi dremlje
tiha gmajna
v naročju
kraške zemlje...*

*Megla jo pokriva,
ne vidi,
ne sliši,
kar se dogaja
krog nje:
z njo barantajo
s krivično prodajo...*

*Bolje ji bo,
da zapiha močno
kraška burja
in razjasni nebo:
in spet bo lepo!*

da so tudi revni prihajali do izobrazbe in postali koristni in zaslužni za narod.

Ustanovitev slovenskega Alojzijevišča, ki je bil prvi dijaški dom, so vodile posrečene in ljubezni polne roke ter z nepopisno požrtvovalnostjo pomagale vsestransko mladini do kulture in kruha.

Deželna duhovščina s svojimi ljudskimi prispevki in okrajni šolski sveti Tolmin, Gorica in Sežana so dobrohotno pomagali dvigati razvoj šolstva v mestu. V pomoč učiteljskemu naraščanju so delovale pripravnice za učiteljišnike v Tolminu, Podgori in Sežani. Še prej pa je delovala pripravnica za učiteljske poklice v Kobaridu.

Mestno šolstvo je podpiralo tudi kolesarsko, planinsko in telovadno društvo Sokol in Orel. Leta 1905 pa je bila ustanovljena še glasbena šola.

Med odrasle pa so širili kulturo s predavanji o vseh potrebnih strokah. Za poznavanje in vzljubitev slovenskega slovstva se je največ prizadeval prof. Karel Osvald. Kaj naj bi rekli pa o nedeljskih predavanjih o agrarnih strokah, ki smo jih imeli po vaseh?

Leta 1906 je prišel na Šolski dom Vladimir Koršič, brat prof. Leopolda Koršič. Bil je to prvak, zvezda vsega učiteljstva. Brezmejna je bila njegova požrtvovalnost in delavnost. Bil je pevec, umetnik, glasbenik, metodik, vzgojitelj, znanstvenik, slikar, dramatik. Poučeval je tudi metodiko na učiteljišču, vodil nastope in med vojno in po vojni vodil sam za vse predmete privatne zaposlovalne tečaje za učiteljsko usposobljenost.

Učeca se mladina se je pokazala vsako šolsko leto z občudovanja vredno in bogato razstavo ročnih del: krojenja, vezenja, šivanja, modeliranja, risanja ter s pevskimi, dramskimi in telovadnimi nastopi.

Takrat, kot še nikdar prej, so si dom, delo in cerkev segali tesno v roke. Bilo je to za narodno stvar ena sama duša. Tudi knezoškof Sedej je dobrohotno pomagal za pravično ravnotežje med Slovenci in Italijani. Simon Gregorčič, ki se je leta 1903 vselil v mesto je velikokrat obiskoval naše šo-

le; prihajal je med našo mladino, ki jo je srčno ljubil in izjavil: »Ko v tvoja zrem očesa, odprta vidim v njih nebeso«. Ko so ga ob nekem obisku počastili učenci s pesmijo: »Planinski svet, ti si krasan, ti poln naravne si lepote«, so se mu od ganjenosti zasolzile oči in je rekel: »Izmed vseh mojih pesmi je ta dobila najlepši napev.«

Na zadnji poti v domači svet smo mu mi goriška šolska mladina napravili najlepši živi venec ob njegovi krsti. Za nas ni umrl — živi! Odšel je k Bogu s prošnjo: »Nakloni nebo vam, o mladina, sončne dneve, dobra srca, močno voljo in odprt razum!«

Dr. Anton Gregorčič je imel za društvo Šolski dom pomoč od dežele, delno od okrajnih šolskih svetov, največ pa od prostovoljnih prispevkov vsega slovenskega goriškega ljudstva. S priporočilom nadškofa Sedeja je dobil lepo podporo tudi od vlade. Tudi slovenski župniki so prispevali od miloščine in tako Gregorčičeva blagajna ni bila prazna. Lahko je smelo gledal bodočnosti v obraz in koval nove načrte. Kolikšna škoda, da se sezname prispevkov, ki jih je tako skrbno vodil, niso ohranili.

Šolskodomsko učiteljstvo je imelo prva leta le po 25 kron mesečne plače; pozneje se je povzpelo na 48 kron in od leta 1910 do 1915 na 70 kron. Ko gledam to revno plačilo za tako nenehno in bogato delo tedanjih vzgojnih moči, zaslužijo, da se jih z globoko hvaležnostjo spominjamo.

Kar je po zaslugi teh privatnih šol izhajalo, je bilo zavedno in ni se bilo več bati izgub. Slovensko meščanstvo je že gojilo lep kulturni in gospodarski napredek. Da smo tam v prvem desetletju sedanjega stoletja lahko kljubovali nemški sili, je Gabršček zgradil štiritirazredno šolo in vrtec na Blanci. Prvi voditelj je bil Rudolf Žniderčič, za njim pa Anton Turk, Dolenjec, ki je imel v 3. razredu 95 učencev, tamkajšnji vrtec pa 82 otrok.

Dr. Tuma pa je zagrenjen tožil: kakor nam je druga polovica 19. stoletja poitalijančila Trst in Gorico, tako nam bo 20. stoletje poitalijančilo Tržič in Ronke. Njegove slutnje so se uresniči-

Izletniki pevskega zbora
Rupa-Peč na Dunaju
avgusta 1982

le. Slovensko šolo v Ločniku je vodil Jože Ribičič in je danes tudi ni več.

Prva svetovna vojna in nje posledice za naše šolstvo

Z napovedjo vojne maja 1915 trozvezne članice Italije, so prenehale tudi vse slovenske državne in zasebne šole. Kak udarec je bil to za naše ljudstvo v mestu! Občutek ni bil nič manjši, kakor je izguba ljubeče matere ali očeta. Naši ljudje so se zatekli v varno zaledje Dolenjske, Štajerske in celo Nižje Avstrije. Ni bilo dovolj razkropljeno družinsko življenje, žalovanje po številnih padlih, porušenju domov in pomanjkanju.

Avstrija nam je bila mačeha, Italija pa je klonila fašističnemu režimu, ki nas je hotel popolnoma streti in zbrisati. Vsemu temu so bili najbolj krivi zaslepljeni italijanski iredentisti Gorice in Trsta, da je vlada nasedla in s prelomom dane besede napovedala Avstriji vojno.

Vendar je živelo v Gorici tudi kaj socialno vzgojenih Italijanov in Furlanov, ki so s Slovenci sočustvovali, kljub strupenim fašističnim škvadristom, ki so sukali »manganele« in dajali piti ricinovo olje našim ljudem.

Na italijanski osnovni šoli pod Kapelo (Kostanjevico) so nam za izgubo zasebnih šol leta 1921 odprli slovenske

paralelke za prvi razred. Sledil je leta 1922 drugi razred in leta 1923 je začel delovati tretji razred. Morda bi bilo to šlo dalje, da bi nam mestna uprava dala in vzdrževala še nadaljnje razrede, a prišla je Gentilejeva šolska reforma, ki je uničila vse od osnovne šole do učiteljsča v Tolminu in realke v Idriji. Fašizem se je zmagovito dvigal in ko je leta 1929 še z Vatikanom sklenil konkordat, so za nas Slovence in Hrvate nastopili težki časi. A v narodu je bila še moč ponovne zmage.

Navdušenje za to so dale leta 1930 bazoviške žrtve, leta 1943 pa openske in po številnih zaporih, taboriščih in internacijah na otokih vzdihujoči in umirajoči jetniki ter v tržaški Rižarni upepeljeni rodoljubi. Bila je to doba 22 let in če k tej prištejemo še pet let vojne, kar 27 let nedopovedljivega trpljenja in oropanja vseh prejšnjih kulturnih in ekonomskih dobrin.

V Gorici je nemška zasedbena oblast po septembru 1943 odprla slovensko gimnazijo pod ravnateljem ravnateljem Jožom Lamvrenčičem ter osnovno šolo v ulici Mameli. Te šole so delovale do aprila 1945, ko so 1. maja v Gorico vkorakale jugoslovanske čete.

Jugoslovanska zasedba mesta pa je bila prekratkotrajna, da bi lahko tudi v mestu kaj obnovila. Zanimali smo se že in bili komisarji prevzema raznih

šol v mestu. Jaz sem bil poverjenik za deželno kmetijsko šolo, za šolo lepe umetnosti in za triletno trgovsko šolo. Tako smo dobili vpogled, koliko naše mestne in podeželske mladine je obiskovalo italijanske šole, kjer pa niso bili deležni niti ene same besede v materinem jeziku in spodbude.

Prav ta doživljaj, rešiti našo mladino potujčevanja in pa spoznanje, da je ZVU prišla dobrohotno z zahtevo, da se obnove v mestu vse nekoč obstoječe slovenske šole, me je pripravila do odločilnega sklepa, da sem zapustil službo v coni B in se ponudil voditi osnovnošolsko obnovo v mestu samem in deželi v kolikor je ostala v coni A. Ob nezadostnem poznanju razmer je prišlo do obnove le osnovnega šolstva, učiteljska in gimnazije.

Obnova slovenskega šolstva pod zavezniki

Vse življenje mi bo v neizbrisnem spominu, ko smo se oktobra 1945 sestali v Šolskem domu: jaz vodja osnovnih šol, dr. Vinko Brumen, ravnatelj učiteljska, dr. Josip Nemeč, ravnatelj gimnazije in liceja ter številne učne moči, med katerimi je bil dr. Žabkar, kateheta Humar in Mazora, prof. Pavšič, Soban, Ferlat, Jelinčič, Golob, P. Makuc, Vilma Kobal, msgr. Gregorc in še drugi.

Kako so nam vsem utripala srca od veselja! Segli smo si v roke s prisego, da se bomo medsebojno podpirali in da sprejmemo vso mladino s takimi čustvi, kot zmora ljubeča mati sprejeti in vzgajati svoje otroke.

Zavezniški šolski poverjenik John P. Simoni mi je poslal svojo sliko z voščilom: »Šole vseh dežela so dolžne pomagati graditi "boljši svet" s tem, da gojijo dobro voljo in sodelovanje v srcih, dušah in dejanjih mladine. Moje najboljše želje za slovenske šole na Goriškem! John P. Simoni«.

Občina nam je po naročilu ZVU dala opremo za kuhinjo, organizacija UNRA pa dodelila živež in šolsko menzo za vse osnovne šole. V Šolskem domu smo pripravili jedilnico v veliki dvorani v pritličju. Dvorano nam je

poslikal učitelj Vladimir Hmeljak. V presledkih med štirimi okni so bile slike: Dom, kjer lastovke grade svoje gnezdo — simbol naše vrnitve iz pregonstva v domovino. Srednja slika: planike, plavi encijan in sleč (rododender) je predstavljala znak našega naroda. Ob katedri pa so bile lilije sv. Alojzija, ki naj bude mladino k zdravemu moralnemu življenju. Prednjo stran je krasilo razpelo, na trati spodaj pa je molil deček: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh!« Molitev se ni glasila le za telesni, ampak tudi za duševni kruh. Držali smo se Gradnikovega nasveta: »Ne vse za vsakdanji kruh, človek je telo in duh!«

Na stropu so se svetile pozlačene zvezde Velikega in Malega voza s Severnico in nam kazale, kako korakati v večno življenje. Na zadnji steni je Hmeljak naslikal skupino dečkov, ki s spričevali v rokah korakajo v življenje: »Hodi, moj sinko, na življenja pot, a varuj se življenja zmot!«

Na steni med dvojnimi vhodom je bil naslikan Triglav s planino spodaj, kjer je deček-pastir v narodni noši pasel ovce. Sliko je ob strani spremljal napis s pesnikovimi verzi: »Vse je vihar razdjal, a narod pa zmeraj stall!« Triglav je podpiral pesnikovo trditev in učne moči navduševal, naj ljubeče vzgajajo svojo čredo.

Kako radosti polni so bili sestanki in razgovori pri obedih! V Šolskem domu je bilo 13 razredov in še diferencialni razred 38 nadarjenih učencev, ki so se pripravljali na izpit čez prvi razred strokovne trgovske šole pod vodstvom Hmeljaka, mene in Brigitte Podobnik.

Danes stremimo za dosego samostojnega šolskega okraja. Za časa ZVU smo to že imeli. Deželni šolski nadzornik je bil dr. Anton Kacin, okrajni jaz, deško ravnateljstvo sem vodil jaz, deklško pa velezaslužna Pavla Makuc. Učne moči pa so bile zbrane brez razlikovanja politične pripadnosti. Dobrodošli so bili vsi, da le ljubitelji mladine. Učne moči prej obstoječih partizanskih šol so bile z nami.

Za pomoč v vodstvu in nadzorništvo

cone A sem dobil za tajnika svojega učenca iz meščanske šole v Tolminu, nadebudnega, zmožnega in požrtvovalnega Maksa Komaca. Nismo pa gledali, kdaj se začne ali konča uradna ura. Delali smo vsi od zore pa tja do noči in pri tem uživali. Plačilo so nam bili vdani pogledi mladine in njih željno hlastanje po kulturi ter njih trdna volja in lepo, vedno dostojno obnašanje. Morda nikdar več, kakor takrat po dolgi suši fašizma, ne bo mladina tako ljubila šole in sprejemala v svoja srca ideale, ki gradijo človekovo osebnost.

Že prvi jesenski čas je vzbujal razna zanimanja. Tako smo zopet ustoličili v šolsko poslopje kip Marije Pomocnice in razpelo, darila ob otvoritvi »Šolskega doma«. Katehet Mirko Mazora je oboje blagoslovil ob navzočnosti mladine, učiteljstva, šolske in občinske oblasti. Sledilo je bogato pripravljeno Miklavževanje in potem še vsakoletna božičnica. Po mikrofonu za vse razrede skupno petje je vodila Brigita Podobnik. Mikrofonska oddaja za vse razrede je bila v mestu takrat novost. Pri prireditvah so hvalevredno pomagale tedaj še mlade hčerke družine Brumat, Franci Bratuž in Maks Komac.

Ko je sonce ogrelo zemljo se je vršil prvi izlet na grob »slavčka« Gregorčiča. Saj je bil on tisti, ki nam je nekdanj in še vedno vlival pogum za dosego narodnih, verskih človekoljubidealov.

En izlet je napravila šolskodomskam mladina na Sv. Valentin, od tod smo preko Svete gore gledali na veličastne Juljice in njih najvišji vrh Triglav.

Spomina vreden pa je bil kolesarski izlet z enim izmed petih razredov na Prosek in od tam z avtobusom na ogled Trsta; nazaj pa zopet naslednji dan z Proseka domov. Uživali smo proseško gostoljubnost.

Kolesarski izlet s 45 učenci v Medeo na »Aro pacis« sem vodil s kolegom Danilom Jerkičem. Takrat nam je mladina ubogljivo sledila! Bili pa smo ji kot dobri starši.

Najveličastnejša pa je bila vsako le-

to zaključna šolska prireditev z udeležbo staršev, oblasti, kulturnikov in sploh ljubiteljev mladine. Z zaključnimi prireditvami smo obnavljali, kar je »Solski dom« že ob začetku in potem pod vodstvom Vladimira Koršiča gojil pred prvo svetovno vojno. Napravili smo si svoj zlozljivi oder. Les nam je daroval Severin Hvala. Na verskem polju pa so delovali gg. Mazora, Humar, Gregorc in Žerjal.

Učbenike za osnovne in srednje šole je izdala Zavezniška vojaška uprava. Tiskani so bili na stroške prosvetnega oddelka zavezniške vojaške uprave 13. korpusa. Vsi učbeniki so bili povečini brez navedbe avtorja. Slovensko slovnico za srednje šole pa sta spisala Kacin in Jevnikar.

S tem naj zaključim, kako je bilo pod zavezniško vojaško upravo, ko se je z goriške cone A umaknila.

Italijanska vlada je prevzela slovenske šole na Goriškem s 15. septembrom 1947

Z zamenjavo šolske oblasti, je potreba, da še nekaj dodam. Bil je to za naše šolstvo povsem nov pojav. Prve dni oktobra 1947 smo imeli učiteljsko konferenco; vodil sem jo jaz, a molče je že prisostvoval nekdanji tolminski šolski nadzornik Francesco Spazzapan. Na tem sestanku smo napravili zgodovinsko sliko z vsemi 63. učnimi močmi goriškega didaktičnega ravnateljstva.

Nekaj dni nato mi je bila odvzeta brez besed nadzorniška služba in dostavljeno imenovanje didaktičnega ravnatelja za mesto Gorico in ostalo okoličico.

Bilo je že jasno, da nas ne ščiti blagohotna roka samostojnosti in zato smo sklenili pomagati si sami. Ustanovili smo šolski sindikat, ki naj brani naše službene zadeve in tudi prireja predavanja za strokovni kulturni povdvig učiteljstva.

Vse lepe zamisli so zlobne roke temu prvemu šolskemu sindikatu prestrigle življenje že isto leto.

Resnici na ljubo pa je treba priznati, da je šolsko življenje na osnov-

nih šolah in nižje gimnazije v »Novem domu« redno delovalo.

Boriti smo se morali za definitivno premeščanje iz notranjih provinc in za tukajšnje stalno priznanje. Država nam do danes še ni povrnila stroškov, ki nam jih je povzročil fašizem s premetitvijo v notranje province.

Ker pa nismo znali razumeti, da nismo več samostojni in da moramo pokorno slediti, je tako moje didaktično vodstvo osnovnih šol nehalo.

Pri vsem tem pa sem z lahkoto pozabil na gmotno in častno škodo in to kljub takratnim težkim družinskim razmeram. Veliko osebno zadoščenje in zadovoljstvo so prav nekdanji gojenci strokovne šole, ki so sedaj v mestu priznani trgovci, obrtniki vseh vrst, uradniki, celo predstavniki oblasti in na deželi pa vzorni kmetovalci.

S tem, da me imajo vsi v dobrem in hvaležnem spominu, mi je največje plačilo.

EMIDIJ SUSIČ

Narodna skupnost in asimilacija

Za večino etničnih manjšin je asimilacijski proces v dominantno-večinsko skupino precej žgoč in včasih usoden problem. To temo, oziroma nekatere vidike tega procesa, ki pesti tudi slovensko manjšino v Italiji, sta obravnavala v širši študiji-raziskavi psiholog Danilo Sedmak in sociolog Emidij Susič. Pobudo za to študijo je dal Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v Trstu.

Glavni cilj raziskave je bila ugotovitev in analiza nekaterih psihosocialnih mehanizmov asimilacijskega procesa v okviru družbene socializacije posameznika. Podlago za študijo je dala konkretna situacija slovenske narodnostne skupnosti, katera živi v Italiji, vendar pa so analize in ugotovitve z manjšimi spremembami raztegljive na vse tiste situacije, kjer živi na istem ozemlju ali v istem družbenem sistemu več narodnostnih skupin, ki se razlikujejo tudi v tem, da imajo večjo ali manjšo družbeno moč (dominantne in manjšinske skupine).

V uvodnem, bolj teoretskem delu študije sta avtorja podala nekatere definicije, oziroma sta skušala opredeliti nekatere pojme, ki spadajo v obravnavano temo in sestavljajo podlago pri nadaljnji analizi: etnična ali narodnostna skupnost, manjšina, etnična identifikacija, proces asimilacije in podobno.

Drugo poglavje vsebuje analizo identifikacijske in asimilacijske problematike v luči nekaterih značilnosti današnje družbe in družbenih procesov; to so npr. modernizacija, urbanizacija, industrializacija, večja mobilnost, oblastniški odnosi, kriza inštitucij itd. Vse to seveda na osnovi specifičnih odnosov, ki se razvijajo med manjšinskimi in dominantnimi skupinami.

Temu uvodnemu razčlenjevanju sledi analiza nekaterih dejavnikov ali faktorjev socializacije, ki v danih okoliščinah »potiskajo« pripadnika manjšine v identifikacijo z dominantno ali večinsko skupino, to je v asimilacijo. V tem okviru sta raziskovalca osvetlila nekatere značilnosti ali vidike množičnih medijev (sredstev množičnega obveščanja), šole, narodnostno mešanih zakonov, uporabe prostega časa (posebno prijateljske vezi in društveno udejstvovanje) ter problematiko razlastitev oz. odnosa človek-zemlja. Glavna osnova teh analiz so bile raziskave, večino katerih sta izdelala avtorja sama z različnimi oprijemi, kot npr. usmerjene intervjuje in analizo vsebine.

Če upoštevamo, da je asimilacijski ali raznarodovalni proces ne samo izredno kočljiva in včasih žgoča tema za posameznika in za skupnost, pač pa tudi obširna in kompleksna problematika, je treba to delo imeti le kot začet-

no raziskavo (pilot studies). Z njo sta avtorja nakazala nekatere dimenzije, mehanizme in spremenljivke, ki so vključene v asimilacijski proces. Pri tem se nista mogla oziroma se nista hotela spustiti na druga področja (npr. na ožje ekonomsko, filozofsko, moralno področje) ali na druge vidike tega pojava. Ugotovitve, do katerih sta prišla, so torej precej splošnega značaja in največkrat v obliki hipotez, ki jih je treba še naknadno poglobiti. Glavne ugotovitve so vsekakor naslednje:

1. Manjšina mora krepiti v lastni šoli čim več narodnostnih značilnosti, predvsem pa mora polagati veliko važnost na jezikovno področje; ne sme biti le »prevod« večinske šole.

2. Pripadniki manjšine morajo polagati večjo skrb v uporabi prostega časa, da se ta ne spremeni v sredstvo, ki ga dominantna večina izrablja pri asimilaciji; voditelji manjšine bi morali imeti kot glavno nalogo to, da pritegnejo čim večje število pripadnikov manjšine s čim sodobnejšimi društvenimi prijemami.

3. Kljub temu, da se družina, kakor tudi številne inštitucije danes nahajajo v krizi, ohranja družina še vedno izredno socializacijsko vlogo v prenašanju in utrjevanju narodnostne identitete, posebno ker se ta vloga odigra v naj-

občutljivejši dobi posameznikovega življenja.

4. Narodnostno mešani zakoni bi verjetno izgubili vsaj del lastne asimilacijske usmerjenosti, če bi se razširila neka »kultura dvojezičnosti«; ob večji uravnovešenosti družbene moči med etničnimi skupinami bi ti zakoni lahko postali sredstvo medskupinske integracije na osnovi kulturnega pluralizma.

5. Pripadniki manjšine se morajo vsaj v neki meri izpostavljati manjšinskim množičnim sredstvom, nastopati v javnosti kot predstavniki manjšine.

6. Zemlja predstavlja še vedno bogastvo, kateremu se manjšina ne more odpovedati, razen če je ne nadomestijo druge izredno koristne alternative; zoperstavljanje »nesmiselnim« razlastitvam naj bi bila še nadaljnja skrb narodnostne skupnosti.

Za sklep lahko še dodamo, da se na splošno socializacija pripadnikov manjšine, hote ali nehote, odvija s posredovanjem večinskih (dominantnih) in manjšinskih socializacijskih dejavnikov. Slednji, to je socializacijski faktorji narodnostne manjšine, niso, posamezno vzeti, porok za ohranjanje etnične identitete. Ta se bo z večjo možnostjo ohranila, če bo v življenju posameznikov, pripadnikov manjšine, stalno prisotno čim večje število takih dejavnikov.

Del profesorskega zbora na srednji šoli v Nabrežini; štiri profesorice so se poslovile od šole

Med visokimi Julijci

Ko prihajamo s kobariške smeri, se dolina Soče začne znova odpirati že pri vasi Trnovo. Zatem zavije cesta okoli širokega brda in pred nami se prikaže *Srpenica*, prvi kraj, ki spada že pod Bovško. V zadnjih letih je tu zrasel velik obrat za predelavo krede. Od Srpenice se odpira lep razgled na pogorje Kanina. Pod njim leži večja vas *Žaga*, kjer priteka v Sočo od zahodne smeri potok Učja; ob njem vodi cesta do mejnega prehoda in naprej do Tarčenta ter pot v Rezijo.

Glavna cesta pa zavije pri Žagi proti severozahodu. Kmalu zagledamo visoko nad cesto mogočni *slap Boka*, ki prišumi iz jame v steni gore. Nato se cesta začne postopno dvigati in po kakem kilometru zapeljemo v *Bovec* (483 m), danes pomemben turistični kraj sredi obsežne kotline. Leži na terasi, obkrožajo ga visoki vrhovi in grebeni julijskih gora, Rombon (2208 m), Polovnik (1480 m), Javoršček (1549 m), Svinjak (1637 m), od jugozahoda pa pogorje Kanina.

Naselje na tem kraju je obstajalo že v 7. stol. pred Kr., kot pričajo izkopane grobišča z žarami, pripadajoče hallstattski železni dobi in svetolucij-ski kulturi. Že v prazgodovini je obstajala tudi pomembna pot čez Predel iz Norika (Koroške) ter preko Bovca, Kobarida in Čedad na Jadran.

Ta cesta je imela svoj trgovski pomen tudi v srednjem veku, ko je Bovško v okviru Tolminske grofije pripadalo patriarhu v Ogleju, dasi ni bilo del patriarhove države Furlanije. Za patriarhi so tod zagospodovali grofje Goriški. Po smrti zadnjega tega rodu (1500) so se goriških posestev hoteli prilaščiti Benečani, toda Bovec je vzdržal obleganje in pričakal čete cesarja Maksimilijana Habsburga, ki je nasledil dediščino Goriških. V zahvalo je cesar priznal Bovčanom lastno glavarstvo s posebnimi pravicami, ki je obstajalo vse do upravnih in političnih sprememb leta 1848.

Strateški pomen Bovca se je znova pokazal za časa napoleonskih vojsk na pragu 19. stol. Hudi boji so se bili zlasti za prehod čez bližnjo sotesku *Kluže*, kjer je še danes čudovito ohranjena mogočna trdnjava, ter za gorski prehod *Predel* (1156 m) na poti do Trbiža. Predelsko trdnjavo je avstrijska posadka leta 1809 branila pod poveljstvom stotnika Hermanna tri dni in padla potem do zadnjega. Na to bitko spominja mogočen spomenik na Predelu, z umirajočim levom.

Ponovne bitke so divjale na Bovškem v prvi svetovni vojni. Posebno še za Rombon, s čigar vrha je mogoče obvladati bovško kotlino ter dolino Koritnice in cesto na Trbiž, ki pelje po tej dolini. Številni jarki, grabni, poti in kaverne iz tega časa so še vidni.

Dolina Soče in Kaninsko pogorje od vzh. strani

Danes je Bovec pravo turistično mesto s hoteli, gostišči, turističnim taborom. Zaradi razmeroma nizke nadmorske višine ter bližnjih visokih gor ima blago gorsko podnebje. Okolica predstavlja izredno kakovostno krajino: visoki skalnati vrhovi ter gozdnata pobočja, široka ravan v dnu kotline, zelenomodra Soča z belimi prodi, poleg tega pa čudoviti svet malih gorskih dolin in kotov, ki se stekajo v dolini bližnje Trente in Koritnice.

Vse to lepo naravno okolje omogoča, da je kraj že od nekdaj znano letovišče in izhodišče za gorske ture. Z dograditvijo velike gondolske žičnice v dolžini 6 km iz Bovca na pode pod Kaninom v višini 2220 m nad morjem, kjer leži sneg od jeseni do poletja, pa je postal kraj od srede sedemdesetih let tudi zimovišče. Smučarji se pod Kaninom lahko smučajo do junija, ko je sneg povsod drugod že skopnel.

Načrtovalci turističnih gradenj so ponekod grobo posegli v okolje s prisiljeno modernimi gradnjami, ki so izpodrinile nekdanjo domačnost ter idilo, kakor jo srečamo po tirolskih ali švicarskih krajih. Šola, televizija in radio so skoraj že povsem uničili tudi kulturno izročilo, tako da danes ne slišimo več melodičnega in zvenečega bovškega narečja, z njegovimi značil-

nimi izrazi. Krompirju npr. so rekli »čompe«, beseda, ki sicer označuje na severnem Primorskem stisnjeno pest.

Omeniti velja tudi tipično bovško hišo. V pritličju ima klet in štalo. Lesene štenge vodijo od zunaj na gank, odkoder je vhod v hišo. Več takih hiš srečamo v bližnjih vaseh, Plužni, Čezsoči ter Kalu in Koritnici.

Bodisi poleti kot pozimi se zelo izplača vožnja z gondolsko žičnico na pode pod Kaninom. *Kaninski podi* so obsežen, valovit visokogorski svet, v katerem je voda naredila škarpe, groblje, vrtače, brezna. Iznad njih se vzdigujejo čukle, pravzaprav velike skalnate glave, Visoko glava (2170 m), Veliki in Mali Talir (2215 m in 2170 m); bolj južno Kačarjeva glava (2030 m) ter Gnila glava (2103 m), na jugovzhodno stran Babanski Škeden, Veliki in Mali (2117 m in 1958 m) ter Kojnc (2287 m). Med njimi so speljana daljša in krajša smučišča, med temi je najlepši smuk po Krnici in v Škripcih.

Zimska krajina na takšni višini je nekaj izrednega in od gornje postaje žičnice je prelep razgled na zasneženo Triglavsko pogorje, na zimsko igro prisojnih in osojnih sten ter nebesne modrine.

Kanin je bil nekoč zaradi odmakljenosti in daljev pridržan samo za

Log pod Mangartom (650 m); v ozadju Loška Koritnica, na levi nad njo Mangart (2678 m)

vztrajne gornike. Žičnica pa je omogočila dostop tudi izletnikom, ki dolgih večurnih vzponov ter večdnevni pohodov ne bi zmogli. Od gornje postaje žičnice naprej pa so se sedaj vsi vzponi skrčili na dve uri, nekaj več ali manj. Seveda si pravi gorniki lahko izberejo tudi daljše pohode po grebenih, ki se od vseh strani stekajo na Kanin.

V Kaninskem pogorju je, kot že samo ime pove, najvišji vrh *Kanin* (2587 m), pravzaprav Veliki Kanin, ker se blizu njega nahaja tudi Mali Kanin (2571 m). V večji ali manjši razdalji se po grebenih dvigajo drugi vrhovi, proti vzhodu najprej *Hudi Vršič* (2478 m). Na severni strani Kanina, že na italijanski strani, se nahaja tudi njegov ledenik *Kaninski led*.

Naslednji visoki vrh te skupine je *Prestreljenik* (2499 m), ki dolguje svoje ime velikemu naravnemu oknu pod njim. Gondolska žičnica prihaja pravzaprav pod njegovo podnožje. Tudi ta ima na severni strani *Prestreljeniški led*. Mogočno goro ločujeta od grebenov veliki zaji, *Prevala* (2067 m) in *Škrbina*. Še bolj na vzhodu se dviga težko dostopna *Lopa* (2406 m) in še naprej *Črnele z vršiči* (ok. 2200 m), ki se dokaj strmo spuščajo na preval *Brežič* (1699 m).

Od glavnega grebena vodi ostrica *Ribežen oz. Ribežnov greben* do mogočne kope *Rombon* (2208 m), odkoder se z grmovjem porasle rebri spuščajo proti soteski *Kluže* ter padajo v gorski kot *Možnica*, iz katere se odpira gorska krajina prve vrste. Nekoliko nižje od *Rombonovega vrha* je skalnat kuceľ *Čukla* (1766 m) s spomenikom iz prve vojne.

Izraz »črnele« prihaja od krnele in pomeni krnaste robove. Beseda »čukla« pa izhaja od kukle, kar označuje veliko skalnato glavo na gorskem pobočju.

S Kanina poteka greben tudi na zahod, pa na sever in proti jugu. Po slednjem teče državna meja čez več slikovitih vrhov. V tej smeri je prvi vrh *Črni Vogel* (2422 m), nato najvišji *Vrh Laške planje* (2448 m), padajoč na zahodni strani globoko doli v *Rezijo*. Gre-

ben se nato znižuje preko vrhov čez *Kamen* (2306 m) in *Vrh Žlebi* (2317 m) do vrhov *Velika Baba* (2148 m) in *Skutnik* (1721 m). Pod *Skutnikom* je vodila svoj čas stara pot z *Bovškega v Rezijo*.

* * *

Od zgornjega konca se v *bovško kotlino* stekata dolina *Koritnice* ter dolina *Soče* in *Trente*. Slednja predstavlja zaradi bogastva naravnih lepot in gorniškega izročila kot »kraljestvo Zlatoroga« svet zase in terja poseben opis. Zato bomo naslednje vrstice posvetili dolini *Koritnice*, po kateri teče glavna cesta na *Predel* in na *Trbiž* in ki teži neposredno k *Bovcu*.

V tej smeri se po nekaj kilometrih od *Bovca* najdemo pred veliko trdnjavo *Kluže* nad istoimensko sotesko. Od daleč se zdi, da povsem zapira cesto. Za trdnjavo vodi stranska cesta v dolino *Bavščica*, eno najlepših v *bovški* okolici. Idiličen kot z ravnim dnem, katerega obkrožajo visoki vrhovi, *Bričeljnik* (2343 m), *Bavški Grintovec* (2344 m) in *Pelc* (2337 m), poleg drugih višin. Nekdanje kmetije v dolini so večinoma opuščene.

Glavna cesta pa se od *Kluž* usmeri mimo *Možnice*, ki smo jo že omenili, naprej v dolino *Koritnice*. Pred nami se dviga *Jerebica* (2125 m), z mogočnimi stenami in robovi, ki ustvarjajo veličasten videz, kot ga nima verjetno nobena gora v *Julijcih*.

Po kakem kilometru zapeljemo v *Log pod Mangartom* (650 m), prijazno letovišče in pozimi smučarski kraj. Zaradi svežega gorskega zraka je bil kraj že od nekdanj zelo priljubljen za letovanje, posebno pri *Tržačanih*. Sestavljata ga *Spodnji* in *Zgornji Log*, leži pa na obširni planjavi ob *Koritnici* in po legi povsem zasluži svoje ime. V *Logu* je bil doma znani primorski narodni organizator, gornik in pisec *Zorko Jelinčič* (1900-1965).

Iz *Loga* se odcepi pot v stransko dolino *Loška Koritnica*, s krajino prvega reda. Dolina vodi pod *Mangart* in *Jalovec*.

Glavna cesta pa se iz *Loga* postopoma dviga do zapuščene vasi *Strmec*

(983 m). V zadnji vojni so nemški vojaki zaradi partizanskih napadov postrelili v vasi vse moške. V povojnih letih je vas izumrla.

Od Strmca do Predela, kjer je mejni prehod, je le še tri kilometre. Od glavne ceste se kmalu odcepi gorska cesta na Mangart, dolga 12 km. Cesta vodi do Škrbine v Plazju (2072 m), kjer je *Mangartska kočca*. Prevozna je poletni. Najvišja gorska cesta v vsej državi. Od kočca potem ni več daleč na sam Mangart (2678 m), ki po svoji višini nadkriljuje Kanin.

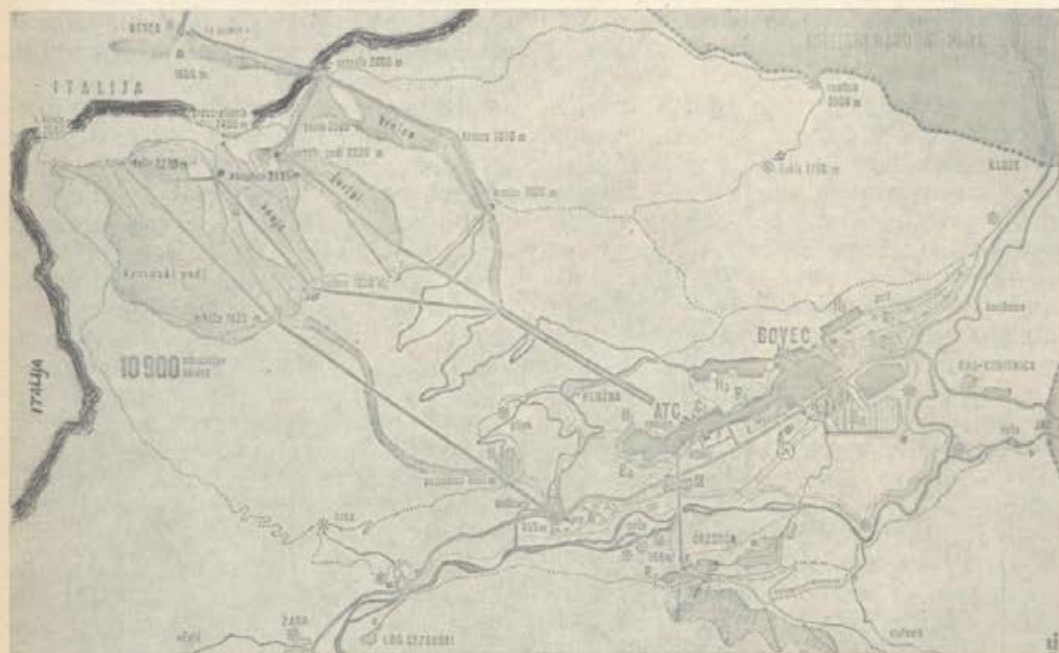
Od kočca do vrha Mangarta je približno poldrugo uro hoda. Najprej se povzpemo na Mangartsko sedlo. Od tu vodita na vrh slovenska in italijanska pot. Prvo je priporočati le izkušenim gornikom. Druga teče po italijanski strani in je razmeroma zložna, toda potrebna previdnosti, zakaj le nekoliko nižje se začneja prepadna severna stena; pod njo se iskrita kot dva smaragda Belopeški jezera. Z vrha se odpira razgled na iste gore in ravnine kakor s Kanina, toda gorske krajine

zaživijo v novi podobi. Ob jasnih dneh je še posebno lep razgled na daljne Visoke Ture, iz katerih moli kot bela kopica Veliki Klek (Grossglockner).

Prezame nas tudi občutek, da smo na razvodnici treh slovenskih rek, Drave, Save in Soče, ki so po ljudski pripovedki sestri. Porečja teh rek tvorijo obenem tudi tri zgodovinske dežele, na severu in zahodu Koroško, na vzhodu Kranjsko in na jugu Primorsko.

Svet ob gorenji Soči je vreden obiska. V bežnem pregledu ni mogoče zajeti vseh posebnosti. Že predstavitev gorskega cvetja, pa drevoja in drugega rastlinja bi terjala poseben spis. Da potem ne pozabimo na živalstvo, od postri v bistrih vodah, pa do planinskega orla in gamsov. Pred nekaj leti so v te predele naselili tudi kozorože in muflone.

Naravne lepote Julijcev je opisoval tržaški gornik in pisatelj Julius Kugy, čigar rod je izviral iz okolice Podkloštra na Koroškem. Po njegovih delih so Julijske Alpe zaslovele v Evropi in v svetu. In ne zaman!

Načrt turističnega razvoja Boveca in Kaninskih podov. Dograjena je gondolska žičnica pod Prestreljenik na višini 2220 m

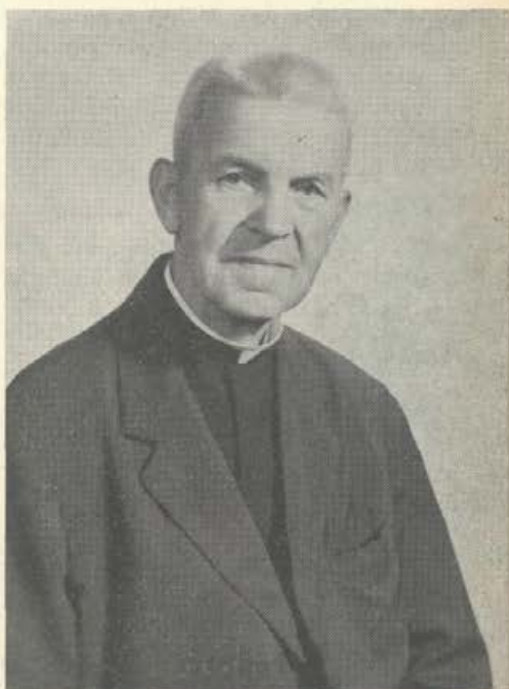
Duhovnik Janez Eržen

Duhovnik Janez Eržen je bil po rodu Cerkljan. V Cerknem se je namreč rodil 6. februarja 1902. Med prvo svetovno vojno je odšel študirat v Škofove zavode v Sentvid nad Ljubljano in tam končal gimnazijo z maturo. V teh zavodih se je dobro podkoval v slovenščini, kar se je poznalo v njegovih pridigah. Po maturi je vstopil v goriško bogoslovje, ki ga je po štirih letih zapustil kot novomašnik.

Tri leta je pomagal dekanu Mihaelu Arku v Idriji. Bila so to plodna leta. Po treh letih ga je nadškof Sedej poslal v Lom nad Kanalom. To je gorska župnija, daleč od ostalega sveta na severnem robu Banjske planote proti Idriji. Takrat se je zdela vas še bolj oddaljena kot danes, ker ni bilo prometnih sredstev. Najbližje je imel do Sv. Lucije (Most na Soči), skoro dve uri hoda. Toda bil je mlad in mlad človek se ne ustraši hoje. Vendar se je z leti začel oglašati revmatizem. Poti v dolino so bile naporne, pa tudi obisk zaselkov v župniji ni bil lahek. Zato se je odločil, da zaprosi za novo službeno mesto v toplejšem delu nadškofije. Dobil je Bilje. V novo župnijo je bil umeščen na drugo oktobrsko nedeljo 1940.

Bile so bile takrat versko razmeroma dobra župnija. Imele so pevski zbor, ki ga je vodil Roman Silič, Marijino družbo in požrtvovalnega cerkovnika. Župnik Ciril Zamar je vodil tudi domačo posojilnico, pri čemer mu je pomagala sestra Zala. Dokler je bilo mogoče, so imeli prosvetno društvo. Sadovi tega prosvetnega in verskega organiziranega dela so se poznali do začetka zadnje vojne. V novem okolju je g. Eržen upal, da bo v miru vodil župnijo.

Prav tisto leto pa je v juniju Mussolini napovedal vojno Angliji in Franciji. Kljub temu smo takrat vsi upali, da bo nova vojna šla mimo nas, saj so bila bojna polja daleč. Po razbitju in zasedbi Jugoslavije v aprilu 1941 so se

Janez Eržen

pri nas začele širiti vesti o četnikih, češ da so se umaknili v balkanske gore, odkoder so nadaljevali boj proti Nemcem. Ljudstvo se je navdušilo za junaške četnike. Če bi se bili pojavili na Primorskem, bi gotovo mnogi šli za njimi. Toda četnikov ni bilo, pač pa so se pojavili drugačni borci, ki so se imenovali partizani.

Bilje so bile proletarska vas. Tam je delovalo nekaj opekarn. Delavcem so pravili »blatarji«. Številne ženske so v preteklosti in tudi takrat živele v Egiptu, kamor so odšle kot dojlje, potem pa tam ostale kot kuharice ali sobarice. Nekaterim se je posrečilo, da so se poročile. V takšnem okolju je partizanska propaganda naletela na odprta ušesa in na odprte duše. Župnik Eržen na propagando OF ni reagiral. Pustil je ljudi, naj se sami odločajo po svoji uvidevnosti.

Po vojni so maja 1945 angloameriški zavezniki prišli v Bilje. Biljenci so pa ostali trdno zaverovani v OF in njene obljube. Odnos med župnikom in vaščani se je spremenil. Doživel je tudi nekatere nevšečnosti. Vsled tega se je ob razmejitvi septembra 1945 odločil, da zapusti Bilje in se preseli v Gorico. S tem je zaključil svojo neposredno dušnopastirsko dejavnost, ki jo je začel kot kaplan v Idriji 1. sept. 1926.

V Gorici se je g. Eržen ustavil v Alojzijevišču. Ta naš zavod je bil pod fašizmom prisilno odtujen in spremenjen v vojašnico. Po vojni ga je zavezniška vojaška uprava na prošnjo slovenskih duhovnikov delno vrnila alojzijeviškemu odboru in ga za silo popravila. S šolskim letom 1946/47 je zavod sprejel prve gojence. Prvi ravnatelj je bil g. Ivan Kretič, ki je septembra 1947 zapustil to mesto, ker je bil imenovan

za župnika v Solkanu. Na njegovo mesto je prišel g. Janez Eržen. Alojzijevišče je vodil do leta 1967. Poleg vodstva Alojzijevišča je skrbel tudi za nedeljsko mašo v cerkvi na Placuti. Po smrti msgr. Alojzija Novaka je bil od 1965 do 1975 predsednik Katoliškega tiskovnega društva (KTD), nato se je zaradi slabega zdravja umaknil v zasebno življenje. Toda bil je vedno, dokler je mogel, pripravljen pomagati v dušnem pastirstvu pri Sv. Ivanu. Nazadnje ga je bolezen tako strla, da je maševal le še doma. Da bi se nekoliko opomogel, se je zatekel v civilno bolnišnico, tu pa ga je doletela smrt 12. januarja 1982.

Na mrtvaškem odru sta ležala istočasno g. Janez Eržen in nadškof Peter Cocolin, prvi v cerkvi sv. Ivana, drugi v nadškofijski palači. Tudi pogreb je bil isti dan. Blagega in dobrega g. Janeza Eržena bodo mnogi še dolgo ohranili v spominu.

LOJZE ŠKERL

Lojze Rozman je odšel

V ponedeljek 3. maja 1982 je po dolgi bolezni umrl v sanatoriju pod Obeliskom v Trstu g. Lojze Rozman. Njegov pogreb je bil v Trebčah v sredo 5. maja. Vodil ga je škof Bellomi. Pogreb, ki se ga je udeležilo 50 duhovnikov in številna množica drugih ljudi, je pokazal, kdo je bil g. Rozman in kako so ga ljudje spoštovali, cenili in radi imeli.

Lojze Rozman se je rodil v Šmihelu pri Postojni (Dolane) 22. junija 1911. Studiral je v Sentvidu nad Ljubljano, bogoslovje je dovršil v Gorici. Mašniško posvečenje je prejel v Trstu 30. septembra 1934.

Služboval je najprej v hrvaški Istri (Roč, Dolenja vas), od 1940 pa v Dekanah, kjer je bil župnik. Iskanje zdravja in miru ga je leta 1948 pripeljalo v Trst, kjer je ostal. Leta 1951 je sprejel kaplanijo Trebče, ki je po njegovem prizadevanju postala župnija. Tako je bil od 5. decembra 1954 župnijski upra-

Alojzij Rozman

vitelj te župnije in od 1. decembra 1959 do smrti njen prvi župnik. V Trebčah je bil katehet na osnovni šoli in nekaj let tudi na srednji šoli na Opčinah. Za kratek čas je sprejel duhovno vodstvo slovenskih skavtinj na Tržaškem. V pri-

znanje njegovih zaslug in odlične duhovniške osebnosti ga je 10. junija 1972 nadškof Santin imenoval za častnega kanonika tržaškega stolnega kapitlja.

V svojem nagovoru pri pogrebni maši v Trebčah je g. škof Bellomi orisal v kratkih stavkih osebnost pokojnika, ki je bil »zvest služabnik, pravičen mož, prijatelj Kristusov in prijatelj vseh. Trudil se je s popolno nesebičnostjo in v tem prizadevanju se ni nikdar utrudil. Njegovo življenje je bilo združeno z dnevi stiske in trpljenja. Saj so bili o tem na njem vidni znaki. Iz njegovega prijaznega in jasnega obraza je odsevalo staro trpljenje, kakor globoka rana, vedno odprta v njegovem srcu in v njegovih občutkih. V žalostnih dneh vojne in po vojni je trpel preganjanje in posledice nepoštene borbe. To ga je zelo potrlo. Tako je učakal starost in so mu pešale moči; v šibkosti in nemiru je mislil na preteklost in nemirne dni. A živel je za svojega Gospoda v službi bratom. Posvetil se je vsega tej službi, med svojim ljudstvom, v uspehih in neuspehih; vztrajal je v dolgi in popolni zvestobi tudi v težkih stvareh.«

Pokojni g. Rozman je bil duhovnik globokega notranjega življenja, razgledan mož, vesten dušni pastir, svetovalec, voditelj in katehet, glasbenik, ljubitelj petja, velik prijatelj mladine, zaveden slovenski dušni pastir. Bil je skromen, a odločen. Nanj bo v Trebčah spominjala zlasti slika zadnje večerje v cerkvi, ki jo je narisal Tone Kralj.

Ob odprtem grobu na trebenjskem pokopališču so se zvrstili razni govorniki, ki so se pokojnemu zahvalili za njegovo delo in za njegov zgled. To je zlasti poudaril dr. Angel Kosmač. Za njim so spregovorili Ana Lokatos, učenka 5. razreda, inž. Marjan Jevnikar za skavte in skavtinje, župnik v Smihelu Božidar Božič in deželni svetovalec SSK dr. Drago Štoka.

V imenu vaščanov je Nevja Žerjal izrekla naslednje besede: »Zakaj? To vprašanje se pogosto poraja v naših mislih, posebno ko gre za smrt drage osebe. Kdor ne veruje v Boga, ne najde

odgovora. Mi kristjani ga pa poznamo, saj je pisano: "Če seme ne umrje, ne obrodi sadu." Toda človek, četudi je veren, ostane človek: čustva prevladajo nad razumom; solze v očeh, potrti obrazi, žalost, ker ste nas zapustili, pričajo, da smo vas imeli radi. Žalostni smo, ker vas ni več med nami in smo ostali brez pastirja. Pomagajte nam zato iz nebes razumeti, da je naše zemeljsko bivanje le začasno, minljivo ter le postanek na poti za dosego večne sreče, ki je Bog sam. Vaše besede, vaši nasveti, vaša dela, zlasti vaš zgled ostanejo z nami kot spodbuda in tolažba. Hvala vam za vse, kar ste dobrega storili! Hvala tudi za to, ker boste posredovali pri Bogu za nas. Ohranili vas bomo v našem srcu. Zbogom, gospod župnik!«

JOZE MARKUZA

V spomin Srečku Rejcu

Srečko Rejc

4. maja 1982 je v goriški bolnišnici sv. Justa ugasnilo življenje zavednega slovenskega duhovnika Srečka Rejca. Kljub boleznim, trpljenju in preganjanju v življenju zaradi slovenstva je dočakal 78 let. Njegovo življenje je bilo posvečeno slovenskemu ljudstvu in Cerkvi, katerima je ostal zvest do smrti.

Življenjska pot Srečka Rejca se je

začela v Idriji, kjer se je rodil 6. junija 1904. Oče Franc je bil rudar, mati Frančiška Mihevec pa gospodinja. Osnovno šolo je opravil v Idriji, gimnazijo pa v Ljubljani, maturiral pa je v Idriji leta 1926. Nato je vstopil v goriško bogoslovje in bil posvečen v duhovnika 14. junija 1930. Nadškof ga je po novi maši poslal za kaplana v Postojno, ki je takrat začasno spadala pod goriško nadškofijo. Dve leti je ostal v Postojni, nakar je bil leta 1932 premeščen v Sv. Križ na Vipavskem kot vikar namestnik konfiniranega župnika Ivana Rejca. Že naslednje leto, oktobra 1933, je goriški prefekt zahteval od Sirottija, naj nekaj ukrene proti Srečku Rejcu zaradi njegovega protidržavnega delovanja. Isto je zahteval julija 1934. Dne 1. septembra pa so policijski agenti vdrli v župnišče, premetali vse in odpeljali S. Rejca na goriško kvesturo. Obtožili so ga, da je panslavist in zagrizen sovražnik fašizma; zato so ga konfinirali za pet let v južno Italijo. Po 21 mesecih so ga pa pomilostili ob proglasitvi fašističnega imperija v Abesiniji.

Nadškof Margotti ga je 13. junija 1936 imenoval za župnijskega upravitelja v Zgoniku, a tudi tu je naletel na nasprotovanje političnega tajnika. Ob vstopu Italije v vojno (1940) so ga ponovno aretirali in poslali v internacijo v provinco Avellino. Po enem letu so ga oprostili in spet se je 5. avgusta 1941 vrnil v Zgonik. Toda že naslednje leto 4. junija 1942 so ga ponovno aretirali. Najprej so ga zaprli v zaporih Coronea in pri kapucinih na Montuzzi v Trstu. V obeh zaporih so ga zverinsko mučili. Po enem mesecu so ga internirali v provinco Piacenza. Tu je ostal do razsula Italije.

Vrnil se je na Primorsko in nadškof Margotti ga je poslal v Podsabotin. Maja 1945 je s partizani prišel v Gorico, nato pa je sprejel redno dušnopastirsko službo najprej v Zgoniku, nato v Nabrežini.

V Nabrežini je preživel 31 let kot župnik, katehet in nekaj časa tudi kot profesor. Obnovil je cerkev sv. Roka,

v kateri je prezbiterij obdal z mozaiikom. Bil je odločne in trdne volje ter nepopustljiv v svojih verskih in narodnih idejah, zvest svojemu duhovniškemu poklicu in narodu ter strpen do drugorodcev. Zaradi rahlega zdravja se je odpovedal Nabrežini in sprejel župnijo v Jamljah, kjer je mislil, da bo mogel še naprej delovati kot dušni pastir. Toda po dveh letih (1979) je zapustil Jamlje in se kot upokojenec naselil v stolniški hiši v Gorici. Tudi tukaj kot v vsem njegovem duhovniškem življenju po vojni mu je zvesto in z veliko požrtvovalnostjo stregla nečakinja Tonica.

Zadnje slovo od pokojnika je bilo v goriški stolnici. Sedaj čaka vstajenja v grobnici goriških duhovnikov na mestnem pokopališču. Njegovo življenje bo ostalo še dolgo zapisano v zgodovini primorskih Slovencev, katerim je bil buditelj, plemenit in odličen govornik ter skrben dušni pastir.

MIRKO MAZORA

MAGNIFICAT

*Kar živi človeški rod
sredi vseh krivic, zablod,
razočaranj, ran in zmot,
goljufij, prevar, laži,
Mater si on želi
vzvišene nad vse stvari,
ki jo je samó srce
in iz lastne skušnje ve,
kaj bridkost je in gorje,
ki v globine ji duha
pada slap lepot neba
blaženi od vseh žená.*

*Ti, o Bog, od vekomaj,
kar je človek zgubil raj,
čul si ta njegov vzdihljaj
z zemlje in časov vseh daljav
— tako Mater si mu dal,
ki tolaži vsako žal.
Za ta dar, za tak zaklad
pojem Ti Magnificat
zdaj, v nebesih pa enkrát.*

Odšel je slovenskobeneški duhovnik Rino Markič

Nenadna smrt komaj 42-letnega duhovnika Rina Markiča je globoko prizadela ne samo njegove ožje sorodnike, temveč tudi vse njegove prijatelje in znance ter prijatelje slovenskih ljudi v Benečiji.

Ugasnilo je življenje, ki je mnogo obetalo in pomenilo začetek prerojenja za beneške ljudi. Popolnoma je bil predan svojemu narodu, kateremu je hotel posredovati najboljše: krščansko in človeško dostojanstvo.

Rodil se je v Oblici, v eni tistih slovenskih vasi v Benečiji, ki počasi in nezadržno umirajo. Komaj enajstleten je vstopil v malo semenišče videmske nadškofije najprej v Castellerio, nato v Vidmu. Po trinajstih letih zgledega življenja je bil 28. junija 1964 posvečen v duhovnika. Prvo sveto daritev je opravil v rojstni Oblici ob velikem navdušenju domačinov. Po kratki službi v Furlaniji je prišel za kaplana v Ljeso, kjer je ostal do leta 1973. Tu je usta-

novil pevski zbor »Rečan«, ki še danes poje. Toda naletel je na hude težave, zlasti pri nekaterih domačinih. Tudi bolezen se je začela zahrbtno oglašati. Sam si je zaželel začasno iz Benečije. Nadškof ga je prestavil za župnika v Vissadone v Furlanijo. Njegova duševna stiska zaradi bolezni in okolja je postala nevzdržna. Nadškof ga je po treh letih (1976) imenoval za župnika v Kozici v Rečanski dolini. Umaknil se je v tihoto, ker je mislil, da bo premagal bolezen, čeprav ni mogel zavoljo svojega pesniško občutljivega značaja nikoli zapustiti svojih ljudi. Z njimi je trpel in se boril za enakopravnost ter želel ustvariti nove in pristnejše vezi prijateljstva.

Smrt je nenadno pretrgala vse načrte. Umril je v bolnišnici San Daniele pri Vidmu 19. junija 1982. Na dan sv. Alojzija je bil pogreb v rojstni vasi ob udeležbi izredno velikega števila ljudi. Pogrebno mašo je vodil nadškof Alfre-

Pokojni Rino Markič kot novomašnik s števerjanskim pevskim zborom

do Battisti ob navzočnosti še drugih dveh škofov in ob somaševanju številnih duhovnikov, tudi iz Slovenije. Med mašo je bilo latinsko petje, le pri obhajilu in po maši se je oglasil števerjanski cerkveni zbor. Števerjanski pevci, ki so mu peli tudi na novi maši, so mu zapeli tudi ob odprtem grobu. V imenu beneških Slovencev se je od pokojnega Rina poslovil Izidor Predan, ki stanuje v Ljesah. Svoj nagovor je sklenil z besedami: »Zato don Rino, ti ne kličem zbogom, ker se bomo še srečali; kjer bo naša pesem in naša beseda, bo tvoj duh in ti z nami. Buoh loni ti, Rino, Buoh loni u imenu vseh tistih, s katerimi si živeu, djelu, se veselili in tarpeu.«

Rojak Viljem Černo je v kratkih besedah podal lik pokojnega: »Ti don Rino, kot mons. Trinko, pravi sin svoje zemlje, simbol skromnosti, duhovnik, si prinesel pravico našega slovenskega dostojanstva, si odkril dokaze narodne veličine, si verjel, da mora zrasti v nas bogastvo dobrote in sožitja med na-

rodi.« Spregovoril je tudi Tomaž Pavšič iz Slovenije, kot sotrudnik Trinkovega koledarja in prijatelj beneških Slovencev.

Rina Markiča so položili v domačo zemljo, kjer v družbi s Trinkom in Cedermacom čaka na večno vstajenje.

V soboto 17. julija 1982 je bila v Ljesah spominska svečanost za pokojnim Rinom Markičem. Priredilo jo je kulturno društvo Rečan iz Ljes, čigar soustanovitelj je bil tudi g. Rino. Sodelovali so pevski zbor Rečan, cerkveni zbor iz Topolovega, Nediški puobje in cerkveni zbor iz Števerjana. Starosta slovenskih beneških duhovnikov msgr. Valentin Birtič in drugi govorniki so poudarili veliko ljubezen pokojnega g. Rina do domače zemlje in jezika, do slovenske kulture ter njegovo zavzetost za pravice in enakopravnost beneškega človeka. Ta spominska proslava je bila verna slika navezanosti beneških rojakov na prežgodaj preminulega don Rina Markiča in priznanje za njegovo delo.

K. H.

Gospodu Albinu Martinčiču v spomin

Duhovnik Albin Martinčič je bil po rodu Goričan, saj se je rodil v Gorici 27. februarja 1900. Njegova družina je pa prišla v Gorico iz Cerovega v Brdih, zato se je imel za Brica. Šolal se je v Gorici in šel v begunstvo med prvo svetovno vojno. Po vojni se je oglasil v goriškem bogoslovnem semenišču ter bil posvečen 17. julija 1927.

Po novi maši se je začela njegova kaplanska pot, ki ga je povedla najprej v Podmelec, nato v Tolmin, iz Tolmina pa za nekaj mesecev v Solkan. 1. marca 1930 je bil imenovan za kurata, tj. župnika na Livku, kjer je ostal devet let. Morda so bila to najlepša leta njegovega duhovniškega življenja. Ljudje na Livku so bili verni, vas tudi ni velika, zato mu je ostajalo časa za privatni študij. Njegovo veselje je bilo

Albin Martinčič

namreč zvonarstvo. Vpisal se je na neko nemško visoko šolo za zvonarstvo

in pridno študiral. Dobil je tudi diploma. Postal je naš strokovnjak za zvonove.

Maja 1938 je odšel na Srpenico, leto nato pa v Trnovo ob Soči. Zadnje vojno je preživel v tej župniji. Časi so bili težki posebno za duhovnika, ki je videl nekoliko dalje kot takrat zapeljano ljudstvo. Župnik Martinčič se namreč ni pustil premotiti od propagande in je ostal zvest liniji katoliškega duhovnika, prepričan, da komunizem ostane brezbožen in diktatorski, pa naj si nadene katero koli masko. Zato je čutil, da mu po prihodu nove Jugoslavije ni več ostati v Trnovem. Preselil se je v Gorico in tu ostal do smrti, ki ga je rešila hudega trpljenja v večernih urah v torek 14. septembra 1982.

Prva leta po priključitvi Gorice k Italiji septembra 1947 je bilo videti po mestnih ulicah duhovnika, ki je v črni duhovniški suknji vozil kolo in na njem vedno imel kako orodje ali torbo. Pogosto je bila obleka tudi z blatom zamazana. To je bil g. Albin Martinčič, ki je v jeseni 1947 prevzel upravo Jazbin in Trebeža, dveh zaselkov župnije Dolenje Cerovo, ki sta po 15. septembru 1947 prišla pod Italijo. Nadškof Margotti je poveril oskrbo teh dveh briških vasic g. Martinčiču, ki je tisto poletje zapustil Trnovo ob Soči in se preselil v Gorico.

Na Jazbinah takrat ni bilo ničesar kot le nekaj hiš in blatnih poti. Ali g. Martinčič si je znal pomagati. Družina Carollo mu je dala na razpolago klet. Ta prostor je deloma sam deloma s pomočjo domačinov preuredil v bogoslužni prostor. Nekaj let je tam maševal, pridigal, učil krščanski nauk. Stanoval je v Gorici in se od tu vozil s kolesom po takrat blatnih poteh. Pozneje je »napredoval« in na bicikel vgradil motorček. Ob lepem in grdem vremenu se je vozil na Jazbine.

Vzljubil je te vasice in njih ljudi ter jim želel pomagati tako, da bi prišli do lastne cerkve. Velikopotezen kot je bil je napravil načrte za novo cerkev na Jazbinah, od načrtov prešel k delu in na Jazbinah je leta 1956 vstala nova

cerkev, sredi briškega zelenja kot bela nevesta. Koliko lastnega truda, dela in poti je vložil v to svojo cerkvico, ve samo Bog, saj od ljudi ni nihče nič zapisoval. Vesel je bil te svoje cerkve in ponosen nanjo. Hotel je, naj bo posvečena brezjanski Mariji Pomagaj.

Toda tu so se začele tudi nove težave, ki jih bo težko kdaj osvetliti. G. Albin Martinčič je bil namreč premočrten, a včasih svojeglav mož, ki ni poznal popuščanja, dogovora. Tako ali nič! Prišlo je do nesporazumov s škofijo, nakar je g. Martinčič pustil upravo Jazbin, ki so prešle v oskrbo števerjanskega župnika, saj Jazbine spadajo pod občino Steverjan. Zagrenjen se je g. Martinčič leta 1964 popolnoma umaknil v zasebno življenje.

Pokopali so ga na Jazbinah v petek 17. septembra. Pogrebno mašo je vodil dekan g. Marjan Komjanc ob udeležbi 25 slovenskih, furlanskih in italijanskih duhovnikov ter kapitularnega vikarja msgr. L. Ristitsa. Domači zbor, pomnožen s števerjanskimi pevci, je pel med mašo in na pokopališču. Od pokojnika so se poslovili v cerkvi g. Komjanc, msgr. Ristits in g. Srečko Šuligoj. Ta se je posebej spomnil pokojnikovih zaslug kot zvonoslovca in pa da so številne naše cerkve tostran in onstran državne meje dobile vrnjene zvonove. Na pokopališču se je v imenu Jazbincev poslovil Mario Klanjšček. Njegove besede so bile pretresljivo pričevanje:

Poslavljam se od najboljšega sina Jazbin g. Martinčiča. Kaj bi bile danes Jazbine, če bi ne bilo njega? Pozabljen zaselek. On je tisti, ki je dal Jazbinam lasten pečat.

Če se povrnem v svoja otroška leta, ko je g. Martinčič prišel v takrat blatne Jazbine, in razmišljam, potem ni čudno, če se mi oči zasolžijo. Ubog je bil ne samo materialno, temveč tudi po svoji skromni postavi, a bogat po trdni volji, ki je mejila že na trmo. Postal je ustanovitelj jazbinske fare. S kakšnim zagonom je delal, da se je v Carollovi kleti napravila kapelica. Zanimal se je pri javnih oblasteh, da so začeli

popravljati ceste in pri tem tudi sam pomagal ter pogosto prinesel pijače. Ogromno je žrtvoval za cerkev na Jazbinah, ki o njej lahko rečemo, da je cerkev g. Martinčiča. Zagrizeno se je potegoval, da se je zgradila nova šola, da so napeljali elektriko, uredili pokopališče, uspel je dobiti za cerkev ubrano pojoče zvonove.

Poleg tega nas je tudi duhovno, moralno in kulturno dvigal. Zanimal se je

za materialni napredek vaščanov in kako zadovoljen je bil, ko je videl, da res napredujemo. Kdo je prinesel prvo žogo mladini na Jazbine? Bil je g. Martinčič, a je zaradi tega verjetno ostal brez kosila...

Njegovo zemeljsko poslanstvo se je končalo. Naj mu bo jazbinska opoka lahka in naj mu Bog tisočkrat poplača v nebesih, ker mu ljudje niso bili hvaležni na zemlji.

JM

Msgr. Albert Metlikovec je odšel

V nedeljo 3. oktobra 1982 je dotrpel v svoji triletni bolezni in odšel v večnost msgr. Albert Metlikovec. Dva dni pozneje ga je na pokopališče v Ajdovščini spremljala nepregledna množica nekdanjih faranov, prijateljev in znancev ter okr. 150 duhovnikov, med temi italijanski in furlanski duhovniki njegovi nekdanji sošolci ter škofa Jenko in Lenič. Slovo je bilo v znamenju hvaležnosti in priznanja pokojniku.

Albert Metlikovec se je rodil v Slivnem pri Sempolaju 28. septembra 1920. Osnovno šolo je obiskoval v Slivnem, kjer ga je tri leta učila Breda Šček. V šempolajski župnijski cerkvi je prejel sv. obhajilo in birmo. V slivenski cerkvi pa je pel svojo novo mašo, prav tako je v njej praznoval svoj srebrnomašniški jubilej. Njegova pokojna mama je bila iz Kraljeve družine v Slivnem, oče pa iz Sesljana. V Sesljan je prišla družina Metlikovec, starši in štiri bratje, ko je bilo Albertu 15 let.

Gimnazijo je opravil v malem sementišču v Gorici in bil v razredu skupaj z rajnim nadškofom Cocolinom. Po končani gimnaziji je stopil v goriško bogoslovje in bil v Gorici posvečen v duhovnika 3. junija 1944. Nadškof Margotti je mladega duhovnika poslal službovat v Komen. Ker je bil ta požgan, se je g. Metlikovec nastanil v Svetem, ki je komenska podružnica. Oskrboval je še bližnje vasi in zaselke. Po vojni

Msgr. A. Metlikovec na srebrnomašniški jubilej s sedaj že pokojnima staršema

je bil kaplan še v Črničah in Idriji, nato župnik v Lozicah, na Colu, Sempetru pri Gorici in 12 let v Ajdovščini. Tu ga je prizadela bolezen in se je pred tremi leti odpovedal župniji ter se umaknil na zasebno stanovanje v Novo Gorico, kjer je začel hirati, dokler ni

ugasnil kot duhovnik trpin-mučenec. Ves čas bolezní mu je bila ob strani zvesta in požrtvovalna pomočnica.

Pokojni g. Metlikovec je razvil izredno dejavnost in sposobnost na področju kateheze. Skrbel je za veroučne učbenike, ki jih še sedaj rabijo pri verouku in začel prirejati pomembne katehetske tedne na Mirenskem Gradu. Bil je sotrudnik »Družine« in »Cerkve v sedanjem svetu«. Na Kapeli pri Novi Gorici je ustanovil mladinski listič »Veslajmo«, ki je bil pozneje ukinjen. Zaradi velikih zaslug na katehetskem pod-

ročju ga je ljubljanska teološka fakulteta imenovala za častnega doktorja teologije. Apostolski sedež pa mu je leta 1980 podelil častni naslov monsignorja.

Ajdovska župnija se je izredno izkazala ob pogrebu g. Alberta Metlikovca, vzorna je bila organizacija pogrebne obreda in odlično sodelovanje pevcev, ki so na pokopališču zapeli v slovo Foersterjev »Večerni ave«. V deževnem popoldnevu in somraku so se prijatelji poslovili od svojega prijatelja in duhovnika.

MARTIN JEVIKAR

Iz kulturne preteklosti

JERNEJ BASAR (300-letnica rojstva)

Bogati protestantski književnosti, ki so jo ustvarili zlasti Primož Trubar, Jurij Dalmatin in Adam Bohorič, katoličani v prvi dobi niso mogli postaviti ob stran ničesar. Zamisel, da bi tiskali slovenske knjige za Cerkev, je bila tako nova in v nasprotju z latinsko tradicijo v verskih obredih, da je dolgo niso sprejeli. Ko pa so videli, da se protestantizem širi, so spoznali, da je treba vsaj verske resnice podati tudi v slovenščini. Zato je Lenart Pachenecker, doma s Koroškega, cistercijanec v Vetrinju, izdal *Posnetek katoliškega katekizma v slovenskem jeziku*, predložen po vprašanjih za katoliško mladino... V Gradcu 1574. In to je bilo vse do uradnega zatrtja protestantizma.

Tridentinski koncil je dovolil, da se vpeljejo evangeliji in listi v domačem jeziku, kar je bila spodbuda za katoličane, da so začeli misliti na knjižne izdaje. Nov vzgib so dali jezuiti, ki so prišli ob koncu 16. stoletja v slovenske kraje in odprli svoje gimnazije v Ljubljani, Trstu, Gorici in Celovcu. In prav jezuit Janez Čandek (okr. 1581-1624) iz Višnje gore na Dolenjskem je preskrbel naslednji dve katoliški knjigi

Evangelija inu listuvi (Gradec 1613) in mali *Kanizijev katekizem* (Augsburg 1615).

Potem je spet nastopil zastoj. Razmere so bile zelo težke: Avstrija je bila od 1615 do 1648 zapletena v beneško in tridesetletno vojno, turški napadi so trajali dvesto let, Slovenci so v njih izgubili 200.000 ljudi, vsa dežela pa je bila večkrat oplenjena, požgana in opustošena. Slovenci so bili le kmetje in nižja duhovščina, bili so podložniki tujih plemičev, zato se kulturno niso mogli dvigniti. Ob koncu katoliške verske obnove je bilo na Kranjskem samo 16 osnovnih šol, v vseh so poučevali v nemščini, slovenščino so upoštevali le pri začetnem krščanskem nauku. Po poročilu deželnega glavarstva so bile te šole tako slabe, da se v njih mladi na ni naučila ne brati ne pisati ne računati.

V drugi polovici 17. stol. so se razmere nekoliko izboljšale, ko je jezuit Janez Ludvik Schönleben priredil in natisnil novo izdajo Čandkovih *Evangelijev in listov* (1672). Kanonik Matija Kastelec pa je malo pozneje napisal in izdal tri knjige premišljevanj: *Bratovske bukvice sv. roženkranca* (1678), *Nebeški cilj* (1684) in *Navuk kristjanski* (1688). Kastelec je napravil velik

korak naprej, ker ni prevajal, ampak je samostojno pisal, v marsikaterem pogledu, pa se je naslonil na protestantsko slovstvo in ga povezal s tedanjostjo. Postal je pobudnik živahnejšega in načrtnega pisateljstva, njegovo delo, v katerem se prvič kaže barok, pa je bilo toliko tehtno, da je tudi druge pritegnilo k pisanju.

Kmalu za Kastelcem so namreč nastopili znameniti cerkveni govorniki ali pridigarji: Janez Svetokriški (1647-1714), oče Rogerij (Mihael Kramer, 1667-1728) in Jernej Basar (1683-1738). Prva dva sta bila kapucina, zadnji svetni duhovnik, potem jezuit.

Jernej Basar se je rodil 20. avgusta 1683 v Škofji Loki, gimnazijo in filozofijo je dovršil najbrž v Ljubljani, teologijo na Dunaju in bil posvečen okr. 1710. Prvih osem let je služil v dušnem pastirstvu, znan pa je le Mengeš, kjer je deloval nekaj časa, 1718 je stopil v jezuitski red, vendar za naslednjih osem let ne vemo, kje je bil. Leta 1716 je prišel v jezuitski samostan v Ljubljano in začel z delom. Domneva jo, da je živel vsaj nekaj časa na Koroškem v Dobrli vesi ali Celovcu. V Ljubljani je vodil duhovne vaje za laike, bil predsednik Bratovščine trpečega Kristusa, slovenski pridigar in pisatelj. Njegov sloves se je razširil do Belgije in Poljske, od koder so ga sprasovali za nasvete, šteli pa so ga med tri najboljše govornike takratne Avstrije.

Jezuiti so tedaj spoznali, da se je treba posluževati tudi knjig pri širjenju in poglobljanju vere, saj samo tiskana beseda ostane. In tako je bilo Basarju »od vikših naloženo v kranjskem jeziku ene bukve popisati«. Izdal je zbirko pridig z naslovom *Pridige iz bukvic, imenovanih Exercitia s. očeta Ignacija, zložene na vsako nedelo čez lejtju* (Lj. 1734). V knjigi je 52 pridig oziroma novih slovenskih obrazcev za nedeljske govore, istočasno pa so razumljiv kažipot za tiste, ki so hoteli delati duhovne vaje v slovenščini. Zlasti je pri tem mislil na Bratovščino sv. Ignacija za duhovne vaje v Dobrli vesi na Koroškem.

Čeprav se sklicuje v naslovu na eksercicije sv. Ignacija Loyolskega, ne gre za prevod. Iz omenjene knjige je posnel le kako vodilno misel, jo povezal z nedeljskim evangelijem in na tej osnovi zgradil pridigo. Najprej je vse govoril na prižnici, da jih je preizkusil, šele potem jih je zbral v knjigo. Predstavljajo nov tip slovenske pridige: zgrajene so lepo, logično razdeljene, evangelijska in Ignacijeva misel je temeljito podprta z razumskimi razlogi, ker je skušal vplivati na razum, ne pa na čustvo kakor Janez Svetokriški.

Zaradi razumske zgradbe in vsebine so Basarjevi govori bolj hladni od Svetokriškega, tudi ne prinašajo zgledov iz tedanjega slovenskega življenja. V jeziku se naslanja na Dalmatina: Evangeliji in listi, prinaša pa tudi veliko iz škofjeloškega narečja.

Za Bratovščino bridkega trpljenja Kristusovega v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani je priredil knjizico *Pomuč živim, umirajočim in mrtvim* (Lj. 1735, ponatis 1740). Morda je prevedel še španski sonet *Suspiria S. Francisci Xaverii in Stabat mater*, ki sta izšli v Pomoči.

FILIP TRPIN (300-letnica smrti)

V razmerah, ki smo jih videli pri Jerneju Basarju, je nastopil tudi duhovnik Filip Trpin (Terpin), Basarjev bližnji rojak, saj se je rodil 1603 ali 1604 v Selcih nad Škofjo Loko. Šolal se je verjetno v Gradcu, tu je postal magister in bakalaver teologije, posvečen 1630. Po šolanju je bil bolj izobražen od večine tedanjih duhovnikov, zato se je tudi više povzpел in več napravil. Najprej je deloval v Ptujju, potem je bil župnik v Gornjem gradu (1633-1639), kjer je bil drugi sedež ljubljanske škofije. Tukaj je škof Tomaž Hren 1605 na novo obudil k življenju Marijin kolegij, v katerem so se vzgajali bodoči duhovniki. Trpin je vzgajal in učil v tem kolegiju. Iz Gornjega grada je odšel za župnika-vikarja v Kranj, nato v Braslovče, v Šmihel pri Pliberku, od

1654 do smrti je bil župnik-vikar v Šmartnem pri Kranju.

Trpin je bil poleg župnikovanja tudi generalni vikar in vizitator (1655-76) ljubljanskih škofov O. Buchheima in J. Rabatte. Na vseh delovnih mestih je izvajal katoliško reformo in preroditev vernikov in duhovnikov po smernicah škofa Hrena. Toda težave so bile ogromne: večina duhovnikov je bila malo izobražena, živela je v revščini, nekateri so imeli pri sebi ženske, vendar vsega tega ni bilo mogoče naenkrat odstraniti, ker ni bilo boljših duhovnikov. V Gornjem gradu so se 1635 ponovno uprli podložni kmetje in Trpin jih je z veliko težavo pomiril, ko jim je dokazal vso dobro voljo, da bi izboljšal njihov gmotni položaj. Ko so razsajale kužne bolezni, niso smeli pokopavati mrličev na župnijska pokopališča sredi naselij, da bi se bolezen ne širila. Ljudje tega niso razumeli in so hoteli imeti svoje drage rajne tam, kjer so počivali že predniki. Tako je imel Trpin v Braslovčah velike težave s pokopi. V Kranju se je boril proti grešnemu in malomarnemu življenju meščanov in s tem v zvezi sprejel 1640 kapucine, ki so prišli v mesto in si zgradili samostan.

V Gornjem gradu je bil notar na vsakoletnih sinodah, pisal zapisnike in sklepe o prenovi in največkrat usmerjal razpravo. Po splošni sinodi 1666 je sklepe sestavil in dal natisniti v knjigi *Decreta visitationis et Constitutiones generales... in prima visitatione et synodo dioec. promulgata Labaci* (Gradec 1666, brez podpisa). Od 1647 je bil komisar in je sam ali z generalnim vikarjem M. Dolinarjem vizitiral župnije, predvsem obsoteljske, in sestavljal poročila. Njegovi številni uradni zapiski, poročila o vizitacijah in sinodah o stanju škofije v Rim pričajo o dušnopastirski vestnosti in vnemi za verko obnovo, napisana pa so v tako skrbni in urejeni latinščini, da ga je Valvasor uvrstil med pomembne kranjske pisatelje.

Trpin si je pridobil v času, ko ni izšla nobena slovenska knjiga (1615-72), važne zasluge za slovenščino. Govoril

jo je tako dobro in sproščeno, da so ga imenovali slovenski Cicero. Vpeljal jo je tudi v javno cerkveno življenje: sestavil je slovenske prisege, obrazce za ekskomunikacijo in formularje za klarise v Ljubljani, slovenska napoved generalne vizitacije (pastirsko pismo) je najbrž njegovo delo (1665). Župnik Schweikhofer iz Slovenj Gradca je moral z izpitom dokazati, da zna slovensko, znanje slovenščine je zahteval tudi od župnika v Beli peči. Leta 1672 je izdal dovoljenje Janezu Schönlebnu, da je po 57 letih spet izdal slovensko knjigo, Evangelije in liste. Nekateri mislijo, da je Schönlebna Trpin spodbudil k delu. Prav tako misliko, da je pridobil za prevajanje A. Jankoviča in A. Skalarja. Prvi je prevedel Tomaža Kempčana Hojo za Kristusom, drugi obširen nabožni spis Šula tiga premišluvana. Oba prevoda sta ostala v rokopisu.

Trpin je pisal lepo slovenščino in jo obogatil z nekaterimi gorenjskimi izrazi. V pisavi je skrbno označeval sičnike in šumevce. Dva njegova teksta je priobčil M. Rupel v Slavistični reviji 1954 in Modest Golia prav tam 1958.

Trpin je umrl 23. junija 1683 v Šmartnem pri Kranju.

JOZE ALEKSIJ MARKUZA

GALEBI

*Galebi
ob morju letijo,
v soncu
srebrnobela krila,
visoko nad pečino,
se iskrijo v pozdrav
borom na Krasu.*

*Na bregu
otroci strmijo
v igrak
podobni galebom,
kričijo
morskim valovom
pesem veselja in sreče.*

JOŽEF HASL
(250-letnica rojstva)

Nekak nadaljevalec Basarjevega dela za duhovne vaje je bil Jožef Hasl iz Celja, kjer se je rodil 14. novembra 1733. Po začetnih študijih je stopil v jezuitski red, postal na Dunaju magister filozofije, poučeval pet let na mariborski jezuitski gimnaziji, odšel v Gradec in dovršil teologijo. Po posvetitvi je deloval predvsem v slovenskih krajih, najprej v Ljubljani (1766-70), kjer je bil prazniški slovenski pridigar in vodja slovenskih duhovnih vaj, istočasno je bil dušni pastir v sirotišču in jetnišnici.

Iz Ljubljane je odšel Hasl v Trst, kjer je bil slovenski pridigar in katehet (1670-72), vendar pa je to njegovo delo še malo raziskano. Dokazano je, da so jezuiti v tej dobi v vseh kolegijih in rezidencah na slovenskem ozemlju gojili slovenske pridige in skušali pomnožiti slovensko nabožno literaturo. Tako je že v Ljubljani spisal vse štiri tečaje svojih duhovnih vaj v štirih zvezkih, ki pa so ostali v rokopisu in se pozneje izgubili, ohranjen je le 3. zvezek z naslovom *Večne resnice* (iz 1769). To so po Basarju po 35 letih prvi znani slovenski kažipot za duhovne vaje. Pred odhodom iz Ljubljane pa je »na prošnjo njih brumnih inu bogobojčih duš« prevedel jezuita Gabriela Havenesija delo in ga izdal 1770 pod naslovom *Sveti Post Christosovimu Terpljenju Posvečen, U' vsakdanu spremišlvanje Rezdejlen*. Knjiga prinaša za vsak dan 40-dnevnega posta posebno premišljevanje, poleg tega pa ima še »štation« ali »shod teh ludy v' eni Božji veži tiga Rimskega mejsta«, »štation-ske odpustke«, »Pismu inu Sveti Even-gelium iz Ofra svete maše zaznaminjene« in na koncu »molitovco, katero en taki dan sveta Cirkov v' Mašinskih molitvah opravi«. Knjiga je bila v prvi vrsti namenjena slovenskim članom Bratovščine Marije v nebo vzete, ki so jo vodili jezuiti v svoji ljubljanski cerkvi, pisatelj pa je računal tudi na druge vernike, ker so po njegovem to »duhovne bukve«, ki »niso samo za ta sve-

ti štirideset-danski post«, ampak »tudi za vse Nedele, za vse petke, za vsaki dan, ja za vselej dobre, kader kol človek čas ima njuh brati«. Prevod je jasen in razumljiv, jezik skrbnejši kakor v rokopisnih Večnih resnicah.

S kakšnim uspehom je v Trstu delal, ne vemo, v letih 1772-73 je bil v Gorici slovenski pridigar, po razpustitvi jezuitskega reda je 11 let pasel duše po raznih krajih goriške nadškofije, 1784 pa je postal župnik pri Sv. Jakobu v Dolu in tu je ostal do smrti 2. avgusta 1802.

Haslovo delo v Trstu in Gorici bi bilo treba raziskati, ker najbrž ni samo govoril, ampak je gotovo prinesel s seboj tudi svoj Sveti post. Tako je lahko z besedo in knjigo poglobljal vero v slovenščini.

JANEZ KRSTNIK KERSNIK
(200-letnica rojstva)

Janez Krstnik Kersnik je bil eden najboljših vzgojiteljev v prvi polovici prejšnjega stoletja in najuspešnejši narodni buditelj. Rodil se je 26. marca 1783 v Mostah pri Žirovnici na Gorenjskem v premožni družini. Z odliko je dovršil v Ljubljani latinske šole, dva filozofska in en bogoslovni letnik in postal 1804 učitelj 4. razreda na ljubljanski normalki, štiri leta pozneje pa redni prof. fizike na liceju in na tem mestu ostal do smrti 24. junija 1850.

Kersnik je bil rojen šolnik. Ko so zaradi vojnih dogodkov 1809 zaprli šole, je zasebno poučeval nadarjene in potrebne učence. Znanega učenjaka Matijo Čopa, ki je imel v 2. razredu normalke težave z nemščino, je tako uspešno pripravil, da je postal že naslednje leto odličnjak in potem stalno. Prav tako je bil učitelj in prijatelj pesniku Prešernu. V šoli je sicer moral poučevati v nemščini, toda ob vsaki priložnosti se je poslužil tudi slovenščine, da je budil v učencih narodno zavest in ljubezen do materinščine. Zato so ga imeli učenci radi in so od 1844 vsako leto proslavljali njegov god s slavilnimi pesmimi v slovenščini, nemščini in latinščini, ki so izhajale v Novicah in drugod, najprej pod naslovom Venec

hvaležnosti in spoštovanja g. Janezu Kersniku..., od 1845 pa pod stalnim napisom Kresni žarki. Zadnji ga je opeval Janez Trdina. Licejski dijaki pa so praznovali god »ljubljenega domorodnega in domoljubnega profesorja« o kresu kakor pravi šolski praznik s petjem, baklado in umetnim ognjem pod Turnom ali na Rožniku.

Po marčni revoluciji 1848 je dobila slovenščina nekoliko več pravic in Kersnik je to takoj izrabil in začel v začetku naslednjega leta predavati v slovenščini za javnost na liceju. Predaval je ob nedeljah popoldne od dveh do treh o kemiji in ločbi ter imel veliko poslušalcev.

Pisal ni, samo leta 1830 je anonimno izdal v nemščini učbenik o osnovni geometriji. Čeprav je bila njegova žena italijanskega rodu, je vzgojil svoje otroke v zavedne Slovence. Imel je devet otrok, zato je težko izhajal in je moral pogosto prositi za predujme na plačo. Vse pa je tudi primerno izšolal. Jožef je postal sodnik in oče pisatelja Janka Kersnika; Anton je bil konceptni praktikant na okrožnem uradu v Ljubljani (umrl 1847); Karel je umrl v Bologni 1857; Leopoldina je bila zaročenka Mateja Cigaleta in je umrla o binkoštih 1850. Leopoldina in Karel sta igrala leta 1848 v Županovi Micki in v igri Tat v mlinu ali Slovenec in Nemeč.

MARTIN JEVNIKAR

Odšli so

Nikolaj Omersa

Na svoj rojstni dan (rojen 3. decembra 1911) je po sedemdesetih letih življenja umrl za neozdravljivo boleznijo slikar Nikolaj Omersa. Rodil se je v Idriji, kjer je bil njegov oče Nikolaj profesor, toda gimnazijo je študiral v Celju in Ljubljani, umetnost pa na Akademiji v Zagrebu (1933-1937). Po diplomi se je vključil v Društvo slovenskih likovnih umetnikov, posebej Neodvisnih, ki so se trudili, da bi vnesli v slovenski svet več lepote in resnične umetnosti. Spomladi 1940 je prvič razstavil svoja dela na društveni razstavi v Jakopičevem paviljonu, kmalu nato na posebni razstavi Neodvisnih, istočasno je učil risanje na gimnaziji. Pozneje je razstavljal doma in v tujini.

Med vojno se je pridružil OF, zato je pretrpel nemška taborišča, po vojni je poučeval na dveh ljubljanskih gimnazijah, nato na šoli za umetno obrt, od 1954 na Akademiji za likovno umetnost. Bil je predsednik Društva slovenskih likovnih umetnikov. Za umetniško delo je dobil 1978 Prešernovo nagrado za slikarstvo.

Omersa je bil samosvoj slikar, dober risar, oster opazovalec narave, krajine, cvetja in tihožitja, a tudi človeških obrazov. Na njegovih platnih žarijo barve, naj bodo to motivi z ljubljanskih ulic in trgov ali uličic in pomolo v Piranu, kamor je po vojni zahajal. Portretiral je nešteto otrok, znan pa je po avtoportretih, ki jih je ustvaril več, kakor se je razvijal. Preprosto je izjavil: »Kaj naj bi umetnik izpovedoval drugega kot samega sebe, svoj značaj, svet, ki ga vidi okrog sebe.« Po vojni je ilustriral veliko knjig M. Sege, P. Golie, Fr. Bevka, J. Jurčiča, R. Kiplinga in drugih.

Ivan Ribič

Nekaj dni po svojem dvainšestdesetem letu je umrl v Ljubljani pisatelj in scenerist Ivan Ribič, ki se je rodil v Ljubljani 23. januarja 1920 opernima pevcema Avgustu in Ivanki Rožanc. Po gimnaziji se je vpisal na Filozofsko fakulteto, ker pa se je med okupacijo pridružil OF, so ga italijanske oblasti internirale v Gonarsu in Monigu. Po premirju 1943 je odšel v partizane, kjer je bil nazadnje komandant odreda (par-

Ivan Ribič

tizansko ime Stojan). Po vojni je bil operni režiser v Mariboru, nato predavatelj na Srednji tehnični šoli na Jesenicah, od novembra 1952 je živel kot svobodni pisatelj.

Ker se je vojskoval na Koroškem, je najprej napisal obširen roman o koroških partizanih *Ljudje onkraj reke*, ki je izhajal kot podlistek v Slovenskem poročevalcu 1947-48, v knjigi skrčen 1954. V romanu je v jedru problem izdajstva, ki ga je doživel pisatelj sam, ko je bil uničen 3. bataljon Prešernove brigade po nerodnosti in izdajstvu in je padel sum na vse preživele, tudi na Ribiča. Ta dogodek ga spremlja vse življenje, zato so njegova dela tako mračna. Matjaž Kmecl piše o tem: »Pisatelja Ribiča nisem nikoli zmozel ne videti ne pojmovati brez tistih tragičnih tromb, ki naricajo v slovenskem zgodovinskem in Ribičevem pisateljskem spominu za izkrvavelim 3. bataljonom Prešernove brigade.« In še: »Vsaka njegova pripoved je tako boj proti zunanjemu sumničanju in obdolževanju, vsaka je tudi boj za notranjo čistost.«

O tem govorijo tudi novele v zbirkah: *Stopinje v snegu*, *Zgodba o zakladu* in *Gozdovi so mi povedali*. Za mladino je napisal knjigo pravljic *Povesti z gora* in povest *Kala*.

Ribič večinoma realistično obravnava vojno tematiko, njegova snov je zanimiva in razgibana, istočasno pa mo-

ralno in psihološko poglobljena z resnimi etičnimi konflikti (npr. izdajstvo).

Kasneje se je ves posvetil scenariistici in vrsta njegovih filmskih scenarijev je postala slovenska scenaristična klasika. Njegov scenarij *Dolina miru* je posnel Triglav film 1956. Film je bil nagrajen s 4 nagradami na filmskem festivalu v Pulju in z nagrado za najboljšo moško vlogo v Cannesu 1957. Po svoji povesti *Kala* je napisal scenarij za Viba film 1958. Ko je začela delovati v Ljubljani televizija, se je lotil televizijskih nanizank in nadaljevanj. Oddajali so njegovo serijo o VOS (o varnostnoobveščevalni službi med vojno) in o *Dražgoški bitki*, niso pa še posneli njegove ogromne nadaljevanke po Svetinovi Ukani (27 delov).

Karel Šiškovič-Mitko

Dne 4. februarja 1982 je umrl v ljubljanski bolnišnici dr. Karel Šiškovič, ravnatelj Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) v Trstu. Njegovo življenje je bilo izredno razgibano in bogato; rodil se je 14. aprila 1927 v Črnem kalu nad Kopro in v skromni trgovski družini, ki pa je bila tako narodno zavedna, da je oče umrl v taborišču pri Mantovi 1942. S 16 leti je zapustil koprsko gimnazijo in se pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, postal je partizan, zaprt v taborišču v Spitalu ob Dravi, pobegnil, se vklju-

Dr. Karel Šiškovič

čil v politično delo v Komunistični partiji, po vojni dokončal gimnazijo in doktoriral na Fakulteti za politične vede v Padovi 1962, bil tam poverjeni asistent za moderno zgodovino, ni pa mogel dobiti stalnega mesta zaradi političnih vzrokov, kakor je zatrjeval.

V Trstu je vodil slovenske in italijanske mladinske organizacije, bil član zunanje-političnega uredništva Primorskega dnevnika, Stalinova obsodba Tita ga je vrgla v KPI in v uredništvo tržaškega Dela. Zagnal se je v politiko in bil za eno mandatno dobo izvoljen za pokrajinskega svetovalca, 1964 za deželnega, obakrat na listi KPI. Po izteku mandata je zapustil dotedanje tovariše in politiko, stopil v SKGZ in deloval v raznih njenih odsekih. Za tri leta je odšel v Ljubljano in delal pri komisiji za narodna, manjšinska in izseljenska vprašanja pri Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije, sodeloval pri Inštitutu za narodnostna vprašanja in predaval na Fakulteti za politične vede.

Konec leta 1972 se je Šiškovič vrnil v Trst in zdi se, da je šele zdaj našel svojo pravo pot in svoj poklic: znanstveno in mentorsko delo med rojaki in za rojake v Italiji. Ko so 1974 ustanovili SLORI, je postal Šiškovič njegov ravnatelj in tu je razvil vse svoje sposobnosti. Priobčil je vrsto tehtnih razprav v slovenščini in italijanščini, sodeloval na znanstvenih simpozijih, s SLORI-jem pripravil gradivo za prvo Mednarodno konferenco o manjšinah 1974 v Trstu, sodeloval v posebni komisiji predsedstva vlade za pripravo globalne zaščite Slovencev v Italiji, bil je še v celi vrsti odborov in organizacij. Jože Koren je o njem zapisal: »S svojim raziskovalnim, znanstvenim in publicističnim delom je pomembno obogatil celotno slovensko literaturo o narodnostni problematiki na zapadnih mejah našega narodnostnega prostora... z njim smo vsi kot narodna skupnost izgubili dragocenega človeka...«

Nande in Drago Vidmar

V pičlem letu sta legla v grob brata slikarja Nande in Drago Vidmar, ki

sta po rojstvu povezana z zamejstvom. Nande se je rodil 17. avgusta 1899 na Proseku pri Trstu, Drago 25. januarja 1901 v Šapnjah v Istri. Oče je bil železniški uradnik in ga je služba premetavala iz kraja v kraj, dokler se ni s številno družino ustanovil v Ljubljani. Tu sta oba brata dokončala učiteljske in službovala po štajerskih vaseh. Oba sta se posvetila slikarstvu in se izobraževala sama, potem sta študirala na Višji pedagoški šoli v Zagrebu. Leta 1936 in 1938 sta predstavila svoja dela na samostojnih razstavah v Ljubljani. Med vojno sta sodelovala v OF, bila internirana v Italiji, po kapitulaciji Italije sta odšla v partizane, po vojni pa učila risanje na gimnaziji.

Oba sta slikala v ekspresionistični smeri, novi stvarnosti in socialnem realizmu ter se povzpela med vodilne osebnosti slovenskega slikarstva med obema vojnama. Oba sta razstavljala doma in na tujem in dobila številna priznanja. Nande je umrl 16. junija 1981, Drago 5. maja 1982 v Ljubljani.

Dragotin Skrinjar

V začetku leta 1982 je umrl v Ljubljani odvetnik dr. Dragotin Skrinjar, ki se je rodil v Sežani pred 84 leti.

MIRKO MAZORA

VESOLJE

*Kaj vse misel zmore:
daljne preleti prostore,
iz preteklosti prizore
koj priklíče, v bodočnost grebe,
davno umrle že osebe
žive iz grobov izgrebe.
Kvišku se povzpne
čez svetove in zvezde.
Pojdi, misel, dje,
romaj še naprej
do vesolja mej,
kje so, mi povej.
Neizmernost preleti,
stika z večnostjo še ni...
Čelo stiskam v pesti.*

Nemško gimn. je študiral v Trstu in Gorici, pravo na Dunaju in v Ljubljani. Odvetnik je bil v Kozjem in Krškem, v začetku zadnje vojne se je preselil v Sežano, po vojni v Trst. Tukaj je bil tajnik Slovenskega gospodarskega združenja in kot pravni referent zelo pomagal pri urejanju pravnega položaja slovenskih podjetij. Kot strokovnjak je stalno sodeloval s članki pri tržaškem Gospodarstvu.

Ker ni mogel dobiti italijanskega državljanstva, se je izselil v Ljubljano. Tu je kot pravnik in poznavalec jezikov (nemščina, ital., franc., angl. in špan.) delal pri Intertradeu, ki posluje predvsem na mednarodnem področju. Z jezikoslovjem se je ukvarjal sistematično, posebno s fonetiko.

Jure Štavar

Dne 2. marca 1982 je umrl v Trstu starosta slovenskih tiskarjev Jure Štavar, Tržačan, saj se je rodil tukaj pred 81 leti, in sicer 8. aprila 1901. Dovršil je 8-rezredno Ciril-Methodovo šolo pri Sv. Jakobu in Trgovsko šolo v ul. Battisti. S šestnajstimi leti je stopil v tiskarno Edinosti v ul. sv. Frančiška 20 v Trstu in se izučil najprej za ročnega, potem za strojnega stavca, kar je ostal njegov osnovni poklic. Pri tem se je izpopolnjeval strokovno in jezikovno, da je lahko slabe rokopise sam popravljal, stavil pa je skoraj brez tiskovnih pogrškov. Ob Edinosti se je navzel neomajne narodne zavesti in širokih demokratskih pogledov,

Tiskar J. Štavar pri svojem delu

Ko so fašistične oblasti 2. septembra 1928 Edinost prepovedale, se je Štavar z družino preselil v Ljubljano in se zaposlil pri Delniški tiskarni, od 1933 do konca vojne pa je bil faktor v tiskarni Merkur. Po vojni se je takoj vrnil v Trst in v bivši tiskarni Edinosti organiziral Zadržno tiskarno ter bil njen prvi ravnatelj. Kmalu pa jo je odkupil in ustanovil lastno tiskarno Graphis. Pri njem se je tiskal skoraj ves tržaški tisk, saj je znal Štavar s svojo človeško toplino in razumevanjem pritegniti vse. Pri njem so se ves čas tiskale Literarne vaje, Mladika, vrsta knjig, med njimi šest knjig mojih Vsebin slovenskih leposlovnih del, Veronika Deseniška v italijanščini idr. Nikoli ni vprašal, ali imamo denar za tisk, z nasmehom je čakal, da smo mu počasi nosili denar, kakor smo prodajali knjige ali revije. Nekateri so mu ostali dolžni, vendar jih ni preganjal, ker jih je razumel. Njegova pisarna v tiskarni je bila pravo kulturno središče, sem so prihajali pisatelji, uredniki in drugi kulturni delavci na razgovor in črno kavo. Štavar je znal pripovedovati, svetovati, za vse se je zanimal, o vsem je bil na tekočem. Tak je ostal tudi po upokojitvi 1971, ko se je umaknil v družinski krog, a obdržal prijateljske stike. Bil je dober človek v polnem pomenu besede.

Miroslav Pahor

Dr. Miroslav Pahor je bil izrazit primorski in istrski zgodovinar, doma iz Novela pri Temnici blizu Kostanjevice na Krasu, kjer se je rodil 5. novembra 1922. Zaradi revščine je odšel v šole nekoliko pozneje, šolal se je v Gorici, Sieni in Bologni, maturiral pa v Gorici 1943. Med vojno je bil pri partizanih, vendar je zaradi invalidnosti delal na terenu. Po vojni je doštudiral zgodovino na univerzi v Ljubljani (1950), v začetku leta 1951 pa je začel delati v Kopru in Piranu in obalnemu področju je ostal zvest do prerane smrti 25. aprila 1981.

V Kopru je Pahor po krajši zaposlitvi na Radiu prevzel vodstvo novo-

ustanovljene študijske knjižnice ter ji v nekaj letih postavil tako trdne temelje, da je postala osrednja Študijska knjižnica Srečka Vilharja. Leta 1954 je odšel v Piran in tam ustanovil Pomorski muzej Sergeja Mašera (1967). Gradivo je zbiral po vsej Sloveniji in po tujini in tako ustvaril centralno ustanovo o razvoju slovenskega pomorstva. Kot dodatek je ustvaril v Portorožu muzejsko zbirko o razvoju Splošne plovbe in povojnega pomorstva sploh. Za muzejsko delo je dobil 1974 Valvasorjevo nagrado.

Da bi seznanil Slovence z zgodovinskim razvojem Slovenske Istre, njenih mest in pomorstva, je trideset let preučeval to problematiko in objavljial o njej razprave in knjige. Največ je pisal o Piranu od zgodnjega srednjega veka do konca fevdalizma, na kar kaže že njegova disertacija, ki je izšla pod naslovom *Socialni boji v občini Piran od XV.-XVIII. stoletja* (Lj. 1972). Pisal je tudi v italijanščini. Njegova bibliografija obsega 150 razprav, člankov, knjig in ocen (glej Zgodovinski časopis 1981, št. 1-2).

Hrvoj Maister

Dne 17. julija 1982 je umrl v kraju Brunoy pri Parizu Hrvoj Maister, star 76 let. Bil je prvorojeni sin pesnika in generala Rudolfa Maistra, ki je rešil Maribor in severno slovensko mejo po

Hrvoj Maister

prvi svetovni vojni. Dopršil je Ekonomsko fakulteto v Zagrebu in bil v Ljubljani v službi na banski upravi. Med zadnjo vojno so Nemci razpisali visoko nagrado za njegovo aretacijo, zato se je pod tujim imenom umaknil v Italijo. V Rimu so ga aretirali nacisti in fašisti, a ga niso spoznali. Na skoraj čudežen način se je rešil, da ga niso ustrelili kot talca, prenesti pa je moral taboriško življenje v Grizzani (Romagna) in v Buchenwaldu, kjer se je zaradi odličnega znanja francoščine pomešal med francoske delavce. Ko so marca 1945 selili Buchenwald, je Maister med potjo pobegnil in se skril na poljski kmetiji, kjer so ga sprejeli za rojaka, tako dobro je govoril poljsko. V taborišču mu je bolezen načela pljuča, zato se je zdravil na jugu Francije, nato je do upokojitve vodil slovenske oddaje na francoskem Radiu, popoldne pa se je ukvarjal s komercialističnim delom.

Maister je bil zaveden Slovenec in ga je živo zanimala usoda Slovencev v Italiji in Avstriji. Neštetokrat je obiskal Trst, kjer je bil sorodstveno povezan z znano Mankočevo družino, v Parizu pa ga je obiskoval tržaški slikar in kritik Milko Bambič. S svojim bogatim znanjem in razpredenimi poznanstvi je na vse načine pomagal svojim rojakom.

Po upokojitvi je zahajal za dalj časa v Maribor. Tu je postavil očetu nagrobni spomenik, preuredil pa je tudi arhitektonsko zanimivo očetovo hišo in vrt. Očetovo knjižnico je pred Nemci pretihotapil v Zagreb, po vojni jo je prepeljal nazaj v hišo in jo opremil z enakim pohištvo, kot je bila v očetovem času.

Dve leti se je boril z neozdravljivo boleznijo in jo z odločno voljo že premagal, ko mu je odpovedalo srce. Med boleznijo ga je obiskoval izseljenski duhovnik Nace Čretnik, ki je napisal v spominskem članku o njem: »Vsi smo občudovali njegovo življenjsko silo in optimizem, ki sta tudi v najtežjih trenutkih boleznij pomagala, da je gledal v bodočnost poln načrtov. Tudi kot

kristjan se ni nikdar sramoval pokazati, kaj je, in na bolniški postelji mi je zaupal, da je prišel do spoznanja, da je trpljenje in božja ljubezen isto ... Bil je narodnjak, kakor jih je malo, saj je vse svoje intelektualne in materialne sposobnosti žrtvoval za slovenske stvari.« Pokopali so ga v domovini.

Edvard Grgič

V sredo 14. julija 1982 so na ljubljanskih Žalah pokopali tržaškega rojaka Edvarda Grgiča, pravnika in glavnega tajnika ljubljanske univerze.

Grgič se je rodil 11. julija 1913 v zavedni slovenski družini pri Sv. Ivanu v Trstu. Njegov oče je bil pomožni tiskarski delavec v tiskarni Edinosti v Trstu, moral je v prvo svetovno vojno, bil v vojnem ujetništvu, da se je šele leto dni po vojni vrnil. Zato je petčlanska družina med vojno stradala. Pod fašizmom je bil oče zaradi svojega dela stalno v nevarnosti in nekega dne so ga fašisti pretepli. Zato se je febr. 1922 preselil v Studence pri Mariboru.

Edvard je šele junija 1930 maturiral na realni gimnaziji v Mariboru, leto pozneje pa se je vpisal na Pravno fakulteto ljubljanske univerze. Zaradi pomanjkanja sredstev je moral delati in je šele 1940 absolviral pravno fakulteto. Nemci so ga po napadu na Jugoslavijo že aprila 1941 ujeli kot rezervnega oficirja in ga odpeljali v internacijo do konca leta. Medtem so Nemci njegovo ženo z otrokom, starše in druge sorodnike izselili iz Maribora na Hrvaško. Po izpustitvi iz internacije je moral k njim in so se ustavili v Slavoniji v daruvarskem področju. Pridružil se je partizanskemu gibanju, po vojni je 22. marca 1951 diplomiral in bil javni tožilec v Mariboru, Novem mestu in Ljubljani. 9. septembra 1963 je bil lizvoljen za glavnega tajnika ljubljanske univerze. Pomagal je pri naglem razvoju ljubljanske univerze, ki je dobila nove inštitute, nove predmete, nove stavbe. Že spomladi 1971 pa ga je napadla neozdravljiva bolezen, zato je moral leto pozneje v pokoj. Grgič je bil izredno delaven, razgledan in človečanski.

MARTIN JEVIKAR

Slavistka Marja Boršnikova

V torek 10. avgusta 1982 je na Mljetu v Dalmaciji, kjer je imela svoj vikend, nepričakovano umrla literarna zgodovinarica, publicistka, urednica in univerzitetna profesorica dr. Marja Boršnik. Njena nepričakovana smrt je pretresla vse ljubitelje slovenske literature, ki jo je od 1926 dalje do smrti neutrudno raziskovala in odkrivala ter posredovala javnosti.

Prišla je iz skromne kmečke hiše v Borovnici pri Ljubljani, kjer se je rodila 1906. leta. V Uvodu v knjigo *Studije in fragmenti*, ki jo je izdala 1962 v Mariboru, je pretresljivo popisala svojo težko življenjsko pot, polno revščine, stradanja, prezebanja in nerazumevanja. Ker so izgubili starši med pr-

vo svetovno vojno premoženje, se je morala sama prebijati skozi dijaška in akademska leta v Ljubljani. Na univerzi je študirala slavistiko in imela za učitelja dva največja tedanja literarna zgodovinarja: dr. Kidriča in dr. Prijatelja. Prvi je kot pozitivist učil, da se je treba omejiti na ozko področje in ga preštudirati od vseh strani, nobene trditve pa ne smeš zapisati, če nimaš zanj pisanih ali tiskanih virov. Zato so bile njegove razprave polne opomb, navajanja virov in vseh mogočih pričevanj, da so bralce utrujale, kar najočitneje dokazuje njegova Zgodovina slovenskega slovstva od začetka do Vodnikove smrti. Dr. Prijatelj pa je zajemal širša področja in jih podajal ta-

ko, da je ustvarjal politične in ideološke okvire, pri čemer je na široko citiral časopisne članke, pisma, dela pisateljev, oziral se je na estetsko vrednost in kazal pot v novo literarno vrednotenje.

Boršnikova je sprejela od obeh najboljši: od Kidriča temeljitost, od Prijatelja širino in estetsko vrednotenje. Nekaj časa se je izpopolnjevala tudi na češki in nemški univerzi v Pragi, petkrat pa so ji zavrnilo štipendijo za študij v tujini, ker je bila ženska. O tem piše sama: »Največjo oviro za smotrno znanstveno pot so mi vrgle rojnice že v zibel, saj sem se rodila kot — ženska. To pa pomeni obremenjenost z vsem, razen z logiko. In kdo je med starši naše generacije že zaslužil, da se dá tudi žensko mišljenje kako urediti!«

Ko je napisala prve razprave, jih ni imela kje priobčiti. Sama pravi: »Nihče bi danes ne verjel, s kakšnimi težavami se je moral mlad znanstvenik pred dvema desetletjema boriti, če je hotel prodreti vsaj z drobno publikacijo.« Toda z vztrajnostjo je le prodrla v javnost, čeprav je morala do druge svetovne vojne poučevati v manjših slovenskih mestih, kjer ni bilo znanstvenih knjižnic, da bi našla gradivo, in čeprav je morala za nekaj časa celó kazensko v Srbijo.

Sele po zadnji vojni, med katero je bila nekaj časa zaprta, se ji je odprla pot in možnost za resno znanstveno delo. Prišla je 1948 na ljubljansko univerzo za prof. novejši slovenski literaturi, prva ženska na slavistiki. To je bil njen osebni uspeh in priznanje za njeno raziskovalno delo, uspeh pa tudi za slovenske znanstvenice, ki jim je s svojim zgledom odprla pot. Na univerzi je ostala do upokojitve, leta 1977 pa jo je SAZU izvolila za dopisno članico, kar je bilo največje priznanje za njeno delo.

Boršnikova se je v svoji prvi dobi posvetila predvsem odkrivanju slovenskih javnih delavk, pisateljic in pesnic. Poznala je njihovo težko pot, ker jo je morala tudi sama prehoditi, zato so ji bile posebno pri srcu. Tako je predstavila Ernestino Jelovškovo, Zofko Kve-

Marja Boršnik

drovo, Vido Jerajevo, Prešernovo mater in vrsto drugih. Za Tržačane pa je posebno zanimiva njena obširna razprava o Slovenki, prvem ženskem listu, ki je izhajal v Trstu ob začetku tega stoletja pod uredništvom Marice Bartol Nadliškovce.

Višek predvojnega znanstvenega dela Boršnikove predstavlja knjiga o A. Aškercu, ki je izšla 1939 na skoraj 500 straneh. Sporni Aškerc, ki so si ga lastili katoličani, ker je bil duhovnik, in liberalci, ker je zapustil duhovniško službo, je v knjigi Boršnikove zaživel kot človek in pesnik čudovitih balad in romanc, ki so prevedene v vse svetovne jezike. Boršnikova je preštudirala vse dostopne vire o njem, poustvarila Aškercovo podobo in slovenske razmere, analizirala pesmi, spremljala njegov vzpon in padec, ko se je po Baladah in romancah izpel, a tega ni sam spoznal. Ob knjigi je izdala tudi izčrpno Aškercovo bibliografijo.

Po zadnji vojni je izdala: *Pregled slovenskega slovstva* (1948), monografijo *Fran Celestin* (1961), *Pogovori s pesnikom Gradnikom* (1954) in vrsto daljših razprav.

Ko je takoj po vojni Državna založba Slovenije zasnovala monumentalno zbirko Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, je prevzela Boršnikova urejanje Aškercovih in Tavčarjevih Zbranih del. Aškercu je pripravila prvi

dve knjigi, v katerih je vsako pesem natančno dokumentirala, kdaj in kako je nastala in kako jo je pesnik pozneje popravljaj. Nadaljevanje dela je založba sama ustavila, ker je druga knjiga obležala na policah v knjigarnah. Izkazalo se je, da je Aškerc danes živ samo v baladah in romancah, skoraj vse druge pesmi so nezanimive, ker so šibke ali politično, idejno ali časovno pobarvane.

Z enako ljubeznijo in pripravljenostjo se je lotila urejanja del Ivana Tavčarja. V osmih knjigah je od 1951 do 1959 izdala vse Tavčarjeve leposlovne spise, kritike, polemike in pisma, tako da je Tavčarjevo delo zaključeno. Vsa dela je temeljito osvetlila in pojasnila, kakor je navada pri tej zbirki.

Potem se je lotila obširne monografije o Tavčarju. Na dolgo in široko in z vsem znanstvenim aparatom je predstavila prvo polovico Tavčarjevega življenja in dela in jo izdala v knjigi 1974, drugi del še ni izšel in je najbrž ostal nedokončan v rokopisu, kar je velika škoda. V delu je predstavila tudi vso tedanjo slovensko politiko, socialne in kulturne razmere, saj je bil Tavčar osrednja osebnost dolgih desetletij.

Tretji, ki ga je predstavila Boršnikova, je bil pesnik in pisatelj Stanko Majcen, sodobnik Moderne, a je živel in ustvarjal skoraj do smrti. Ker je bil podban, so ga povojne razmere potisnile v ozadje in skoraj pozabljenje. Boršnikova je bila prva in edina v domovini, ki je šla k njemu in v dveh debelih knjigah izdala 1967 njegovo *Izbrano delo*. V njih je podala najboljše Majcenove pesmi, črtice, eseje in igre; več stvari je datisnila iz rokopisov, ki ji jih je dal na razpolago pisatelj. Z njegovo pomočjo je povedala o njem marsikaj novega in enkratnega, kar bi bilo izgubljeno, saj je pisatelj tri leta po izidu knjig umrl. Nekaj stvari, ki jih ni vključila v Izbrana dela, je dala na razpolago drugim. Tako je dala pisatelju Alojzu Rebuli Majcenove *Spomine na Antona Korošca*, ki so potem izšli v tržaškem Mostu. Reviji *Dialogi* iz Maribora pa je odstopila železarsko zgodbo v štirih dejanjih *Zenin na mlaki*

(1981), ker ni bilo zanjo prostora v Izbranem delu.

Kot univerzitetna profesorica je pripravila deloma s svojimi študenti *Prežihov zbornik* (Maribor 1957), v katerem je od vseh strani osvetlila tega odličnega koroškega pisatelja socialnega realizma.

Več razprav je posvetila Ivanu Cankarju, ni pa mogla podati njegove celotne podobe, ker so ji bile razmere nasprotno. Obiskala je Cankarjevo zaročenko Štefko Löfflerjevo na Dunaju in jo pregovorila, da ji je odkritosrčno opisala Cankarjevo življenje na Dunaju, ker je stanoval pri njih: kakšen je bil kot človek, kot zaročenec, kako je pisal, s kom se je družil. Intervjuvala je tudi Štefkina brata in zbrala veliko gradiva za Cankarjeva dunajska leta.

Njenih razprav, poročil in ocen je še vrsta, toda že omenjene dokazujejo, da je Boršnikova vse življenje posvetila delu-preučevanju slovenske literature. Kot človek je bila izredno prijazna in ustrezljiva, vedno na razpolago za vse, ki so potrebovali nasvetov in pomoči.

ALBERT MIKLAVEC

KRAŠKI VEČERI

*Tihi večeri
ob gmajni zeleni:
zemlja rdeča
kot srca goreča,
mehke steze,
ki iščejo
nove poti
in odpirajo
nove smeri
v deželo življenja...*

*Izberi si eno,
katerokoli
je vseeno:
povsod se boš znašel
kakor doma,
v dolini srca.*

Prof. IVAN THEUERSCHUH se je za vedno poslovil

V soboto 17. julija 1982 je množica slovenskih ljudi pospremila k zemskemu počitku na pokopališče na Colu (Repentabor) priljubljenega profesorja, pedagoga, skavtskega starešino Ivana Theuerschuha. Izdihnil je v četrtek 15. julija zjutraj, kaka dva meseca po sprejetju v bolnišnico pod Obeliskom zaradi komplikacij že večletnega bolehanja in upadanja telesnih moči. Zato smo ga zadnja leta redko srečavali v javnosti, čeprav je po radiu in tisku živo zasledoval vse dogajanje. Zbrali so se svojci, prijatelji, nekdanji učenci, številni skavti v krojih.

Zadušnica je bila v večernih urah, pogrebni obred pa se je po dolgem sprevedu začel na pokopališču. Vodil ga je domači župnik Tone Bedenčič, ki je poudaril rajnikovo vero in delo za bližnjega, zahvalil se mu je v imenu duhovnikov in župnijske skupnosti, h kateri spada družina ene izmed hčerk in h kateri se je nekaj časa tudi sam prišteval. Načelnik tržaških skavtov Vinko Ozbič je obudil nekaj spominov na skavtskega starešino, zahvalil se mu je za vse delo v korist mladine in povedal, da istočasno poteka bogoslužje za rajnikovo dušo na taboru v Viškorši, s katerega je dospel na pogreb. Dr. Zorko Harej je osvetlil lik prof. Theuerschuha kot predstavnika vernih in narodno zavednih javnih delavcev, ki so bogato sejali na primorski zemlji.

Tajnik skavtske organizacije Ivo Jevnikar je imel pred odprtim grobom daljši govor, ki obsega tudi prikaz bogatega življenja prof. Theuerschuha in odlomek iz zadnjega rajnikovega govora.

POKOJNIKOVA ŽIVLJENJSKA POT

Dolga in pisana je bila vaša življenjska pot, dragi starešina, od Ljubljane, kjer ste se rodili leta 1904, do študija v Mariboru in Zagrebu, do ustanovitve živahne družine, udejstvovanja v mladinskih in športnih društvih prej, gasilskih, prosvetnih in političnih ustanovah pozneje. Učiteljevali ste po Stajerski, do izbruha vojne ste bili ravnatelj v Slovenj Gradcu, leta 1938 ste politično delo kronali z izvolitvijo v beograjski parlament, kjer ste kot najmlajši poslanec predstavljali Slovensko ljudsko stranko. Radi ste se spominjali tistih časov, ko je ka-

Prof. Ivan Theuerschuh v skavtskem kroju

zalo, da se bo dal položaj za Slovence na kak način z napornim delom izboljšati, pa so prišli svetovni vihar, mobilizacija, propad države, gestapovska aretacija. Sami ste opisali, kako je skrivno bogoslužje v rajhemburškem samostanu-taborišču ohranjalo človeško dostojanstvo in upanje v prihodnost. Nato izgon v Srbijo, vrnitev v Ljubljano, ob koncu vojne nova begunska pot v spremstvu mladoletnih otrok, begunska taborišča in pot v Trst, kjer ste se znašli v prvih vrstah šolnikov in prosvetnih delavcev, ki so obnavljali primorsko pogorišče. Sejali ste svojo krščansko ljubezen, svojo slovensko zavest, svojo vzgojiteljsko skrb. To se je pokazalo na šolah, kjer ste poučevali do leta 1974, v vednem strahu za mesto, ker vam ni bilo dano uživati državljskih pravic. Kazalo se je v člankih in knjigah vzgojne vsebine, v radijskih predavanjih, kazalo se je pri vašem delu za skavtizem.

Prepričani smo namreč, da ste najboljši del svojega prostega časa, največje navdušenje vložili ravno za krepitev in rast naše skavtske organizacije. Zato je Slovenska zamejska skavtska organizacija tako prizadeta. Dvaindvajset taborov ste preživeli med mladimi fanti od leta 1952, ko je bil prvi tabor na Sv. Višarjah. Takrat ste se prvič pridružili organizaciji, ki je imela za seboj samo nekaj mesecev življenja, saj so se začeli prvi sestanki oktobra 1951 na pobudo takratnega kaplana v Skeđnju g. Zupančiča. Pridružil se je pok. prof. Oton Berce, pridružili ste se vi. Ko so bila jeseni 1952 sprejeta prva skavtska pravila, je nastala znamenita trojka, ki je dosegla, da so Slovenski tržaški skavti — matica vsega zamejskega skavtizma — shodili. Starešina prof. Ivan Theuerschuh, duhovni vodja g. Lojze Zupančič, načelnik prof. Oton Berce. Ko je organizacija rastla in padala, kot je usoda mladinskih združenj, ko se je vodstvo spreminjalo, ko so nastopale krize — vi, gospod starešina, ste držali kontinuiteto, branili in varovali ste organizacijo, da je mogla rasti dalje, da se njeno delo nikoli niti za hip ni prekinilo. Od 22 taborov — z nami ste bili namreč pod šotori vse do leta 1974 — ste jih precej kar sami vodili. Imeli ste lepo vzgojiteljsko, tipično skavtsko lastnost, da ste mlademu človeku zaupali tudi hude odgovornosti. Čeprav je prišlo kdaj do napetosti, ste organizacijo navzven vedno dosledno zagovarjali, ker ste vedeli, koliko napora zahteva gradnja, kako uničujoče pa je rušenje.

Zato je bil eden najlepših večerov — večer s starimi skavti na Proseku 14. septembra 1974, ko smo praznovali vašo 70-letnico in ko je za vas iz Vatikana dospelo odlikovanje reda sv. Gregorija Velikega za zasluge na pedagoškem in mladinskem področju.

Ko vam je bolezen onemogočala aktivno sodelovanje pri organizaciji, ste mu sledili ob zvestem spremljanju »Jamboras«, ob razgovorih in obiskih. Naravno je bilo tako za nas, tržaške skavte, kot za skavtinje, za goriške brate in za goriške sestre, ki so imeli vsak pač svojo pot s svojimi poštrevovalnimi voditelji, težavami in uspehi, naravno je bilo, pravim, da smo se ob združitvi vseh teh poti v enotno Slovensko zamejsko skavtsko organizacijo leta 1976 enoglasno odločili, da vas razglasimo za starešino vsega našega tržaškega in goriškega skavtizma.

Kak mesec prej, na prvem zamejskem jamboreeju v Pinedu pri Clautu, ste imeli enega zadnjih skavtskih nastopov v široki javnosti. Na slavnostnem tabornem ognju, ki je bil toliko let prizorišče vaših naukov in tudi vašega značilnega humorja, ste nagovorili večstoglavo množico tržaških, goriških in koroških skavtov in skavtinj, številne povabljenе goste in svojeje taborce. Takrat ste med drugim dejali:

Ob današnjem srebrnem jubileju bi bilo primerno, da bi vam podal obračun našega dela tudi s številkami. Pa saj veste, da človek v navdušenju včasih pove številke, ki so pretirane in nezanesljive. In tudi predolgo bi se z njimi zadržal. Ustanovitelj skavtizma Baden Powell je naročil: mladega človeka je treba vzgojiti, da bo šel skozi življenje s pokončno glavo, duševno uravnovešen, moralno neoporečen, pripravljen pomagati svojemu bližnjemu, kot je koristen član svojega naroda in Bogu zvest.

Tako Baden Powell. Kaj pa mi? Naš kažipot je bilo njegovo naročilo in skavtski zakoni, po katerih se ravnamo že desetletja skavti vsega sveta.

Vcepjali smo mladim ljudem značilnost in moštost, ki sta v današnji moderni družbi nadvse potrebni vrednoti, gojili smo ljubezen do bližnjega po geslu ustanovitelja »vsak dan vsaj eno dobro delo«. Kjerkoli smo mogli ali imeli priložnost, smo priskočili na pomoč bratu ali sestri v sili. Ta zadnji čas npr. nesrečnim potresencem v Furlaniji in Beneški Sloveniji, pred 13 leti pa potresencem v Skopju, in to, ko smo se peljali na svetovni skavtski jamboree v Grčijo.

In kaj bi dejali o vzgoji ljubezni do domovine in materinega jezika v naših vrstah? Gojili smo in bomo gojili našo lepo slovensko besedo in pesem, kot sta nam jo naredila naš Slomšek, ki je dejal: materin jezik nam bodi luč in ključ do omike, in Cankar, ki je s svojo mojstrsko besedo klesal naš materin jezik.

Vse to smo posebno pospešeno vcepjali in utrjevali na vsakoletnih skupnih srečanjih, to je: junjevanju, taborjenju in skupnih izletih.

Da zaključim, drage skavtinje in skavti, vas moram pohvaliti, da ste se zelo dobro izkazali kljub slabemu vremenu na našem zamejskem jamboreeju: lepo ste izpeljali vse točke vašega programa. Ostanite tudi vnaprej zvesti skavtski obljudi, svojemu narodu in Bogu!

Dragi prof. Theuerschuh, dragi brat starešina! Teško je to slovo, a v duhu načel, ki ste nam jih vcepljali, ne sme biti ne obupano ne tragično, ker vemo, da ste izpolnili skavtsko načelo, da mora skavt ob smrti zapustiti svet boljši, kot je bil ob njegovem prihodu. Obilno

ste to izpolnili. Prepričani smo tudi, da ste izpolnili skavtsko geslo: vedno pripravljen — tako za opravljanje svojih dolžnosti kot za pomoč bližnjemu kot za to, da stopimo pred svojega Stvarnika. Veseli smo, da smo vas lahko poznali in da ste nam pomagali rasti!

EDI ZERJAL

Robert Hlavaty

16. januarja 1982 je v Ljubljani umrl Robert Hlavaty. Po starosti je bil nestor slovenskih slikarjev na Tržaškem, saj se je rodil 4. decembra 1897 v Trstu od čeških staršev. Osnovno šolo je obiskoval v rojstnem mestu; tu se je mali Robert razvil v pravega poliglota: doma so namreč govorili češko, v osnovni šoli je gospodovala nemščina, v okolici pa je bil deležen slovenščine in italijanščine. Po končani osnovni šoli so ga starši poslali na hrvaško gimnazijo v frančiškanski zavod na Krk (1910-1919). Tu je kot dijak uspel pokazati svoj risarski talent, ko je sodeloval kot ilustrator v dijaškem listu. Po maturi, ki jo je opravil v Idriji leta 1921, se je nameraval vpisati na Münchensko akademijo umetnosti, a se je po prigovarjanju staršev odločil za medicino. Prva dva letnika je obiskoval v Ljubljani, naslednja dva v Zagrebu, nato pa še dva v Padovi s promocijo 15. julija 1927. Zatem še dveletna specializacija na Dunaju.

Kot marsikateremu slovenskemu tržaškemu intelektualcu je tudi Hlavatyjev življenjski cikel zaznamovan s prisiljenim begunstvom v času fašizma. Saj je nekaj časa služboval v tržaški bolnišnici, nato je prevzel v Trstu in Postojni zobozdravniško ordinacijo dr. D. Sardoča, katerega so fašisti konfinirali na Liparih. Leta 1931 pa je fašistična oblast hotela konfinirati tudi Hlavatyja, a ta se je zatekel v Ljubljano. Tu se je zaposlil na stomatološkem oddelku bolniške blagajne, kjer se je začela njegova slikarska pot. Sam je rad poudarjal, da je imel za učitelje svoje paciente. Med temi je bila cela

vrsta umetnikov: Ivan Čargo, Fran Pavlovec, Rajko Slapernik, Ivan Vavpotič in kasneje Zoran Nušič. Med temi ga je Pavlovec napotil k odkrivanju pokrajine in mu nakazal barvna sredstva. Na počitnicah v Kortanih je spoznal Al. Sirka, ki je prav tako pustil viden vpliv v Hlavatyjevem ustvarjanju teh let. Tu je izredno izčistil akvarelno tehniko in v poimpresionističnem okusu podal ljubljansko okolico in dalmatinsko marino.

Leto 1945 je pripeljalo Hlavatyja v Trst; prišel je kot poverjenik takratne cone A in B. Leta 1950 se je za stalno naselil na Opčinah in se posvetil privatni zobozdravniški praksi. Tu se je zlahka vključil v slovensko likovno okolje. Tržaška kritika, tako slovenska kot italijanska, je Hlavatyja sprejela z navdušenjem in ga pozdravila kot mojstra izredne tankočutnosti, ki že popolnoma

Dr. Robert Hlavaty

obvlada izrazna sredstva. Hlavaty je bil akvarelist, ki je slikal kraško samoto in jo je z liriko prevrednotil v pravo kraško mistiko. Vendar mu pomeni kraška pokrajina kraj življenjskega zatišja.

Poleg akvarela se je slikar bavil tudi z ilustracijo in karikaturo. Dobrodušnost v karikaturah se popolnoma ujema z liričnim doživljanjem narave, kakršno beremo v njegovih akvarelih.

JOZE MARKUZA

Poimenovanje šole v Mavhinjah

V nedeljo 2. maja 1982 popoldne se je v Mavhinjah zbralo blizu tisoč ljudi, ki so prišli na poimenovanje slovenske osnovne šole po pesniku Josipu Murnu Aleksandrovu. Lepo pomladansko vreme je nudilo še posebno praznično razpoloženje tej naši vasi na Krasu.

Vsi vaščani so se zavzeto pripravljali na ta kulturni praznik. Šolsko poslopje je bilo lepo in čisto, na dvorišču pa so vaščani okrasili oder in pripravili vse potrebno za sprejem tolikih gostov. Med temi so bili poleg ravnateljev, učiteljev in učiteljic tudi predstavniki občine z županom Albinom Škerkom, deželni svetovalec Drago Stoka, generalni konzul Štefan Cigoj, dekan Marjan Komjanc, kipar France Gorše, ki je izdelal Murnov relief, in drugi številni povabljeni gostje ter domačini in sploh slovenski ljudje iz vseh delov Primorske. Vsi so prejeli značko z Murnovim portretom in slovenskimi trakovi.

Spored je s pozdravom pripravljalnega odbora začela Emilija Caharija in ga nato napovedovala Leonida Gruden. Najprej so se s pe-

smico in recitacijami predstavili otroci iz vrtca, nakar so nastopili osnovnošolci. Zapeli so ter z deklamacijami v prozi in verzih predstavili Murnovo življenje. Otroci 3. in 4. razreda so podali pravljичno igro Janika, ki jo je napisala Ljubka Šorli. Svoj del so sklenili z ritmičnimi vajami. Temu sta sledila odkritje in blagoslovitev reliefa. Domači župnik je poudaril Murnovo iskanje Boga v naravi, cvetju in lepoti ter izrazil željo, da bi ga otroci v tem tudi posnemali. Dve deklici sta odkrili zunanjo ploščo in relief, ki v žgani glini na orehovem podstavku upodablja Murnov obraz. Relief so vzdali v vhodni veži šole. Umetnino je izdelal kipar France Gorše, marmornati okvir in podstavek pa Boris Zidarič iz Sempolaja.

Nato je stopil na oder slavnostni govornik prof. Maks Šah. Z izbranimi besedami je predstavil Murna in njegovo poezijo, opisal zgodovino osnovne šole v Mavhinjah, ki je dvakrat v tem stoletju doživela uničenje, najprej med prvo svetovno vojno in drugič avgusta 1944, ko so

Otroci iz mavhinjske šole z učnim osebjem pred šolo maja 1982

nacifašisti vas zažgali. Toda iz razvalin so Mavhinje ponovno zaživele, kar dokazuje življenjsko moč vaščanov. Kljub temu pa število otrok pada, kar je senčna stran sedanje zgodovine. Nato je govornik povzel besede A. M. Slomška o slovenskem jeziku in zvestobi materinščini ter otroke in vse prisotne pozval k ljubezni do te naše dediščine.

Sledila sta še nagovora ravnatelja Stanka Skrčinjarja in župana Albina Škerka. Nastop mešanega zbora »Igo Gruden« iz Nabrežine je sklenil kulturni spored.

Na koncu se je ga. Nadja Legiša v imenu staršev zahvalila dobrotnikom in vsem, ki so pomagali, da je praznik lepo potekel, še posebej vaščanom, ki so se ob tej priložnosti poka-

zali solidarni, ženam za pecivo in zakusko, na katero je povabila vse udeležence.

V šoli je bila razstava slik »Mavhinje nekoč in danes«. Šolski otroci so prispevali spise in risbe v zvezi z Murnovimi pesmimi. Učno osebje in starši so pripravili res lepo razstavo, pri kateri so s slikami sodelovali skoro vsi vaščani.

Zadnji gosti so zapuščali novopoiimenovano šolo, ko se je mrak spuščal na kraško planoto. Vsi so odhajali z željo v srcih, da bi ta šola vedno služila svojemu namenu, da bi se v njej vzgajali slovenski otroci, ki naj postanejo vredni svojega imena in izvora. Celotno slavlje je bilo izraz kulturnega praznika, ki je prešel v zgodovino kot praznik naše šole, jezika in besede.

ELVI SLOKAR

Ob poimenovanju barkovljanske šole po F. S. Finžgarju

V nedeljo 16. maja 1982 smo imeli v Barkovljah velik praznik: poimenovali smo našo osnovno šolo po velikem človeku, duhovniku in pisatelju F. S. Finžgarju. Temeljni kamen za poimenovanje šole smo postavili na širšem sestanku, ki smo ga imeli že jeseni 1978. Načeli smo vprašanje o izbiri osebe, po kateri naj bi bila naša

šola poimenovana. Razprava je bila dolga, saj je k njej doprineslo svoj delež mnogo Barkovljanov, in treba je reči, da so bili vsi predlogi dovolj utemeljeni.

Ne bomo vseh omenjali, ker so jih povečini takoj zavrgli, dalj časa pa smo se sukali okoli predloga, da bi šolo poimenovali po zaslužnem

Barkovlje ob koncu prejšnjega stoletja

Nastop domačega barkovljanskega pevskega zbora na slovesnosti ob poimenovanju osnovne šole. Vodi Sandra Pertot

Barkovljanu ali po barkovljanskem borcu. Končno pa se je večina opredelila za F. S. Finžgarja. Ta izbira se nam je zdela primerna, ker smo v Finžgarju videli velikega ljubitelja našega naroda, budnika narodne zavesti, skratka človeka, čigar življenje, delovanje in ideali plemenitijo slovenstvo. Poleg tega poznajo Finžgarja tudi osnovnošolci, saj so nekatere njegove črtice-njim dostopne in zelo priljubljene zaradi pisateljevega sloga in tematike.

Po tem širšem sestanku si je pripravljajni odbor prevzel skrb za organizacijo dela in za slovesnost poimenovanja. Zadostiti je bilo treba vsem formalnostim, ki so bile s tem v zvezi — in ni jih bilo malo! —, zlasti pa je bilo treba misliti, kako bi ta dan dostojno proslavili. Sestavili smo okvirni delovni program; predvideval je krajšo slovesnost s priložnostnimi govori, folklornim in pevskim nastopom ter dramskim prizorčkom, pa še razstavo in izdajo priložnostne brošure o Barkovljah in Barkovljanih. Zavihali smo si rokave, porazdelili smo si vloge in se z vnemo lotili dela.

Tri leta so razmeroma dolga doba, vendar so nam minila kot bi trenil. Vsak sestanek, ki smo ga imeli v šolskih prostorih, nam je pomenil obogatitev, saj so vsi člani pripravljajnega odbora poročali o svojem delu, o težavah, na katere so pri tem naleteli, o zadoščenju, ki so ga imeli, ko so staknili nov vir ali samo podatek, ko se jim je porodila nova zamisel.

In že je bil tu 14. maj 1982. Vsi smo se odahnil. Naša požrtvovalna učiteljica Vera Poljšak je s pomočjo odbornikov, otrok in staršev

pripravila bogato razstavo tipičnih barkovljanskih predmetov, domačih noš in vezenin ter ročnih del osnovnošolskih otrok. Kotiček je bil posvečen Finžgarju in slike starih Barkovljev so krog in krog krasile stene.

Folklorna in dramska skupina sta bili zadovoljni s svojo generalko, mlada pevovodkinja Sandra Pertot je s svojim novoustanovljenim zborom ponavljala nekaj starih pristnih barkovljanskih pesmi. Tudi brošura je že čakala na polici. Naslov publikacije »Barkovlje — pri nas je bilo tako« že sam govori o tem, da se vsebina nanaša bolj na preteklost kot na sedanost, saj je urednica Elvi Miklavec želela nuditi bralcu zbornik, ki bi čim izčrpnje prikazal življenje starih Barkovljanov. Srečni in zadovoljni smo torej pričakovali nedeljo.

V soboto zjutraj pa pretresljiva vest: »V barkovljanski šoli gori.« Ne morem opisati misli, ki so nas obšle, čustev, ki so nas prevzela: kaj takega se nam je enostavno zdelo nemogoče. Kratki stik, so rekli. Čudno, zelo čudno, nesprejemljivo.

Vsi smo se znašli v šoli in pogled na uničene razrede je bil srhljiv. A pri vsem tem smo imeli srečo. Kar je bilo na razstavi, je ostalo nepoškodovano, le nekaj brošur so gasilci zalili z vodo.

Kaj storiti? Sklenili smo, da bo slovesnost naslednji dan vseeno stekla. Prenesli smo vse čez cesto, v prostore prosvetnega društva.

16. maja popoldne je sijalo čudovito sonce. Domači župnik g. Lojze Zupančič je blagoslovil Finžgarjev doprsni kip, ki ga je izdelal Klavdij

Palčič, zaigrala je domača godba, nato smo v sprevedu krenili na vrt prosvetnega društva, kjer se je začel kulturni spored.

Naši ljudje so napolnili vrt in društvene prostore, tako da so naši starejši začeli modrovati: spominjali so se na čase, ko so bile Barokvlje pristno slovensko naselje, ko je bilo kulturno življenje razgibano in raznoliko, ko je obiskovalo prvi razred naše osnovne šole kakih 45 otrok.

V imenu združenja staršev je pozdravila vse navzoče in izrekla priložnostne besede Elda Veljaka Doles, v slovenščini in italijanščini je spregovorila Ornella Jurkič, namestnica ravnateljca E. Strnada. Otroci iz vrtca in osnovne šole so nastopili z deklamacijami in petjem; navdušila je otroška folklorna skupina s primorskimi pesmi; velik aplavz je žel novoustanovljeni barkovljanski mešani zbor; tudi recitacije v barkovljanskem narečju so bile prisrčne, šolarji so pa z otroškimi igricami dopolnili kulturni spored.

Po sporedu so si mnogi ogledali razstavo, ki je bila odprta še naslednje dni. V vseh je bila lepa želja, da bi se podobni kulturni sporedi obnavljali in pričali o naši navzočnosti in življenjskosti naše slovenske šole.

V veži osnovne šole kip F. S. Finžgarja Barkovlje, 16. maja 1982

JOZE MARKUZA

Poimenovanje šole v Cerovljah

Poimenovanje slovenske osnovne šole v Cerovljah je bilo v nedeljo 23. maja ob 16. uri. Kljub oblačnemu vremenu in bojazni pred dežjem se je na šolskem dvorišču zbralo veliko domačinov in prijateljev naše šole. Osnovna šola je dobila ime po slovenskem pesniku, skladatelju in narodnem buditelju Miroslavu Vilharju.

Spored v Cerovljah je bil prežet z Vilharjevimi besedami »Čujte gore in bregovi, da sinovi Slave smo«. V imenu pripravjalnega odbora je pozdravila učiteljica Danijela Štokelj. Še posebej je poudarila prisotnost delegacije iz Ilirske Bistrice, kamor spada grad Kalec, ki je bil last Vilharjevega očeta in ga sedaj preurejajo v muzej. Lep in pester je bil nastop otrok iz mavhinjskega vrtca, v katerem so tudi otroci iz Cerovelj, in šolskih otrok, ki so z besedo prikazali življenje Miroslava Vilharja.

Blagoslovitev šole je opravil domači župnik dr. Jože Markuza. V kratkem nagovoru je zaželel,

da bi otroci, ki obiskujejo to šolo ljubili kot Vilhar slovensko besedo, petje in harmonijo, v kateri naj iščejo božje stopinje. Vilharjev relief so odkrili v notranji veži šole.

Slavnostni govornik je bil nekdanji ravnatelj Miro Tavčar. Ob koncu pregleda o življenju in delovanju Miroslava Vilharja je pozval otroke in odrasle k zvestobi do slovenske besede in jezika.

Didaktični ravnatelj Stanko Skrinjar je poudaril geslo: Slovenski otrok v slovensko šolo!

Devinsko-nabrežinski župan Albin Škerk je izrazil zadovoljstvo nad izbiro Miroslava Vilharja za poimenovanje šole, ker izhaja iz krajevne skupnosti Ilirska Bistrica, s katero se bo devinsko nabrežinska občina pobratila.

Svoje pozdrave so prinesli tudi gostje iz Ilirske Bistrice, šoli pa so podarili sliko gradu Kalec. Z nastopom Dekliškega zbora Devin in moškega zbora Fantje izpod Grmade se je zaključil kulturni del sporeda.

Osnovna šola
v Cerovljah

Na koncu se je predstavnica pripravljalnega odbora zahvalila tudi navzočemu akademskemu kiparju Francetu Goršetu, ki je izdelal Vilharjev relief. Dekle v narodni noši mu je izročila spominski dar šole iz Cerovelj in Mavhinj. Predstavnica staršev šolskih otrok je vse povabila k ogledu razstave o Vilharju in na zakusko.

Pripravljalni odbor je oskrbel značke s portretom Vilharja, ki so jih prejeli vsi udeleženci.

Ob tem kulturnem prazniku se je vas Cerovlje razgibala, vsi domačini so priskočili na pomoč pripravljalnemu odboru, da so okrasili vhod na šolsko dvorišče in oder, ki ga je postavila občinska uprava. Ta je poskrbela tudi za obnovo šole. Nekatere žene in matere so žrtvovale dneve in noči, da so pripravile vse potrebno za zakusko. Skupna želja vseh je, da bi šola v Cerovljah rasla in se izpopolnjevala, ne pa usahnila zaradi pomanjkanja otrok, ki jih je vedno manj.

* * *

Miroslav Vilhar se je rodil v Planini na Notranjskem 7. septembra 1818. Oče mu je omogočil šolanje v Postojni, St. Pavlu na Koroškem in v Ljubljani. V Gradcu je obiskoval pravno fakulteto, a je ni dovršil, ker ga je oče prej poklical domov na grad Kalec pri Knežaku in mu izročil vse posestvo v upravo. Tu se je Vilhar poročil z domačinko in v zakonu je imel devet otrok. Njegovo življenje je bilo posvečeno kulturi in politiki. Pisal je pesmi, skladal poeme, samospeve in številne druge skladbe. Nekatere njegove pesmi in napevi so ponarodeli npr. Po

jezeru, Na goro, Planinarica, Lipa zelenela je in druge. Napisal je tudi prvo slovensko spevoigro »Jamska Ivana«. Njegovo politično delovanje je bilo vedno usmerjeno v narodni slovenski politični preporod. S Franom Levstikom je izdajal list »Naprej«. Od svojega prvega nastopa leta 1845 do leta 1870 je Vilhar vedno aktivno sodeloval za osveščenje in preporod slovenskega človeka. Umrl je 6. avgusta 1871 na gradu Kalec.

ALBERT MIKLAVEC

ŠEPET SRCA

*Šepet dobrav
v neštetih grmih
je sanjav,
kot šepet
v grmovju želja,
ko iz srca
vre nova pesem...*

*Morda bom ječal
o trpljenju,
morda bom zavriskal
o sreči,
morda bom zapel
o življenju...*

*Da bi le bil
šepet srca!*

Poimenovanje osnovne šole v Jamljah

V nedeljo 30. maja 1982 je osnovna šola v Jamljah praznovala svoj veliki kulturni dan — dobila je ime po Igu Grudnu, pesniku, prevajalcu, ljubitelju in nenehnem buditelju slovenskega naroda.

Popoldne ob 17. uri se je na prostornem šolskem dvorišču zbrala velika množica domačinov, gostov iz drugih krajev in iz matične domovine ter predstavnikov šolskih, kulturnih, političnih, civilnih in verskih oblasti. Ob vhodu na dvorišče so domača dekleta pričakala in sprejemala goste, jim darovala lično brošuro, ki jo je za to priložnost sestavil in izdal pripravljalni odbor, spominsko značko vezeno z narodnimi motivi in ponudila tiskani spored proslave. Med gosti so bili prisotni tudi soproga pesnika Iga Grudna, njegov sin, pesnikova sestra Leopolda in drugo sorodstvo ter priznani kipar in Prešernov nagrajenec Zdenko Kalin, ki je izdelal Grudnov kip. V pripravi in izvedbi proslave je sodelovala vsa vas. Celotni program je snemal radio Trst A; snemala je tudi koprška televizija.

Spored je napovedovala Slavica Soban-Štolfa, ki je najprej kot predstavnica staršev pozdravila prisotne v slovenščini in italijanščini. Članica pripravljalnega odbora učiteljica Lidija Visini je nato obrazložila razlog za poimenovanje jameljske osnovne šole po pesniku Igu Grudnu ter

prikazala potek celotne akcije do odobritve sklepa o poimenovanju s strani pristojnih oblasti.

Zatem sta k spomeniku pristopili dvojčici Maja in Mirjam Radetič ter ga odkrili. Domači župnik Anton Prinčič je kip in navzoče blagoslovil ter v kratkem nagovoru poudaril pomen slavlja za vso vaško skupnost in Slovence sploh. Pred spomenikom so se nato zvrstili pesnikovi sorodniki in drugi predstavniki oblasti ter položili vence s slovensko trobojnico in šopke rdečih nageljnov, nakar je iz mladih otroških grl dvojčic ubrano zadonela priljubljena Grudnova pesem »Sinku«.

V obširnem recitalu so nastopili otroci združenih šol Jamlje-Dol in domača mladina. Recital s petjem je bil v celoti posvečen Grudnovemu življenju in delu. Bil je skrbno sestavljen ter pestro in pristrčno podan. Po recitalu je Dekliški zbor Devin zapel tri pesmi. S tem se je zaključil prvi del sporeda.

Nato je domačinka učiteljica Milica Pahor v slavnostnem govoru orisala zgodovino jameljske šole. Obrazložila je skrb, ki so jo naši predniki imeli za slovensko šolo in prizadevanja, ki so privedla do ustanovitve šole v Jamljah že ob koncu prejšnjega stoletja. Prikazala je razvoj šolstva v tej vasi pred prvo svetovno vojno, po njej in vse do današnjega časa. Zaključila

Na slovesnosti poimenovanja osnovne šole v Jamljah. V parku pred šolo kip pesnika Iga Grudna

SPOZNANJE

*V vrtu spokojnosti
mi je zrastlel cvet,
ki sem ga čakal
vrsto let...*

*Del sem ga
v vazo življenja,
da ne ovene
in da mi navdahne
najlepše misli,
ki sem jih čakal
vse življenje.*

pa je z besedami: »Naši otroci, ki bodo obiskovali to šolo, bodo Grudna spoznali in ga vzljubili kot pesnika Krasa, ki je doumel skrb in trpljenje naših ljudi. Od njega se bodo naučili še bolj ljubiti svoj materin jezik in slovenski narod, spoznali ga bodo kot neutrudnega borca, ki je vse svoje razburkano življenje posvetil boju za mir, svobodo in bratsko sožitje med narodi.«

O pomenu razvoja jameljske šole ter o njenih problemih je spregovorila tudi didaktična ravnateljica dr. Mirka Brajnik-Saksida. Doberdobski župan dr. Mario Lavrenčič pa je poudaril, da je ta praznik za Jameljce izredno pomemben, še zlasti zato, ker Slovenci upravičeno trdimo, da je šola stebler kulture in zato zanjo veliko dajemo in žrtvujemo.

Medtem smo povabili pred oder gospo Pepco — pesnikovo vdovo. Pristrčno smo se ji zahvalili za udeležbo, šolski otroci pa so ji v dokaz hvaležnosti poklonili šopek cvetja.

Pred mikrofonom so se zvrstili s pozdravi še pokrajinska odbornica za šolstvo Marija Ferletič, ki je šoli poklonila spominsko plaketo in kasetni posnetek argentinskega mladinskega zborarja, predsednik Zveze bralnih značk Slovenije Jože Zupan, ki je daroval šoli zbirko mladinskih knjig, Marinka Terčon, odbornica za kulturo nabrežinske občine (pod katero so Jamlje spadale do leta 1947), zastopniki učencev osnovne šole ob Kornu iz Nove Gorice so našim učencem darovali grafiko — izdelek njihovega sošolca, zastopnik SKGZ Edmund Košuta je prinesel sliko Grudna, delo goriškega slikarja Silvana Bevčarja.

Na koncu je moški zbor Fantje izpod Grmade zapel tri pesmi, predstavnica staršev Slavica Soban pa se je zahvalila vsem navzočim in jih povabila, naj si v šolski učilnici ogledajo razstavo ročnih del in risb, v šolski veži pa Grudno bibliografijo ter zgodovinsko dokumentacijo o ustanovitvi in razvoju šole v Jamljah.

Ob domači kapljici, prigrizku ter ubranem slovenskem petju se je praznično razpoloženje še nadaljevalo do mraka. Marsikdo si je vtisnil v spomin Grudnove verze:

*Naj kdor koli kdaj te vpraša,
kdo živi na zemlji tej,
vedi: zemlja ta je naša,
tvoji dedi spijo v njej,
zanjo bôri se naprej!*

»Fantje izpod Grmade« so pod vodstvom I. Kralja zapeli na slavnosti ob pomenovanju šole v Jamljah

»Peter Butkovič-Domen«

ime osnovne šole v Sovodnjah - Slovesno odkritje spomenika in plošče

Nastop šolskih otrok ob poimenovanju šole v Sovodnjah

Peter Butkovič-Domen je vtisnil globok pečat svoje osebnosti v stari in srednji rod Sovodenjcev. Domačin, rojen leta 1888 v Sovodnjah je tu deloval kot župnik od 1931 do svoje smrti 1953. Prof. Marija Češčut je v slavnostnem govoru to dejstvo takole izrazila: »Ljudje, ki so imeli priložnost tesno sodelovati z njim, ga omenjajo kot tihega, skromnega vendar izredno delavnega človeka, ki je deloval za ljudi.« Zato je proslava poimenovanja šole po njem bila res vaški praznik tudi hvaležnosti in ne samo občudovanja njegovih del.

Slovesnost poimenovanja, ki je trajala dobro uro, je v nedeljo 6. junija 1982 otvoril domači pevski Nonet pod vodstvom Zdravka Petejana s pesmijo »Ob bregu, kjer Vipava se v modro Sočo zlija« (besedilo domačina F. Rojca, uglasbitev I. Ota). Prvič predvajana, je ubrano izzvenela kot pozdrav Sovodenj vsem udeležencem.

Vilma Vuk-Butkovič, predsednica pripravljalnega odbora za poimenovanje šole, je po uvodnih besedah orisala potek dela za poimenovanje, ko so vsi domačini enoglasno predlagali ime »Peter Butkovič-Domen« in nato sodelovali.

Delček lepote kulturne dediščine Domna so na proslavi prikazali domači osnovnošolci. Reci-

tal njegovih pesmi, nagajvk in ugank je pritegnil pozornost prisotnih. Pod vodstvom učiteljice Vere Onesti-Vogrič so nato zapeli nekaj pesmi. Da bi prisostvovali odkritju marmornatega doprsnega kipa (delo akademskega kiparja Negovana Nemca iz Bilj), so se podali v šolsko vežo. Domači župnik je pred blagoslovom strnil smisel proslave v besede: »Stari rod predaja vam mladim in bodočim rodovom njegov zgled dobrega človeka, dobrega slovenskega duhovnika.«

Nekaj izrednega na proslavi je bil ženski zbor, ki je nastal leta 1942 in je v povojni dobi dosegel svoj višek pod vodstvom Marije Pelicon. S pomočjo nekaterih mlajših so zapele dve Gregorčičevi pesmi: »Z vencem tem ovenčam Slavoin« »Dneva nam pripelji žar«. Obe je za sovodenjski ženski zbor uglasbil Vinko Vodopivec.

Na vse je napravil najgloblji vtis slavnostni govor domačinke prof. Marije Češčut. Izlila je v jedrnate besede vse spomine in občutke sovaščanov, katerim je dolgo prisljuhnila, da je lahko v polnosti zajela njegov lik: Dejala je med drugim: »Nikoli se ni ustrašil težav, posvečal se je vsem, ki so bili pomoči potrebni in željni, otrokom, materam in očetom. Vedno in povsod je širil prepričanje v odrešilno moč znanja, knjige

in izobrazbe. V najhujših letih fašistične nadvlade je razpečaval med ljudi prepovedane slovenske knjige. In kot bi usoda hotela že sama poimenovali njegovo vlogo med nami, je bil med knjigami tudi Bevkov "kaplan Cedermac", enkratna podoba slovenskega duhovnika in prosvetitelja na Primorskem, ki ji je nedvomno pripadal in za njo stal tudi Peter Butkovič-Domen.

Sledili so pozdravi ravnateljice doberdobskega šolskega okrožja dr. Mirke Brajnik, ki je izrazila zadovoljstvo, da se slovenski javnosti odkriva kulturna osebnost, ki bo bogatila našo mladino.

Domači župan Vid Primožič je poudaril veselje občinske skupnosti, da se tako proslavlja domačin, ki je tu zrastel in v glavnem tu prehodil življenjsko pot.

Dr. Mirko Primožič je v imenu SKGZ podaril sliko Petra Butkoviča, dela Silvana Bevčarja. Pokrajinska odbornica Marija Ferletič je izročila šoli plaketo prokrajine, dr. Damjan Paulin pa je pozdravil v imenu Sveta slovenskih organizacij. Bogato knjižno darilo so poklonili učenci osnovne šole iz Kanala.

Presenečenje za vse je bil spomin na Filipa Terčelja, Jožkota in Lojzeta Bratuža, ki so peli v domačem zboru ob umestitvi Petra Butkoviča za sovodenjskega župnika. Lojze Bratuž je tudi orglal med mašo. V spomin na te tri Butkovičeve prijatelje je Nonet zapel Lojzetovo »Monotono pojo mi kraguljčki«.

Harmonika je vedno odmevala v Sovodnjah, zato ni manjkala tudi ob tej priložnosti, saj je zrastel nov rod pridnih igralcev pod vodstvom

domačinke Dorine Kante, ki so zaigrali nekaj izbranih del. V nadaljevanju so tudi spremljali zaključno petje osnovnošolcev. Ves spored je povezovala dijakinja Alenka Florenin.

Prof. Dragotin Butkovič, nečak g. Petra, se je nato ganjen zahvalil v imenu vseh sorodnikov za izredno priznanje, ki so ga Sovodenjci izkazali njegovemu štricu, akoravno ni v življenju nikoli iskal časti.

Zaključila je Vilma Vuk-Butkovič, ki se je zahvalila vsem za pomoč, razumevanje in sodelovanje. Posebej je omenila kiparja N. Nemca, Marjana Breclja in Vlada Klemšeta za trud pri spominski brošuri, kamnoseško podjetje Cotič ter vse povabila na ogled razstave in priizek.

ALBERT MIKLAVEC

DOBRA ZIMA

*Čez mrtvo gmajno
brije mrzla burja:
sneg naletava,
igra se narava
v vrtincu snežink...*

*Rad bi bil z njimi:
čez gmajno bi letal,
pohajal in rajal,
in kljub skopi zimi
bi vsem se razdajal.*

Udeleženci na slovesnosti ob poimenovanju šole v Sovodnjah. Prva od desne sestra Petra Butkoviča-Domna

Skavtsko delovanje na Tržaškem 1981-1982

Skavtizem, ki se je v tridesetih letih svojega delovanja razvil v najštevilnejšo mladinsko organizacijo, je svoje delovanje v lanskem delovnem letu načrtoval v smislu te obletnice, seveda ne da bi zaradi tega opustili vse običajno delovanje po vodih, četah in stegih. Opravljenega dela je bilo veliko in zato bomo v tem pregledu poročali samo o pomembnejših dogodkih. Predvsem o podvigih, ki so jih opravili skupinsko, čete, stegi ali pa vsa organizacija. To pomeni, da ne bomo pisali o delovanju, igrah, izletih, mini-taborih ipd., ki so jih lani pripravili posamezni vodi in šestorice. S tem običajnim skavtskim delovanjem se lahko seznanite, če prelistate lanski letnik glasila tržaških skavtov in skavtinja Jambor, ki je redno poročal o vsem tem medletnem skavtskem življenju po vodih.

Omenili smo Jambor in naj to poročilo začnemo kar pri njem. Naše ciklostilirano glasilo je lani izšlo, kot običajno osemkrat. Če štejemo tudi platnice (tiskane) smo imeli letos skupno 270 strani. Članke so prispevale tri skupine in 56 članov in članic, ki so se razpisali o najrazličnejši vsebini. Od strogo skavtskih člankov pa do takih politične, zgodovinske, vzgojne a tudi literarne in šaljive vsebine. Čeprav je Jambor notranje glasilo, se zanj zanimajo tudi ljudje izven organizacije. Zato smo z lanskim 11. letnikom poskrbeli, da ga bralci lahko dobijo tudi v vseh slovenskih knjigarnah.

OBIČAJNO DELOVANJE

Skavtsko leto se začne jeseni, ker se namreč z začetkom šole običajno obnovi tudi vse ostalo delovanje. Tako bi za začetek lanskega delovnega leta lahko zapisali sodelovanje na tradicionalnem marijanskem shodu na Opčinah v nedeljo 13. septembra 1981. Po sv. maši je bilo v Marijanišču skavtsko srečanje, na katerem smo z ogledom diapozitivov obujali spomine na poletne tabore.

V času enega meseca so voditelji na raznih sejah pregledali stanje v organizaciji in se pripravili na srečanje voditeljev in voditeljic, ki je bilo v soboto popoldne 17. in v nedeljo 18. oktobra ves dan v Marijanišču na Opčinah. Srečanje je bilo posvečeno ureditvi strukture organizacije, vlogi vodnika, četovodje in stegovodje, vzgojnemu načrtu in analizi okolja, v katerem

morajo delovati posamezni vodi. Zbrani voditelji so posebno pozornost posvetili veji izvidnikov in vodnic, to je srednji veji v organizaciji, ki bi iz skavtske vzgojne metode morala črpati tiste prijeme, da bi lahko člani in članice kar največ pridobili. Poudarjene so bile nekatere točke pri tem vzgojnem načrtu, kot odkrivanje Boga in skavtskega duha, socialna vzgoja, spoznavanje domovine in druge oblike delovanja skavtov in skavtinja.

V jesenskem času so nekatere skupine priredile tudi več izletov. Omenili bi hajk rojanskih izvidnikov s prenočitvijo na prostem po tržaškem Krasu in dva izleta novincev roverjev in popotnic. V nedeljo 11. oktobra so šli na izlet v Zazero. Štirinajst dni kasneje pa je skupina desetih članov in članic opravila izlet v Brkine. Šli so po trazverzali do Matavuna.

PRIPRAVE NA 30-LETNICO

Konec oktobra 1981 je pomemben, ker so se začele priprave za proslavo 30-letnice skavtizma na Tržaškem. V ta namen je vodstvo sklenilo, da posamezni vodi raziskujejo zgodovino skavtizma v svojem kraju. Zbrano gradivo in dokumenti naj bi služili za razstave, ki bi jih pripravili na sedežih. Poleg razstave naj bi organizacija proslavila svojo obletnico tudi z izpopolnjenim ponatisom Skavtske pesmarice, z izdajo posebne brošure o zgodovini skavtizma in z uprizoritvijo skavtske predstave. Da bi delo kar najboljše steklo, so imeli nekaj pripravljalnih sestankom, da bi vsem voditeljem orisali delo.

V nedeljo 8. novembra 1981 je bila v stolnici sv. Justa zahvalna maša, ki jo je v slovenščini daroval škof Bellomi. Skavti in skavtinja so se slovesnosti udeležili in pri njej sodelovali. Po srednji ladji so ustvarili »špalir mladosti«, kot je poročal radio in so tudi brali prošnje.

V nedeljo 15. novembra 1981 pa se je na Repentabru zaključil dvodnevni mini-tabor za voditelje volčičev in veveric, tj. najmlajših bratov in sester. To srečanje so voditelji izkoristili za svojo strokovno izpopolnitev. Pripravili pa so tudi nekoliko natančnejši načrt delovanja te veje.

V adventnem času so bila tri duhovna srečanja za posamezne veje. V soboto 12. decembra

Na proslavi tridesetletnice skavtizma na Tržaškem v Nabrežini

so se v Marijanišču dobili izvidniki in vodnice. Srečanje je vodil g. Pohajač. Starejši člani in članice so se dobili naslednji dan v zavodu Šolskih sester pri Sv. Ivanu. Govoril jim je g. Nemač. Volčiči in ververice so se sešli v Marijinem domu v Rojanu v soboto 19. decembra. G. Zorko jim je najprej zavrtil film o Jezusovem rojstvu, nakar jim je povedal božično misel. Udeleženci so nato risali na naslov: »Če bi se Jezus rodil danes.«

Več vrstic bi morali posvetiti delovanju novincev roverje in popotnic. Poleg dela, ki so ga opravljali s svojimi učitelji so letos imeli precej skupnega delovanja. Tako je bilo več izletov in tudi mesečnih srečanj, posvečenih vprašanjem, ki zanimajo mlade. Veliko starejših se je tudi udeležilo zimovanja od 27. decembra do 2. januarja v Srednji vasi pri Bohinju. Zimovanje je priredil g. Bedenčič in ni bilo posvečeno samo skavtom.

SKAVTSKE RAZSTAVE

S 30. januarjem se je v organizaciji začelo s proslavljanjem 30-letnice. Skupaj so prišli »stari skavti in skavtinje«. Družabno srečanje pa je imelo predvsem namen, da ponovno približa te skavte in skavtinje življenju organizacije. V soboto 6. februarja je bila otvoritev prve skavtske razstave v župnijskem domu v Mačkoljah. Podobne razstave, na katerih so si prisotni lahko ogledali dokumente, fotografske posnetke in druge eksponate iz zgodovine skavtizma, so priredili tudi v nabrežinski župnijski dvorani v soboto 13. februarja. Istega dne je bilo odprtje

razstave v župnišču na Opčinah, v torek 16. na Proseku, 19. februarja v Marijinem domu v Rojanu, 21. februarja v Marijinem domu pri Sv. Ivanu. Skavti pri Sv. Jakobu so pripravili svojo razstavo v nedeljo 7. marca v prostorih šentjakobskega doma. Istega dne je bila razstava tudi v Ukmarjevem domu v Skednju, ki je tudi rojstni kraj zamejskega skavtizma. Voditelji so povsod tudi pregledali zgodovino skavtizma, kazali diapozitive in tudi filmske posnetke iz teh let. Povsod so razstave lepo uspele.

RAZNE DEJAVNOSTI

Pred junjevanjem, omenimo še pustovanja, smučarski izlet v Sappado 28. februarja in skavtski večer v doberdobski župnijski dvorani v ponedeljek 15. marca. Govoril je Ivo Jevnikar. Marjan Jevnikar in g. Marjan Markežič pa sta pokazala dva filma iz skavtskega življenja. Naslednjega dne je bil v dvorani v ul. Risorta v Trstu filmski večer. Predvajali so številne posnetke dr. Prešerna in Marjana Jevnikarja o skavtih. Pomemben dogodek je bilo tudi skavtsko srečanje za izvidnike in vodnice s Tržaške in Goriške v nedeljo 28. marca na stadionu Prvi maj v Trstu. Udeležilo se ga je približno 250 članov in članic.

V predvelikonočnem času so člani in članice spet imeli priložnost, da se udeležijo duhovnih obnov. Za izvidnike in vodnice je bila v soboto 3. aprila v Ukmarjevem domu v Skednju in jo je vodil g. L. Zupančič. Starejši skavti so bili prejšnji dan v Marijanišču na Opčinah. Srečanje so vodili Tone Bedenčič, Ivo Miklavec in Jože

Ipavec. Volčiči in veverice so bili v soboto v Slomškovem domu v Bazovici. Njihovo duhovno obnovo je vodil g. Bedenčič. Na veliki petek 9. aprila je bil na Repentabru križev pot za roverje in popotnice, ki so sami pripravili misli za posamezne postaje.

V nedeljo 25. aprila je bilo na bazoviški gmajni v bližini spomenika bazoviškim junakom, športno srečanje za tržaške in goriške volčiče in veverice. Zbralo se jih je približno 150. Bilo je zelo veselo. Spomnili pa so se tudi padlih borcev za svobodo.

Dne 15. maja so v devinski župnijski dvorani odprli skavtsko razstavo, ki je bila pravzaprav ponovitev nabrežinske. Marjan Jevnikar je predvajal tudi nekaj filmov.

JURJEVANJA IN TABORI

Dne 16. maja je bilo pri Ferlugih jurjevanje za izvidnike in vodnice. Obljube je opravilo 57 volčičev in veveric ter novincev. 30. maja pa je bilo jurjevanje volčičev in veveric pri Trebčah. Maševal je g. Pohajač; sledile so obljube. V organizacijo je bilo sprejetih 27 novih članov in članic.

Po jurjevanjih so se začele priprave na vsakoletne taborne. Bilo jih je šest. Izvidniki in vodnice so taborili v Viškorši v Karnajski dolini v Benečiji. Načelnik je bil Marko Tavčar, duhovna voditeljica pa gg. Vončina in Nemač. Udeležencev je bilo 47. Izbira Viškorše je bila zaradi svoje lege še posebno posrečena, saj so skavti mogli spoznati resnično stanje v Beneški Sloveniji. Druga dva tabora sta bila na Pohorju. Tabor »B« je postavil šotore v bližini vasice

Puščava, udeležencev je bilo 59, načeloval je Kazimir Majakovski z duhovnim vodjem Tonetom Bedenčičem.

Na taboru »C«, ki ga je vodil Tomaž Simčič, je bilo 53 udeležencev in so ga postavili na Recenjaku nad Sv. Lovrencem. Duhovni vodja je bil g. Ivo Miklavec. Letos so skavti prvič v svoji tridesetletni zgodovini taborili na Pohorju in vrnili so se navdušeni nad kraji in ljudmi.

Zadnja dva tabora sta bila od 19. julija do 2. avgusta, tabor »A« pa v Viškorši od 15. do 29. julija 1982. Ko so se vrnili izvidniki in vodnice, so se odpravili na tabore volčiči in veverice. Od 3. do 13. avgusta so taborili v bližini Sobca pri Lescah. Na istem prostoru sta delovala dva ločena tabora. Skupno z voditelji je bilo 121 udeležencev z duhovnim vodjem Ivanom Florjanom.

Omenimo še zadnji tabor, ki je bil namenjen najstarejšim članom in članicam. Petnajst roverjev in popotnic je taborilo od 3. do 13. avgusta v Viškorši. Tabor je vodil Marjan Jevnikar. En dan je bil na taboru tudi duhovni vodja g. Bedenčič. Ta tabor je še bolj poglobil stike z vaščani, saj so se skavti vključili v vaško delovanje. Zadnje dneve so izkoristili za gorsko turo, ki je udeležencem pustila trajne spomine.

* * *

Skavtizem je spet začel z delom med slovensko mladino. Vodstvo ima velike načrte, ki bodo nedvomno izboljšali organizacijo. Potreben je trud, katerega se pa skavti in skavtinje ne bojimo, saj je po naročilu ustanovitelja skavtizma Baden-Powella, vsak skavt dolžan pustiti za seboj boljši svet, kot ga je našel.

Nastop otrok na slovesnosti ob poimenovanju šole v Cerovljah

Prosvetna dejavnost na Goriškem (1981-82)

Vsakoletni obračun delovanja organizacij, ki so včlanjene v Zvezo slovenske katoliške prosvete (ZSKP), nam daje možnost, da izmerimo utrip naše prosvetne dejavnosti na Goriškem. Pri tem mislim na dejavnost ZSKP in posameznih društev, zborov in skupin, katerim je poglobitna skrb ohranjanje slovenske identitete, kulturne prisotnosti v zamejstvu in krščanskih načel. Gre torej za zahtevno vlogo, ki jo naši prosvetni delavci opravljajo vestno, po svojih močeh, v prepričanju, da je slovenski narodni skupnosti potrebno zagotoviti nadaljnji obstoj in razvoj v okolju, ki nam ni kdovekaj naklonjen. Gre v bistvu za neko »nadurno« dejavnost, kateri dostikrat sami odmerjamo premalo pozornosti. Kdor se ukvarja z delom na prosvetnem področju, ve, koliko truda, finančnih obveznosti in koliko predanosti neki izbiri je treba, da se izvede vsakoletni program. Ta izbira ni lahka in komu se lahko zdi nepotrebna, marsikomu celo odvečna. Zato se mi zdi hvalevredna vsaka pobuda, vsaka pomoč, vsak nasvet; vsem, ki kakorkoli in kjerkoli dajo svoj doprinos prosvetnemu delu, je treba izreči pohvalo. Naša dejavnost bi bila skromna, ko bi ne bilo vseh teh številnih prosvetnih delavcev. Storiti moramo vse, da se krog le-teh razširi; v tem vidim eno izmed poglobitnih nalog Zveze, ki mora biti pobudnik našega prosvetnega življenja.

Delovanje ZSKP in njenih članic je bilo v pretekli sezoni razgibano; prikaz te dejavnosti ne more biti popoln, omejil bi se na poglobitne pobude, saj ni tu mesto, da bi podrobneje poročali o vseh kulturnih dogodkih; za to je zadolžen naš tisk.

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE

Glavni odbor ZSKP se sestaja redno, razen julija in avgusta, vsak mesec; sej se udeležujejo predstavniki

vseh članic za pregled delovanja posameznih skupin in programiranja delovanja ZSKP.

Ena največjih pobud Zveze je bila organizacija razstave del Franceta Goršeta, ki je bila v razstavnih prostorih goriškega Avditorija, od 27. novembra do 8. decembra. Uspeh je bil nad vsakim pričakovanjem, v zadovoljstvo organizatorjev in zadoščenje temu našemu umetniku, ki je dobil veliko priznanja v slovenskem zamejstvu in tudi med večinskim narodom.

Zveza je organizirala vsakoletno revijo pevskih zborov za praznik sv. Cecilije v Katoliškem domu, 21. in 22. novembra; revije se je udeležilo 21 zborov iz zamejstva in Slovenije. Z društvom »F. B. Sedej« je v Števerjanu priredila Sedejevo proslavo. V marcu je bila v Gorici proslava ob 20-letnici Katoliškega doma. Aprila so prišli na Primorsko naši rojaki iz Belgije, ki so nastopili v Katoliškem domu z zborom »Slomšek« in folklorno skupino »Vesela mladina«; pri organizaciji so veliko pomoč nudili zbor »Mirko Filej«, člani števerjanskega ansambla Lojzeta Hledeta in številni posamezniki.

ZSKP je tudi v lanski sezoni imela stike s Krščansko kulturno zvezo s Koroškega, s katero je utrdila prijateljske vezi in izvedla nekatere skupne pobude. Nadaljuje se tudi sodelovanje z ZSKD, SSG in Glasbeno matico pri organiziranju gledališke in koncertne sezone. V letu 1982 je ZSKP razpisala natečaj za originalne zborovske skladbe in s tem dala možnost, da se uveljavijo zamejski skladatelji in da se obogati zborovska literatura.

V juniju je bila v goriški stolnici maša zadušnica za prof. Mirka Fileja ob 20-letnici njegove smrti. Oktobra je bila v Katoliškem domu misijonska prireditev. Ljudski radio Gorica nadaljuje s svojimi oddajami in redno ter vestno poroča o kulturni dejavnosti naših dru-

Doberdobski
mladinski
zbor

štev. Naj v tem okviru omenim delovanje slovenske župnije v Gorici, ki je tudi v letu 1982 organizirala uspešen teološki tečaj in pa moški ter mladinski zbor iz Štmarva, ki večkrat nastopata v Katoliškem domu in drugod pod vodstvom prof. Gabrijela Devetaka; tudi v krminski občini imajo moški zbor, ki ga vodi Zdravko Klanjšček in občasno nastopa.

V glavnem bi lahko rekli, da je ZSKP tudi v lanski sezoni dokazala zavzetost za prirejanje pomembnih kulturnih pobud, obenem pa tudi pripravljenost pomagati našim društvom za njihovo vztrajno rast.

PD »HRAST« IZ DOBERDOBA

Delovanje društva se razvija na raznih področjih; veliko je mladine, ki pomaga pri prosvetnem delu, pri zboru, v glasbeni šoli, pri skavtih, mladinskem odseku. Glasbena šola je v Doberdobi že deset let, v zadnjem času pa so odprli sekcijo tudi v Jamljah; v Doberdobi je vpisanih 27 gojencev, v Jamljah pa 22, ki nastopajo na domačih prireditvah: na zaključnem večeru v Gorici in na 3. Pastirčkovem dnevu v Števerjanu. Mladinski zbor je pel na Cecilijanki in in na Prešernovi proslavi v Doberdobi, otroški pa na mali Cecilijanki in božičnici v goriški stolnici. Mešani zbor, ki ga vodi Karlo Lavrenčič, je na-

stopil na Cecilijanki, januarja v Ronkah pri slovenski maši in na domačih prireditvah; februarja je snemal za radio Trst. Sodeloval je pri komemoraciji padlih ob spomeniku v Doberdobi in se udeležil na Brjah srečanja pevskih zborov. Dekliški zbor je pel na prazniku v Rubijah. Društvo je letos organiziralo tečaj za dikcijo, ki ga je vodil Franko Žerjal; ob zaključku so pripravili kulturni večer, pri katerem so sodelovali domači dekliški zbor, recitatorji društva, pevska skupina Nova misel, govor je imela pesnica Ljubka Šorli. V aprilu je društvo organiziralo tradicionalni Praznik pomladi. Poleg tega je priredilo razna gostovanja, kulturne večere in koncerte: januarja je nastopil v župnijski dvorani ansambel bratov Krt iz Stranj pri Kamniku, februarja študentski dramski odsek s komedijo Krčmarica; Ivo Jevnikar je predaval o zgodovini skavtizma, jezuit Jože Kokalj pa o misijonih v Zambiji. Društvo je organiziralo tudi klavirski recital domačina Hilarija Lavrenčiča v župnijski cerkvi.

RUPA-PEČ

Prosvetni delavci v tem kraju gojijo zborovsko petje, imajo tri zборе in sicer mladinskega, moškega in mešanega. Najbolj aktiven je nedvomno mešani zbor, ki je v zadnji sezoni okrepil svo-

je članstvo in nastopil pod vodstvom Zdravka Klanjščka na raznih prireditvah: na Cecilijanki, božičnici, na reviji Koroška poje v Celovcu, na reviji Primorska poje v Boljuncu, nato še v Trbilju, v Štandrežu na Prazniku špargljev, na občinskem prazniku na Peči (skupno z moškim zborom). Mladinski zbor je nastopil na mali Cecilijanki v Katoliškem domu. Zbor je letos konec avgusta organiziral za svoje člane in prijatelje tridnevni izlet na Dunaj.

Veliko truda so vložili za organizacijo Praznika frtalje, ki je lepo uspel; nastopile so številne skupine iz zamejstva in Slovenije. V vasi deluje dobro organizirana skavtska skupina, mladi na pa skrbi tudi za družabno dejavnost. Požrtvovalni domačini so letos preuredili društveni sedež in si tako zagotovili manjšo dvorano za čim lepše razvijanje svojih dejavnosti.

PD ŠTANDREŽ

Poglavitna in najbolj uspešna je nedvomno dramska dejavnost. Dramski odsek društva je naštudiral Goldonijevo komedijo Krčmarica, ki so jo prvič podali januarja, zatem pa ponovili kar osemkrat: v Štandrežu, Krminu (v okviru gledališke sezone, ki jo organizira tamkajšnja občina), v Gorici, Doberdobi, Desklah, Braniku, Ricmanjih in Steverjanu. Na Prazniku špargljev so po-

dali Nušičevo veseloigro Dva lopova. V Kanalu in v Selah na Koroškem so ponovili kriminalko Deset Zamorčkov, katero so se prijavi na natečaj Mladi oder, ki ga razpisujeta ZSKP in Slovenska prosveta iz Trsta: za to uprizoritev so prejeli priznanje in plaketo na Prešernov dan v Trstu. Na Prazniku frtalje v Rupi so izvajali igro Podlaga zaksanske sreče. Društvo goji tudi stalne stike z gledališčnimi skupinami iz Slovenije in Koroške; v tem okviru je organiziralo gostovanje društva Soča iz Kanala, ki je v Štandrežu predstavilo Razvalino življenja, in skupine iz Sel na Koroškem z igro Kam iz zadrege. Člani dramskega odseka so se udeležili letos poletni seminarja gledališke umetnosti, ki je bil v Kulturnem domu v Gorici.

V Štandrežu skrbijo tudi za zborovsko dejavnost. Mešani zbor, ki ga vodi Mirko Špacapan, je nastopil na Cecilijanki, pel pri božičnici v goriški stolnici in na reviji Primorska poje v Desklah; mladinski zbor pod vodstvom Elvire Chiabai je večkrat pel doma ob raznih priložnostih, na mali Cecilijanki, božičnici, Prazniku špargljev in na zaključni prireditvi glasbene šole, v juliju pa je letoval v koči sv. Jožefa v Zabnicah.

Štandreška glasbena šola lepo deluje vpisanih je 30 gojencev, ki se uva-

PD »Štandrež je lani uspešno uprizorilo Goldonijevo komedijo »Krčmarica«

Del gojencev glasbene šole SKPD M. Filej v društvenih prostorih 1979/80

jajo v svet glasbe s študijem klavirja, harmonike in kitare.

Društvo organizira tudi kulturne večere; dvakrat je bil gost v Standrežu g. Vinko Zaletel s Koroškega.

Tudi letos je društvo organiziralo Praznik špargljev, na katerem so nastopili razni zbori in skupine; lepo je uspel slikarski ex tempore za otroke. Društvo prireja tudi razna družabna srečanja o sv. Martinu, za konec leta in pustovanje.

PD PODGORA

Delovanje društva je precej otežkočeno predvsem zaradi pomanjkanja primernih prostorov, vsekakor člani društva požrtvovalno vztrajajo pri svojem delu; mladi imajo skavtsko organizacijo, pojejo v zboru Podgorska dekleta, ki jih vodi Katja Antonič (nastopili so na mali Cecilijanki), pripravili recital in miklavževanje. Cerkveni zbor je pel v Bardu v Benečiji in na božičnici v goriški stolnici. V okviru društva deluje tudi vokalno-instrumentalna skupina Nova misel (vodja dr. Mirko Špacapan), ki stalno nastopa v zamejstvu in v matični domovini.

PD »F. B. SEDEJ«

Števerjan je v širšem slovenskem prostoru zlasti znan po svojem Festivalu domače glasbe. To veliko manife-

stacijo prireja društvo in ansambel Lojzeta Hledeta, pod pokroviteljstvom domače občine in goriške pokrajinske uprave. Na Festivalu '82 je nastopilo 16 ansamblov. V Števerjanu delujeta tudi dva ansambla, že omenjeni Lojze Hlede, ki nastopa širom slovenske zemlje, ter Zamejski instrumentalni ansambel, ki se tudi vztrajno uveljavlja.

Društvo je dalo pobudo za ustanovitev glasbene šole, ki je začela delovati januarja 1982; to je zelo hvalevredno in upati je, da se bo lepo razvila.

Prosvetno delovanje je v Števerjanu posebno živahno in raznoliko. Mešani zbor, ki ga vodi Herman Srebernič nastopa na raznih prireditvah, tako je pel na Cecilijanki; v Ljesah na reviji Primorska poje, na domačih prireditvah, oktobra 1982 v Milanu pri slovenski maši. Zelo aktiven je tudi mladinski zbor, ki je pod vodstvom Anke Černic nastopil na mali Cecilijanki, na božičnici v goriški stolnici in maja letos v Mostu na Soči; enkrat na mesec poje pri maši v domači cerkvi.

Športno združenje Brda je tudi letos priredilo športni teden in organiziralo pet izletov na sneg. Agilen je tudi Briški fotoklub. Društvo »F. B. Sedej« že trinajsto leto izdaja glasilo Števerjanski vestnik, kar je edini primer sistematičnega izhajanja društvenega glasila pri nas. V okviru društva je tudi

delaven mladinski krožek, ki je priredil silvestrovanje in pustovanje, ob tem pa tudi povorko številnih voz po goriških ulicah. Med prireditvami bi omenil Sedejevo proslavo, ki jo je društvo organiziralo skupno z ZSKP; nastopil je zbor »Lojze Bratuž«, slavnostni govornik pa je bil prof. Francè Dolinar. Društvo je priredilo še miklavževanje, božičnico in natečaj Moje jaslice. Številni člani sodelujejo tudi pri osrednjih zborih v Gorici, v števerjanskem župnijskem svetu in pri Ljudskem radiu.

SMREKK

Slovenski mladinski rekreativni kulturni klub, s sedežem v Gorici, je v zadnji sezoni priredil spominski večer, na katerem je o liku Edvarda Kocbeka govoril tržaški pisatelj Boris Pahor, člani kluba pa so podali izbor iz del pokojnega slovenskega misleca. Smrekk je nadalje gojil družabnost in organiziral več zabavnih večerov (štefanovanje, pustovanje) in skupinskih izletov.

ZBOR »MIRKO FILEJ«

Zbor, ki ga vodi Zdravko Klanjšček, je v zadnjem letu imel veliko nastopov in, kar je povsem razveseljivo, je okrepil svoje vrste s pristopom novih mladih pevcev. S tem je najlepše proslavil 15-letnico obstoja in dokazal, da delo in vztrajnost prineseta zaželene

sadove. Svojo sezono je začel na Cecilijanki, sledili so nastopi v travniški cerkvi ob prazniku sv. Cecilije, v domu ostarelih v Ločniku, v cerkvi sv. Trojice v Novi Gorici pri maši vzhodnega obreda; veliko truda so člani zbora vložili ob obisku Belgijcev pri nas v aprilu. Zbor je pel na srečanju zborov, ki ga je organizirala občinska uprava v Krminu, na proslavi ob 20-letnici Katoliškega doma, v Martignaccu, pri maši zadušnici za prof. Fileja. Ob zaključku sezone pa je priredil »počitniško šagro«, ki je bila v začetku julija.

PD »MIRKO FILEJ«

Društvo je v pretekli sezoni poskrbelo za kulturne večere in koncerte. V decembru je v mali dvorani Katoliškega doma časninar Saša Martelanc predstavil roman Zeleno izgnanstvo Al. Rebule. Društvo je v istem mesecu organiziralo v goriški stolnici koncert, na katerem sta nastopila organista Andrej Pegan in Boris Štakul ter solistka Francka Žgavec. V Katoliškem domu je bilo srečanje s predstavniki Mohorjeve družbe ob izidu knjižnega daru; dvakrat je bil naš gost g. Vinko Zaletel. V okviru društva delujeta dobro organizirana glasbena šola, ki jo vodi prof. Silvan Kerševan in mladinski zbor »Kekec«, ki ga vodi Ivo Bolčina in z njim večkrat nastopa.

Kvartet »Quanz« iz Trsta:
Miloš Pahor, Erika Slama,
Fabio Devetak, Aleksej
Kalc

Mešani zbor »Lojze Bratuž« na Cecilijanki '81

ZBOR »LOJZE BRATUŽ«

Zbor deluje samostojno v okviru goriškega društva; ima svoj odbor, ki z dirigentom prof. Stankom Jericijem programira vsakoletno dejavnost. Številni pevci redno zahajajo na tedenske vaje in kažejo veliko zavzetost in ljubezen do lepega petja, v raznolikosti naštudiranega programa; zbor namreč goji polifonsko, umetno, narodno in religiozno pesem in zelo pogostoma sega po delih zamejskih avtorjev, med katerimi je tudi sam dirigent zbora. Zbor je lansko sezono začel z nastopom na Cecilijanki, sledili so nastopi v travniški cerkvi ob prazniku sv. Cecilije, v Števerjanu za Sedejevo proslavo, v goriškem Avditoriju, kjer je občina priredila božični koncert. Zbor je nadalje nastopil na božičnici v goriški stolnici, ponovno v Avditoriju, ko je Caritas organizirala solidarnostni večer s poljskim narodom, na proslavi ob 20. letnici Katoliškega doma, v Desklah na reviji Primorska poje. Posebno doživetje je bil koncert v kapeli S. Maurizio al Monastero Maggiore v Milanu; zbor je pel v goriški stolnici pri maši zadušnici za prof. Fileja. Junija je nastopil s samostojnim koncertom na Mirenskem gradu, avgusta pa so pevci bili

na kratkem oddihu v Žabnicah. Letošnjo sezono pa so začeli z nastopom na koncertu, ki ga je organiziral stolniški zbor.

ZDRUŽENJE CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

V ta splošni pregled kulturnega delovanja je treba vključiti tudi Združenje cerkvenih pevskih zborov, ki v slovenskem delu goriške nadškofije zavzema važno vlogo. Sicer brez posebnega hrupa je prisotno na cerkvenoglasbenem področju s pobudami, ki bi jih druge ustanove ne mogle z lahkoto obdržati pri življenju.

Kar se prireditev tiče stoji Združenje v glavnem za Malo cecilijanko in za božičnim koncertom v goriški stolnici. Mala cecilijanka je tista, ki daje možnost pevskega naraščanja, da pokaže kaj zna in tudi potrdi naša pričakovanja, da se bodo ti mladi pevčki, ko dorastejo, vključili v pevske zборе starejših.

Božičnica pa je postala tradicija in bi brez nje ob teh cerkvenih praznikih nekaj manjkalo. Da je bila ideja posrečena, dokazujejo posnemanja tovrstnih pevskih nastopov širom Slovenije.

Tretje glavno delovanje Združenja

pevskih zborov je, da cerkvenim zborom posreduje glasbene publikacije, ki izhajajo v matični domovini, ter skuša tako poenotiti pevski repertoar naših zborov in ga tudi v določeni meri posodobiti. Kajti tudi v liturgiji je znati določene premike.

ZAKLJUČNA MISEL

Iz pregleda je razvidno, da je tudi letošnja prosvetna dejavnost bila razgibana, pestra, živahna. ZSKP in njene članice so poskrbele, da je naš človek, zasidran v zamejskem prostoru, imel možnost kulturno rasti, obogatiti lastne izkušnje in gojiti vsestransko delo-

vanje. Ugotovili smo, da je veliko mladih pristopilo k delu, morda bi v samem mestu bilo potrebno zastaviti vse sile, da bi še več mladine vključili v to nehonorirano dejavnost; ne gre tu za protagonizem, temveč za izbiro, ki ji mi zamejci pravimo predanost slovenstvu, saj si konec koncev usodo krojimo sami. Gotovo je, da je prav delo v prosvetnih organizacijah in naših kulturnih domovih jamstvo za ohranitev naše narodne identitete; mnogo je dela tudi na drugih področjih (gospodarskem, šolskem, športnem, političnem, verskem), nič manj obvezujoče pa je ovrednotenje naših kulturnih dobrin v nadaljevanju svetlih tradicij.

M. M.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem od oktobra 1981 do konca septembra 1982

Opis prireditev in kulturnih dogodkov, ki so jih pripravila društva v okviru tržaške Slovenske prosvete, bomo začeli z dejavnostjo, ki se je odvijala prav pod neposrednim okriljem krovne organizacije. V mislim imamo nekatere pobude, ki jih je sprožila in uresničila osrednja organizacija SP. V tem sklopu naj v prvi vrsti omenimo gostovanje tolminskih pevcev, ki so pod vodstvom Avgusta Ipvca gostovali 15. novembra 1981 v rojanski župnijski cerkvi z mo-

gočnim oratorijem za zbor, soliste in orkester, ki ga je uglasbil sam dirigent. Prireditev je zahtevala nemalo truda in žrtev, saj je oratorij izvajalo okrog 150 oseb.

Naslednja osrednja prireditev SP je že tradicionalna proslava ob Prešernovem spominskem dnevu. Leta 1982 je ta prireditev bila prav na Prešernov dan 8. februarja. Ob tej priložnosti so v Peterlinovi dvorani odprli retrospektivno razstavo olj in risb tržaškega slikarja

Gost DSI v Trstu je ob koncu leta 1981 bil tudi slovenski znanstvenik prof. Jože Velikonja iz ZDA (fotomladika)

Na sedežu DSI v Trstu sta spomladi 1982 govorila o Benečiji v vojnih letih 1943-1945 prof. Marino Qualizza in Pavel Petricig (fotomladika)

Tržaška narečna pesnica Marija Mijot je maja 1982 praznovala svojo 80-letnico. DSI se je spomnilo s posebnim večerom, na katerem jo je predstavila Irena Zerjal (fotomladika)

Milka Bambiča. Pri programu je sodeloval mešani cerkveni zbor od Sv. Antona, govorila pa je goriška pesnica Lj. Šorli-Bratuževa. Kot vsako leto so na prireditvi razglasili izid literarnega natečaja Mladike in natečaja Mladi oder.

Na pustno nedeljo, 21. februarja, so v društvenih prostorih v Donizetti-jevi ulici pripravili otroško pustno rajanje. 3. marca je bil v istih prostorih koncert, ki ga je pripravil oddelek za staro glasbo pri Glasbeni matici v Trstu. 9. junija, ob sklepu sezone, je bila v Peterlinovi dvorani premiera filma »Sledovi« o misijonarju škofu Baragi. Film je s sodelavci izdelal duhovnik Tone Zrnc iz Toronta. Tone Zrnc je 13. septembra ob svojem obisku v Evropi tudi gostoval v Peterlinovi dvorani, kjer je prikazal vrsto diapozitivov o Inkih v Peruju.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Med društvi, ki imajo ne samo v okviru SP, ampak na Tržaškem sploh najbolj razvejano kulturno dejavnost je gotovo DSI. O tem zgovorno priča dolg seznam prireditev od oktobra 1981 do konca septembra 1982:

16. septembra je bil gost društva avstralski Slovenec Jure Koce; sledil je večer s poročilom o rezultatih ankete, ki je bila narejena v Dragi 81 (5. okt.) - poročal je Saša Martelanc; pater Jože Kokalj je predaval o Zambiji (12. okt.); nato

je Saša Martelanc predstavil novo knjigo Alojza Rebule »Zeleno izgnanstvo« (19. okt.); sledila je okrogla miza o Cerkvi na Tržaškem, pri kateri so sodelovali D. Jakomin, M. Gerdol, S. Pahor in J. Prešeren (26. okt.); o Ferdinandu Koledniku, prevajalcu Jurčiča v svetovne jezike je predaval prof. Martin Jevnikar (2. nov.); na večeru o Edvardu Kocbeku je govoril pisatelj Boris Pahor (9. nov.); o slovenskih sledovih na ameriškem zahodu je predaval prof. Jože Velikonja (16. nov.); dr. Bernard Špacapan o zdravljenju alkoholikov (23. nov.); dr. Rafko Dolhar: ob 40-letnici drugega tržaškega procesa (30. nov.); pater Filip Rupnik o sv. Frančišku (7. dec.); Francè Dolinar: Nadškof Sedej v zgodovini slovenske Cerkve (14. dec.); božično misel je podal Milan Nemač (2. dec.); Taras Kermauner; Ali je Kosovelova religiozna, etična, socialna drža danes še zavezljiva? (11. jan. 1982); Marko Tavčar: Vloga primorske duhovščine med fašističnim preganjanjem (18. jan.); Martin Jevnikar: Slovenski primorski biografski leksikon (25. jan.); p. Anton Koren o svetih bratih Cirilu in Metodu (1. febr.); srečanje z deželnim svetovakcem Dragom Štoko (15. febr.); Pavle Merkú o zanimivih tržaških priimkih (22. febr.); Marija Breclj: Argentina 81 - z diapozitivi (1. marca); okrogla miza o ženskih vprašanjih ob prazniku 8. marca: Zora Tavčar, Zlatka Lokatos, Vesna Sandalj, Maja Fonda, Barbara Gruden in Tatjana Rojc (8. marca); Josip Tavčar: ob stoletnici Jamesa Joyceja (15. marca); filmski večer z Marjanom Jevnikarjem (22. marca); Pier Giorgio Bressani: osnutek Krščanske demokracije za celovito zaščito Slovencev v Italiji (29. marca); Marino Qualizza in Pavel Petricig: Benečija 1943-45 (26. aprila); Saša Martelanc: ob desetletnici smrti prof. Otona Muhra (3. maja); srečanje z

SSK (Slovenski kulturni klub) v Trstu je v jeseni 1981 praznoval 25-letnico delovanja. Na jubilejni proslavi je pel mladinski tržaški mešani zbor pod vodstvom T. Simčiča (fotomladika)

Arnaldom Bressanom, prevajalcem Cankarja v italijanščino (10. maja); Rafko Dolhar: o našem zdravju (17. maja); Andrej Capuder: aktualnost Teilharda de Chardina (24. maja); Irena Zerjal: ob 80-letnici tržaške pesnice Marije Mijot (31. maja); Franko Piščanc o energetskih virih (14. junija).

SKLAD DUŠANA ČERNETA

Posebna komisija sklada Dušana Černeta je leta 1982 podelila nagrado iz sklada Trinkovemu koledarju ob 30-letnici njegovega izhajanja za zasluge pri obujanju narodne zavesti beneških ljudi. Nagrado je sprejel sedanji urednik koledarja g. Jožko Kragelj na večeru v Peterlinovi dvorani v ponedeljek 5. aprila. Daljši zapis o koledarju je za to priložnost pripravil Pavle Merku.

NAGRADA VSTAJENJE

Vsakoletno literarno nagrado Vstajenje so 19. aprila 1982 podelili tržaški pisateljici Bruni Pertot za knjigo črtic »Dokler marelice zorijo«. Dogodku so v Peterlinovi dvorani posvetili poseben večer, na katerem je o Bruni Pertot govoril dr. Zorko Harej. Črtico iz njene zbirke pa je prebrala Matejka Maver.

Izreden uspeh so doživeli XVII. študijski dnevi »Draga '82«, ki jih vsako leto prireja DSI iz Trsta. Lanski študijski dnevi so se odvijali v dneh od 3. do 5. septembra. Prvi dan je prireditev bila v Peterlinovi dvorani v Trstu. Predaval je Ivo Jevnikar o temi »35 let političnih in pravnih bojov Slovencev v Italiji«. Naslednji dan, na soboto, je predaval svetovno znani filozof Svetozar Stojanović iz Beograda, član skupine Praxis, o temi »Marksizem kot družbena teorija in ideologija«. V nedeljo zjutraj po maši, ki jo je daroval tržaški škof Bellomi, je Vinko Ošlak govoril o temi »Mit revolucije v delu današnje teologije«. Študijske dneve je sklenil v nedeljo popoldne Franc Rodè, tajnik sekretariata za neverne v Rimu, s predavanjem o »Duhovnih tokovih v današnji Evropi«.

X. LITERARNI NATEČAJ MLADIKE

Lani je Mladika že desetič razpisala literarni natečaj za poezijo in prozo. Na natečaj je dospelo pet del, tri novele in dva cikla pesmi. Komisija ni podelila nobene nagrade, ker je bila

Prof. Svetozar Stojanović govori na Dragi 1982 - ob njem predsednik DSI Sergij Pahor

mnjenja, da nobeno delo ni bilo na primerni umetniški višini in ni zaslužilo nagrade.

MLADI ODER

Lanski natečaj za amaterske gledališke skupine je bil sedmi. Udeležilo pa se ga je osem amaterskih skupin, ki so vsa prejela priznanje, plaketo, za katero je osnutek izdelal Edi Žerjal. Skupine, ki so prejele priznanje, so bile sledeče: cerkveni pevski zbor od Sv. Antona v Trstu za izvedbo spevoigre Vinca Vodopivca »Kovačev študent«; prosvetno društvo Mačkolje za enodejanko Ljube Smotlak »Pod lipo«; igralska skupina amaterskega odra Jaka Štoka s Proseka in Kontovela za igro Lojzeta Cijaka »Slana voda«; igralska skupina srednje šole Srečko Kosovel z Opčin za tri dramske uprizoritve pod mentorstvom prof. Zore Tavčar; igralska skupina srednje šole Fran Levstik s Proseka za pravljичno predstavo »Mogočni prstan«, ki jo je pripravila prof. Marinka Theuerschuh; rojanska srednja šola Fran Erjavec za dramtizacijo Levstikovega »Martina Krpana«, ki jo je dramtizirala in zrežirala prof. Lučka Susič; mladinska igralska skupina Šentjakobskega kulturnega društva za spevoigro »Koledniki«, ki jo je pripravila prof. Dina Slama; igralska skupina prosvetnega društva Štandrež za predstavo Agate Christie »Deset zamorčkov«.

MLADIKA

Družinski mesečnik Mladika je ena najvažnejših pobud, ki jih je sprožila krovna kulturna organizacija slovenskih katoličanov na Tržaškem. Mladika je lani izhajala že 25. leto. Gotovo ni tu mesto, da bi obnovili njeno bogato preteklost. Zabeležimo naj le njene najvažnejše kulturne pobude v tem letniku: končal se je dragoceni in izredno zanimivi slovar slovenskih priimkov na zahodni meji izpod peresa prof. Pavleta Merkušja, nekako do polovice pa je prišel izredni zgodovinsko-literarni dokument beneškoslovenskega duhovnika Antona Kufola, čigar medvojni dnevnik je Mladika začela izdajati že leto prej.

Ob odprtju retrospektivne razstave Fr. Goršeta v Peterlinovi dvorani v Trstu (fotomladika)

RAZSTAVE

Posebno važnost in pozornost so na osrednjem sedežu SP posvetili v pretekli sezoni slikarskim in drugim razstavam, ki jih že nekaj let prirejajo v Peterlinovi dvorani ali v mali dvorani SP. Med pomembnejšimi razstavami naj omenimo vsaj retrospektivno razstavo kiparskih del Franceta Goršeta (otvoritev 16. nov. 1981), razstavo goriškega slikarja Andreja Košiča (4. jan. 1982), retrospektivno razstavo Milka Bambiča (8. febr. 1982) in razstavo slikarja-naivca z Opčin Klavdija Klariča (24. maja 1982).

V Peterlinovi dvorani v Trstu je razstavljal svoja dela goriški slikar Andrej Košič (fotomladika)

KNJIŽNICA

Na osrednjem sedežu SP deluje že nekaj let društvena knjižnica, ki je odprta članom organizacij, ki imajo sedež v Donizettijevi ulici, in tudi drugim.

Knjižnica je nastala pred leti z zapuščinami nekaterih darovalcev in se stalno širi.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Mladinski odsek SP predstavlja Slovenski kulturni klub. Lani je ta mladinska organizacija zelo svečano proslavila 25-letnico svojega obstoja, kar je za mladinski klub gotovo izreden jubilej. Proslava je bila v veliki Peterlinovi dvorani. Iz nadaljnjega programa kluba zabeležimo vsaj najvažnejše:

31. okt. je bila na vrsti okrogla miza o radiu Trst A; 21. nov. je Sergij Pahor vodil ogled retrospektivne razstave Franceta Goršeta; 12. dec. je Rafko Dolhar govoril o drugem tržaškem procesu; 5. febr. 1982 pa je isti predavatelj govoril o temi »Rasti iz svojega«; 19. febr. je Marija Brecej predavala o Argentini; 26. febr. je Ivo Jevnikar govoril o slovenskih manjšinah po Evropi; Nada Berce je govorila o razvojni psihologiji kar trikrat in sicer 5., 19. in 26. marca; predavali so še Zora Tavčar (12. marca), Milan Nemač (2. aprila), Franko Piščanc (16. aprila), Marjan Jevnikar (23. aprila), Martin Jevnikar o zamejski literaturi (7. in 28. maja), Samo Pahor (14. maja) in drugi.

V petek 10. septembra je SKK pripravil svoje tradicionalno študijsko srečanje na Repentabru. Lani so pred-

vali prof. Jurij Slokar o jedrski energiji ter prof. Viljem Černo in Pavle Merku o Slovencih na zahodni narodnostni meji.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza CPZ na Tržaškem je lani nadaljevala svoje bogato kulturno delo na pevskem področju. 6. decembra 1981 je bila v Kulturnem domu v Trstu tradicionalna revija zborov; 14. marca pa je bila istotam revija mladinskih zborov z naslovom Pesem mladih. Božični koncert je Zveza priredila v stolnici pri Sv. Justu 10. januarja, ponovila pa ga je naslednjo nedeljo 17. januarja na Mirenskem Gradu pri Gorici. 23. maja je ZCPZ priredila prvi koncert zborov z nabožnim sporedom. Lani so bile na sporedu Marijine pesmi.

SLOVENSKA GLASBENA ŠOLA

Ta ustanova, ki ima sedež v ulici Donizetti, deluje predvsem v periferiji v raznih društvih in domovih, kjer poseveča posebno skrb glasbeni vzgoji mladine. Tako dejavnost razvijajo v Sv. Križu, na Opčinah, v Boljuncu, Mačkolljah in drugod.

Svetokriški cerkveni pevski zbor na reviji ZCPZ v Trstu

Koruza - rudnik zlata v deželi Furlaniji-Julijski krajini

Nobenega dvoma ni danes več, da je koruza ameriška rastlina in da se je od tu razširila po vsem svetu. Cvetni prah koruznih prednikov, star 80.000 let, so našli v močvirskih šotah blizu mehiške prestolnice, to pa je gotovo prej kot je mogel človek iz Azije in Evrope doseči ameriško celino. Dosti več je bilo razpravljanja in tudi polemik med strokovnjaki o botaničnem izvoru koruze. Strokovno imenujemo danes koruzo *Zea mays*, a nihče ni znal z gotovostjo pokazati na divjo travo, iz katere naj bi se v stoletjih razvila žlahtna rastlina, ki jo danes gojimo. Mnogi so bili mnenja, da mora biti starodaven prednik koruze »*Euchlaena mexicana*« in nekateri moderni znanstveniki so to trditve podkrepili z dokazi. Ta rastlina se z lahkoto križa s koruzo in njen cvetni prah je enak koruznemu. Nekateri ameriški Indijanci imenujejo še danes to travo teozint, kar pomeni božja koruza, torej ne tista, ki jo je človek vzgojil po svoje.

Kot prvi Evropejec je koruzo videl Krištof Kolumb leta 1492 in zvedel, da to rastlino ameriški domačini obdelujejo in da je glavna sestavina njihove hrane. S človekovim posegom je koruza že od takrat doživela temeljite spremembe in postala že tako žlahtna in odvisna od človeka, da je skoraj docela izgubila naravno zmožnost raznašanja semen na večje razdalje. Krištof Kolumb je koruzo prinesel v Španijo. Dokumenti pričajo, da so jo leta 1498 že pridelovali v Kastilji in leta 1526 v Andaluziji. Kot kmetijski pridelek je začela postajati v Evropi važna med leti 1550 in 1600.

ZNAČILNOSTI KORUZE

Koruza je trava enoletnica, ki pa doseže tudi čez dva metra višine. V modernem kmetijstvu semena nihče več

ne pridobiva sam. Veter prenaša cvetni prah tudi na večje razdalje, rastlina se z lahkoto križa z različnimi sortami in njeno potomstvo je zato zelo nezanesljivo. Nove sorte koruze pridobivajo danes specializirana podjetja, tako da v zaporednih generacijah izčistijo dedne značilnosti neke sorte in potem take čiste sorte pod kontrolo in ne da bi prepustili oplojevanje vetru, križajo enkrat ali dvakrat med seboj. Seme, ki ga tako dobivajo, nosi v sebi vse dobre značilnosti staršev in seveda moč in vitalnost križanca, ki je v genetiki dobro znana. Take sorte obrodijo neprijemno več kot stare domače sorte in so jih zato tudi skoraj v celoti zamenjale.

Koruzno zrno vsebuje veliko ogljikovih hidratov, a je revnejše od drugih žitaric na beljakovinah. Zaradi pomanjkanja nekaterih nujnih aminovih kislin in vitaminov se je med revnim kmečkim prebivalstvom, ki se je hranilo preveč enostransko s koruzo, v preteklih časih razvila bolezen pelagra. Bolezni ni kriva koruza, pač pa pomanjkljiva in preveč enolična hrana. Koruzni kalček je bogat na olju, ki spada med najboljša semenska olja. Danes skušajo raziskovalci z genetsko izboljšavo pridobiti nove sorte koruze, ki bi bile bogatejše predvsem na odstotku beljakovin. Ta pomanjkljivost je namreč Ahilova peta koruze. Koruzno moko uporabljajo najbolj v mešanicah za krmo domačih živali, deloma pa pride v poštev tudi naravnost v človeški prehrani.

Koruza se je iz prvotne ameriške domovine razširila v vse tiste predele sveta, kjer je podnebje kolikor toliko zmerno toplo in je na razpolago dobra zemlja in dovolj vode. Največje količine koruze pa še vedno pridelajo v obeh Amerikah in sicer od Argentine do Ka-

nade; najbolj tipično področje za pridelovanje koruze pa je sredi ZDA v zlatem koruznem pasu, ki teče od Nebraska do države Ohio.

KORUZA V NAŠI DEŽELI

Furlanska ravnina, ki pokriva dober del naše dežele, ima vse tiste pedoklimatske značilnosti, ki so za koruzo potrebne. Podnebje je še toplo sredozemsko, deževja je dosti in tudi v poletnem času nikoli ne zmanjka za predolgo. Za take primere so sicer v Furlaniji tudi dobro opremljeni s pripravami za na-

makanje. Poleg tega je zemlja rodovitna in koruza si ne želi nič drugega. Za furlansko nižino je bila koruza od davnih časov značilen pridelek, a pravi vzpon je doživela z mehanizacijo. Danes se koruza od setve do mlatve obdela s stroji, zato zahteva pridelek malo časa oziroma malo delovnih moči. To je prav tisto, kar si moderen kmet želi. Če k temu dodamo, da je tudi tržišče ugodno, potem pomo razumeli, zakaj je koruza v naše kmetijstvo prinesla pravo revolucijo. Vzpon tega pridelka v naši deželi je jasno razviden v priloženi razpredelnici:

Leto	Hektarji	Pridelek v stotih	Stoti na hektar
1950	67.864	1.378.000	20,30
1960	69.875	2.566.600	36,73
1968	72.898	3.543.500	48,60
1979	131.485	10.098.048	76,80
1981	144.430	11.990.000	82,70

Za majhno deželo kakor je naša, predstavlja taka količina pravi rekord. Pomislimo samo, da pridelala dežela Veneta 20 milijonov stotov, Lombardija 15 milijonov in Piemont 12 milijonov; te dežele pa so mnogo večje in kmetijsko bolj razvite. Te tri dežele skupaj z našo dosežejo 60 milijonov stotov in to predstavlja več kot 75 odstotkov državne proizvodnje. V Italiji se namreč pridelala letno od 75 do 80 milijonov stotov koruze. Naša dežela si v Italiji lasti pervenstvo za najvišje povprečje na hektar. Leta 1981 je bila presežena meja 80 stotov.

SPRAVLJANJE PRIDELKA IN PRODAJA

Ob velikih količinah pridelka so postali stari načini spravljanja koruznih storžev v kite, v mrežaste kletke ali na kašče nezadostni. Nove rešitve je zahtevalo tudi mehansko pobiranje koruze, saj moderne mlatilnice že na polju oluščijo zrnje s storžev, tako pobrano zrnje pa ne moremo pustiti na kupu, ker je vlažno in se pokvari. Kmetje so zato morali tako zrnje takoj oddati tr-

govcu, a zaradi te nujnosti je kupec držal kmeta v šahu in z lahkoto izsilil nizke cene.

ALBERT MIKLAVEC

JUTRANJE ŽELJE

*Prva zarja,
nosilka sreče
v ogorkih
umirajočih zvezd,
prebudi me
s svetlobo
prvih svitov;
ogrej me
s toploto
sončnih žarkov;
poživi me
s svežino rose...*

*Dan se je začel:
želim ga živeti,
od zore do mraka,
v tvojem objemu!*

Deželna uprava je zato pred dobri mi desetimi leti odobrila načrt za gradnjo devetih velikih sušilnikov. Načrte je postopoma uresničila Deželna ustanova za razvoj kmetijstva (ERSA). Vsak dograjeni sušilnik je deželna uprava

dala v uporabo kmetijskim zadrugam, ki so bile nalašč ustanovljene. Iz razpredelnice je razvidno, kako je bil program v desetletju izveden in koliko koruze so kmetovalci oddali v te zadrugne objekte v letih 1980 in 1981:

Sušilnik	Začetek delovanja	Stoti oddane koruze	
		1980	1981
Pavia di Udine	1971	113.655	171.750
Fontanafredda	1974	124.438	164.665
Codroipo	1974	206.736	258.233
Fagagna	1974	129.803	187.688
S. Vito al Tagliamento	1975	125.740	182.600
Castions di Strada	1976	138.412	196.309
Remanzacco	1977	160.477	227.835
San Quirino	1979	63.751	153.000
Fossalon (Gradež)	1980	89.774	90.090
Skupno		1.152.786	1.632.170

V zadrugne sušilnike pripelje kmet zrnje naravnost z njive. Koruzno zrnje vsebuje v tem trenutku od 29 do 30 odstotkov vlage. Na poti skozi visoki sušilni stolp se zrnje v toku ogrevanega zraku posuši do 15 odstotne vlage. Od tu gre zrnje v velike stolpne kašče-silose in zadruga sama skrbi potem tudi za prodajo. Kmetu izplača zadruga takoj določeno začetno ceno, vrhu te pa mu v presledkih izplača še dodatke, ki so možni, če je prodaja uspešna in cene visoke.

VLOGA ZADRUŽNIŠTVA

Zadrugni sušilniki so v glavnem rešili dve veliki nalogi. Omogočili so najprej, da se iz vlažnega zrnja, ki se hitro kvari ter je podvrženo plesnitvi in napadom raznih parazitov, pridobi suha koruza, ki se z lahkoto hrani. Zadruga pa so bile kos še važnejši nalogi. Zbiranje koruze v zadrugah je rešilo majhnega kmeta iz trgovčevih klešč in mu dalo možnost, da stopi na tržišče z močjo tistega, ki ima v rokah velike količine blaga in lahko postavlja pogoje. S pomočjo zadruga je možno pridelek ponujati tudi na oddaljenih tržiščih in pač izbirati boljše možnosti. Vse to je posameznemu kmetu nemogoče. Da

bi bila med devetimi zadrugami večja povezava, je zdaj v načrtu tudi ustanovitev konzorcija med zadrugami, v katerega bi se združila deveterica in doseгла tako še večjo učinkovitost na tržišču. Devetero zadrug ima namreč v rokah že skoraj 15 odstotkov deželne proizvodnje.

Deželne zadruga prodajo približno dve tretjini vse zbrane koruze velikim industrijam, ki pripravljajo krmo za domače živali. Te industrije se nahajajo večinoma v deželah Veneto, Emilija in Lombardija. Prodaja zaenkrat ni težavna, saj potrebuje Italija od 90 do 95 milijonov stotov koruze, pridelava pa zaenkrat največ od 75 do 80 milijonov stotov.

BODOČNOST

Stari pregovor »Ni vse zlato, kar se sveti«, najde tudi na tem področju svoje mesto. Tudi koruza ni vsa zlata. Na mnogih ravninskih predelih so se kmetje specializirali v pridelovanju koruze in jo sejejo na iste njive leto za letom. Tako enosmerno obdelovanje zemlje pa nosi s seboj probleme, ki se bodo gotovo pokazali v bodočnosti in se ponekod že kažejo. Zemlja oddaja leta in

leta vedno enake snovi vedno enaki rastlini, dobiva zmeraj enaka gnojila in strupe proti plevelom, obdelajo jo vsako leto v istem času.

Na tak način se gotovo sprevržejo v obdelani zemlji stara kemična, fizična in mikrobiološka ravnotežja, ki so nastala s periodičnim menjavanjem različnih pridelkov na isti njivi. Taka rotacija je veljala kot trden zakon v sta-

rem kmetijstvu in vsi agronomi so jo zahtevali kot nujen pogoj za plodnost zemlje. Danes ne more nihče točno predvideti, kam nas bo enosmerno obdelovanje pripeljalo. Držalo bo tudi za koruzo, da je srednja pot najboljša in da pretiravanje vodi v negotovost in verjetno v škodo. Zdrava pamet nam mora pokazati, koliko lahko kopljemo, da nas rudnik zlata ne zasuje.

J. S.

Kraški ovčar - slovenski pes

Omenja ga že Valvasor, ko pravi: »Ob rečici Pivki goje velike in močne pse, ki utegnejo volku čvrsto pretresti kožuh. Zato jih pastirji vedno vodijo s seboj.« S tem Valvasor že nakaže prvotno domovino kraškega ovčarja, ki obsega Pivko in Brkine. Razširjen pa je bil tudi po Čičariji in severni Istri. Zato so ga tuji pisci pogosto imenovali tudi čič ter istrski ovčar.

Gre pravzaprav za edino povsem slovensko pasmo psa, ki pa je eden izmed najlepših in najbolj plemenitih.

Kraški ovčar je srednje velikosti, izredno močan, glava mu je plemenitega in prijaznega videza. Uhlja sta spuščena in prav tako rep. Visok je okoli 60 cm, tehta od 30 do 40 kg. Njegovo zobovje je izredno močno, skoraj še enkrat bolj kot pri drugih psih. Postava je mišičasta, krepka in skladna. Posebno prisrčni so mladiči, ki pa izredno hitro rastejo, po šestem mesecu nekoliko počasneje.

Pes je prijeten spremljevalec, pogumen branilec, odlični čuvaj. Po značaju je občutljiv, toda dobrodušen, svojemu gospodarju je vedno vdan. Do tujca ostane nezaupljiv in nepodkupljiv. Mogoče ga je tudi šolati, toda z ostrino in grobstvo se pri njem nič ne doseže. V tem pogledu je dokaj drugačen od nemškega ovčarja ali pa od šarplaninskega.

Pasma je znana pod različnimi imeni že od nekdaj. Njegovo najstarejše znano ime je »break« (brek). V prejšnjem stoletju je dobil še ime »čič«, ker je bil najbolj razširjen po Čičariji. Naziv »istrijan« so mu dali tuji prekupčevalci psov po naših pokrajinah. Od trideset pa do šestdesetih let našega stoletja je bil »ilirski ovčar« in s tem imenom tudi vpisan pri med-

narodnem registru pasem. Ime »kraševac« je bil zanj poznan na pragu tega stoletja pa do let po prvi svetovni vojni po vsem Krasu in v Trstu. Od leta 1968 dalje je vpisan kot »kraški ovčar« pri Mednarodni kinološki zvezi (FCI).

Dognano je, da izvira pasma še iz starega veka. Nemški strokovnjak prof. Strebel, ki je najuglednejši v svoji stroki, pravi, da so obstajale v starem veku tri vrste ovčarskih psov: mološki, pompejski, marmertinski. Iz pompejskega so nastali kraški ovčar, švicarski ovčar ter nemški mesarski pes (Rottweiler). Gre torej za izredno staro pasmo. Za primerjavo: današnji nemški ovčar, o katerem toliko pišejo knjige, se je prvič pojavil na razstavi psov v Hannoverju leta 1882. Nastal pa je tako, da so 1881 v Stuttgartu križali z ovčarjem pristno volkuljo. Nastal je postaven pes, ki pa je podedoval tudi zahrbtnost in popadljivost volka.

Nasprotno od tega pa kraškega ovčarja že od nekdaj opisujejo kar najbolj pohvalno. Tako znani strokovnjak za pse Karl Krammerer z Dunaja (1903), Richard Strebel iz Švice (1904), Maz von Stephanitz iz Nemčije (1917), Ivan Lavrenčič iz Ljubljane (1924), Ratimir Orban iz Zagreba (1958) in drugi.

Karl Krammerer, ki je kraškega ovčarja tudi sam imel in ga je najbolj poznal, piše o njem (prevedeno iz nemščine) leta 1903:

Pes »krasky ovcár« ne laja kot drugi psi: vau, vau, vau, tj. s kratkim u, namreč z vauu, vauu, vauu, ne da bi pri tem tulil. Je zelo lepega značaja: resen, vendar dobrodušen, se ne prilizuje. Nikoli ne uteka. Na prvi pogled je skorajda ponižen, a svojemu gospodarju brezmejn-

Kraški ovčar - slovenski pes

no vdan in zvest. Nasproti tujcu nezaupljiv. Ni pa potuhnjen, je pogumen, ne boji se udarcev, niti strelav. Pred nasprotnikom se nikoli ne umakne. Gorje psu, ki ga poskuša zagrabit, ali tujcu, ki ga draži ali pa tepe. Tedaj ne pozna nobene šale in skoči nasprotniku takoj za vrat. Udarce svojega gospodarja pa prenaša brez renčanja, javkanja ali popadanja. Toda grdega ravnanja ne bo pozabil in tudi ne odpustil. Drugače je »krasky ovčar« zadržan, toda kdor si zna pridobiti njegovo zaupanje, mu ostane zvest do groba. Je tudi zelo bister, zna prisluhniti izredno pozorno in hitro razume, kaj se od njega pričakuje. Zgleden čuvaj, nepribližljiv, neustrašen

Nekoč je Krammerer podaril mladega kraševca, ki ga je sam odgojil, ge. Klari Arabel iz mesta Baden-Baden. Gospa mu je kmalu sporočila: »Vaš pes ni volk, temveč ovca, ki leži v salonu kot kakšen eksotičen gost. Otožno poveša glavo in nič ga ne vznemirja. Sama dobrota ga je.« Na to sporočilo je Krammerer odvrnil: »Ne dajte se preslepiti! Ne bi želel, da se kraševcu prebudi jeza. Nikar ne dovolite, da ga Vaši buldogi razjezijo!« Le nekaj tednov pozneje je gospa odpisala: »Vaš kraševac ni ne volk ne ovca, marveč tiger, ki ga ne morem več obdržati. V nekaj minutah je skoraj do smrti obgrizel več mojih buldogov, ki so mu nagajali. Od tedaj je kot sam vrag, ki bi požrl vso mojo pisarno.«

Po prvi svetovni vojni je območje Pivke in Brkinov, odkoder kraški ovčar izvira, ter Istre, kjer je bil zelo razširjen, pripadlo Italiji. Nekaj primerkov je bilo sicer že razširjenih tudi po

drugih slovenskih predelih, toda javnost na splošno ni vedela, da gre za pristno slovensko pasmo. Ker je v novi jugoslovanski državi večina slovenskih fantov odhajala k vojakom na jug in tam videla šarplaninskega ovčarja, ki je kraševcu na zunaj prav podoben, čeprav s povsem drugačnim značajem, so začeli šarplanince nabavljati tudi v Sloveniji, jih gojiti in jih pogosto križali s kraševcem, misleč, da imajo v novi jugoslovanski državi tudi pristnega jugoslovanskega ovčarja. Pojavili so se mešanci, pri katerih so kraševčeve lastnosti celo prevladovalle, toda čista pasma kraševca je začela izumirati. Po drugi vojni je bila v zadnjih zdihljajih.

Skrb za njegovo ohranitev se vendarle pojavi že takoj po prvi vojni, o čemer priča oglas v listu »Športni pes«, glasilu Kluba ljubiteljev športnih psov. Na oglas, v katerem je klub iskal par kraških ovčarjev, psa in psico, ni bilo odziva. Na Krasu ga že skoraj ni bilo več, ker je ovčereja prenehala in ga niso več rabili. Se za monarhije pa so pobili veliko število psov zaradi nevarnosti stekline.

Največ zaslug, da se je pristna pasma vendarle ohranila, ima Teodor Drenig ter ob njem sodelavca Miroslav Zidar ter Janez Hojan. Drenig je bil po poklicu artilerijski častnik in je izhajal iz Cerknice. Po prvi vojni je z družino živel v Slovenski Bistrici na Štajerskem. Veliko se je posvečal vzreji psov in že leta 1926 je pristopil k Jugoslovanskemu klubu ljubiteljev športnih psov. Bil je tudi na kongresu FCI v Stockholmu leta 1939, kot član številnih društev

gojiteljev psov v tujini in domovini. Na njegovo priporočilo je bil tedaj vpisan v mednarodni register tudi kraški ovčar oz. tedaj ilirski ovčar.

V povojnih letih jugoslovanskega centralizma so hoteli pojugoslovaniti tudi pasme. Na zasedanju Kinološke zveze Jugoslavije v Novem Sadu leta 1955 so ime ilirskega ovčarja spremenili v »jugoslovanski ovčar - šarplaninac«, s tem so seveda označili le šarplaninca, medtem ko je kraški oz. takrat ilirski ovčar izpadel iz registra. Proti tej odločitvi so bili zaman vsi ugovori in dokazovanja, da lahko obstajata tudi dve jugoslovanski pasmi ovčarjev. Šele leta 1968, kot omenjeno, so prizadevanja rodila uspeh.

Pasma kraškega ovčarja bi medtem zagotovo izginiła, če bi se zanjo ne zavzel kinološki klub v Slovenski Bistrici, kjer je živel in deloval Dretnig. Zakaj psi te vrste so bili širši javnosti nepoznani in nihče jih ni bil pripravljen kupovati. Po uradnem in mednarodnem priznanju kraškega ovčarja za samostojno pasmo pa je začelo zanimanje zanj naglo naraščati. Danes je že tolikšno, da mu rejci ne morejo več tegniti.

Na mednarodnih razstavah psov dosegajo kraški ovčarji velike uspehe. Kraška ovčarka Zila npr. si je leta 1981 na mednarodni razstavi psov v Ljubljani pridobila naslov prvakinja svoje pasme. Njen lastnik je Ivan Božič (Korbu-

nova 8/b, YU - 62106 Maribor), ki danes skrbi za poznavanje in uveljavitev pasme kraškega ovčarja. Omenjena ovčarka pa je dosegla tudi naslove mednarodne prvakinje (Int. Champion), jugoslovanske prvakinje (Champion - YU) ter je že štiri leta avstrijska prvakinja (Champion - A) v lepoti.

Na Krasu je doma eden najlepših psov na svetu, kraški ovčar, ki je danes mednarodno poznan pod svojim pravim imenom, v zadovoljstvo številnih ljubiteljev teh plemenitih živali, prijateljev človeka.

ALBERT MIKLAVEC

GOLA GMAJNA

*Gmajna je gola,
duša je prazna:
neka tajna
mi gnezdi v srcu,
kot prestrašena ptica...*

*Srce današnjega sveta
je golo in prazno
in vsi trepetamo:
to je porazno
za nas vse!*

Folklorna skupina »Vesela pomlad« v Katoliškem domu aprila 1982

Sedmero silvestrskih razpoloženj

31. decembra 1948

Četrto silvestrovo v begunstvu. Gledam na minulih dvanajst mescev. Bogu se moram zahvaliti za občutek zadovoljstva, ki me obhaja to uro. Ali sem izpolnjeval svoje stanovske dolžnosti? Trudil sem se, da bi jih. Če je bilo kaj pomanjkljivega, je krivo to naglo, naporno, neurejeno življenje. Kako sem premagoval svojo glavno slabost: prezgovornost? V šoli nisem vedno pazil na besede; včasih me je zaneslo čustvo navdušenja, drugič spet čustvo pobitosti ali razdraženosti. Tako imam še zmeraj priložnost, da krotim živce in tehtam besede.

Pred nekaj dnevi sva z Ludvikom Klakočerjem štiri ure sedela v kavarni San Marco in pretresala svoje delo, načrte, položaj. Kako prijeten je pogovor z njim! Klakočer je miren, trezen in preudaren; vse to mu daje študij filozofije, ki ga ima za seboj. Po tistem razgovoru sem se čutil in se čutim še zdaj vzdignjen nad vsem tem nebogljenim in praznim tržaškim materializmom. Kaj pa en človek v vekovih svetovnega dogajanja sploh pomeni? In vendar je vsak sam sebi najbližji: egoist. Jaz hočem biti drugačen. Življenje nas beguncev ne sme miniti brez večjega ali manjšega odmeva! Gmotno mi danes takorekoč nič ne manjka. Družinica ima streho, zdravi smo, službo imam po svojem srcu, čast uživam, nikogar ne sovražim; na prihodnost ne gledam z ne vem kako tesnobo. Mar ni nekje Bog? Moja decembrska plača je znašala 43.301 liro. Pa bi se pritoževal?

31. decembra 1953

Skozi okno mi sije sonce in golo drevje vrtov se ziblje v rahli burji. Za prozornimi krošnjami vidim zvonik župne cerkve na Opčinah. Čisto nov kraj in čisto novo življenje — v teh mrzlih dneh.

Iz Nabrežine smo prvič odpeljali s kamionom v ponedeljek 28. decembra — našo poglavitno premičnino: drva; v torek smo pobrali vse drugo. Novi dom v Alpinski ulici 32 smo si že skoraj povsem uredili. Dela ni bilo malo in roka mi je za pisanje kar okorna. Lepo je tu. O priliki si narišem tloris svojega šestega domovanja na Tržaškem, našega petega. Sami smo — to je nekaj čudovitega. Po več ko dvanajstih letih od poroke ima Elka prvič lastno kuhinjico. Kar zadeva stanovanje in prostost, smo zdaj končno gospoda. Tiho je vse naokoli, nihče nas ne gleda, ne posluša, ne opazuje, in tudi mi smo drugim nenevarni in nezoprni. Slovo od Rebbijevih in tiste sončne hiše pod cesto, ki se od Sv. Križa ravna spušča v Nabrežino, je bilo iskreno; bile so solze — zakaj go spa Vittoria nam je bila ves čas — dve leti in dva meseca — ko mati.

Čaka me vse polno dela. Mnogim za božič nisem nič pisal, medtem ko so se oni spomnili na nas: Mikijev boter Miha Štavdohar iz Chicaga, nekdanji črnomeljski dekan Pavlin Bitnar iz Lane pri Meranu, Marta Filli iz Tolmina, svakinja Micka iz Črnomlja. Visoka stanarina in večja draginja na Opčinah (kriva sta ju razsipna angloameriška polpreteklost in letoviški značaj kraja), bližnje povečanje družine, ko naposled prideta iz Ljubljane oba starejša fanta Matija in Andrej — vse to me bo gnalo v radijsko delo. To delo k sreči ne bo tako težavno ko v Nabrežini, kjer je bil posebno kdaj poleti neznosen hrup: otroci, obiski, babji klepet, telefon in pasji lajež. Tu je mir — blagoslovljeni mir, dar božji. In Trst takorekoč pred pragom.

31. decembra 1963

In smo spet prišli do konca — da jutri vnovič začnemo. Tako se mi vrstijo Stara in Nova leta. Danes se čutim

bolj zdelan, bolj utrujen ko ponavadi. Živcem se poznajo trpke noči zavoljo trganja v ramah (periartritis) — in tudi zima ni brez krivde. Kako sladko bi se bilo kdaj popoldne ali proti večeru uleči na toplem in v tišini, kaj prebrati in malo zadremati! Ali na take razkošne trenutke ne smemo v tem mrzlem stanovanju niti misliti. Samo odkar vidim, kako nedaleč od nas gradbeno podjetje Milič Josip & sin zida štiristanovanjsko hišo, v kateri bo centralna kurjava, srce malo manj čuti življenjska bremena in odpovedi.

Davi je Andrej odšel s smučkami (in s »kulturniki«) v Ukve, dopoldne pa je Miki po grozno nestrpnem pričakovanju končno dobil obmejno preputnico; takoj po kosilu je s prijateljem Ivom Sosičem odkolesaril v Sezano. No, zdaj bo sit!

Zadnjih nekaj dni je vreme lepo. Toda mraza na sveti večer, poledice, po kateri smo šli k polnočnici, in še zlasti tiste, po kateri smo se vračali iz cerkve, ta rod zlepa ne bo pozabil. Bilo je nenavadno, neverjetno, pravljичno! Vpitje, smeh, vzdihovanje. Da je pihala burja, ne bi bil nihče prišel do doma. Brdina se je svetlikala ko zrcalo. Na božič je bilo vse drevje ukovano v led, v težki prozorni oklep, in mnogo šibkejših vej se je odkrhnilo. Nebo sivo, in potem šum padajočega leda v nenadni odjugi. Tudi na Štefanje nenehen šum: kaka lepota! Stopal sem po ledu in lovil ravnotežje — gledal in poslušal (za primer, da bi kdaj tak božič popisoval). Drevje se je kmalu rešilo, nakar se je od mokrote potemnelo zableščalo v nebesni modrini. Odslej se mirno peljemo naprej podnevi v zlatem čolnu, ponoči pa v srebrnem. Prileže se ta odih, saj nas je predbožični mraz boled do mozga in nas tudi izmučil.

Sinoči smo se v kavarni San Marco sestali mostovci Aleš Lokar, Vladimir Vremec in jaz. Naredili smo razpored za 1. številko in skorigirali nekaj krtačnih odtisov. Čutim, da se v svojem sklepu, po izidu prvega zvezka Mosta odstopiti, ne bom niti malo omajal. Prestar sem, da bi krotil to bučno, revolucionarno in samozavestno, a v vsa-

kem pogledu tako malo izkušeno povojno generacijo. Mogoče sem prestrog do nje, vsekakor pa sem preutrujen, da bi se ji upal nakazovati pot — jaz, ki so me rodila drugačna tla in me je oblikovalo drugačno okolje v drugačnem času.

Stanko Janežič, ki je po dolgoletnem boju med glavo in srcem podlegel domotožju, se že spet oddihuje v svojem ljubem štajerskem Jeruzalemu; v Mačkowlje torej nimam po kaj hoditi. Predvčerajšnjim sem peš primahal v Boršt na koncert božičnih pesmi. Moral si bom večkrat privoščiti kakšen tak odih po prenapenjanju z duševnim delom. Iztrgati se moram iz groznega traka vsakdanjih opravil, ki se mi je zažrl v kri.

31. decembra 1969

Davi je snežec vnovič pobelil tla. Nelahko leto, ki je prispelo do kraja, se poslavlja v tihi čistini. Tudi hiša bo dva, tri dni mirnejša in napetost manjša, ker sta »akademika« Andrej in Miha rano zjutraj odšla silvestrovat v Ukve. Maks Komac v Gorici je potrdil prejem mojega pisma: ponudbo Goriški Mohorjevi družbi, da sem voljan pripraviti sto do stodvajset strani debelo zbirko proze z naslovom Med mejniki.

Po spovedi na sveti večer pri kaplanu Francu Pohajaču — osemindvajset let mu je — sem spet sklenil biti luč. Najprej urejen v sebi in nato žareč navzven. Življenje mi teče tako naglo, z delom in naporu natrpano, sredi med ljudmi, ki niso popolni, da za kake velike grehe nimam ne časa niti priložnosti. Ozka, težavna in enolična je moja pot. V tem preprostem smislu mi je vse urejeno: delovni in praznični dnevi. Zato sem se pri spovedi obtožil predvsem prevelike kritičnosti in premajhnega potrpljenja z bližnjim — bodisi da mi je nadrejen, prirejen ali podrejen. Nepotrpežljivosti z bližnjim in trdega reagiranja na njegove napake se najbrž do smrti ne bom znebil. Nejevoljen pa sem nanj zato, ker po mojem ne stori vsega, kar je v njegovi

moči, da bi drugim pomagal zadrževati širjenje zla. Ne smemo se vendar zanašali samo na Boga! Kako to, da npr. vsa Italija ne zmore katoliškega dnevnika, ki bi ga človek z veseljem kupoval in z zadoščenjem bral? In vendar šteje daleč preko dvesto škofij, ima že skoraj pol stoletja katoliško univerzo in katoliška stranka se pri vsakih volitvah najbolje odreže! Mi Slovenci pa smo do leta 1945, ko je matična domovina zgubila politične svoboščine, imeli tričetrt stoletja takšen imeniten dnevnik, kot je bil za svoje čase in razmere Slovenec. Kolikokrat se mi sladko-boleče sanja o njem!

Rodili so se mi štirje fantje, ki so zdaj med 26. in 17. letom. Vse hočejo (in po možnosti tudi imajo) od mene, a vsak moj nasvet, opomin, prošnja ali graja jih spravi pokonci. Kaj naj storim? Človek je moder, dokler se ne da izzvati. Poskusil bom s svojim molkom.

31. decembra 1970

Zunaj je belo: moker sneg. Pri nas je ves dan deževalo. Ali kakšno mora biti v zaledju, kjer je zadnje dni obilno snežilo! Hiša se je izpraznila; fantje so odšli vsak po svoje čakat polnoč, najdalje pač Andrej: proti Ukvam.

Kak molk! Tiktakanje budilke, in veter zunaj, in poropotavanje roloja. V ušesih mi zveni utrujena kri, tako je tišina sproščena. Z Elko sva bila v cerkvi pri zahvalni pesmi — in srečna se počutiva doma, čisto nemotena. Ona zdaj urejuje račune Finžgarjevega doma.

Zelo me je prizadelo, da se je izid letošnjih goriških mohorjev tako zakasnil. Težko čakam svojo knjigo Med mejniki. To je seveda človeško. Katera mati ob porodu pa ni nestrpna? Popraševal sem pri župniku, skoraj vsak dan pri Fortunatu. In danes mi je gospodična v trgovini povedala, da pridejo »po svetih Treh kraljih«. Tudi današnji KG sporoča na 3. strani z velikimi črkami: »Izšle so knjige Gor. Mohorjeve družbe«. Samo to! Ko bi bili vendar nekateri kristjani malo bolj

podjetni in goreči pa malo manj občutljivi!

Se nobeno leto me ni obhajala želja po smrti; letošnji december se je to večkrat zgodilo. Malo je kriva šola, še več pa stalna napetost, kadar so vsi trije mlajši doma. Odnosi med ljudmi se ohlajajo. Vedno bolj živimo Openci vsak zase: Rebula, Artač, Jeza, Peterlin, Suhadolc, Lapornik, jaz, Senčar...

Kakšna naj mi bojo torej vodila v osmi dekadi 20. stoletja?

1. Gospodarno uporabljati svojo umsko moč in svoj čas; ne se zgublja-ti v drobnarijah, ustvarjati *umetnost*, ki je edina trajno lepa in ljudi povezujoča.

2. Premišljeno govoriti, znati potpeti v *molku*, pa naj čustvenost še tako razganja človeka; malo govoriti!

3. Hoditi po poti, ki so jo začrtale in potrdile (oz. odobrile) skušnje. Ohranjati *razsodnost* — in zlasti paziti na vsako zapisano besedo.

4. Skrbeti, da težko priborjeno *ravnotežje* med glavo in srcem dan na dan utrjujem z molitvijo in izpraševanjem vesti.

5. Prizadevati si za modrost: da bom znal razločevati med važnim in nevažnim, med trajnim in trenutnim.

Bog mi pomagaj, da bi se teh sklepov mogel držati vselej — predvsem v šoli in pri svojem pisanju!

31. decembra 1971

Burja zavija, buči, tuli, narašča in pojema. Sneg je zapadel skoraj do Frnetičev, a naših oči tostran meje ni razveselil. Ne vem, kje je Andrej. Ga drži služba ali se bo kaj oglasil? Miha je sredi popoldneva odšel z Jelko Danev silvestrovat v Ljubljano. Janez in njegova klapa — kakih dvajset duš — so si pripravili silvestrovanje v Finžgarjevem domu.

Meni pa se nič neče. Nisem pravi. Ves život me boli, sam sebi sem odveč. Ni mi do jedi ne do pijače ne do družbe ne do branja. Ali bi se moral pošteno prepotiti, da bi šle bolečine iz hrbita, rok in nog? Že včeraj sem pregledal in počistil predale v pisalni mizi, danes

pa sem, da bo malo manj navlake, olupil znamke — najbolj me z njimi zalaga Argentina.

Rad bi napisal pesem o božiču: kako so ljudje zgradili med njim in mano visoko, debelo, mrzlo steno.

Gledam nazaj in čutim: ni bilo lepo to leto. Premalo neviht, dežja, nalivov, vetra — preenolično! V leposlovju nisem kaj prida naredil. Šest pesmi — nanje me srce najbolj veže. Tri črtice — Zlatnik, Luč v nas, Velikonočno jutro — niso čisto od tega leta; niso prvinsko nedolžne, marveč nekaki mozaiki ... postržki nekdanj odloženega.

(Skozi dvoje vrat slišim Janeza, kako brez not igra na svoj klavir. To je čudovito, kaj ta fant zmore. Hrupa — tega pa ne prenese. Neroden je, a srce ima brez primere.)

In jaz? Spet sem skozi eno leto popeljal svojo družino. Pred sabo imam zapisano, koliko so me letos stali mlajši trije fantje. Gledam številke, da si poživim notranjo moč. Zraven so druge številke: moj radijski zaslužek v tem letu; in še ene: prihranki, katere sem znosil v opensko Hranilnico in posojilnico. (Prihrankov je vsako leto več, ali ob rastoči draginji ne presežejo in ne presežejo četrtine vsote, s katero bi si človek lahko kupil stanovanje.) Zapisujem si vse te zneske, da mi je otipljiveje pred očmi sad truda, ki sva ga zmogla Elka in jaz.

... Ura gre na deveto. Z Elko sva zdaj sama. Staroletna pridiga, zahvalna pesem, blagoslov in slovesno zvonjenje so nama odvzeli utrujenost in napetost. Zdaj mi je moč mirno pogledati vase.

Lezem v svojo globino. Obožujem tišino. Mukoma zmagujem šolo. Poslušam svoje srce — zadnje še, kar hodi z mano vse življenje. Ošibelo je, paziti moram nanj — na to anteno vsega najlepšega. Beseda mi je zmeraj dragocenejša — le še lirika mi jo bo trgala iz molka. Oddaljujem se od ljudi — z nasmehom in razumevanjem, da ne moremo biti vsi enaki in da ni moč vsem hoditi po isti poti.

Vero bom ohranil, in slovenstvo bom ohranil. Bilo mi je prijetno, ko

je Božična spoved, lani objavljena v knjigi Med mejniki, letos izšla ponatisnjena v celovški Družini in domu in v koprskem Ognjišču. A že pripovedna in meditativna proza mi postaja predolga. Beseda se izkristalizira samo v pesmi. In če sledi še uglasbitev, kakršno je dal Ubald Vrabec pred štiri leti napisani božični Bila je noč, res ne smem biti malodušen. Ta pesem bo živela.

31. decembra 1974

Mesečini cele noči je sledil dan samega božjega sonca — s temperaturo 8°. Ob zatonu se je mehko zlato razlilo čez pol neba, in zdaj — ob 17,15 — žari ugašajoči ogenj nad vsem zahodnim obzorjem. Snega ni nikjer. Smučarji, gorski letoviščarji, turistične ustanove za zimski šport: obup na vsej črti. Andrej je že predvčerajšnjim odšel s skupino kakih 15 Italijanov (in Hrvatov) v višine nad Val d'Aupa, kjer bodo silvestrovali.

Tako je tudi to leto prišlo do konca — in zdaj obračun!

Najbolj sem vesel, ker letos nisem razsipaval svojega imena po tekočem tisku. Le dvakrat se je bralo kaj mojega. Dne 17. okt. sem v NL objavil kratko Prošnjo na Stalno slovensko gledališče v Trstu, naj bi v goste povabilo Celjane s Partljičevo komedijo iz sodobnega življenja v SR Sloveniji. Ščuke pa ni. Drobeč je izšel s tremi tiskovnimi napakami in z eno izpuščeno besedo. Drugo pa je sestavek o Manzoni za stoletnico smrti (in prevod Binkošti) v celjskem Mohorjevem koledarju za 1975, žal z enoletno zakasnitvijo. Izvirno leposlovnega nisem torej letos nič objavil. Ostala pa bo Nekje je luč: ta edini in po mojem tudi vredni sad 1974. leta se zdaj prhča v tipkopisu. Knjiga, napisana za našo tridesetletnico, bo izšla prihodnjo pomlad.

V družini požiram vse, kar se mi ne zdi prav. Fantje niso taki, kot bi jih rad. (A kakšen sem bil jaz v njihovih letih?) Potrpeti moram in ne obupati. Večkrat krivim visoki standard: zavoljo njega prepočasi zorijo. Ali če

jih primerjam z drugimi, sem Bogu hvaležen zanje. Iluzij si ne delam več. Glavno je, da smo zdravi. Glavno je, da se Elka in jaz ne razburjava. Ni zlomek, da ne bi bilo vsako leto bolje!

Ob peti obletnici nastanka je openski ansambel TAIMS (ne vem, kako je to kratico raztolmačiti: menda so začetnice prvih fantov oziroma deklet — a imena njegova so danes druga) imel 29. decembra v Finžgarjevem domu nastop. Odrezali so se, in ljudstva je bilo kot še nikdar. Saša Martelanc, ki jih je zelo občuteno pozdravil, se ni mudil z razvozlanjem imena. Zanj je TAIMS »Tržaški ansambel inteligentnih mladih Slovencev«. In Elka je vzkliknila: »To je pravo raztolmačenje!« Včeraj so se rano zjutraj odpekljali na Bled. Ansamblova duša je od vsega začetka kaplan Franc Pohajač, veseli in podjetni štajerski fant, »roža« pa simpatična pevka Nadja Fabris. Janez, ki me njegov študij farmaceutike zelo skrbi, je glasbila kar menjaval: harmonika, električne orgle, kitara... pa še pel je v zboru. Lastnim očem nisem mogel verjeti!

V Italiji, pa tudi v drugih državah se zadnji čas veliko govori o krizi, ki je hkrati politična, moralna in gospodarska. Občutimo zlasti zadnjo. Nič ni so letos pred Novim svetim Antonom prodajali božičnih drevesc; in izložbe so komaj kaj bolj padle v oči. Kako je vse dišalo po smrečju in sijalo prejšnje decembre! Kako so nad ulicami žareli raznobarni okraski in voščila! Zdaj je vse skromno, tiho, neveselo. Jaz krize (pri sebi) ne čutim. Velik mir je v meni. Poznam svoje mere; ne delam daljših korakov, nego mi dopušča-jo noge. Ni me strah, ne lovim ravnotežja. Letos sem napisal 31 pisem. Še nikdar nisem bil tako veder, pogumen in optimističen. Preveč hudega je že šlo čezme. In zdaj sem utrjen.

(Sproščen po zahvalni pobožnosti v cerkvi sem popil dva kozarca briškega merlota — Komjančevega iz Kebrišča — in se odlično počutim. Ulegel se bom, da dokončam danes začetno sončno-realistično knjigo Dragoslava Mihailovića Ko so cvele buče. Kateri Slovenec v SFRJ bi si toliko upal? Naj se mi leto 1974 izteče v smehu!)

BRUNA PERTOT

Notranje belo oblačilo

To noč sem umrla. »Nenadno in nepričakovano,« je rekel Adam. Zaman sem mu bila vtepala v glavo, da nobena smrt ni nenadna, niti nepričakovana, saj je vselej in povsod prisotna, pa čeprav nepovabljena. Saj ni, da bi jo jaz bila pričakovala, ali kaj mislila nanjo. Vendar se mi je tu in tam zazdelo, da je Nesramnica švignila mimo, če že ne zaradi drugega, da bi me vsaj nekoliko opozorila nase.

Srce se mi je vselej skotalilo kot žogica sredi prsnega koša in obtičalo za sekundo, ki se je potem raztezala v večnost. Zvečer, ko sem ležala ob Adamu, mi je topotalo kot konjsko kopito, ali pa so njegovi udarci prihajali redki in počasni, kot gong iz velike

daljave, da sem si večkrat rekla: »Saj prihodnjega sploh ne bo.« Nazadnje pa je le prišel in ta drobec v kolesju vesoljnega srca, tega perpetuum mobile človeštva, je hitelo dalje. O tem nisem potem razmišljala več. Nisem hotela. Hotela sem vse, samo razmišljati ne.

Nazadnje se je zgodilo, kljub temu, da nisem hotela razmišljati. Moralo se je zgoditi. Kako so že rekli? Doza, ki bi ugonobila medveda! Lepo se mi je zdelo, reči moram imenitno. Zgodilo se je ob uri, ko se spočenja dan.

Nenadoma sem se dvignila proti stropu, lažja od gosjega peresca in z začudenjem opazila svoje telo, kako je ležalo vznak, na srcu roke, sklenjene v zlate obročke in s postrani nagnjeno

glavo v morju marjetic posteljnega porinjala. Bila sem prav jaz. Veliko bolj jaz pa sem bila ta, ki je, nerazumljivo kako, plavala pod stropom z občutkom breztežnosti in breztelesnosti in nikoli poprej občutene sreče.

Nebo me je kot velikanski sinji lijak vpijalo vase, tja skozi strop, vendar me je nekaj, svetolbnemu traku podobno, še povezovalo s telesom, ki je ležalo ob Adamu. Adam pa se je pravkar prebujal, podobno kot se je prebujal dan, ki se je topel in rožnat jel razlivati tam od vzhoda. Slo mi je na smeh. Ali, kako naj se smejem brez ustnic, ki so ostale tam spodaj! Nemudoma sem spoznala, da je smeh nekaj, kar presega naše telo, saj je v njem zažarela vsa moja bit.

Adam se je dvignil na komolce in me nagovoril. Tega ni zadnja leta počenjal skoraj nikoli.

»Ti, ki se spoznaš na sanje...«

»Bolj malo,« sem bila skromna, a ni me slišal in tudi ustnice se mi niso premaknile.

»Imel sem sanje,« je dejal glasno, da bi me prebudil. Še nikoli ni bil znil o sanjah, ki jih je imel ponoči.

»Kakšne sanje?« Ni me slišal.

»Sanje, razumeš?« me je stresel za ramo ter obstal z dvignjeno roko in razširjeno zenico. Za trenutek je običjal kot v pasti. Nato se je zasukal in začel grabiti po telefonu, ki se mu je izmikal, praskal po številčnici, ki ni hotela ubogati in končno vzpostavil vez, preko katere je začel ubito zlogovati. Razumela sem, da je naročal rešilni voz. Nakar je, ne da bi me pogledal, planil iz postelje ter zlomastil iz sobe v gornje nadstropje. Slišala sem udarce bosih pet ob vsako tretjo stopnico. Vedela sem, da teče klicat mater. V novem stanju mi je bilo dano razbirati vsako njegovo misel in najmanjše nagibe duha. Ves čas se je izpraševal, ali sem mrtva. Ali ni on ležal ob mrliču, morda za dalj časa! On, Adam. Morda pa le nisem bila mrtva, temveč v kakšnem kateleptičnem stanju, iz katerega se bom vsekakor prebudila, in on, Adam, vendarle ni ležal ob mrliču!

Ni minilo dolgo, ko sem zaslišala mladostni korak mame Ane, ki me je ljubila kot hčer. Sklonila se je nadme, me otipala, vztrepetala, ostala nema, v resnično občuteni bolečini. Ljubezen do sina pa jo je brž iztreznila in ji prinesla navdih: »Človek obrača, Bog pa obrne,« ga je pritegnila k sebi.

»Pusti Boga! Kaj pa ima Bog pri vsem tem?«

»Boš rekel, da nimaaa?«

»Če praviš ti, bo že tako, dasiravno ne vem, kaj.«

»To, da je revico baš o pravem času poklical k sebi in da bo s tem vsem mnogo hudega prihranjeno! Kaj pa zijaš vame? Ločitve ti ne bo treba! Se ti zdi malo?«

»Saj, ločitve. Še pomislil nisem. Dobro, da ji še nisem omenil, najbrž bi še rekli...«

»Bodo kljub temu rekli; nič ne maraj za to. A, da si se tako zaljubil v tisto študentko, ooo, Adam, tega nikakor ne morem odobravati.«

Zopet me nista slišala, a jaz njiju povsem razločno; razbirala sem njune misli sproti, kot so se jima rojevale sredi možganov.

Adam ni skakal čez plot, zadnja leta je enostavno in dosledno hodil onkraj njega, kakor da me ni. Toda ločitev?! Začela sem razmišljati o tem, kakor da se mene ne tiče. In v resnici je bilo tako, zakaj nobena bolečina, ki mi je še do malo prej uničevala drobovje, ni mogla do mene.

Zmotil nas je prihod dveh bolničarjev in zdravnika, ki me je z umetnim dihanjem hotel nemudoma priklicati dol s stropa. Zaman sem ga prepričevala, da mi je tam gori neznansko lepo, da nočem nazaj, da sem šele tako jaz, prav jaz. Bolničar je dvignil glavo: »Odvečna doza adrenalina,« je želel biti duhovit.

»Odvečna doza?« se je mama Ana obesila zdravniku na roko.

»Narkomanka?« Kako bi mogli sploh sumiti!

»Sumiti kaj?« se je je otresel zdravnik, ki jo je le napol poslušal ter od-

redil, da me prepeljejo na oddelek za oživiljanje.

»Da,« me je zopet ogrel nasmeh: »Ljudje se pač ubijamo z bombami, z noži, s kemičnim in bakteriološkim orožjem, z jeziki, z adrenalinom. Kdo bi preštel žrtve od Abela do danes! Ubili so me, sem sklenila. Vsakdo malo. Noben človeški zakon jim ne bo sodil.« Pa si tudi nisem želela, da bi, saj sem v tem kratkem času, v tem majhnem delcu domačega stropa gledala na vse s simpatijo, skoraj z ljubeznijo, medtem ko se je pod menoj odvijalo vse z bliskovito naglico, da še dihati (kaj pravim, dihati?) prav ničesar nisem utegnila premisliti, ko so moje telo in Adama odpeljali z rešilcem.

Prav tedaj so se odprla vrata v sobo. Vstopila je Natalija, po prstih. Prišla je šele tedaj, ker ni in ni hotela videti mrliča.

»Ali je res ... ?«

Mama Ana je dvignila glavo: »Prevelika doza mamila.« je povedala z rdečimi očmi.

»Kakšna sramota. Sicer, veš, kaj ti povem?« je Natalija postavila prst na ustnico. »Sem že večkrat sumila.«

Mati je pogledala hčer.

»Da, da,« je ta stopila pred ogledalo ter si pobirala lase v pest.

»Ubogi Adam!«

»Ubogi? Da in ne. Baš v pravem času, pravim jaz. Koliko gorja mu bo prihranjenega!«

»Kaj bi toliko razmišljali,« je že zaključevala Natalija in šla z roko po halji, ki sem jo bila odložila prejšnji večer.

»Misliš, da bi mi jo dal?« si jo je položila na telo.

»Dal kaj? Kdo?«

»Haljo, Adam!«

»Ahhh ...« se je zamislila mama.

»Kdaj pa se je menil za ženske cunje! Vzemi jo; ne bo nasprotoval.«

»Et sortiti sunt vestimenta« (in razdelili so si oblačila),« sem rekla izpod stropa, a brez vsakega očitka in se istočasno spomnila, da je to usoda vseh smrtnikov, da si živi pač razdelijo oblačila umrlih. »Vzemi si še zlato ogrlico

iz šatulje in pavje copatke, prav ti bodo. Le vzemi jih!«

Nisem vedela, kako naj bi jim sporočala svoje misli.

Morda pa mi je uspelo vzpostaviti telepatično vez, saj je vzkliknila: »Vzajem še te!« ter vtikala mlada stopala v ptičje perje in že je hitela iz sobe: »Bom takoj nazaj!«

Mama Ana je zajokala: ker sem umrla, ker je v mojem koncu videla svoj konec in konec vseh, ki jih je ljubila in nazadnje ker ni vedela, kako je konec neskončno lep in zanimiv.

Sklenila sem, da jo pustim, da se potolaži in ugibala, kako bi končno splavala na prosto.

Na moje veliko začudenje me je zrak potegnil skozi dimnik, prav po veri nekaterih, ki še verujejo, da duša umrlega odhaja skozi oko, s katerim se človeška bivališča ozirajo v nebo.

Kraj se je prebujal v značilne glasove dejanja in pehanja v domovih, ki so bili čudežno lepi. Za oknom skritega sem uganila že gospoda Gobana, ki ga je narava, ne vem, če obdarovala ali kaznovala z edinim polžjim očesom, ki je potovalo kraj raztezljive niti. Ni je bilo hiše, v katero ne bi moglo seči to oko. Plavalo je po loncih in posteljah, po omarah in stenah, po hišah in po ljudeh ter puščalo za seboj sluzasto sled. Tokrat ga je gospod Goban iztegnil za rešilcem, ki je bil odpeljal moje telo. Natanko je vedel, kolikokrat me je Adam varal, s katero, kdaj in kako.

Toda tedaj je rešilec izginil za ovinkom in mož je jel spuščati ta svoj ne navadni organ skozi prodajalčev dimnik, vendar ga je pustil obviseti na samem robu, zato da ne bi česa zamudil. Kot nalašč se je tedaj pojavil pritlikavec, z eno samo nogo in eno samo roko, ki je pritegnil njegovo pozornost. V roki je vihtel ploščato kladivo in zli jeziki so govorili, da z njim mastí ljudi, kakor bi bile muhe. Gospod Goban bi bil rad pomaknil bliže to svoje oko, a zbal se je zanj. Zato je rajši pomahal gospe Filomeni, ki je namakala v kavo svoje sive brke in mežikala z ze-

lenimi očmi; bilo je šele jutro in ona je kot vselej v duhu pripravljala seznam ljudi, za katere je morala pripraviti svoj strupeni filter.

Počasi so se odpirala balkonska vrata in sosed je začel skrivoma mazati zid sosedu ter mu podirati televizijski sprejemnik, drugi je zastrupljal stoletne lipe, eni so se preklinjali, klicali drug na drugega raznovrstne bolezni in se psovali. Kmalu je vse to utonilo v tuljenju televizijskih in radijskih sprejemnikov, v zboru otrok, ki so vreščali in izgovarjali strašne besede. Zaman so klicali svoje mamice, poglobljene v igro remija in sončenja. Tam ni smel nihče uresničevati boljšega dela sebe, kakor so to počenjali gospod Sebastian, stric Štefan, gospa Rahela in gospa Mihaela, ki so se v norišnicah lastnih družin počasi kristalizirali v sol zemlje. Še od daleč sem videla njihovo luč.

Spomnila sem se prvih časov, ko me je Adam pripeljal v svoj kraj. S strahom sem se izpraševala, ali bom sploh obstala. Bom mogla ohraniti to, čemur je mama pravila belo notranje oblačilo? Ne. Nisem obstala. Nisem mogla obstati.

Če hodiš po močvirju, se oškropiš z blatom. Spotakneš se in si v blatu do grla, bela oblekca se ti napije ter te povleče do dna. Kako so se neki rešili gospod Sebastian in njemu podobni? Tisti, katerih luč je žarela v tako daljavo?

Nad tem Dantejevskim peklom je nebo zgrnilo zlatosrebrn oblak in zabilo vso človeško pohabljenost, ki do tja ni mogla seči. Plavala sem više in više, od koder je bila zemlja videti kot jabolko v naročju vesolja in sonce jo je skozi in skozi prebadalo s svojimi nevtrini, medtem ko se je ona mirno in spokojno vrtela okrog njega.

Vse bolj sem si želela tega, čemur je mati pravila belo notranje oblačilo, vse bolj sem se začela izpraševati, kam neki grem. Oblačilo...

»Prepozno, sedaj je prepozno,« sem hotela pretrgati trak, ki me je, zdaj

že skoraj neviden, še povezoval s telesom na zemlji.

»Še ne. Ni prepozno.«

Toda to ni bila moja misel. Prihajala mi je od bitja, ki se mi je bližalo s hitrostjo svetlobe in morda še hitreje. Navdalo me je s polno dobroto in spokojnostjo.

»Si pripravljena?« me je vprašalo.

»Kako naj vem?« sem spoznavala v njem tisto, čemur človeško pravimo angel in, ko bi še imela glavo, bi jo bila sklonila, ker me je obhajal sramu podoben občutek, pa me je v trenutku minil.

»Nisem. Ne, nisem pripravljena.«

»Zakaj ne?« me je vprašal dobrohotno, bolj da bi sama slišala svoj odgovor, za katerega je vedel vse bolje od mene.

»Notranje belo oblačilo..., ne vem, kako bi to imenovala. Identiteta?«

Nato sem se odločila: »Boljši del mojega jaza. Nimam ga. Nimam belega notranjega oblačila. Bilo je tako blatno, da sem ga zavrгла. Sešiti bom morala novo. Ne morem taka naprej.«

Onkraj belega jeza vesoljskih meglic sem zaznala številna druga bitja in prepoznala sem deda in staro mamo, očeta in mater in bratranca Jana, ki je mlad umrl in so me privlačevali kakor magnet.

»Resnično, taka ne moreš naprej,« je odločil angel, me prebodel z žarkom svetlobe ter se začel oddaljevati naglo, kakor je bil prišel.

»Hočem biti sol zemlje. Sol. Sol,« sem hotela za njim, a občutila sem, kako me zemlja spet z vso silo priteguje nase, da je njena sila močnejša od sile neba.

Prebila sem površino nečesa in dobesedno padla v svoje telo, ki je trznilo in poskočilo. Odprla sem oči.

Okrog mene so stali zdravniki in bili sprti med seboj. Eni so menili, da sem bila predolgo klinično mrtva, da bi me ne bili smeli oživljati, da bodo sedaj moji možgani nepopravljivo poškodovani.

Drugi so bili mnenja, da se je poizkus tudi v takem primeru vsekakor iz-

plačal, saj je predstavljal nov dosežek v medicini.

»Zdaj bom...« nisem mogla govoriti.

»Zdaj bom sol...«

Spogledali so se ter onemeli.

Stari doktor Teofil pa je dal roke v žep ter se smehljal pod belo brado: »Odslej dalje hoče biti sol zemlje,« je zaključil tiho, sam zase, a ni zinil nobene, saj bi ga tako in tako imeli za neumnega.

ZORA PISCANC

Beleške iz dnevnika

9. avgust 1982

Vlak drvi v noč. Sama sem v kupeju razen čudnega bitja na sedežu meni nasproti. Izpod širokega rdečega krila, ki ji pokriva dvignjene noge, so vidni samo goli prsti. Obraz ima pogreznjen v zagorele roke, prameni svetlih skuštranih las ga pokrivajo. Ciganka? Nehote sežem po torbici in si jo položim v naročje.

Pred Ferraro stopi v oddelek preglednik. Čudno bitje še vedno spi. »Gospa, listek,« jo opozori. Išče po zamaščenih torbici in potegne nekaj na dan. »Ta listek ni pravi!« Vname se prepir. »Na prvi postaji izstopite, prosim,« je preglednik strog. »Bom, morala bi do Firenc.« »Vzemite pa naslednji vlak.«

V Ferrari se odziba iz kupeja. Rdeče krilo ji sega do bosih nog. »Srečno pot!« me pozdravi. »Tudi vam srečno pot!« ji zaželim.

Kdo je, kam pelje njena pot? Hipno srečanje. Pod zvezdnatim nebom hitiva obe v novi dan. Kaj nama bo prinesel?

10. avgust, Marina di Pisa

Sedaj sem že tu na morski obali Tirenskega morja. A kje je nekdanja peščena plaža, kje slamnate hišice ob njej, vrišč otrok, klici mater, pisani sončniki po obali? Morje umirjeno pljuska ob skale, zadnji obrambni zid pred obrežno cesto. Zimski viharji in razbesnelo morje je ped za pedjo požrlo daleč v morje segajočo peščeno obalo. Povzpnem se na samotno skalo. Ni mi do družbe. Daleč pred menoj je še en valobran in na njem redki kopalci. Dosegli so ga z ladjo.

11. avgust

Kako majhen je človek proti sili valov! Ob valobranu na nasprotni strani se je ustavila velika tovorna ladja. Zerjav na njem razklada velike skale in jih rahlo polaga na valobran. Pripravljajo se na zimske viharje, si mislim. Nadzidavajo obrambni nasip. Veliki jekleni prsti se odpirajo, zagrabi jo skalo na ladji in jo varno odlagajo na že naložene skale valobrana. Kot bi se igrali otroci na kocke in jih premikali.

Pod mano, tik ob morju, se dvigajo kviške bambusove palice. Priložnostni ribiči lovijo ribe. Ure in ure vztrajajo, dvigajo bambusove palice in jih spet potapljajo na drugem mestu v morskno dno. Vedno brez uspeha. Trmasta vztrajnost, ki bi jih verjetno na drugačnem področju bolj osrečila.

12. avgust

Sedim v senci velikega sončnika v občestnem baru. Zrem v zlato progo zahajajočega sonca na morju. Neprestano jo križarijo jadrnice, motorni čolni, včasih tudi zapozneli kopalci. Nenadoma začutim, da me nekdo opazuje. Počasi se ozrem. Pri sosednji mizi sedi moški srednjih let in me motri. Moj Bog, ali ni to Vincenc, brat naše nekdanje prijateljice Lili? Koliko let je že minilo od takrat?; deset, dvajset in več... Sè vedno me gleda. Nehote se nasmehnem.

»Alba, ali si res ti?« zavalovi mehka toskanščina v nastopajoči večer.

»Da, jaz sem, Vincenc!«

»Se še spominjaš mojega imena?« je srečen, da sem ga spoznala.

»Teško bi te zgrešila.«

»Torej ti le nekaj pomenim?«

»Spomin na mladost, ki smo jo skupaj preživljali.«

»Povej mi, kako živiš, kje si, kaj delaš, si poročena?« Nestrpno čaka na odgovor.

»Nisem poročena. Delam, pišem.«

»Kako, da se nisi poročila, pa tako prikupno dekle.«

»Beži no, pripoveduj mi o sebi.«

»Časnikar sem. Poročen, a brez otrok. Lahko bi bilo drugače, ko...«

Naglo ga prekinem. »In tvoja sestra Lili?«

»Poročena je, ima sina zdravnika in zelo dobrega moža.«

»Boljšega kot ga ima tvoja žena,« se pošalim.

»Brez dvoma. Veš Alba, vedno si mi bila tako všeč. Rad sem te imel.«

Zasmejem se. »In mi to pripoveduješ sedaj. Zakaj mi nisi tega povedal, ko je bil še čas?«

»Saj bi nič ne pomagalo. Veš, počakaj, da ti povem,« si prižge cigareto in počasi zloguje besedo za besedo, »bila si preveč nedosegljiva.«

Zabava me, da se od srca zasmejem.

»Nikar se ne smej,« me resno prekinem, »marsikdo izmed nas fantov je imel isti občutek. Obe s sestro sta bili tako ponosni, čisto drugačni kot naša dekleta. Lepi, resni kot nemške Valkirije.«

»Hvala, nisem mislila, da se bom danes pri morju tako zabavala.«

»Vedno ista si ostala. Ponosna, prepričana, da te imam za norca.«

»Ne, Vincenc, oba sva že odrasla in imava za seboj težke preizkušnje. A življenje ne pozna zastoja. Drvi naprej kot vlak po določenem tiru.«

»Da, to je žalostno, da povratka ni.«

Pogledam na uro. »Naši bodo v skrbah, zamudila sem večerjo.«

»Nisi na hotelu?«

»Ne, pri svojih sem, ki imajo hišo tu ob morju.«

»Spremim te z avtom. Saj bo tudi zame ista pot. V Piso moram.«

»K ženi? Kako, da nista skupaj?«

Zgrešil si pot,« ga opozorim, ko drvi v nasprotno smer.

»Vem, a rad bi bil še nekaj časa s teboj, oprosti.«

»Saj je jutri še en dan. Opoldne in zvečer se vedno ustavim v baru.«

Takoj mi je žal, da sem to povedala.

»Hm, bilo bi lepo, a mučil bi sebe in morda tudi tebe.«

»Ne, moje srce je že volilo.«

»Res? Koga pa? je žalosten.«

»Ideal, ki ga nosim v srcu in ga že vse življenje iščem.«

»In ga nisi še našla?«

»Nič zato. Vem, da ga bom. Morda na poslednjih meja, ko bo sonce šlo že v zaton. A en sam žarek me bo osrečil za vso preteklo in bodoče življenje, kolikor ga še bo.«

Dospela sva do hiše. Odprl mi je vrata avta in izdaval: »Če se več ne vidi, Addio!«

»Addio« sem mu odgovorila in naglo izginila za železnimi vrati na vrtu.

13. avgust

Pod skalami so se danes bambusove palice pomnožile. Kar šest jih je, ki se zvijajo v jutranjem soncu, švigajo kvišku in se spet potaplajo v morsko dno. Nespretni ribiči, ribice se ne dajo kar tako ujeti! Ure se to jutro tako počasi pomikajo proti poldnevu. Bi šla v bar ali ne? Zakaj pa ne, kdo ti brani, če pa si šla vsako jutro.

Ura je komaj poldne, ko že sedim v baru. »Ob enih bo kosilo, bodi točna,« so me opozorili doma. Kazalci na ročni uri se sedaj tako naglo premikajo. Pol, tričetrt... Skoro v tek se spustim po razbeljeni obalni cesti. Ne vem, ali mi je žal, ali sem vesela, da ga ni bilo... Tudi zvečer sem ga zaman čakala.

14. avgust

Jutranja svežina se je umaknila sončni pripeki. Nemirna sem. Skušam se poglobiti v branje zadnje številke »Ognjišča«. Prebiram nadaljevanko »Na obalah morja«. Jezi me, ker so iz Šimna naredili Šimeta.

Za mano nekdo previdno zakašlja. Ozrem se in pred mano stoji Vincenc.

»Včeraj sem bil zaposlen. Danes pa sem prost. Začel se je Ferragosto in z ženo ga bova preživela tu ob morju. Nisem mogel, da bi te ne poiskal.«

»Je tukaj tudi žena? Rada bi jo pozdravila. Ana je, kaj ne?« Nalašč sem preslišala zadnjo opombo.

»Ne, z Ano sva se pustila. Poročil sem Vitalino.«

»Vitalino? Z mojo sestro sta skupaj študirali. Lepo dekle.«

»Je bila. Življenje jo je izčrpalo, zlomilo.«

»Je bolna?«

»Da in ne. Veliko je prestala v zadnji vojni. Mene so Nemci odpeljali v taborišče. Ona je z mamo bežala iz Pise. Nastanili sta se v neki baraki onstran Arna. Tu ji je mama umrla. Sama ji je izkopala grob in jo zagrebla. Po končani vojni sem se vrnil in jo našel na pol blazno. Prebolela je najhujše, a od časa do časa ima hude napade depresije. Jaz sem v službi ves dan, ona je pa sama. Nima dovolj moči v sebi, da bi ozdravela, tako pravijo zdravniki.«

»Ubožica, rada bi jo videla.«

»Če prideš jutri k večerni maši, jo boš srečala.«

»Pridem,« obljubim.

»Sedaj pa te povabim v bar. Tam te nekdo čaka. Se še spominjaš Maria Rive?«

Kot v sanjah se ga spominjam. Skupaj smo hodili na izlete. Lepa družba nas je bila, fantje, dekleta s hrepenejem v srcu in sanjami v očeh...

Prikupen fant, svetlih nakodranih las in vedno nasmejanega obraza. Všeč mi je bil. Vendar nekaj je prišlo med nama, da sva se razšla. Kaj?

Seveda ni več mlad. Tudi lasje so osiveli, le nasmeh na ustnicah je isti. V njegovih svetlih očeh je še rahlo razočaranje kakor takrat. Nenadoma mi je vse jasno. Poletna nedelja na hribu Verruca nad Cilcijem. Sestopamo. Na visoki skali zagledam čudovito lepo cvetje.

»Oh, kako lepo. Kaj bi dala, da bi ga dosegla.«

Mario je hodil za mano, ostala dru-

žba je bila že daleč spredaj. Brez besed se je pognal do skale, se vzel nanjo, z eno roko se je oprijel krhke skale, z drugo trgal cvetje. Trepetala sem. Če mu oprijem odpove, bo zgrmel v globino. Bile so tam same ostre čeri, kot zobje nenasitne pošasti.

Z enim skokom je bil spet pri meni in brez besed držal v rokah nabrano cvetje. Tako sva se gledala iz oči v oči.

Saj to cvetje ni namenjeno meni, mi je šlo skoz možgane. On je še vedno čakal, da ga poprosim za cvetje. Neka čudna zadrega mi je zaprla usta. V njegovih očeh se je zabliskalo, razočaranje, užaljenost, jeza, ne vem kaj ga je pognalo po hribu navzdol. V teku je odvrgel cvetje, ki ga je veter razmetel na vse strani. Počasi sem hodila za njim, pri srcu pa mi je bilo hudo. Vedela sem, da sem ga izgubila za zmeraj.

Sedaj stoji pred menoj. Morda je v njegovih očeh še vedno rahla užaljenost, združena s presenečenjem, ki si ga ne znam razlagati.

»Alba, che non tramonta mai!« Te besede mi vse povedo.

»Motiš se, Mario. Bližam se zatonu, a sem zelo srečna, da sva se še enkrat srečala.«

»Življenje je tako kratko. Včasih kruto, včasih lepo.«

Ozrla sem se na njegovo levico. Poročenega prstana ni imel. On je to opazil.

»Bil sem poročen. Sedaj nimam več žene. Zakaj bi nosil prstan, ki bi me spominjal nanjo?«

Pod mizo se me je dotaknila Vincencijeva noga. Na pol sem razumela.

»Ne moremo sovražiti tega, kar smo nekoč ljubili.«

»Ti veš? Ti je Vincen vse povedal?«

»Ne, Mario, nisem ji povedal.«

Mario je bil v zadregi. Molče je vzel v roke revijo, ki je ležala pred menoj in jo mehanično prelistaval. Nenadoma je obstal.

»Pišeš? Saj to je tvoje ime. Zora pomeni Alba.«

»Da, tako je.«

»Pripoveduj mi o tej povesti. Zanima me. Rad bi ti pogledal v dušo.«

»To je zgodba dekleta, ki je znala ljubiti prav toliko kot odpuščati.«

»Pripoveduj!« je s tresočim glasom prosil.

Začela sem pripovedovati zgodbo o Simoni in Nadirju. Mario je bil bled, ko me je vprašal: »In je Simona sprejela oba, njega in malo Maki?«

»Da, oba je sprejela in našla svojo največjo srečo.«

Brez besed je Mario vstal, se napolnil k avtu in v divjem diru odpeljal v smeri Livorna.

»Kaj mu je, sem ga mogoče užalila?«

»O ne, upam, da bo še vse dobro. Žena je v Livornu. Ljubček ji je pred kratkim umrl, pisala je možu, naj bi jo spet vzal k sebi, naj ji odpusti, saj ga še vedno ljubi.«

V grlu me je davil jok. S težavo sem požrla solze.

»Je Simona vzljubila malo japonsko deklico?« Začudilo me je vprašanje, ki ga je izdaval Vincenc z nekim posebnim naglasom.

»Tako, da je še Nadir postal nanjo ljubosumem.«

»Kaj praviš, bi bilo za Vitalino dobro, če bi si prisvojila otroka?«

»Brez dvoma, žena je rojena za ljubezen, za materinstvo. Verjetno bi ji otrok vrnil veselje do življenja!«

»Govoril bom z njo. Morda si tudi meni prinesla rešitev!«

15. avgust

Našli smo se po maši pred cerkvenimi vrati na ploščadi, Mario Riva mi je predstavil svojo ženo, ljubko črnolasko, ki me je objela in poljubila. Začutila sem solze na licu. Mario je držal v naročju majhnega fantka. Zgledalo je, da je srečen v njegovem naročju. In Vitalina? Da, tudi ona je bila z nami. Zamrazilo me je, res, kje je nekdanja deklica, okroglega obraza, s kratko pristriženimi lasmi, s soncem v očeh? Morda boš tudi ti našla svoje odrešenje v smehljaju otroka. Bog daj!

16. avgust

Vlak me pelje v obratno smer. Vedno sem žalostna, ko se vračam domov. Tokrat pa mi je tako prijetno pri duši. Nehote sem prinesla srečo izgubljenim dušam. Utrinek njihove sreče je padel tudi v mojo dušo in jo razsvetljuje, da bom ob tej luči nadaljevala svojo pot do končnega pristana.

V župnijski dvorani v Nabrežini so proslavili Mednarodno leto ostarelih

Maškara z vijolicami

Februarja je bilo. Nebo je bilo zastrto z oblaki in v gostih kosmičih je naletaval sneg. Ulice so bile bele, čeprav so jih stalno čistili. Po strehah pa se je na debelo kopičila snežna odeja.

V bogato opremljeni sobi je na postelji ležala priletna gospa. Mlada dama pa je stala blizu okna in brala pismo, najprej potih, potem polglasno in končno je pozabila, da ni bila sama in je brala na glas: »... priredi maškaradni ples. Na zadnjem sestanku Kluba trgovske mornarice so se nekatere gospe zadovoljno nasmihale češ: "Mogoče nam le uspe, da bo katera izmed nas odnesla prvenstvo." To sem sklepal iz tega, ker me je gospa predsednikova ljubeznivo vprašala, če ostaneš še dolgo na Dunaju. Nič ne vem, sem ji odgovoril. Želim pa, da se čimprej vrneš domov in si oskrbiš primerno obleko za to priložnost...«

»Hm. Nisem vedela, da mu je toliko na tem.«

»Kaj praviš?« je vprašala mati, ki je medtem zadremala.

Ah, nič, nič. Katerega smo danes, mami?»

»Sedmega februarja, Poldi. Zakaj sprašuješ?«

»Kar tako. Jošt je pisal...«

»Jošt! Kako je z njim?« se je zanimala mati.

»Nisem še vsega prebrala, potem ti povem.«

Spet se je zatopila v branje, se naenkrat zasmela in vzkliknila: »Ah, to bo zanimivo!«

»Kaj pa je tako smešnega?« je vprašala mati.

»Veš, mami. Maškaradni ples bo s krinkami na obrazu in Jošt mi piše, da bo oblečen v kostum tirolskega lovca s krinko srnice... Škoda, da ga ne bom videla. Ali si predstavljaš, mami, kakšen bo?«

»Smešen bo, res, ne rečem... Toda rajši naj si nadene krinko srnjaka, ta mu bo bolj pristajala. In kaj piše drugega?«

»Najprej vprašuje po tvojem zdravju. Ostalo se suče okoli pustne prireditve. Pa še to omenja, da se nekatere gospe zelo vesele moje odsotnosti.«

»Pa ne da bi ga hotela ena ali druga omrežiti?« je bila zaskrbljena.

»Ne, mami, nič strahu. Česar se ti bojiš, mene prav nič ne vznemirja. Jaz zaupam njemu, on pa meni.«

»Če je tako, zakaj se vesele tvoje odsotnosti? Bojim se, Poldi.«

»Če bi to bilo res, bi Jošt o tem previdno molčal. Prepričana sem, da je tako.«

»Kaj je torej vzrok, da se vesele tvoje odsotnosti?« je vprašala.

»Maškaradni ples, mami!« se je zasmejala hči.

»Ples? Pa zakaj vendar, saj to je javna prireditel.«

»Je. Toda v našem klubu je navada, da odnese prvenstvo tista maškara, ki je nihče ni spoznal. Že večkrat sem to prvenstvo odnesla jaz, zato so mi nekatere gospe nevoščljive.«

»Zdaj se mi je posvetilo! Zato so zadovoljne, da si tu?«

»Da, zato. Meni se zdi vse zelo enostavno: oblečem se tako, da vzbujam pozornost; pazim, da skrijem vse svoje navade. S kretnjami pa se skušam približati maškari, ki jo predstavljam. Nato neopazno izginem.«

»Saj v tem je vsa zabava maškaradne prireditve!« je veselo vzkliknila mati. »Maškara mora vzbujati pozornost, občudovanje in ugibanje.«

»Škoda,« je vzdihnila hči.

»Razumem,« je dobrohotno pritrčila mati.

»Rada bi bila navzoča. Pa saj lahko greš,« je dostavila z umevanjem.

»Ne, mami. Pri tebi ostanem,« je odločno dejala hči. »Ti si bolna. Dokler ne ozdraviš, ostanem pri tebi.«

»Saj sem zdrava, pa tudi sama nisem. Hani skrbi zame, kot bi bila moja hči in ne postrežnica. Jošt bo vesel, če prideš, in jaz bom vesela, če greš. Kar piši mu, da boš prišla.«

»Ampak, mami, to bi ne bila zabava! Vedno bi imela skrb zate.«

»Ponavljam, zame ni treba skrbeti, saj imam Hani. Jošt te pričakuje?«

»Ah, da, seveda. Joj, skoro bi pozabila. Jošt me prosi, naj mu tukaj kupim krinko srnice, ker je v Trstu ne najde.«

»To mu moraš poslati še danes, Poldi!« je skoro ukazala mati.

»Se nič ne mudi. Ples bo šele dvaindvajsetega.«

»Že res. Toda poglej skozi okno. Ves dan sneži.«

»In kaj ima to opraviti s krinko?« se je začudila hči.

»S krinko kot tako nič. Toda sneg lahko

ustavi promet. Predvsem železniški promet med Dunajem in Trstom. Če je tu že toliko snega, koliko ga mora biti na Semmeringu?»

»Na to res nisem pomislila. Ura je štiri. Še imam čas, da krinko kupim in jo odpošljem v Trst. Takoj se preoblečem in grem.«

»Dobro se obleci, da se ne prehladiš. In ne pozabi: srnjakovo krinko mu kupi!«

»Bom, mami. Hočeš, da se vrnem domov in ti jo pokažem?« je vprašala.

»Ni treba. Kupi in odpošlji, da bo čimprej dobil.«

Hči je odšla. Mati je nekaj časa tiho pre-mišljevala in se zatopila v mladostne spomine... Maškaradni ples! Kje so tisti čaši, ko sem se sama udeleževala takih plesov! Lepo je bilo! Celo svojemu možu sem bila včasih uganka, ko me je med maškarami iskal: »Tista tam... Ne. Pa ona? Tudi ne. Le kakšno obleko ima in pod kakšno krinko je skrila svoj obraz?« Tako je ugibal, jaz pa sem se mu pod krinko smejala. Kje je zdaj moja lepa mladost? Pa kaj bi tarnala, imela sem svoje. Še več! Zdaj uživam ob pogledu na Poldi. Poteze ima očetove, značaj pa moj. Vedno je nasmejana in dobre volje. Da bi vedno taka ostala! In zdaj naj bi ostala tu? Ne, ne, mora iti v Trst! Že vem. Med mojimi starimi kostumi bom našla kaj primernega... On tirolski lovec..., ona? v bolgarski ali ogrski noši? Ne, to ne gre skupaj. Morda plemkinja? ciganka? Ne eno ne drugo! Biti mora nekaj takega, kar se bo ujemalo z lovecem... Hani! Pridi hitro k meni!« je poklicala.

»Želite, gospa?« je vprašala postrežnica, ki je takoj prihitela.

»Pomagaj mi vstati in me pospremi v garderobo.«

»Ampak, gospa, saj ne smete vstati. Zdravnik je rekel...«

»Zdravnik pač mora nekaj reči. Daj mi haljo in copate!«

»Počakajte vsaj toliko, da se vrne gospa Poldi.«

»Moja hči? Prav ona ne sme vedeti, da sem vstala. Brž mi pomagaj, da vse uredim, preden se vrne.«

»Dovolite, gospa, da vam vržem tole ogrinjalo čez rame, tole pa na glavo. Kako se bojim, da se boste prehladili.«

»Kar zavij me, če me že hočeš videti kot strašilo. A glej, da moji hčeri ne črhneš niti besedice o tem. Si razumela?«

»Sem, gospa.«

»Taka si mi všeč, da držiš z mano, ne pa z zdravnikom in z mojo hčerko. Zato bom tudi zate izbrala lepo obleko.«

»Hvala, gospa!« je veselo vzkliknila Hani in jo pospremila v garderobo.

* * *

Medtem ko sta na Dunaju mati in hči pripravljali Joštu pravo presenečenje, je on v svoji pisarni ves živčen hodil od okna do vrat in narekoval uradnici neko pismo. Njegov drug in prijatelj Just je sedel za mizo in opravljal svoje delo.

»Ste napisali?« je vprašal nič kaj prijazno.

»Da, gospod šef,« je odvrnila in čakala nadaljnjih stavkov.

»Torej nadaljujva. "...poslali smo vam tudi več vzorcev vrečevine, in oklepaju jute, in vas prosimo, da nam z obratno pošto označite vzorec, iz katere vrste želite, da vam pošljemo naročeno število vreč. Iz vašega cenjenega naročila namreč ni razvidna kakovost, marveč samo število vreč. V pričakovanju vašega odgovora, vas s spoštovanjem pozdravljamo." Spišite in mi prinesite, da podpisem.«

»Prav, gospod šef,« je odgovorila in hip zatem je v sosednji sobi zaropotal pisalni stroj.

»No, Jošt, boš tudi meni narekoval?« je vprašal Just.

»Kaj si rekel? Narekoval? Zakaj pa?«

»Ker še vedno hodiš sem in tja, kakor da hočeš narekovati novo pismo,« ga je podražil prijatelj. »Bo Poldi prišla?«

»Ne vem,« je odsekano odgovoril.

»Oho! Kaj sta se sprla?« se je začudil Just.

»Tega nisem rekel,« je zopet odsekano odgovoril.

»Sodeč po tvojem ravnanju, si se sprl z vsemi. Včeraj si nahrulil uradnico brez kakega vzroka.«

»Ne draži me še til'« se je razhudil.

»Jaz da bi te dražil? Pomagal bi ti rad, a ne vem, kaj te teži.«

»Na dve pismi čakam odgovora, a ga ne dočakam. Poldi se že deset dni ni nič oglasila.«

»Čudno, res. Morda se je materi kaj poslabšalo.«

»Nič ne vem. V zadnjem pismu mi je sporočila, da ji gre na bolje... Zdaj pa ta nerazumljiv molk...«

»Najbrž te hoče presenefiti, saj jo poznaš. V takih rečeh je Poldi kar se da iznajdljiva,« je skušal prijatelj miriti razdražljivega Jošta.

»Se ti zdi prav, da me pusti takole samega,

da čakam in se grizem? Skratka, da sem jezen na vse?»

»Ti jezen. Ženske pa se vesele njene odsotnosti zaradi maškaradnega plesa. Zavidajo ji njeno iznajdljivost.«

»To vem. Toda zakaj ne odgovori? Zakaj me pusti v negotovosti?«

»Morda pa pisma ni prejela.«

»Povedal sem ti, da čakam odgovor na dve pismi. Zadnje celo ekspres.«

»Piši ji še enkrat, naj se vrne. Piši ji!«

»Zdaj je prepozno, Just.«

»Ne pretiravaj, Jošt. Do prireditve je še teden dni časa.«

»In to se tebi zdi dosti? Preden pismo prejme..., potem en dan potovanja... Kje je potem čas za pripravo? Ne, ne. Nič ji ne bom pisal.«

»Pa ji pošlji brzojav, ali še bolje, telefoniraj ji.«

»Naj bo. Še to poskusim. Prosim, poskrbi mi zvezo z Dunajem.«

»Na dom ali sem v urad?« je vprašal Just.

»Kar sem. Bom tu počakal. Pa tudi tebe prosim, da ostaneš, ker sem zelo nestrpen...«

»Halo! Prosim, poskrbite mi zvezo z Dunajem... Da, če je mogoče čimprej. Ja, razumem... številka 2536 Trst... Pentek. Bom govoril počasi. Torej: Dunaj, Baumgasse številka 15, Mayer. Telefonska številka 28417. Ti Jošt pa se lepo umiri. Telefonistka je dejala, da bo zveza prav kmalu.«

»Sem kakor na trnju,« je priznal. »Zahvaljujem se ti, da si ostal tu, saj sam ne vem, če bom mogel govoriti, tako sem razburjen.«

»Za tako malenkost! Ali se spleča izgubljeni živce za takle nič? Aha! Telefon brni. Bom kar jaz dvignil slušalko... Da. 2536 Pentek. Jošt, na! Poldi je...«

»Halo! Poldi, pozdravljena!« je vzkliknil Jošt, ko je zaslíšal glas svoje žene. »Kako je s teboj? In z mamó? Še vedno kašlja, praviš? Pa je res ne moreš pustiti, Poldi?... Mami, mami! O njej mi boš povedala pozneje,« je postal šiten. »Dvakrat sem ti pisal in te prosil, da se vrneš, pa mi niti ne odgovoriš... Kako? Da si pisala in odposlala? Ne, nič nisem prejel, ne pisma ne zavoja... Zamuda zaradi zametov?«

»Čas je potekel,« se je oglasila telefonistka.

»No, bo prišla?« je vprašal Just.

»Ne pride. Žal mi je, da sem se prijavil za ples v kostumu... Vse mi gre narobe...«

»Pošta, gospod šef!« se je oglasil med vrati uslužbenec.

»Daj sem!« Pograbil je pismo in obvestilo o

pošiljki in podpisal. »Franc! Skočí na pošto, dvigni zavojo in ga dostavi na dom.«

»Prav. Potrebujete še kaj?«

»Ne.« Odprl je pismo in tiho bral... Potem je vzkliknil: »Ne pride. Matí še ni dovolj trdna, zato si ne upa na pot.«

»Še meni je žal. Na tihem sem že užival, kako bi se kisale ohole dame. Zdaj pa bodo vihale nosove češ: Zdaj smo brez skrbi. Zmago dobi katera izmed nas. Jošt! Brzojavi ji, naj pride!«

»Matere ne bo pustila. Dobro jo poznam.«

»Saj se lahko spet vrne na Dunaj, če bo potrebno.«

»Govoriš, kakor da je Dunaj na Opčinah ali v Gorici, Just.«

Tedaj je nekdo potrkal na vrata. Ker je Jošt molčal, je Just odgovoril:

»Naprej!«

»Dober večer,« je nadvse prijazno pozdravila gospa.

»Vi, gospa predsednikova? Kaj vas je privdlo k meni?«

»Oprostite. Telefonirala bi domov, a ne vem, če se je Poldi že vrnila.«

»Ne,« je kratko odrezal Jošt.

»Še ne? Kaj je nič ne pogrešate? Saj jo še mi vsi, ker je duša vsake zabave,« jo je hvalila.

»Hvala za poklone, namenjene moji ženi, gospa.«

»Kdaj se vrne?« je vprašala z radovednostjo, ki je ni mogla prikriti.

»Ne vem,« je suho odgovoril Jošt.

»Ne veste? Ne, to ni mogoče, da bi ne vedeli. Nočete povedati. Sicer pa je to povsem vaša zadeva. Le to sem hotela vedeti, če bo prišla za maškaradni ples.«

»Ne.«

»Ne? To pa res ni prav, da nas pustí takole na cedilu. Veste, govorim v množini, ker jo vsi zelo pogrešamo, posebno pa me...«

»Ne verjamem, gospa. Med tolikimi damami, ki bodo navzoče, se res ne bo opazilo, da moje žene ni.«

»O pač, gospod Pentek. Jaz, gospa sodnikova, gospa profesorjeva... Rečem vam, vse, prav vse brez izjeme obžalujemo, da je ne bo. Kaj ji niste pisali in jo povabili, naj pride?«

»Pisal in telefoniral sem ji.«

»In?« je vprašala z izrazom zadovoljstva zavistne ženske.

»Ne more priti. Matí je bolna. In Poldi mora ostati pri njej.«

»O, to je pa nekaj drugega. Tudi jaz ne bi

za nobeno ceno pustila bolne matere. Toliko manj zaradi maškaradnega plesa.»

»Verjamem, gospa.«

»Oprostite, da sem vas prišla nadlegovat v urad. A želela sem zvedeti kaj točnega.«

»Ni se treba oprostčati, gospa. Moj urad je odprt vsakemu človeku.«

»Nasvidenje, gospod Pentek... Gospod Just...« je žvrgolela in odšla.

»Tale že ni govorila resnice,« je dejal Just.

»Strinjam se s tabo. Zato sem ji na kratko odgovarjal.«

»Stavim, da so domenjene, da se dobijo v kakšni kavarni. In tam se bo odvijal njen priliznejši govor čisto drugače. Zdi se mi, da jo slišim: 'Ne pride. Drage moje, končno bomo letos brez nje. Zatrdo vem, da bo prvenstvo odnesla katera izmed nas...' in tako naprej.«

»Dobro znaš oponašati,« se je zasmel Jošt. »O čem sva govorila, preden je prišla?«

»Da ni tako lahko priti z Dunaja kakor z Opčin ali iz Gorice. Toda tudi Dunaj ni na koncu sveta. En dan vožnje. Kaj pa je to?« je modroval Just.

»Ja, dragi moj, če na vse to računaš, potem je res najbolje, da Poldi ostane na Dunaju. Napravi, kakor veš. Jaz grem. Lahko noč!«

Jošt je odzdravil, sedel v naslonjač in nekaj časa strmel v prazno. Nato je zamahnil z roko, zaklenil pisalno mizo in nato še urad ter odšel domov.

* * *

Dvaindvajseti februar. Dunajski vlak je — zaradi velikih zametov na Semmeringu — z enurno zamudo srečno privozil v Trst. Iz prvega razreda Wien-Triest je izstopila mlada dama, skrbno zavita v krznen plašč. Gledala je okrog, in ko je zagledala iskano osebo, je vzkliknila:

»Franc! Bala sem se, da vas ne bo!«

»Brzobjavko sem prejel prav ob uri kosila,« je povedal nagovorjeni.

»Torej je vse v redu?« je vprašala gospa.

»Vse. Zdaj vas najprej pospremim na svoj dom, da se preoblečete.«

»Sem že oblečena. Poglejte!« Odpela je plašč in Franc se je nemalo začudil, ko je videl, da se pod krznenim plaščem skriva kmetica.

»Moj mož ničesar ne sluti?« je vprašala.

»Ne, gospa. Že več dni je zelo živčen in priznati moram, da mu je bilo težko ustreči.«

»Ubogi Jošt! To se bo nocoj smejal, ko me bo zagledal! Pa košarica?«

»Kupil sem jo pri cvetličarju in mu naročil,

naj jo napolni s šopki vijolic. Ker jih sam ni imel dovolj, jih je dobil pri drugih cvetličarjih. Petindvajset šopkov je. Jih bo dovolj?«

»Dovolj!« je veselo pritrdila. »Hvala za vse, Franc. Ne morete si misliti, kakšno vožnjo sem imela! V vlaku toplo, jaz pa ves čas skrbno zapeta zaradi nenavadne obleke. Mami je zahtevala, da se moram tam obleči.«

»Prav je imela. Tako boste le malo zamudili. Ura je devet. Ples se je pravkar pričel. Vas pospremim naravnost v Klub?... Toda, dovolite, gospa, da vas opozorim. Spoznali vas bodo takoj. Ples je namreč v maskah.«

»Imam krinko in lasuljo. Saj ste preskrbeli voz?«

»Sem. Zunaj čaka zaprta kočija. Košarica z vijolicami je tudi tam.«

»Lepo. Torej brž v kočijo. Saj boste tako prijazni, da mi boste držali zrcalo?«

»Prav rad, gospa. Potem pa naravnost v Klub, kajne?«

»Da, da, v Klub.«

* * *

Maškaradni ples je bil v polnem teku, ko je Just iskal med maškarami svojega prijatelja. Toda nobenega tirolskega lovca ni bilo med njimi. Tedaj mu je nekdo položil roko na ramo.

»Jošt! Iskal sem te... Zakaj nisi oblekel lovskega kostuma?«

»Nima smisla. Saj sem ti povedal, da brez Poldi se ne znajdem.«

»Priporočali so, naj se vsi, brez izjeme...«

»Pa so vendar izjeme. Ti, jaz in še marsikdo. Moški, seveda. Zenske so se strogo držale navodil in nobena ni prišla v navadni večerni obleki. Vse so v kostumih. Eden bolj kričeč od drugega.«

»Si že katero razkrinkal?« je vprašal Just.

»Skoro vse,« se je zasmel Jošt.

»Čestitam. Všeč mi je, da se zabavaš in da si končno dobre volje.«

»Res je zabavno ugibati, kdo se skriva za to, kdo za ono krinko.«

»Jošt, povej mi, kdo se skriva za obleko, ki ima obliko makovega cveta?« je vprašal Just, ko je mimo priplesala dama v živordečem krilu.

»Sodnikova,« je zašepetal Jošt.

»Kako si uganil?« se je zanimal prijatelj.

»Po njeni držji. Čeravno se trudi, da bi držala glavo lepo pokonci, ji od časa do časa omahne na stran. Tista, ki pleše s sodnikom, je pa profesorjeva.«

»Kako si pa to spoznal? Znano je namreč, da nima nobene vidne hibe.«

»To sem spoznal po levi nogi.« se je zasmejal Jošt.

»Kaj? Po nogi?« se je čudil Just.

»Kadar pleše nekoliko drsa z levo nogo.«

»Teh tvojih sposobnosti do zdaj nisem poznal. Si prepoznal predsednikovo?«

»Tudi. Zdaj pleše s kapitanom, ki pa ni kapitan, pač pa Marine oberinšpektor.«

»Njega sem tudi jaz spoznal... Toda ona, srednjeveška plemkinja?«

»Ta se je zares dobro skrila... Končno sem jo spoznal po ogrlici.«

»Po ogrlici? Ta sicer rada obeša nase svoje dragulje, a te ogrlice še nisem videl.«

»Tudi sam vidim to ogrlico okoli njenega vratu prvokrat. Videl pa sem jo že pred leti, ko je krasila njeno mater. In tako bi ti lahko opisal še mnoge druge. Toda kaj se dogaja tam pri vratih?«

»Kaka zapoznala maškara. Glej, glej! Vse rine k vratom. To mora biti res nekaj posebnega.« je dejal Just in vlekel prijatelja k vratom.

»Glejte, kako krasno dekle! Kmetica, pa kako lepa!« so vzklikali vsevprek moški in silili v njeno bližino.

»Lepa? Krinka je res lepa, a pod njo se skriva morda prav stara ženska.« je pripomnil nekdo.

»Stara? Samo njen nastop poglej, pa boš uganil, da je starost še daleč od nje. In lasje! Dve debeli kiti ji kakor krona venčajo glavo!«

»Kako je oblečena?« je vprašal Jošt prijatelja, ki je bil višji.

»Kmečko nošo ima, a mora biti zelo starinska. Takih se ne vidi več.«

»Rad bi jo videl od blizu.« je dejal Jošt in rinil v ospredje.

»Počakajva, saj se sama približuje... Zdi se, da nekoga išče.«

Godba je prenehala, ker ni nihče več plesal. Vse se je gnetlo okoli novodošle maškare. Nekateri so jo prosili za ples, drugi so vzklikali: »Dajte mi šopek vijolic, lepo dekle! Prosim, dajte mi šopek vijolic!«

»Kaj ima?« je vprašal Jošt, ki se nikakor ni mogel zrniti v ospredje.

»Vijolice, če sem prav razumel. Da, da. V rokah drži košarico.«

»Pojdiva bliže. Rad bi jo razkrinkal.« je dejal Jošt.

»Jaz bi pa rad plesal z njo... Ko pridem do nje, jo poprosim za ples.«

»Gospodična! Prodajte mi šopek vijolic!« so prosili vsevprek.

Joštu se je končno posrečilo, da je prišel v njeno bližino.

»Prodajte mi šopek vijolic, gospodična.« je poprosil.

Dekle je zmajala z glavo in s palcem in kazalcem pokazala, da šopkov ne prodaja. Z drugo krettno pa je ponudila, da mu šopek daruje za prvi ples z njim. On jo je gledal, a krettnje ni razumel. Tedaj je z ljubko krettno pogladila šopek, nato z obema rokama nakazala ples. Jošt je stal pred njo kakor okamenel. Just, ki je njene krettnje razumel, mu je šepnil:

»Za prvi ples s teboj prosil. In samo za to ceno ti bo dala šopek. Kaj ji ne boš ustregel?«

»In če ne zna plesati, se bom osmešil.«

»Prava reč! Saj smo na pustni prireditvi. Vzemi šopek! Boš mar pustil, da ga ponudi komu drugemu?« je priganjal Just.

»Prosim, gospodična!« Ponudil je gumbnico in dekle mu je zataknila šopek. Kakor prenovljen je zaklical: »Dunajski valček, prosim!«

Zaigrala je godba in dekle se je kot skrivnostna vila vrtela v plesu s svojim izbrancem. Vsi so strmeli v edini par, ki se je vrtel v dvorani. Med tem plesom se je Justu približala gospa predsednikova. Prelomila je pravilo maškar, ki ne smejo govoriti in vprašala:

»Gospod Just, kdo je maškara, ki pleše z Joštom?«

»Žal mi je, gospa, ne vem.«

»Mene poznate?« je vprašala.

»Poznam, a vas nisem jaz razkrinkal. Jošt je prepoznal vse, razen te, s katero pleše.«

»Potem bo spoznal tudi njo.« je z zadovoljstvom zatrdila.

»Upajmo. Vem, da jo želi prepoznati. Do danes nisem vedel, da ima tako razvit čut opazovanja. Vas na primer je spoznal po ogrlici.«

»Ogrlica... Da sem bila tako nespametna! Če bi je ne imela, bi me morda ne bil spoznal... Ali vas smem prositi za ples? Rada bi, da bi vsi plesali, pa buljijo v to kmetico kakor v...«

»Hvala za ponudbo, gospa. Najprej bi rad plesal s kmetico.«

»Tudi vi? Vse se ozira samo za njo. Uf, kako sem jezna!«

»Izvrstno plešete, gospodična!« se ji je poklonil. »Zdaj pa vas jaz prosim za drugi ples.«

Dekle je zmajala z glavo in s krettno pokazala, da je nerodno plesati s košarico v rokah. Stopila je k skupini moških in jim pričela zatikati šopke v gumbnice. Ko je vse razdelila, je stopila k Joštu in mu pokazala, da mora od-

dati košarico služabniku, ki čaka pred vrati. Nato je odhitela ven.

»Si jo prepoznal?« je vprašal Just.

»Prepoznal? Koga?«

»Kmetico vendar! Saj si jo hotel prepoznati, mar ne?«

»Niti na misel mi ni prišlo,« je priznal. »Plesal sem z njo kot že davno ne tako.«

»Lepa reč. Kdo naj jo potem spozna? Predsednikova prihaja. Umakniva se. Ne bi se rad pogovarjal z njo.«

»Toda jaz sem gospodični obljubil, da jo počakam tu.«

»Pojdiva k vratom. Tam ti ne uide,« je skoro ukazovalno dejal Just.

Ne samo moški, tudi ženske so ugibale, kdo je tisto kmetisko dekle, ki je očaralo vse moške.

»Si uganila, kdo je?« je vprašala sodnikova predsednikova. »Le kdo mora biti? Hotela sem vprašati Jošta, pa se je oddaljil.«

»Kaka ničvrednica. Opazovala sem, kako se je dobričkala mojemu možu, ko mu je zatikala šopek v gumbnico. Paziti moram, da ne bo plesal z njo!«

»Poglej! Jošt in Just slonita ob vratih... Oba sta nora nanjo,« je dejala sodnikova.

»Ne samo onadva, vsi so nori. Le poglej jih, kako si ogledujejo šopke vijolic. Toliko sem potrošila za obleko, ker je Poldi ostala na Dunaju... Zdaj pa ti pride to kmečko dekle in postane središče zanimanja. Uf!« je kar vrelo iz predsednikove.

»Tudi sama sem precej potrošila za obleko... Moja šivilja...«

»Pa je spoznal tudi tebe!« ji je padla v besedo predsednikova.

»Kdo me je spoznal?«

»Pentek. Spoznal je vse, ne samo mene in tebe. In zdaj čaka kmetico, da bo spoznal tudi njo. Le poglej jih, dedce neumne, kako jo čakajo!«

Tedaj je pri vratih nastal nemir in nekdo je kaklical:

»Lepa kmetica se je odpeljala. Nihče je ni spoznal!«

»Ali veste, kam se je odpeljala?« je vprašal Jošt ves razburjen.

»Kje neki! Kočija jo je čakala pred vrati. Ko je vstopila, je voznik pogal konja v dir in kočija je izginila za voglom.«

»Živio! Kmetica je odnesla prvenstvo. Zdaj pa glasbel!«

Spet so se zavrteli nekateri pari, a veseloga vzdušja ni bilo več. Jošt in Just sta se — na-

veličana — neopazno oddaljila ter odšla vsak na svoj dom.

* * *

Kočijaž, ki je vozil lepo kmetico, je po naročilu najprej zavil proti središču mesta. Ob Velikem trgu pa je konje obrnil ter oddirjal po ulici Lazzaretto Vecchio proti Sv. Andreju. Ko je privozil na cilj, je Franc pomagal gospe izstopiti in ji odnesel prtljago v stanovanje. Gospa Poldi se je vsa zadovoljna in nasmejana preoblekla in v sprejemnici čakala svojega moža. Ko je v vratih zaškrtal ključ, je prižgala luč tudi na hodniku. V svoji zdravji vedrosti je sklenila, da možu tisti večer zagode še eno...

»Poldi!« je vzkliknil Jošt, ko jo je zagledal. »Poldi, oh, zakaj nisi prišla prej!«

»Pozdravljen, Jošt! Ne bi bila prišla, a mammi je vztrajala, da moram iti. In tako sem zdaj tu. Ura je deset. Greva v Klub?«

»Jaz se ne bi rad vrnil... Tudi ošemil se nisem, ker ni bilo tebe...«

»O, ti možiček moj! Kaj moram biti vedno ob tvoji strani?... Oho! Vijolice... Kdo ti jih je dal?« je vprašala in zavihala nos.

»Neka skrivnostna maškara je...«

»A tako? Neka skrivnostna maškara... In celo domov si jih prinesel, da se boš omamljal ob vonju te skrivnostne lepote, ko mene ni doma?«

»Poldi, pa vendar ne boš mislila, da...«

»Za ženo to ni nikakor lepo presenečenje, če se vrne mož s šopkom...«

»Toda, Poldi! Saj jih ni dala samo meni. Vsem jih je zataknila v gumbnico... Res pa je, da je prvi šopek dala meni...«

»Vidiš? Greva v Klub na ples, saj bo trajal do polnoči.«

»Poldi!« je zaprosil. »Trudna si. Ves dan si se vozila. Pojdiva k počitku.«

»Pojdi sam, če hočeš. Prej pa mi povej, kdo ti je dal vijolice?«

»Saj sem ti že povedal. Ona mi jih je dala in to za prvi in edini ples, ki ga je nocoj plesala.«

Vstala je in se zaprla v sobo. Jošt je stal pred vrati, prosil in moledoval, naj mu odpre, ker sam ni prav nič kriv. Tedaj so se vrata odprla in predenj je stopila Poldi-kmetica z vencem kit okoli glave in s praznim koškom v rokah...

»Poldi!« je radostno vzkliknil in razširil roke v objem. »Poldi, ti si res neprekosljiva!«

Naslonila se je na njegovo ramo in zašepetala: »Jošt, kako lepa je ljubezen, če jo spremelja zvestoba!«

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1983

1. KOLEDAR 1983
2. JANEZ MADON - Ludovik Ceglar
3. ROJSTVO V BETLEHEMU - Štefán Zavrel
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON - 2. knjiga,
1. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18

34170 Gorica - Gorizia

Italia - Italy (Europe)

Dogajanja v Cerkvi

Skrb Cerkve za družino (Lojze Škerl)	28
Molitve v družini	31
Pokojni nadškof Peter Cocolin (Oskar Simčič)	34
Tržaško-koprski škof dr. Juraj Dobrila (M. Šah)	38
Dr. Andrej Karlin - zadnji slovenski škof v Trstu (Angel Kosmač)	44
Slovenska bogoslovna akademija v Rimu (M. Jezernik)	52

Iz preteklosti in sedanjosti

Ivan Pregelj - lik katoliškega pisatelja (Vinko Veličič)	55
75-letnica tednika »Zarja« (Tomaž Simčič)	60
Slovinci v Kanadi (Lucijan Mozetič)	64
Polabski Slovani (Miloš Vauhnik)	70
Drugi tržaški proces pred Posebnim sodiščem (Alojz Tul)	76
Obisk delegacije Furlanije-Julijske krajine v ZDA (D. S.)	78
Politično življenje na Goriškem (A. B.)	79
Črni panter - zgodovinski grb Slovencev (Jožko Šavli)	82
Novi prapor prosvetnega društva Mačkolje (L. P.)	89
Desetletnica Dekliškega zbora Devin (Alenka Legiša)	92
Deset let glasbene šole SKPD M. Filej v Gorici (BgsI)	93
Iz življenja Slovencev v Laškem (Karlo Mučič)	96
Trst: Veliki trg - njegova idila (Jožko Šavli)	97
Openski tramvaj (Ivan Artač)	102
Prispevki k zgodovini slovenskega šolstva v Gorici (H. Močnik)	105
Narodna skupnost in asimilacija (Emidij Susič)	113
Med visokimi Julijci (J. S.)	115

Pokojni duhovniki

Duhovnik Janez Eržen (K. H.)	119
Lojze Rozman je odšel (Lojze Škerl)	120
V spomin Srečku Rejcu (Jože Markuža)	121
Odšel je slovenskobeneški duhovnik Rino Markič (J. M.)	123
Gospodu Albinu Martinčiču v spomin (K. H.)	124
Msgr. Albert Metlikovec (J. M.)	126

Spominske obletnice

Iz kulturne preteklosti (Martin Jevnikar)	127
Odšli so (Martin Jevnikar)	131
Slavistka Marja Boršnikova (Martin Jevnikar)	136
Prof. Ivan Theuerschuh se je za vedno poslovil (Ivo Jevnikar)	139
Robert Hlavaty (Edi Zerjal)	141

Poimenovanja osnovnih šol

Poimenovanje v Mavhinjah (Jože Markuža)	142
Ob poimenovanju barkovljanske šole (Elvi Slokar)	143
Poimenovanje šole v Cerovljah (Jože Markuža)	145
Poimenovanje osnovne šole v Jamljah (Milica Pahor)	147
Peter Butkovič-Domen: ime osnovne šole v Sovodnjah (Marjan Komjanc)	149

Prosvetno-kulturna dejavnost

Skavtsko delovanje na Tržaškem 1981-1982 (Visoki Jastreb)	151
Prosvetna dejavnost na Goriškem (Emil Valentinčič)	154
Prosvetna dejavnost na Tržaškem (M. M.)	160

Priznanje rastlin in živali

Koruza - rudnik zlata v deželi Furlaniji-Julijski krajini (Danijel Čotar)	165
Kraški ovčar - slovenski pes (J. S.)	168

Pripovedni spisi

Sedmero silvestrskih razpoloženj (Vinko Beličič)	171
Notranje belo oblačilo (Bruna Pertot)	175
Beležke iz dnevnika (Zora Piščanc)	179
Maškara z vijolicami (Tončka Curk)	183

Pesmi

Rodna zemlja (Ljubka Šorli)	46
Kraška zemlja (Albert Miklavec)	50
Mineva čas (Ljubka Šorli)	58
Križev pot (Ljubka Šorli)	61
Življenje (Albert Metlikovec)	69
Grmada (Jože Aleksij Markuža)	72
Spomini (Albert Miklavec)	75
Domači zvon (Mirko Mazora)	95
Morje (Jože Aleksij Markuža)	101
Prodana gmajna (Albert Miklavec)	108
Magnifikat (Mirko Mazora)	122
Galebi (Jože Aleksij Markuža)	129
Vesolje (Mirko Mazora)	133
Kraški večeri (Albert Miklavec)	138
Šepet srca (Albert Miklavec)	146
Spoznanje (Albert Miklavec)	148
Dobra zima (Albert Miklavec)	150
Jutranje želje (Albert Miklavec)	166
Gola gmajna (Albert Miklavec)	170

CENIK KNJIG, KI JIH IMA GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA V ZALOGI

Ackerman F. H., GOBAVI VITEZ (GMD 1971), povest	2.000
Albrand Martha, DOLGA NOČ ČAKANJA (GMD 1973), povest	2.000
Beličič Vinko, MED MEJNIKI (GMD 1971), zbrane črtice	1.500
Beličič Vinko, PRELISTAVANJE POLDAVNINE (GMD 1980), spomini	3.000
De Wohl Louis, ZEMLJA JE OSTALA ZA NAMI (GMD 1967)	2.000
Dobraczynski Jan, REDNIK, I. in II. del (GMD 1981)	8.500
Goriška Mohorjeva družba, ZBORNİK GMD (1974)	2.500
Hünemann Wilhelm, BOG GA JE KLICAL (GMD 1964), povest	1.200
Hladnik Janez, OD TRIGLAVA DO ANDOV (GMD 1978), avtobiografija	3.700
Jaklič F. - Solar J., BARAGA (Moh. družba, Celje 1968), življenjepiš	1.200
Janežič Stanko, TRŽASKI OBRAZI (GMD 1968), zgodbe	1.500
Janežič Stanko, RADOST ŽIVLJENJA (GMD 1966), premišljevanja	1.500
Janežič Stanko, ZEMLJAKI (GMD 1981), prekmurske povesti	4.000
Jenko Janez, DRUŽINSKA SREČA (Ljubljana 1974)	1.000
Jezernik M., RIM, ATENE, NAIROBI (GMD 1963), potopisi	1.500
Jurčič J., DESETI BRAT (Moh. družba, Celje 1967), povest	2.000
Jeza Franc, NEVIDNA MEJA (GMD 1980), fantastične zgodbe	4.000
Kanduš Marjana, NA OBALAH MORJA (GMD 1975), povest	2.500
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GORIŠKE NADŠKOFIJE (GMD 1951)	2.600
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GMD (GMD 1967)	2.500
Klinec Rudolf, MARIJA V ZGODOVINI GORIŠKE (GMD 1955)	1.200
Klinec Rudolf, SLOVENSKA DUHOVŠČINA POD FASIZMOM (GMD 1979)	3.500
Kobal A., SLOVENEK V SLUŽBI F.B.I. (GMD 1982)	5.500
Kobal A., SVETOVNI POPOTNIK PRIPOVEDUJE I - II (GMD 1975 - 1976)	9.000
Komac J., SREČANJA (GMD 1965)	1.000
Kozar Lojze, PAJKOVA MREŽA (Moh. družba, Celje 1968), povest	1.600
Kravos Josip, KUŠTRAVA GLAVA (GMD 1972), zgodbe	1.600
Kragelj Jožko, MOJA TOLMINSKA (GMD 1974), črtice	3.000
Kunčič Mirko, PISANI VRTILJAK (GMD 1969), pesmi in zgodbe	1.500
Lovrenčič J. - Pregelj I., VALENTIN STANIČ (GMD 1973)	2.500
Mikuletič F., INTERNATITIS (GMD 1974), kronika vojne	2.500
Močnik Hubert, SPOMINI IN IZKUSTVA (GMD 1971)	2.000
Novak Alojzij, BESEDA ŽIVLJENJA (GMD 1964), duhovno branje	1.200
Pertot B., DOKLER MARELICE ZORIJO (GMD 1982), črtice	4.000
Piščanc Zora, ANDREJKA (GMD 1951), roman	3.000
Pregelj Ivan, GLORIOŠA (GMD 1961), povest	1.300
Primorski slovenski biografski leksikon, 1. - 7. snopič, vsak	3.500 - 6.000
Rossano Peter, UPANJE, KI JE V NAS (KTD 1968)	1.200
Rotman G. Th., NESREČE GOSPODA KOZAMURNIKA (GMD 1956), slikanice	1.200
Saksida Zora, MAMI, 1. in 2. del (GMD 1965-66), povest	2.600
Saksida Zora, ZLATE SLIVE (GMD 1978), zgodbe za otroke	2.200
Sorli Ljubka, IZBRANE PESMI (GMD 1973)	2.600
Theuerschuh Ivan, VEČ SONCA V NAŠE DRUŽINE (GMD 1972)	1.500
Trench Sally, POKOPLJITE ME V SKORNJIH (GMD 1977)	2.500
Trstenjak Anton, ČLOVEK V STISKI (Moh. družba, Celje 1960)	1.500
Truhlar Vladimir, POKONCILSKI KATOLISKI ETOS (Moh. družba, Celje 1967)	1.800
Ukmar Jakob, MARIJOLOGIJA (GMD 1969), nauk o Mariji	2.200
Wynowska Maria, MOČ LJUBEZNI (Ognjišče, Koper 1967)	1.200
Zübek L'Udo, SKRITI VIR (GMD 1969), novela	2.000
KOLEDAR, ZBORNİK, POSAMEZNI LETNIKI	6.000

